

Pécsi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Krausz Bernadett

A kiskorú gyermek tartása 1867-től napjainkig Magyarországon – Különös tekintettel a
zalaegerszegi bíróságok gyakorlatára

Témavezető:
Herger Csabáné

Pécs
2024

Tartalom

1. Bevezetés – A kutatás tárgya, keretei, módszertan	4
2. Európai kitekintés.....	6
2.1. A kiskorú gyermek tartásának dogmatikai elhelyezkedése az európai magánjogi kodifikációkban.....	9
2.2. A francia családjog rövid történeti áttekintése	15
2.3. A francia modell.....	19
2.4. Anglia és Wales rövid családjogi áttekintése	22
2.5. Az angliai és wales-i modell	24
2.6. A német családjog történeti áttekintése.....	27
2.7. A német modell	29
3. A gyermektartás dogmatikai elhelyezkedése a Ptk.-ban	33
4. A kiskorú gyermek és a tartás fogalmak tartalmának fejlődése.....	38
5. A kiskorú gyermek tartása 1867 és 1953 között	41
5.1. A törvényes és törvénytelen gyermekek fogalma	41
5.2. A törvényes kiskorú gyermek tartása	42
5.3. A törvényes kiskorú gyermek tartása a bírói gyakorlatban.....	51
5.4. A törvénytelen származású gyermek tartása 1867 és 1946 között.....	63
5.5. A törvénytelen gyermekek tartása a zalaegerszegi bírói gyakorlatban 1946-ig.....	78
6. A törvénytelen származású gyermek tartása 1947-1953 között.....	95
6.1. A törvényi szabályozás.....	95
6.2. A Zalaegerszegi Járásbíróság gyakorlata 1947-1952 között.....	105
7. A kiskorú gyermek tartása 1953 és 1974 között	112
7.1. A Csjt. 1953 és 1974 között	113
7.2. A Zalaegerszegi Járásbíróság gyakorlata	125
8. A Csjt. 1974. évi módosításai.....	126
8.1. Az 1974. évi Novella szabályai.....	127
8.2. A 12/1974. (V. 14.) számú minisztertanácsi rendelet	127
8.3. A Zalaegerszegi Járásbíróság gyakorlata	130
9. A Csjt. 1986. évi módosítása.....	132
9.1. A rokonok tartásának módosításai	133
9.2. A gyermek tartásának módosításai.....	134
9.3. A Zalaegerszegi Városi Bíróság gyakorlata.....	136
10. A gyermektartás szabályozása napjainkban	138
11. Összegzés	152
12. English summary.....	161
13. Irodalomjegyzék.....	169

Folyóiratok és könyvek	169
Jogszabályok, indokolások és jelentések	178
Internetes források.....	180
Levéltári iratok jegyzéke	181
A munka témaköréből készült publikációk jegyzéke.....	181

1. Bevezetés – A kutatás tárgya, keretei, módszertan

A gyermekek – és különösen a házasságon kívül születettek – érdekeinek védelmét egyik legnagyobb mértékben támogató Márkus Dezső, akit 1911-ben emeltek kúriai bírói rangra a következőként fogalmazott a Jogtudományi Közlöny hasábjain: *„a bíró nem pótolhatja a törvényhozásnak e (a házasságon kívül született gyermekkel kapcsolatos) kérdésben elkövetett mulasztásait és nem forgathatja föl a társadalom szentesítette élő felfogást. Azonban a neki megadott keretben mégis mindent elkövethet, hogy ítélezése ne legyen embertelen; hogy az abban megnyilatkozó felfogás a társadalmi és gazdasági viszonyok viszonyokkal ne jusson ellentétbe; szem előtt tarthatja, hogy a házasságon kívül született gyermek is olyan élőlény, amely ápolásra, gondozásra, kíméletére és szeretetre szorul és mindenre vágyódik is”*.¹ Eme sorok kifejezésre juttatják, hogy a bírói gyakorlatnak milyen fontos szerep jutott a házasságon kívül született gyermekekkel kapcsolatos jogi kérdések és ezáltal a gyermektartásdíj elveinek kidolgozásában is. Jelen disszertáció ezért különös hangsúlyt fektet a bírósági gyakorlat feltárására.

A kutatás középpontjában a gyermektartásdíj intézményének magyar jogtörténeti fejlődése, valamint a hatályos rendelkezések állnak. Ezen belül is a kiskorú gyermek tartására vonatkozó szabályokat vizsgálom, így a nagykorú gyermekek tartása a vizsgálat tárgyán kívül esik a szükségszerű érintkezési pontok bemutatásán túl. A vizsgálat kiterjed továbbá az európai jogrendszerek által alkalmazott hatályos gyermektartásdíj-megállapítási módszerekre, történeti jelleggel.

A tárgyat képezi továbbá a kiskorú gyermek tartására vonatkozó jogtörténeti fejlődésen túl a gyermektartás és a szülői felügyelet intézményének kapcsolódási pontjai, valamint ezek összehasonlító módszerrel történő bemutatása az európai jogrendszerekben és a dogmatikai elhelyezkedése.

A kutatás időbeli határa 1867-ben kezdődik, ugyanis az 1867. évi osztrák–magyar kiegyezés után kezdődött meg a magyar bírósági szervezetrendszer átalakítása. A polgári törvénykezési rendtartásról szóló 1868. évi LIV. törvénycikk az igazságügyi szervezetet szabályozó és eljárásjogi rendelkezéseket tartalmazott; a bírói hatalomról szóló 1869. évi IV. törvénycikk a közigazgatást és az igazságszolgáltatást elválasztotta, az 1871. évi XXXI. törvénycikk az elsőfokú bíróságokat alakította ki, amelyek a 1871. évi XXXII. törvénycikkkel

¹ Márkus Dezső: A házasságon kívül született gyermek és joggyakorlatunk. 1907/5. 36.

léptek hatályba.² Tekintettel arra, hogy a gyermektartás jogintézményének fejlődése hosszú ideig tételes jogi aktusok hiányában a szokásjogban, a bírói joggyakorlat folytán alakult, így a vizsgált időszak a bírósági szervezetrendszer kialakulásával függ össze, amelyet 2024-ig, azaz napjainkig vizsgálók, kronológiai felosztásban.

Az 1953. január 1. napján hatályba lépett családjogi törvény volt az első olyan tételes jogi jogszabály, amely átfogó jelleggel szabályozta a magyar családjogot, és ezen belül a gyermektartás intézményét is. A gyermektartásra a Csjt. előtt főleg szokásjogi szabályok vonatkoztak, valamint csekély számú családjogi tárgyú törvény és rendelet néhány szakasza; emellett az házasságon kívül született gyermekek jogállását rendező törvény, amely átfogóan tartalmazott jogi normákat a házasságon kívül született gyermekekkel kapcsolatos családjogi kérdésekkel kapcsolatban. Minden kiskorúra, általánosan irányadó jogi rendelkezések a gyermektartásdíj tekintetében azonban alig voltak, így a szabályozás kikristályosítása a bírói joggyakorlatra hárult.

A kutatási módszertan alapját ezért a forráselemzés, a szakirodalom feldolgozása, valamint a vonatkozó jogszabályok, kommentárok, és a felsőbb bírósági joggyakorlat feltárása adja. A jogtörténeti kutatások körében elengedhetetlen a levéltári iratok vizsgálata, a kutatás *novuma*, hogy az országos szintű, felsőbb bírósági gyakorlat mellett hiánypótló módon ismerteti és elemzi a Magyar Nemzeti Levéltár Zala Vármegyei Levéltára polgári peres iratait, azon belül is a zalaegerszegi bírósági iratokat [Zalaegerszegi (királyi) Törvényszék, a Zalaegerszegi (királyi) Járásbíróság, valamint a Zalaegerszegi Városi Bíróság], amelyekben a házassági bontópereket, a gyermektartásdíj megállapítása, módosítása (felemelés, leszállítás) és megszüntetése iránti peres iratokat, amelyek eddig feltáratlan források. A zalaegerszegi ügyek kutatásának indoka a szerző Zala megyei személyes kötődése, valamint az, hogy a vármegyén belüli bírósági iratok közül a zalaegerszegi iratok maradtak fenn a legnagyobb számban. A helyi első- és bizonyos esetekben másodfokú eljárások tanulmányozása során következtetések két irányban vonhatók le. Egyrészt a polgári korszakban a szokásjogot alakító joggyakorlat, másrészt a Csjt. hatálybalépése után a rendelkezések alkalmazása és végrehajtása vonatkozásában.

A jogintézmény fejlődését a gyermektartásdíj megállapításának elemeire koncentrálni mutatja be, így a jogosult személye, a kötelezett kör, a tartás időtartama és a rászorultság kérdésköre, a tartás szolgáltatásának módja és a tartás mértéke szempontrendszer szerint.

² Megyeri-Pálffy Zoltán: Az 1871. évi XXXI. törvénycikk megjelenésének 150. évfordulójára. In: JOG.történet. Az MTA–ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja. 2021. június 21. mtajogtortenet.elte.hu/blog/megyeri-palffy-zoltan-1871-xxxi-tc (2024.05.30.)

A kutatás a gyermektartásdíj intézményének a magánjogi vetületét vizsgálja, az azzal összefüggő büntetőjogi, közigazgatási jogi és a végrehajtási jogi rendelkezések részletes szabályai a kutatás keretein kívül esnek.

A kérdéskörben kisebb időszakokat felölelve jelentős művek születtek, így polgári korszakban Csorna Kálmán és Márkus Dezső neve kiemelendő, majd Czigliányi Aladár foglalta össze a vonatkozó szabályozást 1939-ben, később Csiki Ottó és Simor Antal foglalkoztak a kérdéssel.

A gyermektartás kérdését átfogó jelleggel, a jogi szabályozásának kialakulásától fogva napjainkig áttekintő munka a mai napig nem keletkezett. A kutatás e tekintetben hiánypótló jellegű, amely a jogintézmény fejlődését tárja fel.

A disszertáció arra keresi a választ, hogy a gyermektartás vizsgált elemei miként alakultak ki és a tartalmuk miként változott a kutatási időszakban,

2. Európai kitekintés

A magyar szabályozás nem légtérben lebeg, így először indokolt megvizsgálni a gyermekek jogainak nemzetközi fejlődését is a gyermektartással kapcsolatban, a szülői felelősséggel való kapcsolatát (a nemzetközi környezetben széles körben elismert fogalommal operálva, nem a magyar szülői felügyelet terminussal), amely magában foglalva a gondozás kötelezettségét, szorosan összefügg a gyermek tartásával. Ezután az európai országok szabályozását áttekintő jelleggel mutatom be a körben, hogy mely jogintézményen belül és mely jogszabályban szabályozzák a gyermekek tartását, valamint milyen gyermektartásdíj-megállapítási modellek alakultak ki. A rendszerezés alapján három állam szabályozását részletesen is ismertetem.

Az I. világháború után a gyermekeknek nyújtott nemzetközi segítségnyújtás mellett megjelent a gyermekek jogait védő, nemzetközi szabályozás igénye is.³ A gyermekjogok és a szülő-gyermek közötti kapcsolat jogi kérdéseinek rendezése a XX. századi nemzetközi egyezményekben felerősödött.⁴

Az első ilyen egyezmény a Nemzetek Szövetsége (az ENSZ elődje) által 1924. szeptember 26. napján elfogadott 1924. évi Genfi Nyilatkozat volt, amely még állami

³ Makai Éva: A nevelés és a gyermeki jogok. Iskolakultúra, 1997/4. 86.

⁴ Weiss Emilia: A gyermeki jogok és a szülői jogok és köteleességek gyakorlásának néhány újabb kérdése Családi Jog, 2010/1. 1-12.

kötelezettségvállalást érintő megállapítást nem fogalmazott meg.⁵ A Nyilatkozat öt pontból álló deklarációként összegezte a gyermekeket megillető jogokat⁶, amely a téma szempontjából releváns első két pontban leszögezte, hogy: „*a gyermek normális fizikai és szellemi fejlődéséhez szükséges valamennyi erőforrást biztosítani kell*”; valamint „*a gyermeket, ha éhes, meg kell etetni, ha beteg, meg kell gyógyítani. A szellemileg visszamaradt gyermeket segíteni kell, a vétező gyermeket át kell nevelni, az árvákról és az elhagyott gyermekekről gondoskodni kell.*”⁷

Ezt a nyilatkozatot tíz alapelve bővítette ki a gyermekek jogairól szóló 1959. évi Nyilatkozat, amelyet az ENSZ Közgyűlése 1959. november 20. napján szavazott meg. A Nyilatkozat többek között tartalmazta a diszkrimináció tilalmát, a gyermek legfőbb érdekének (*best interest of the child*) követelményét, a névviseléshez és az állampolgársághoz való jogot, a társadalombiztosítási juttatásokhoz való hozzáférést, ezen belül a megfelelő táplálkozáshoz, lakhatáshoz, rekreációs és egészségügyi szolgáltatásokhoz való jogot, valamint az oktatáshoz való jogot, és követelményként fogalmazta meg, hogy a gyermeknek családi felügyelet alatt, szeretetben, erkölcsi és anyagi biztonságban kell felnőnie.⁸

Időközben 1948. december 10. napján az ENSZ elfogadta az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát, amely minden embert megillető egyetemes jogokat foglalt magában, a családra vonatkozóan általános rendelkezéseket tartalmazott és néhányat közvetlenül a gyermekeknek szentelt.⁹ A 25. cikke szerint az anyákat és a gyermekeket különleges gondoskodásra, támogatásra jogosítja, valamint a diszkrimináció tilalmát hangsúlyozóan deklaráta, hogy minden gyermek, akár házasságból, akár házasságon kívül született, azonos szociális védelemben kell részesülni. A 26. cikke alapján pedig a gyermekek oktatásának megválasztása során a szülőket elsőbbségi jog illeti meg.

Az ENSZ közgyűlése 1959. november 20. napján elfogadta a Gyermekek Jogairól szóló Nyilatkozatot, amely kinyilatkoztatta, hogy a gyermeknek testi és szellemi éretlensége miatt különleges biztosítékokra és gondoskodásra van szüksége, beleértve a megfelelő jogi védelmet, születése előtt és után is. A 10. elv között szerepelt annak a kívánalma is, hogy a gyermek lehetőség szerint szülei gondozásában és felelőssége alatt, és minden esetben a szeretet, valamint az erkölcsi és anyagi biztonság légkörében nőjön fel; a társadalomnak és az állami

⁵ Filó Erika: Tizenöt éves az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye. Családi Jog, 2004/2. 1.

⁶ Makai Éva: i.m. 87.

⁷ Gárdos Attila–Vajda Éva: A gyermek jogainak védelme a nemzetközi jogban. Trencsényi L. (főszerk.): Jelentés a gyerekek helyzetéről Magyarországon 1993. Gyermekérdekek Magyarországi Fóruma Budapest, 1994. 17.

⁸ A gyermekek jogairól szóló 1959. évi Nyilatkozat (https://canadiancrc.com/UN_CRC/UN_Declaration_on_the_Rights_of_the_Child.aspx) (2024.03.10.)

⁹ Bereczki Ildikó: Gyermeki jogok és szülői felelősség nemzetközi magánjogi perspektívából - Nemzetközi családjogi megközelítés – Doktori értekezés. Budapest, 2020. június. 13.

intézményeknek különös gondot kell fordítaniuk a családok támogatására, szükség esetén a gyermekek eltartásához segítséget nyújtva. A Nyilatkozat szerint a gyermek különleges védelmet élvez, elő kell mozdítani a törvény és egyéb eszközök révén a testi, lelki, erkölcsi és szociális fejlődését egészséges módon, a szabadság és méltóság feltételei között.¹⁰

Később, az 1966. december 16. napján elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya és a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának elveit, köztük a gyermekek védelmének igényét szintén magába foglalta.¹¹

A ENSZ Közgyűlése tíz éves előkészítő munka után 1989. november 20. napján elfogadta a Gyermekeket Jogi Egyezményt, amely a gyermeki jogok első átfogó, nemzetközi egyezménye. Az Egyezményhez 194 ország csatlakozott, köztük az ENSZ, az ET és az EU minden részes állama, az Egyesült Államok, Szomália és Dél-Szudán kivételével, akik aláírták, de nem ratifikálták azt.¹² Magyarország az Egyezményt 1990. március 14. napján írta alá, az Országgyűlés 46/1991. (IX. 15.) országgyűlési határozatával 1991. október 7. napján megerősítette, majd az 1991. évi LXIV. törvénnyel kihirdette 1991. november 21. napján.¹³

A kutatás szempontjából a Gyermekeket Jogi Egyezmény 27. cikke érdemel kiemelés, amely a gyermek megfelelő életszínvonalhoz való jogáról szól. Eszerint 1, az Egyezményben részes államok elismerik minden gyermeknek a jogát olyan életszínvonalhoz, amely lehetővé teszi a testi, szellemi, lelki, erkölcsi és társadalmi fejlődését; 2, elsősorban a szülők, vagy a gyermekért felelős más személyek alapvető feladata, hogy lehetőségeik és anyagi eszközeik határai között biztosítsák a gyermek fejlődéséhez szükséges életkörülményeket; 3, az Egyezményben részes államok, az adott ország körülményeit és a rendelkezésre álló eszközöket figyelembe véve, megfelelő intézkedéseket tesznek annak érdekében, hogy a szülőt, illetőleg a gyermek más gondviselőit segítsék e jog érvényesítésében, és szükség esetén anyagi segítséget nyújtanak, valamint segítő programokat hoznak létre különösen az élelmezéssel, a ruházattal és a lakásüggyel kapcsolatban; 4, az Egyezményben részes államok megtesznek minden alkalmas intézkedést arra, hogy a gyermektartásdíjat behajtsák a szülőktől, vagy a gyermekkel szemben pénzügyi felelősséggel tartozó bármely más személytől, saját területükön és külföldön egyaránt. Különösen azokra az esetekre figyelemmel, amelyekben a gyermekkel szemben pénzügyi felelősséggel tartozó személy nem ugyanabban az államban él, mint a

¹⁰ ENSZ Gyermekek Jogairól szóló Nyilatkozat. Bevezetés, 2. és 6. cikk (<http://www.un-documents.net/a14r1386.htm>) (2024. augusztus 20.)

¹¹ Bereczki Ildikó: i.m. 13-14.

¹² Filó Erika: i.m. 2. 7.

¹³ Filó Erika: i.m. 2004/2. 1.

gyermek, a részes államok előmozdítják a nemzetközi megállapodásokhoz való csatlakozást vagy ilyen megállapodás megkötését, valamint bármely más, alkalmas megegyezés elfogadását.

A fentiek alapján a szülők felelőssége a lehetőségeik és anyagi eszközeik határai között biztosítani a gyermekek számára e jog érvényesülését, valamint az országoknak szükség esetén támogatniuk kell a szülőket, az élelmezés, ruházkodás és lakhatás biztosításában (anyagi) segítséget nyújtva. A 27. cikk elismeri, hogy a gyerek fejlődését nem lehet az életkörülményeitől függetleníteni, ugyanis a teljes körű – testi, szellemi, lelki, erkölcsi és társadalmi – fejlődéséhez nélkülözhetetlen különböző elemek felsorolásával egyértelművé válik, hogy a megfelelő életszínvonal nem korlátozódik csupán az alapvető élelmiszer, ruházkodás és lakhatás biztosítására, bármennyire lényegesek is ezek a tényezők. A negyedik bekezdésben kifejezetten a gyermektartásdíj behajtásának igényéről rendelkezik hazai és nemzetközi viszonylatban egyaránt. Kiemelendő, hogy a gyermektartásdíj megfelelő szabályozása azért indokolt, mivel kétélű fegyver, egyrészt a gyermek életszínvonalának növelését szolgálja, másrészt visszaélésekre adhat okot. A tartásdíjat fizetőnek lehetősége lehet pénzügyi befolyásolásra esetleg a gyermekkel való kapcsolat vagy a jövőjének meghatározása körében; a gyermeket nevelő szülő akár a saját lakhatására vagy pénzügyi támogatására használhatja az összeget; valamint az államok esetleg gátlástalanul gyakorolhatják a tartásdíjkivetést mint eszközt közkiadásaik csökkentésére.¹⁴

A fentiekben említettekén kívül számos szélesebb körű jogokat átívelő nemzetközi egyezmény egy-egy cikke külön szól a gyermekek jogairól, valamint az Európai Unió Alapjogi Chartája is, amelynek 24. cikke, „A gyermekek jogai” címet viseli,¹⁵ azonban a gyermektartás szempontjából a fenti rendelkezések a legfontosabbak.

2.1. A kiskorú gyermek tartásának dogmatikai elhelyezkedése az európai magánjogi kodifikációkban

A kutatás során megvizsgáltam az európai országokat a tekintetben, hogy a gyermektartás jelenleg hol kerül szabályozásra, komplex összehasonlítást végezve, két szempontból: mely jogszabályban és mely jogintézményen belül helyezkedik el a kiskorú gyermekek tartásának intézménye.

¹⁴ Herzog Mária (szerk.) Kézikönyv a gyermekjogi egyezmény alkalmazásához. KJK-Kerszöv, Budapest. 2009. 287-289.

¹⁵ Weiss Emilia: A gyermeki jogok... 1-12.

Az európai államok jelentős része a magánjogi kódexében rendezi a gyermektartást. A többi államban, különösen az északi országokban és a *common law* jogcsaládban külön törvényben található a gyermektartási normák, így vagy a családjogi törvényben (a korábbi szocialista államokban)¹⁶, vagy speciális, a gyermekek és szülők jogviszonyát vagy egyenesen a gyermektartást szabályozó törvényekben. A természetjogi kódexek a Személyi jogról szóló, míg a pandektista kódexek a Családjogról szóló részben.

A jogszabályi elhelyezkedés tekintetében az első kategórián belül (Ausztria, Belgium, Franciaország, Liechtenstein, Luxemburg, Málta, Spanyolország) a polgári törvénykönyv Személyekről szóló részében helyezkedik el. Franciaországban a házassági kötelezettségből és a szülői felelősség kötelezeti oldalából ered, mely szerint a szülők kötelezettsége a gyermekeikről való gondoskodás. A francia *Code Civil* hatályba lépett Belgiumban 1804-ben és maradt is az 1830-as brüsszeli forradalom után önállósult államban, ezután külön törvényekkel modernizálták.¹⁷ Éppen ezért a házassági (és a leszármazásból eredő) kötelezettségek között található a gyermektartás szabályai, amelyet kiterjesztettek az élettársi kapcsolatokra is.¹⁸ Hasonló a helyzete Luxemburnak, ahol szintén a napóleoni hódítások hatására léptették hatályba a francia *Code Civilt*, az 1890-es önállósodás óta a luxemburgi változata van érvényben.¹⁹ A luxemburgi polgári törvénykönyv is a házasság intézményéből származtatja a gyermektartást, a nem házas szülők esetén viszont a szülői felelősség kötelezettségből.²⁰ A spanyol *Codigo Civil* kodifikálása francia mintákat követett 1889-ben,²¹ ezért a Személyek jogában került rendezésre a gyermektartás kérdése: egyrészt házassági, másrészt leszármazáson alapuló kötelezettség, valamint a szülői felügyelet részeként nevesített kötelezettség a gyermekek gondozása, élelmezése és nevelése. A *Codigo Civil* külön rendelkezik arról, hogy a szülői felügyeleti jog hiányában is kötelesek a szülők a gyermekeik tartására.²² A máltai polgári törvénykönyv szintén a Személyek jogáról szóló rész alatt szabályozza a házassági kötelezettségek között a gyermekek tartását. A szülői felelősség szabályai között azonban szerepel a gyermekek tartására vonatkozó kötelezettség is, kiegészítve azzal, hogy a házasságon kívül született gyermeket megkülönböztetés nélkül úgy kell eltartani,

¹⁶ Dieter Martiny: Current Developments in the National Laws of Maintenance. *European Journal of Law Reform*. 2012/14. 1. 66.

¹⁷ Kecskés László: A polgári jog fejlődése a kontinentális Európa nagy rendszereiben. HVG-Orac, Budapest. 2009. 278.

¹⁸ Belgium polgári törvénykönyve 203. cikk

¹⁹ Kecskés László: A polgári jog fejlődése... 282.

²⁰ Luxemburg polgári törvénykönyve 203. cikk és 372-2. cikk

²¹ Kajtár István–Hergler Csabáné: Egyetemes állam- és jogtörténet. Dialóg Campus, Pécs. 2013. 250.

²² *Codigo Civil* 68., 110., 154. cikkek

mint a házasságból született gyermekeket.²³ Ausztriában és Liechtensteinben, ahol az osztrák polgári törvénykönyv (ABGB) van hatályban, a Személyek jogáról szóló részben a házasságból és a szülői felügyeletből eredő kötelezettségként határozza meg a gyermekek tartásának kötelezettségét.²⁴

A második csoportba azok az országok (Csehország, Görögország, Hollandia, Horvátország, Lettország, Litvánia, Magyarország, Németország, Olaszország, Portugália, Románia, Svájc, Törökország) tartoznak, ahol a gyermektartás a polgári törvénykönyv Családjogi részében helyezkedik el. A német BGB a családjogi könyve a rokontartás körében, átfogóan rendezi a tartás kérdését, a kiskorú gyermekek vonatkozásában külön nem, csak néhány kiegészítő részletszabállyal gazdagítja az általános rokontartás szabályokat.²⁵ A német példa hatást gyakorolt a svájci, török és a magyar magánjogfejlődésre.²⁶ A svájci ZGB a családjogon belül, a gyermekek és szülők kapcsolata vonatkozásában határozza meg a gyermektartási kötelezettséget.²⁷ A ZGB-t 1926-ban átvette Törökország, az azóta módosított, hatályos török polgári törvénykönyvben a családjogon belül a németekhez hasonlóan a rokontartás intézményén belül található a gyermekekre vonatkozó rendelkezések is. Ugyanez a helyzet Magyarországon, ahol a rokontartáson belül, de külön, speciális szabályok vonatkoznak a kiskorú gyermekek tartására. A ZGB-ből merített az olasz és a görög kodifikátor is.²⁸ Az olasz *Codice Civile* az első könyve a személyekről és a családról szól, amelyben a tartási kötelezettséget a rokontartás körében, a gyermekek tartását a szülői felelősségen belül, nevesítve szabályozzák.²⁹ A görög polgári törvénykönyv a családjogon belül, a „Rokonság” cím alatt helyezi el a rokontartás szabályait, amely magában foglalja a gyermekek tartását is.³⁰ Hollandiában a polgári törvénykönyv a Személyek jogról és a családjogról szóló könyvében a rokontartás alatt helyezkednek el a gyermektartás normái,³¹ Csehországban szintén a családjogon belül, a rokontartás alatt,³² ugyanígy Romániában³³ és Portugáliában is³⁴. Litvániában a polgári törvénykönyv családjogi könyvén belül a szülők és gyermekek egymással szemben fennálló tartási kötelezettségei között helyezkedik el a gyermektartás. Lettországon

²³ Málta polgári törvénykönyv: 3B., 4B. és 93.

²⁴ Osztrák polgári törvénykönyv 44. § és 160. §

²⁵ BGB 1570-1586. §§

²⁶ Kecskés László: A polgári jog fejlődése... 359.

²⁷ ZGB 276-293.

²⁸ Kecskés László: A polgári jog fejlődése... 413.

²⁹ Codice Civile 316. és 433. cikkek

³⁰ Görög polgári törvénykönyv 1485-1486. cikk

³¹ Holland polgári törvénykönyv 1:394-408.

³² Cseh polgári törvénykönyv 910-923. §§

³³ Román polgári törvénykönyv 516-534. cikkek

³⁴ Portugál Código Civil 2003-2023. cikkek

kifejezetten a polgári törvénykönyv családjogi részén belül a szülői felügyelet elsődleges kötelezettségeként jelenik meg a gyermekekről való gondoskodás, e körben utal a jogalkotó a gyermekeknek a felmenőivel kapcsolatos tartási kötelezettségére.³⁵

A harmadik kategória országaiban, ahol nem a magánjogi kódexben, hanem külön törvényben szabályozzák a gyermektartást, két megoldást tapasztalhatunk. Az egyik csoportba tartozó államokban a családjogi törvényben, a másik csoportba tartozók között egyéb jogszabályban találjuk meg. A családjogi törvényben a rokontartás alatt szerepel Andorrában³⁶, Albániában³⁷, Bosznia-Hercegovinában³⁸, Bulgáriában³⁹, Észak-Macedóniában,⁴⁰ Észtországban⁴¹, Horvátországban⁴², Lengyelországban⁴³, Moldovában⁴⁴ és Oroszországban⁴⁵. Ezzel ellentétben a szülői jogokból, illetve a szülői felelősségből eredő kötelezettség Fehéroroszországban,⁴⁶ Montenegróban⁴⁷, Szerbiában⁴⁸, Szlovéniában⁴⁹, Szlovákiában⁵⁰ és Ukrajnában⁵¹. A gyerektartást Cipruson a szülők és gyermekek kapcsolatáról szóló törvényben a tartási szabályok között,⁵² ugyanígy Norvégiában a gyermekekről és szülőkről szóló törvényben⁵³ helyezte el a jogalkotó. Svédországban a szülői kódexben a szülők tartási kötelezettségéről szóló részben,⁵⁴ Dániában⁵⁵, Finnországban⁵⁶ és az Egyesült Királyságban⁵⁷ a gyermektartási törvényben, Írországban a házastársak és gyermekek tartásáról szóló

³⁵ Lett polgári törvénykönyv 179-189.

³⁶ Llei 30/2022, del 21 de juliol, qualificada de la persona i de la família. 230-243. cikkek

³⁷ Albánia családjogi törvénye 192-214. cikkek

³⁸ Bosznia Hercegovina Családjogi Törvénye (PORODIČNI ZAKON FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE) 213-149. cikkek

³⁹ Bulgária családjogi törvénye 139-152. cikkek

⁴⁰ Észak-Macedónia családjogi törvény 178-184.

⁴¹ Észtország családi törvénye 96-112. §§

⁴² Horvátország családjogi törvénye 206-216. cikkek

⁴³ Jakub M.Łukasiewicz (szerk.): Family Law in Poland. Legal Publishing House, 2018. 61-64.

⁴⁴ Moldova családjogi törvénye 74-81. cikkek

⁴⁵ Orosz családjogi törvény 80-88. cikkek

⁴⁶ Fehéroroszország családjogi törvénye (1999 No. 278-Z) 88-115. cikkek

⁴⁷ Montenegró családjogi törvénye 69. cikk

⁴⁸ Szerbia családjogi törvény 68-70. cikkek

⁴⁹ Szlovénia családjogi törvénye 123-133. cikkek

⁵⁰ Lilla Garayová: Slovakia: Content of the Right to Parental Responsibility – Family Law at a Crossroads. Paweł Sobczyk (szerk.): Content of the Right to Parental Responsibility. Experiences – Analyses – Postulates. Central European Academic Publishing Miskolc–Budapest, 263.

⁵¹ Ukrajna családjogi törvénye 180-196. cikkek

⁵² Οι περί Σχέσεων Γονέων και Τέκνων Νόμοι ΙΙ. rész

⁵³ Lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (barnelova) 66-83. szakaszok

⁵⁴ Parental Balk (1949:381) 7. fejezet

⁵⁵ Lov om børns forsørgelse (LBK nr 773)

⁵⁶ Elatustukilaki 580/2008

⁵⁷ Child Support Act 1991

törvényben⁵⁸ találjuk. Izlandon a gyermekek jogairól szóló törvényben a gyermekek tartását a szülők kötelezettségeként definiálják.⁵⁹

Ebből csoportosításból kitűnik, hogy a gyermektartás Európában szoros kapcsolatban áll a házasság, a szülői felelősség és a rokontartás intézményével, tehát ezeken a jogintézményeken belül rendezik a jogalkotók a kérdést.

Az első kategóriában tehát a magánjogi kódexek Személyek jogáról szóló részében egyrészt házasságból, másrészt szülői felelősségből eredő köteletség. A házasságkötés erkölcsi célja már a római jogból eredően is az utódok világra hozatala volt,⁶⁰ ezért a házasságból született utódok nevelése és gondozása a házassági köteleességek egyike. A nem házasságból született gyermekek esetében viszont nem értelmezhető ilyen formában a tartási kötelezettség, ezért azt a hatályos szabályok a szülői felelősségből adódó kötelezettségek között helyezik el.

A második kategóriában a családjogi könyvet is tartalmazó magánjogi kódexek a rokontartás szabályai között vagy a szülői felelősséget, illetve a szülő-gyermek kapcsolatot rendező részben rendelkeznek róla. Ugyanezt a differenciálást tapasztaljuk azokban az országokban is, ahol a családjog nem a polgári törvénykönyvben, hanem azon kívül, de egységesen került szabályozásra.

Azon európai államokban, ahol nincs egységes családjogi kódex vagy családjogi része a magánjogi törvénykönyvnek, a szülő-gyermek kapcsolatot szabályozó vagy a gyermekekről, illetve a gyermekek tartásáról szóló jogszabály rendelkezik a kiskorú gyermek tartásáról.

Kitűnik tehát, hogy tizenhét országban a rokontartásból eredeztethető a tartási kötelezettség, tizenhárom országban kizárólag a szülői felelősségből vagy a szülő és a gyermek közötti kapcsolatból, hét országban pedig a házasságból és a házasságon kívül született gyermekek esetén a szülői felelősségből egyaránt.

Az európai országok tehát nagyjából fele-fele arányban a rokontartásból, illetve a szülői kötelezettségekből eredeztetik a gyermektartási kötelezettséget, amely néhány államban külön házasságból eredő köteletségben is megjelenik.

A rokontartás római jogból eredő, a felmenő és lemenő rokonok közötti tartási kötelezettséget jelenti, amely legszorosabban a kiskorú gyermek és a szülei közötti rokoni kapcsolatban jelentkezik. Ez egy erkölcsi, természetjogi kötelezettség, amely ezáltal megelőzte a szülői felelősséget. Jelenleg, a Gyermekjogi Egyezmény 2. cikkében foglalt diszkrimináció tilalomra tekintettel, amelynek az összes európai ország részese, irreleváns a rokontartás

⁵⁸ Report of the Child Maintenance Review Group. 2022. 85.

⁵⁹ Law No. 20 of 1992 in Respect of Children 9-20. cikkek

⁶⁰ Benedek Ferenc-Pókecz Kovács Attila: Római magánjog. Dialóg Campus, Pécs. 2013. 133.

körében az, hogy a gyermek házasságból vagy házasságon kívül született, ugyanis a rokoni kapcsolata a szüleivel fennáll, ezért a rokontartás körében egységesen lehet rendelkezni a kiskorú gyermekek tartásáról. Azokban az államokban, ahol a házassági kötelesség részeként definiálják a gyermekek eltartásának kötelezettségét, nyilvánvalóan külön kell szabályozni a nem házassági kapcsolatból született gyermekek tartását, amely a szülői felelősség intézményében jelentkezik. Az európai államok nagy többségében csak a szülői köteleességként jelenítik meg a gyerektartást, ez a kötelesség megfelel a Gyermejkogi Egyezmény 18. cikkében foglaltaknak, miszerint a szülőknek közös a felelősségük a gyermek neveléséért és fejlődésének biztosításáért.

A nyugati országokban a gyermektartásdíj intézményét az állami szerepvállalás intézményrendszere szempontjából három fő csoportba sorolhatjuk: a bírósági, az ügynökségi (agency) és a hibrid modell csoportjaiba.⁶¹ A bírósági modellben a gyermektartásdíj megállapítása (így a kötelezettség alapítása és a mérték meghatározása) elsősorban a bíróságok hatáskörébe tartozik, az eljárásban a felek megegyezését helyezik előtérbe, ennek hiányában bizonyítási eljárás lefolytatása alapján döntenek az illetékes bíróságok. A gyermektartásdíj mértékének meghatározásához egy indextáblázat vagy állami javaslat ad segítséget, ennek hiányában a bíróságok mérlegelési jogkörükben az egyedi ügyben meghatározott szempontrendszer figyelembevételével.⁶² Az „ügynökségi” vagy „hatósági” modellben egy közigazgatási intézmény vagy egyéb hatóság hatáskörébe utalja az állam a gyermektartási kötelezettségek és azok mértékének megállapítását, behajtását és kifizetését egyaránt.⁶³ A „hibrid” modell a másik két modell keveréke, ahol a gyermektartási kötelezettség megállapítása és az azzal összefüggő egyéb igények (pl. végrehajtás) érvényesítésének hatáskörét több intézményre telepítik, így a bíróságra és egyéb közigazgatási szervre.⁶⁴

A következőkben Franciaország, Anglia és Wales, valamint Németország szabályozását mutatom be a gyermektartásdíj intézménye vonatkozásában. A rövid magánjogtörténeti áttekintés a hatályos rendelkezések megértéséhez szükséges. A három állam tartási szabályainak részletes bemutatását az indokolja, hogy gyermektartás dogmatikai elhelyezkedése szempontjából példaként szolgálnak. A franciák a természetjogi polgári

⁶¹ Skinner, Christine–Davidson, Jaqueline: Recent Trends in Child Maintenance Schemes in 14 Countries. *International Journal of Law, Policy and the Family*. 2009/1. 33., Lásd még: Simon László Károly: Tartásdíjigények érvényesítése határok nélkül. (<https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/35173/Tart%C3%A1sd%C3%ADjig%C3%A9nyek%20%C3%A9rv%C3%A9nyes%C3%ADt%C3%A9se%20hat%C3%A1rok%20n%C3%A9lk%C3%BCI.pdf>)(2023.03.08.) 41–46.

⁶² Skinner–Davidson: Recent Trends... 33–34.

⁶³ Skinner–Davidson: Recent Trends... 36.

⁶⁴ Skinner–Davidson: Recent Trends... 36.

törvénykönyvben, a személyi jogról szóló részben, a németek a pandektista polgári törvénykönyvben a családjogról szóló részben, míg az angolok – magánjogi kodifikáció hiányában – külön törvényben határozzák meg a jogi normákat.

2.2. A francia családjog rövid történeti áttekintése

A francia magánjog kodifikálása az 1804. március 21. napján hatályba lépett Code Civil megalkotásával valósult meg. A kódex az 1803 márciusa és 1804 márciusa között megszavazott 36 törvényt foglalta magába, hatályon kívül helyezve a korábbi királyi rendeleteket és helyi szokásjogi szabályokat.⁶⁵ A kódex 2281 cikke bevezetésre és három könyvre tagozódott: az első könyv a személyekről, a második a dolgokról és a tulajdon módosulásáról, a harmadik a tulajdonszerzés módjairól rendelkezett.⁶⁶ Az 1804. évi Code Civil módosításokkal a mai napig hatályos, és mivel azt a doktrína és a joggyakorlat sikeresen továbbfejlesztette, a változó viszonyokhoz igazította, így a törvénykönyv alapvető és átfogó revíziójára nem került sor,⁶⁷ azonban a családjogi rendelkezéseket számos alkalommal módosították.

A módosítások két, az első világháború előtti és azt követő szakaszra oszlanak. Az első időszakban nem beszélhetünk gyökeres változásokról, azonban a kiemelendő családjogi módosítások közé tartozott többek között a házasság felbontása intézményének visszaállítása (1884), a házassági jog reformja (1896, 1907), a természetes gyermekek öröklési jogaira vonatkozó szabályainak (1896) és az apasági keresetnek az elfogadása (1912).⁶⁸ A második szakaszban megkezdődött a kódex általános revíziója,⁶⁹ nagyobb változások következtek be a családjog területén: a két világháború között részleges módosításokról beszélhetünk, a második világháború utáni időszakban a kódex teljes revízió esett át⁷⁰, amely jelentős változásokat jelentett a személyekről szóló könyvben (gyámság, származás, házasság felbontása, házassági vagyoni jog rendelkezései körében); néhány jogterületen speciális törvények születtek, emellett a bírói értelmezés is fontos szerepet kapott a polgári törvénykönyv által alkalmazott tág fogalmak és a szabályok pontosításában, továbbfejlesztésében.⁷¹

⁶⁵ Takács Tibor: A Code Civil történeti és doktrinális értelmezése. Jogtörténeti szemle. 2003/3. 31-35., André-Jean Arnaud: Les origines doctrinales du Code civil français. Párizs, 1989. 23.

⁶⁶ Bessette, Irene: French Civil Law System Since 1804. Law Library Journal 1980/2. 338.

⁶⁷ Herger-Kajtár: i.m. 136.

⁶⁸ Paris-Dobozy, Marie-Luce: Still Alive: Some Observations about the Two-Hundred Years of Existence of the French Code Civil 1804. Irish Journal of European Law, 2005/1.91–92.

⁶⁹ De La Morandiere, Léon Julliot: Reform of the French Civil Code. University of Pennsylvania Law Review 1948/97. 3.

⁷⁰ https://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=8748&context=penn_law_review (2024.03.10.)

⁷¹ Paris-Dobozy: Still Alive.... 92–95.

Főbb változásokat az 1964 utáni időszak hozott a családjogban a házastársi kapcsolatok és a szülő-gyermek jogviszonyain belül. Az 1964 és 1975 között hét területen került sor reformra: ezek a kiskorúság, gyámság és nagykorúsítás (1964), a házassági vagyoni rendszerek (1965), az örökbefogadás (1966), a cselekvőképesség (1968), a szülői felelősség (1970), a származás (1972), a különválás és a házasság felbontása (1975)⁷².

A reformok az egyenlő bánásmód és a diszkrimináció tilalom talaján állva a házastársak egyenjogúságát egyértelműen kifejezték a házassággal, valamint a házasságból született gyermekekkel kapcsolatos kérdésekben. A bíróságoknak elsődleges céljaként tűzte ki a gyermek érdekeinek figyelembevételét a házasság felbontása körében a gyermekek feletti szülői felelősségről vagy a gyermekkel kapcsolatos egyéb kérdésekről való döntés során.⁷³

Ez azért fontos a francia családjog történetében, mert a szokásjog (*droit coutumier*) szerint a Code Civil előtt az atyai (szülői) hatalom az apát és az anyát egyaránt megillette, amely hatalom megszűnt a gyermek nagykorúvá válásával, kifejezett vagy hallgatólagos nagykorúsításával, amelyet az igazságszolgáltatási rendszer felügyelt. A forradalmi reformok előtt az atyai hatalom forrása a szokásjog és az írott jog (*droit écrit*) volt.⁷⁴

A Code Civil hatálybalépését követően atyai hatalommal kizárólag az apa rendelkezett, majd az 1970. évi reformja után mindkét szülőt megillette a szülői felelősség, amelynek gyakorlása során a szülőknek a gyermek legfőbb érdekét figyelembe véve kellett eljárniuk. Ezt kifejezve a jogi terminus is az *'autorité parentale'* (szülői felelősség) fogalomra változott a korábbi *'puissance paternelle'* (atyai hatalom) fogalomról.

Az 1985. évi reform eltörölte az apa egyedüli vagyonkezelési jogát a kiskorú gyermek vagyona felett, ezzel megszűnt az egyetlen olyan jogkör, amelyet csak az apa gyakorolhatott. A házasság felbontása utáni szülői felelősség gyakorlásának szabályait a nem házasságban élő szülőkkel egyetemben 1987-ben módosították. Egy újabb reform 1993-ban bevezette a közös szülői felelősség gyakorlását az elvált és külön élő, valamint a nem házas szülők vonatkozásában.

A szülői felelősség tartalmát és az abból keletkező kötelezettségeket 2002-ig klasszikus trichotóm rendszerben kategorizálták (*garde, surveillance, éducation*). Az első eleme, a *garde* szerint a szülő a saját háztartásában volt köteles biztosítani a gyermek lakhatását, valamint joga és kötelezettségeként meghatározhatta a gyermek lakóhelyét. A második, a *surveillance* alapján

⁷² Audit, Bernard: Recent Revisions of the French Civil Code, Louisiana Law Review 1977-1978/3. 758.

⁷³ Blakesley, Christopher L.: Child Custody and Parental Authority in France, Louisiana and Other States of the United States: A Comparative Analysis, Boston College. International and Comparative Law Review 1980/4.295.

⁷⁴ Blakesley: i.m. 1980/4. 289–290.

a szülő köteles a gyermekéről gondoskodni, őt megvédeni, odafigyelni a gyermekre és a szükségleteire. Az *éducation* elemnek több aspektusáról beszélhetünk, amely magában foglalja a gyermek oktatása, a nevelése, az erkölcsi nevelése, a vallásos neveltetése biztosítását és az életpályája megválasztását.

A Code Civil 2002. évi reformjával a 371-1 cikkben a szülői felelősség fogalma megváltozott. A korábbi hármass rendszert elvetve a gyermek legfőbb érdekét védő jogok és kötelezettségek összességként definiálták azt, a szülők közti egyenlőség elvét követve és fejlesztve.⁷⁵ Eltörölték továbbá a különbségtételt a házasságon kívül és a házasságból született gyermekek között és számos további családjogi területet revizionáltak, mint például az örökbefogadást, a gyermek névviselését és a házasság felbontását.⁷⁶

A gyermektartásdíj vizsgálata előtt szükséges bemutatni a házasság felbontásának fejlődését, mivel a gyermektartási kötelezettség Franciaországban egyrészt a házassági kötelezettségből származik. A XII-XIII. századra egységesült a római-katolikus házassági jog, a kánonjog az egész ország területén érvényesült.⁷⁷ A IX. századtól kezdődően ezért a házasság felbontása nem volt megengedett,⁷⁸ csupán az ügynevezett ágytól és asztaltól történő elválásztás (*separatio a thoro et mensa* vagy *divortium particulare*), amely *de iure* különélést jelentett és nem szüntette meg a házassági köteléket, így nem engedte meg a különvált feleknek az újraházasodást.⁷⁹ A házassággal és az azzal kapcsolatos jogviszonyokra irányuló jogviták fölötti kizárólagos hatáskört hosszú ideig az egyház gyakorolta, azonban ettől fokozatosan megfosztották. A XVIII. századra a királyi bíróságok átvették a házasság érvényességével és érvénytelenítésével kapcsolatos összes ügyet, így a házasság eljárásjogi szekularizációja tovább erősítette azt a gondolatot, hogy a házasság nemcsak egyházi, hanem polgári intézmény is,⁸⁰ amely analógiáját tekintve a polgári szerződéshez hasonlít a legjobban, így kontraktuális jellege van, amely Pothier szerint a „*legkitünőbb és legősibb a szerződések között.*” Az 1791. évi alkotmány polgári szerződésnek nyilvánította a házasságot.⁸¹

1792. szeptember 20. napján egy nevezetes dekrétum – amelyet némi sietséggel, a törvényhozó gyűlés feloszlásának előestéjén szavaztak meg⁸² – bevezette a kötelező polgári

⁷⁵ Ferrand, Frédérique: National Report – France (<http://ceflonline.net/wp-content/uploads/France-Parental-Responsibilities.pdf>) (2022.11.30.) 1–4.

⁷⁶ Szeibert: Európai családjog 29–30.

⁷⁷ Herger: A nővételtől... 51.

⁷⁸ Stoljar: A History of the French Law of Divorce – I. 138.

⁷⁹ Herger Cs. Eszter: Magister Gratianus tanítása a házassági akadályokról. In: Diké - A Márkus Dezső Összehasonlító Jogi-történelmi Kutatócsoport folyóirata, 2023/2. 42–74.

⁸⁰ Stoljar: A History of the French Law of Divorce – I. 139.

⁸¹ Herger: A nővételtől... 53.

⁸² Stoljar: A History of the French Law of Divorce – I. 139.

házasságkötést, lehetővé tette a házasság felbontását, rögzítette a házasságon kívül született gyermekek jogait és az atyai hatalom vonatkozásában új szabályokat vezetett be.⁸³ Az egyoldalú objektív (a házasfelek természetének összeférhetetlensége, a másik fél elmebetegsége, 2 év óta tartó különélés, 5 év óta tartó eltűnés, emigráció) és a szubjektív (bizonyos bűncselekmények elkövetése, kegyetlenkedés, megátalkodott erkölcstelenség) bontóokok mellett lehetőséget biztosított az úgynevezett megegyezéssel való válásra is.⁸⁴

A Code Civil 1804-ben a házassági bontókokat kibővítette, amelyek vétkességi alapon álltak. Abszolút bontó ok volt a női házasságtörés, a férj házasságtörése, ha az ágyast a férje közös házában tartotta, valamint a feleség a városházán bejelentést tett, kegyetlen bánásmód, súlyos szidalom, az egyik fél súlyos szabadságvesztése. Relatív bontó ok érvényesítésére akkor volt lehetőség, ha a felek kölcsönösen és kitartóan kifejezték, hogy az életközösség elviselhetetlen számukra.⁸⁵ Teljesen új eljárásjogi rendszert vezetett be, ami a kutatás vonatkozásában annyiban releváns, hogy a házasfeleknek teljes vagyonleltárt kellett készíteniük, mivel mindkét félnek a vagyona felével a gyermek javához kellett hozzájárulnia.⁸⁶ A Napóleoni birodalom bukása után 1816-ban a házasság felbontásának lehetőségét eltörölték a bontójog hatályon kívül helyezésével, majd 1884-ben a *M. Nacquet* képviselő után elnevezett „*loi Nacquet*”-vel újra hatályba lépett a Code Civil konstrukciója a megegyezéssel való bontás kivételével⁸⁷, akinek tizenkét éves kitartása és állhatatossága vezetett a jogszabály megalkotásához.⁸⁸ A házasság felbontása vétkességi alapokon nyugodott,⁸⁹ nem tekinthető liberális szelleműnek.⁹⁰ A házasság felbontása után a kiskorú gyermekek feletti atyai hatalom a nem vétkes házastársat illette, kivéve, ha a gyermek érdeke másként kívánta.⁹¹

Az 1976. évi reformmal bevezették a nem vétkességi alapú bontást, így a házasság felbontására több alternatív módot biztosítottak. A jogalkotó szándéka az volt, hogy a közös megegyezéssel való bontás legyen a „preferált mód” és a többi formájára csak kivételes esetekben kerüljön sor.⁹² A házasság felbontása során a bíróság a gyermekek feletti szülői felelősséget a gyermek érdekeinek figyelembevételével állapította meg, nem pedig a házasság felbontásában vétlen szülő javára.⁹³

⁸³ Herger: A nővértől... 53.

⁸⁴ Herger: A nővértől... 125.

⁸⁵ Herger: A nővértől... 127.

⁸⁶ Stoljar: A History of the French Law of Divorce – I. 148-150.

⁸⁷ Herger: A nővértől... 128.

⁸⁸ Stoljar: A History of the French Law of Divorce – I. 152-153.

⁸⁹ Glendon: The French Divorce Reform Law of 1976. 200.

⁹⁰ Herger: A nővértől... 128.

⁹¹ Glendon: The French Divorce Reform Law of 1976. 221-222.

⁹² Glendon: The French Divorce Reform Law of 1976. 199.

⁹³ Glendon: The French Divorce Reform Law of 1976. 222.

2.3. A francia modell

A kiskorú gyermekek tartását nem szabályozza külön a francia polgári törvénykönyv. A tartási kötelezettség jogalapja a házasság és a szülői felelősség. Tekintettel arra, hogy a házasságból és a házasságon kívül született gyermekek közötti jogegyenlőség megteremtése előtt született az 1804 óta hatályban levő polgári törvénykönyv, amely a házasságból és a szülői felelősségből adódó kötelezettségként rendezi a gyermekek tartását, a kettős jogalap szerkezetileg fennmaradt. A Személyek jogáról szóló I. Könyv V. Fejezete rendelkezik a házassági kötelezettségekről a 203-211. cikkekben. A 203. cikk szerint a házasság megkötésével a házaspár szerződést kötnek és kötelezettséget vállalnak a gyermekeik ételmezésére, tartására és nevelésére. Ez tehát nem egy külön szerződés, hanem a francia polgári törvénykönyv égisze alatt maga a házasság egy szerződés. A gyermekek vonatkozásában továbbá stipulálja a rászoruló szülei és további felmenők támogatását, kiemelve, hogy ezen kötelezettség kölcsönös,⁹⁴ tehát a fel- és lemenők közötti rokonságot a házasságból vezeti le a kódex.

A francia Code Civil 370-387. cikkei rendelkeznek a szülői felelősségről, amely magában foglalja a gyermekekről való gondoskodást és a védelmüket, a személyes kapcsolatok fenntartását, a gyermek lakóhelyének meghatározását, a gyermek nevelését, törvényes képviselőjét, a gyermek irányában fennálló tartási kötelezettséget, a vagyonkezelés jogát, a szülők kártérítési felelősségét a gyermekek által okozott károkért.⁹⁵ A szülői felelősség tehát olyan jogok és kötelezettségek összessége, amelynek célja a gyermek jóléte.⁹⁶

A házas és a nem házasban élő szülők is közösen gyakorolják a szülői felelősség körébe tartozó jogokat,⁹⁷ a különválásuk nem befolyásolja a szülői felelősség közös gyakorlását. Mind az anyának, mind az apának joga van személyes kapcsolatot fenntartani a gyermekkel és kötelesek tiszteletben tartani a gyermek kapcsolatát a másik szülővel. Ez megjelenik abban is, hogy gyermek lakóhelyének olyan megváltoztatásához, ami befolyásolja a szülői felelősség gyakorlásának feltételeit, a másik szülő előzetes és kellő időn belüli értesítése szükséges. Amennyiben e körben vita van a szülők között, a gondos szülő a családjogi bíró elé utalhatja az ügyet, aki a gyermek jólétének figyelembevételével határoz a kérdésben. A bíró megállapítja a költözési költségeket, és ezáltal módosítja a gyermek tartásához és neveléséhez való hozzájárulás összegét.⁹⁸

⁹⁴ Code Civil 205-207. cikk

⁹⁵ Ferrand: National Report 1.

⁹⁶ Code Civil 371-1. cikk

⁹⁷ Code Civil 372. cikk

⁹⁸ Code Civil 373-2. cikk

Franciaországban a gyermek jogosult a gyermektartásra, nincsen felső korhatár, ugyanis a szülők eltartási kötelezettsége nem szűnik meg a gyermek nagykorúvá válásával.⁹⁹ A gyermeket addig kötelesek tartani és nevelni, amíg pénzügyileg önálló nem lesz, biztosítaniuk kell a szükséges feltételeket a fejlődéséhez és a tanulmányai folytatásához.

A gyermektartásdíjat a külön élő szülő fizetheti önkéntes teljesítéssel, a szülők egyezséget köthetnek a gyermektartásdíj vonatkozásában, amelynek kérhetik a családjogi bíró általi jóváhagyását. A családjogi bíró (*juge aux affaires familiales*) nem hagyja jóvá az egyezséget, ha az nem a gyermek legfőbb érdekét szolgálja vagy ha az egyik szülő nem szabad akaratából kötötte az egyezséget.¹⁰⁰

A kizárólag bírósági állami szerepvállalás mellett 2018-ban új módszert vezettek be, e szerint a nem házas, különvált szülők közös kérelmére a családi ellátásokat kifizető intézmény vezetője (*caisse d'allocations familiales, CAF*) végrehajthatóvá nyilvánítja a felek egyezségét, amivel meghatározzák a gyermek tartásához és oktatásához való hozzájárulás összegét, ha a tartás körében nincs bírósági határozat és ha az összeg megfelel a kikötéseknek. A döntés ellen fellebbezésnek nincs helye, de a szülők közösen vagy külön a családi jogi bírósághoz fordulhatnak a gyermektartás mértékének meghatározása végett.¹⁰¹

A szülő vagy a gyermekről gondoskodó harmadik személy keresetet nyújthat be a gyermektartásdíj bírósági megállapítására az általános hatáskörrel rendelkező elsőfokú bíróságnál (*tribunale de grande instance*). Az illetékességet a család lakóhelye, vagy a gyermekkel együtt élő szülő lakóhelye határozza meg, nem pedig a szülői felelősséget egyedül gyakorló szülő lakóhelye.¹⁰² A felek megegyezhetnek a gyermektartás összegében és módjában, egyezségkötés hiányában a bíróság bizonyítási eljárás lefolytatása után hoz határozatot.¹⁰³

A francia polgári törvénykönyv 371-2. cikke szerint a gyermektartásdíj összege a szülők jövedelmi helyzetéhez és a gyermek szükségleteihez igazodik, a szülők a jövedelmi viszonyaik arányában kötelesek hozzájárulni a gyermektartáshoz. A gyermektartás összege tehát a szülők jövedelmi viszonyai arányában oszlik meg, a gyermek szükségleteit figyelembe véve.¹⁰⁴ A gyermek szükségletei körébe tartoznak az alapvető szükségletei, így az étkeztetésével,

⁹⁹ Code Civil 371-2. cikk

¹⁰⁰ Ferrand: National Report 17.

¹⁰¹ Ferrand, F: Update – France (<http://ceflonline.net/wp-content/uploads/France-Ferrand.pdf>) (2022.11.30.) 11.

¹⁰² Code de procédure civile 1070. cikk

¹⁰³ Code de procédure civile 1071-1072. cikk

¹⁰⁴ Code Civil 371-2. cikk

gondozásával és nevelésével kapcsolatos kiadások,¹⁰⁵ a nevelés fogalma pedig magában foglalja az iskolai oktatást, a tanulmányokat.¹⁰⁶

Az igazságügyi miniszter 2010 óta időszakosan közzétesz egy referenciatáblázatot, amely meghatározza a gyermektartásdíj a javasolt összegét a szülők jövedelme, a nevelt gyermekek száma, a kapcsolattartás tartalma és a lakhatási viszonyok figyelembevételével.¹⁰⁷ A bírók szintén a táblázat szerinti feltételek alapján állapítják meg a gyermektartásdíj mértékét, figyelembe véve mindkét szülő jövedelmét, vagyonát, a gyermek életkorát és szükségleteit, a szülő vagy szülők rendkívüli kiadásait, valamint meghatározott időintervallumokban indexálják a tartás mértékét az általános fogyasztói árindex alapján.¹⁰⁸

A gyermektartásdíj módja lehet járadék jellegű,¹⁰⁹ de történhet jog átruházásával vagy vagyon átadásával.¹¹⁰

A gyermektartásdíj kifizetésének kikényszerítése érdekében egy új nyilvános szolgáltatást vezettek be 2019-ben a gyermektartásdíjak behajtására (*ARIPA: Agence de recouvrement et d'intermédiation des pensions alimentaires*). A tartás a családi támogatások kifizetéséért felelős intézményen keresztül is (CAF) fizethető. Ezekben az esetekben a konfliktusok elkerülése végett a kötelezett nem a jogosultnak, hanem egy külön, a CAF alá rendelt szervezetnek (ARIPA) teljesíti a tartást minden hónapban.¹¹¹

Végrehajtható okirat alapján, önkéntes teljesítés hiányában több végrehajtási mód áll a jogosult rendelkezésére: a közvetlen kifizetéses eljárás,¹¹² amely lehetővé teszi az elmúlt 6 havi hátralék és az előre esedékes tartás összegének a behajtását; a munkabérből való letiltás¹¹³; a pénz-¹¹⁴, ingó¹¹⁵- és ingatlan¹¹⁶ vagyona történő végrehajtási jog bejegyzése, vagy az ARIPA általi behajtás.¹¹⁷

A tartás büntetőjogilag is védett intézmény Franciaországban. A családelhagyás vétsége miatt büntetendő, aki a bírósági határozat vagy bíróság által jóváhagyott egyezségben kiszabott fizetési kötelezettségét a törvényes, természetes vagy örökbe fogadott gyermeke

¹⁰⁵ Ferrand: National Report 5.

¹⁰⁶ Ferrand: National Report 2.

¹⁰⁷ <https://www.justice.fr/simulateurs/pensions-alimentaire/bareme> (2022.11.30.)

¹⁰⁸ Ferrand: National Report 6.

¹⁰⁹ Code Civil 205. cikk

¹¹⁰ Code Civil 373-2-2. cikk

¹¹¹ Ferrand, F: Update – France (<http://ceflonline.net/wp-content/uploads/France-Ferrand.pdf>) (2022.11.30.) 12.

¹¹² Code des procédures civiles d'exécution L 213-1. cikk és R 213-1. cikk

¹¹³ Code du travail L 3252-1. cikk és R 3252-1. cikk

¹¹⁴ Code des procédures civiles d'exécution L 211-1., L 162-1., R 211-1. és R 162-1. cikkek

¹¹⁵ Code des procédures civiles d'exécution L 221-1 és R 221-1. cikkek

¹¹⁶ Code des procédures civiles d'exécution 311-1. cikk és R 311-1. cikk

¹¹⁷ Ferrand, F: Update – France (<http://ceflonline.net/wp-content/uploads/France-Ferrand.pdf>) (2022.11.30.) 12.

vonatkozásában kettő vagy több hónapon át egyáltalán nem teljesíti. A bűncselekmény a francia büntető törvénykönyv 227-3 cikke szerint kettő évi szabadságvesztés büntetéssel vagy tizenötezer euró pénzbüntetéssel szankcionálható.

A bíróság bizonyos esetekben mentesítheti a szülőt a tartási kötelezettsége alól, például, ha a gyermek vagyonnal vagy egyéb jövedelemforrással rendelkezik.¹¹⁸

2.4. Anglia és Wales rövid családjogi áttekintése

Anglia *common law* jogrendszere alapján az elsődleges jogforrások a bírósági határozatok és törvények.¹¹⁹ Az angol családi jog bölcsője a XIX. században keresendő, amely összefüggésben áll azzal, hogy az addig érvényben levő *law of coverture* (a házasság fennállása alatti jog) doktrínája alapján a férjet és a feleséget jogilag egy entitásként kezelték, mivel a házasságkötéssel a nő jogi identitása megszűnt, beleolvadt férfiébe.

A feudalizmus és az egyház növekvő hatalma véget vetett a házastársi egyenlőség és a gyermekek jogai fejlődésének. Az apának a gyermekei fölött abszolút hatalma volt, ennek körében természetes gyámjuk volt, oktatásukat és hitoktatásukat ellenőrizhette, valamint szolgálataikat igénybe vehette. Az anyának *Sir William Blackstone* szerint nem volt felettük semmilyen hatalma, csak tisztelethez volt joga, egészen az 1807. évi Shelley-ügyig, amelyben a költő Shelley elvesztette a felügyeletet a gyermekei felett az ateista és erkölcstelen életmódja és hozzáállása miatt.¹²⁰ Az apának nemcsak a gyermekei, hanem a felesége fölött is hatalma volt. *Sir Blackstone* Anglia Jogának Kommentárjában (1756) akként fogalmazott, hogy „*a házasság megkötésével a férj és a feleség a törvény előtt egyek lesznek, vagyis a nő lénye és törvényes léte felfüggesztésre kerül a házasság ideje alatt, vagy legalábbis a férjébe épül, akinek szárnyai és védelme alatt cselekszik mindent.*”¹²¹ A *coverture* alatt így a nők nem indíthattak pert a férjük ellen, mivel jogilag egy entitás voltak, tehát ha családjogi jogvitájuk volt, nem volt fórum, amely dönthetett volna a kérdésben.¹²² A feleség személyisége jogilag a férjébe olvadt, így a férjé lett az a vagyon is, amivel a házasság előtt rendelkezett vagy amit örökölt és szerzett a házasság fennállása alatt; nem köthetett szerződést vagy vehetett fel kölcsönt a férj hozzájárulása nélkül. Csak a rendkívül vagyonosok képeztek ez alól kivételt,

¹¹⁸ Ferrand: National Report 6.

¹¹⁹ Kecskés László: Polgári jog az angol és a skót jogban. HVG-Orac, Budapest. 2012. 86.

¹²⁰ Blakesley: i.m. 291–292.

¹²¹ O’Sullivan, Kathryn: Protection Against Unilateral Dispositions of The Family Home – An Irish Perspective. International Journal of Law, Policy and the Family 2013/3.. 401.

¹²² Wright, Danaya C.: The crisis of child custody: history of the birth of family law in England. Columbia Journal of Gender and Law 11/2.182–183.

mivel az *equity* szabályai szerint a házas nő vagyonának egy részét tröszt (*trust*) formájában a használta vagy a gyermekei javára elkülönítették, azonban a tröszt létrehozásának magas jogi költségei voltak.¹²³

A XIX. században a parlament több törvényt bocsátott ki a családjog területén. 1839-ben Sgt. Talfourd törvénye a kiskorú gyermek feletti felügyeletről¹²⁴ (amely a *custody*, azaz a felügyelet szót használta) korlátozott perindítási joggal ruházta fel a nőt a hét évesnél idősebb gyermekekkel való kapcsolattartás és a hét évesnél fiatalabb gyermekek feletti felügyelet vonatkozásában.¹²⁵ Az 1857. évi Matrimonial Causes Act¹²⁶ lehetőséget teremtett a házasság felbontására.¹²⁷ Az 1870. évi házas nők vagyonáról szóló törvény¹²⁸ a *coverture* eltörlésének előjele volt, mivel megalapította a házas nő különvagyonának az elvét¹²⁹, ezzel, a *coverture* lényeges megszorításait eltörölték.¹³⁰

A XII. század végére kialakult az egyházi bíróságok rendszere. A *common law* és a kánonjog rendszere közötti hatásköri összeütközést 1285-ben és 1315-ben statútumokkal feloldották. Az anglikán egyház 1534-es létrejötte után az ágytól és asztaltól (*a mensa et thoro*) történő elválás mellett a vétkességi rendszer uralkodott relatív bontóokok alapján.¹³¹ A házassági okokról szóló 1857. évi törvény 1858. január 1. napján lépett hatályba, amely a házastársak közötti peres ügyeket egységesen bíróságok hatáskörébe telepítette. A házasság felbontását mind a férj, mind a feleség kérhette, azonban a férj részére abszolút bontó okként állapította meg bizonyíték alapján a feleség házasságtörését, míg a feleségnek súlyos

¹²³ Ablow, Rachel: One Flesh, One Person, and the 1870 Married Women's Property Act. Branch: Britain, Representation and Nineteenth-Century History. (Dino Franco Felluga) (https://branchcollective.org/?ps_articles=rachel-ablow-one-flesh-one-person-and-the-1870-married-womens-property-act#_ftn3.end) (2023.03.12.), lásd még: Ireland, Emily: Re-examining the Presumption: Coverture and 'Legal Impossibilities' in Early Modern English Criminal Law. The Journal of Legal History. 43/2.187-190.

¹²⁴ Act on the Custody of Infants Act 1839

¹²⁵ Wright, Danaya C.: The crisis of child custody: history of the birth of family law in England. Columbia Journal of Gender and Law 11/2.176.

¹²⁶ Matrimonial Causes Act of 1857

¹²⁷ Hager, Kelly: Chipping Away at Coverture: The Matrimonial Causes Act of 1857. Branch: Britain, Representation and Nineteenth-Century History. (Dino Franco Felluga) (https://branchcollective.org/?ps_articles=kelly-hager-chipping-away-at-coverture-the-matrimonial-causes-act-of-1857) (2023.03.12.)

¹²⁸ Married Women's Property Act 1870

¹²⁹ Ablow, Rachel: One Flesh, One Person, and the 1870 Married Women's Property Act. Branch: Britain, Representation and Nineteenth-Century History. (Dino Franco Felluga) (https://branchcollective.org/?ps_articles=rachel-ablow-one-flesh-one-person-and-the-1870-married-womens-property-act#_ftn3.end) (2023.03.12.)

¹³⁰ Stretton, Tim: Married Women and the Law in England since the Eighteenth Century. In: L' Homme Z. F. G. 2003/1. 124-130. (https://lhomme-archiv.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/p_lhomme_archiv/PDFs_Digitalisate/14-1-2003/lhomme.2003.14.1.124.pdf) (2023.03.01.) 128.

¹³¹ Herger-Kajtar: i.m. 131.

házasságtörést kellett bizonyítani ezért.¹³² További bontóok volt a két éve tartó hűtlen elhagyás.¹³³ A törvény 1937. évi módosításával a vétkesség elvetett szubjektív bontóokkal (nevezetesen a másik fél gyógyíthatatlan betegsége) egészítették ki, a szubjektív bontóokkal csak később, 1966, illetve 1969 után szakított a jogalkotó.¹³⁴

Számos jogszabály rendelkezett 1989 előtt a gyermekek jogairól. Az 1980-as években felmerült az egységes szabályozás igénye, mivel a *Law Commission* (Jogi Bizottság) által végzett előzetes felmérések szerint a hatályos jogszabályok között összeütközések és ellentmondások találhatók, valamint nem szolgálták kellően a gyermekek érdekét.¹³⁵ A gyermekgondozási törvény felülvizsgálata szerint a legégetőbb problémák közé tartozott, hogy a gyermekes családok támogatását szolgáló helyi hatóságok hatáskörei nem voltak egyértelműen beazonosíthatók és különböztek a jogi státuszuk szerint. Több, mint húsz különálló rendelkezés vezetett a bírósági végzés alapján történő ellátás megállapításához és számos különböző kritériumrendszert kellett alkalmazni a bíróságoknak, ezek mindegyikében voltak hibák és rendellenességek. Ezeken túl a gyakorló szakemberek számára is bonyolult volt kiigazodni a hatályos törvények között.

A revízió célja tehát ezeknek a szabályoknak az egyszerűbbé és egyértelműbbé tétele volt.¹³⁶ Nem határozták meg koherens módon a szülő, valamint a szülői felelősség fogalmakat, különböző jogszabályok elvétve és különbözően fogalmazták meg azokat, így szükséges volt a gyermekek és a szülők közötti jogviszonyok, a gyermekeket érintő jogi kérdésekben a hatáskörök és az eljárásjogi szabályok rendezése a jogi bizottság javaslata szerint.¹³⁷

Ezek alapján az 1989. évi gyermekekről szóló törvény hatályon kívül helyezett korábbi törvényeket a szülői felelősség vonatkozásában, valamint többet módosított, mint például az 1973. évi házassági törvényt és az 1986. évi családjogi törvényt.¹³⁸

2.5. Az angliai és wales-i modell

Angliában és Walesben a kiskorú gyermek tartását jelenleg egy külön jogi norma, a gyermektartási törvény szabályozza, valamint a gyermekekről szóló törvényben is találunk rendelkezéseket.

¹³² Wright, Danaya C.: The crisis of child custody: history of the birth of family law in England. *Columbia Journal of Gender and Law* 11/2.177.

¹³³ Herger-Kajtár: i.m. 131.

¹³⁴ Herger-Kajtár: i.m. 131.

¹³⁵ Dóczy Márta: A gyermekekről szóló 1989. évi törvény Nagy-Britanniában. *Magyar jog* 1995/5.283.

¹³⁶ Review of Child Care Law: Report to Ministers of an Interdepartmental Working Party 2–3.

¹³⁷ The Law Commission: Family Law Review of Child Law, Guardianship and Custody.

¹³⁸ Dóczy Márta: A gyermekekről szóló 1989. évi törvény Nagy-Britanniában. *Magyar jog* 1995/5. 283.

Angliában a házasság kontraktuális alapú, de nem szerződés, hanem a felek közötti szerződés által keletkezik.¹³⁹ A gyermekekről szóló törvény rendelkezik a szülői felelősség intézményéről, amely a kommentárok szerint magában foglalja a gyermek tartása, gondozása és taníttatása, valamint a lakhatás biztosításának kötelezettségét.¹⁴⁰ A szülők együttesen gyakorolják a szülői felelősséget, amelyet nem befolyásol a különválás vagy a házasság felbontása.¹⁴¹ Ezekben az esetben a gyermek lakóhelyének meghatározását és a különélő szülővel való kapcsolattartást a bíróság végzéssel rendeli el,¹⁴² de a gyermekkel kapcsolatos kötelezettségeik változatlanul fennmaradnak. A jogosult gyermek tartásához mindkét szülő köteles a hozzájárulni.¹⁴³

A gyermek felső korhatár nélkül jogosult a tartásra, mivel a tizennyolcadik életévét betöltött gyermek is tartást igényelhet a szülőjétől, amennyiben az továbbtanulásához szükséges, ha szakmát vagy hivatást tanul (akár szerez mellette jövedelmet, akár nem) vagy különleges körülmények (betegség, fogyatékosság) fennállása esetén.¹⁴⁴

Ha a gyermek nem töltötte be a tizenhatodik életévét vagy nem töltötte be a huszadik életévét és megfelel a fenti feltételeknek, a szülők a Gyermektartásdíj Szolgálathoz (Child Maintenance Service, CMS) fordulhatnak a gyermektartásdíj megállapítása céljából. Egyéb esetekben a bíróságok rendelkeznek hatáskörrel a gyermektartásdíj megállapítása körében.¹⁴⁵

A gyermektartásdíj megállapítása tehát lehet egy közigazgatási folyamat és bírósági eljárás is. A szülők megegyezhetnek a tartásban,¹⁴⁶ valamint megállapíthatja azt a Gyermektartásdíj Szolgálat is, amely az Államtitkár (*Secretary of State*) alá tartozó közigazgatási intézmény. A kormány eljárásjogi díjak megfizetéséhez köti a szolgálat igénybevétele, ösztönözve ezzel a feleket a Szolgálaton kívüli közös megállapodásra.¹⁴⁷

A szülő, a gyám vagy a gyermek ügygondnoka, vagy akit végzésben erre feljogosítottak a bírósághoz fordulhat a gyermektartásdíj megállapítása végett, amely előre esedékesen, valamint visszamenőlegesen is igényelhető (a kérelem beadását vagy azt a dátumot megelőző 6 hónapra, ami alapján a hatályos számítás érvénybe lépett, vagy ha az egymást követő tartásdíj-

¹³⁹ Herger Csabáné: A nővértől az állami anyakönyvvezetőig. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, Pécs, 2006. 60.

¹⁴⁰ Lowe, Nigel: National Report – England and Wales (<http://ceflonline.net/wp-content/uploads/England-Parental-Responsibilities.pdf>) (2022.11.30.) 2.

¹⁴¹ Lowe, Nigel: i.m. 17-21.

¹⁴² Parkinson, Patrick: Family Law and the Indissolubility of Parenthood. *Family Law Quarterly* 2006/2. 245.

¹⁴³ Child Support Act S. 1

¹⁴⁴ Children Act S. 8 and 15

¹⁴⁵ Child Support Act S. 55

¹⁴⁶ Child Support Act S. 9

¹⁴⁷ Meyer, Daniel R.–Skinner, Christin–Cook, Kay–Fletcher, Michael: Child support systems and government budgets: thorny policy choices to recover costs. *International Journal of Law, Policy and The Family* 2022/00. 10.

számítások folyamatosan érvényben voltak egy gyermekre vonatkozóan, amikortól e számítások közül az első hatályba lépett).¹⁴⁸

A házasság felbontása, érvénytelenítése vagy a bírói különválás során a bíróság végzéssel¹⁴⁹ kötelezi a különélő szülőt a házasságból származó gyermek után gyermektartásdíj megfizetésére.¹⁵⁰

A gyermekkel együtt élő szülő a Gyermektartásdíj Szolgálathoz fordulhat a gyermektartásdíj megállapítása végett. A Szolgálat kiszámolja a gyermektartásdíj mértékét a gyermektartási törvény 1. számú mellékletével összhangban, de a szülők eltérő összegben is megegyezhetnek.¹⁵¹ A Gyermektartási Szolgálat szükség esetén jogosult a döntés meghozatalához szükséges, illetve a gyermektartásdíj kiszabásával, beszedésével vagy végrehajtásával kapcsolatos információk gyűjtésére.¹⁵² A Gyermektartási Szolgáltatnak ezen eljárás során hozott határozata végrehajtható. Az a fél, aki nem elégedett a határozattal, kérheti a határozat felülvizsgálatát a gyermektartásért felelős tisztviselőtől, másodsorban pedig fellebbezést lehet benyújtani a határozat ellen a törvényszékhez.¹⁵³

A gyermektartásdíj járadék formájában vagy egy összegben is teljesíthető.¹⁵⁴ A tartás összegének meghatározásakor a bíróságnak minden körülményt figyelembe kell vennie, beleértve a kötelezett jövedelmét, keresőképességét, vagyonát és egyéb anyagi forrásokat; a jogosult és a gyermeket gondozó személy anyagi szükségleteit és pénzügyi kötelezettségeit, amelyek fennállnak vagy a belátható jövőben előre láthatóak; a gyermek anyagi szükségleteit, a gyermek jövedelmét, keresőképességét (ha van), vagyonát és egyéb anyagi forrásait; a gyermek bármilyen testi vagy szellemi fogyatékosságát; a gyermek oktatásának vagy elvárható oktatásának költségeit.¹⁵⁵

A Gyermektartási Szolgálat általi megállapítás esetén gyermektartási törvény 1. számú melléklete meghatározza a gyermek eltartásához szükséges legkisebb összegnek tekintendő tartás kiszámításának képletét. Ezt az összeget a jogosult bruttó jövedelme és a gyermekek száma alapján kell kiszámítani, figyelembe véve az összeget növelő vagy csökkentő tényezőket, mint például többletjövedelem vagy közös gondozás.

¹⁴⁸ Children Act Schedule 1 S. 15

¹⁴⁹ Matrimonial Causes Act S. 21

¹⁵⁰ Matrimonial Causes Act S. 23

¹⁵¹ Child Support Act S. 11.

¹⁵² Child Support Act S. 14

¹⁵³ Child Support Act S. 18-21

¹⁵⁴ Children Act Schedule 1 S. 15

¹⁵⁵ Children Act Schedule 1 S. 15

A Gyermektartási Szolgálat kérelemre intézkedik a tartásdíj-megállapítás alapján fizetendő gyermektartásdíj behajtásáról is.¹⁵⁶ A fizetés biztosítására a kötelezettel szemben alkalmazhat munkabér letiltást¹⁵⁷, bankszámláról rendszeres levonást¹⁵⁸, vagy a bankszámlák zárolhatók.¹⁵⁹ A Gyermektartási Szolgálat a bírósághoz fordulhat azzal az indokkal, hogy a személy a gyermektartásdíj fizetésének elkerülése érdekében elmulasztotta a gyermektartásdíj megfizetését, vagy ha fedezetelvonó intézkedést készül tenni, ebben az esetben a bíróság az érintett személyt ettől eltiltja.¹⁶⁰

A CMS a bírósághoz fordulhat a kötelezett személy felelősségét megállapító végzés kiszabása érdekében, ha a fizetésre kötelezett személy egy vagy több kifizetést elmulaszt és végrehajtást nem lehet eszközölni (mert például nem áll munkaviszonyban), vagy bár hoztak ellene e tárgyban végzést, az eredménytelennek bizonyult. Ha a bíróság megállapítja a felelősséget, akkor az összeget behajtja és e körben elérkezheti a kötelezett vagyonát.¹⁶¹ A bíróság a felelős személy ellen elfogatóparancsot bocsáthat ki és börtönbüntetést szabhat ki, vagy eltilthatja a tudatos gondatlanság vagy vétkes mulasztás esetén a vezetői engedély birtoklásától vagy megszerzésétől.¹⁶²

2.6. A német családjog történeti áttekintése

A német magánjog kodifikálásának igényét *Anton Justus Friedrich Thibeauf* már 1814-ben szorgalmazta¹⁶³, hogy a szövevényes, ellentmondó, idegen eredetű római jog és az elavult német jog helyett a polgári állapotok megerősítésére egy egyszerű, a nép követelményeinek megfelelő egységes kódexet dolgozzanak ki.¹⁶⁴ *Friedrich Carl von Savigny* válasziratóban¹⁶⁵ elutasította ezt a törekvést, mivel álláspontja szerint a német jogtudomány még nem áll készen erre a feladatra.¹⁶⁶ A német egység teljes megteremtése után a Birodalmi Gyűlés az egész magánjog szabályozására felhatalmazást nyert 1873-ban, majd megkezdődött a többlépcsős

¹⁵⁶ Child Support Act S. 29

¹⁵⁷ Child Support Act S. 31

¹⁵⁸ Child Support Act S. 32A

¹⁵⁹ Child Support Act S. 32G

¹⁶⁰ Child Support Act S. 32L

¹⁶¹ Child Support Act S. 35

¹⁶² Child Support, Pensions and Social Security Act, S. 16

¹⁶³ Thibeauf, Anton Justus Friedrich: *Über die Nothwendigkeit eines allgemeinen bürgerlichen Rechts für Deutschland*, Heidelberg, 1814.

¹⁶⁴ Kajtár István: i.m. 161.

¹⁶⁵ Von Savigny, Friedrich Carl: *Vom Beruf unserer Zeit für Gesetzgebung und Wissenschaft*, Heidelberg, 1814.

¹⁶⁶ Detlev W. Belling – Szűcs Tünde: *A német BGB általános része. FORVM Acta Juridica et Politica*. 2011/2. 56.

kodifikációs folyamat, amelynek eredményeként 1900. január 1-jén hatályba lépett a német Polgári Törvénykönyv (*Bürgerliches Gesetzbuch, BGB*).¹⁶⁷

A BGB 4. könyve (1297–1921. §§) tartalmazza a családjog anyagi jogi szabályait. Ennek fő részei a polgári házasság, a rokonság, továbbá a gyámság és a gondnokság. A családjog az utóbbi évtizedekben strukturális átalakuláson ment keresztül. Az Alaptörvény (*Grundgesetz, GG*) 1949-es hatályba lépéséig uralkodó patriarchális családképet felváltotta a házastársak partnerségén és a férfi-nő egyenjogúságán alapuló felfogás. Az első házassági és családjogi reformtörvény¹⁶⁸ 1977 után bevezette az addig érvényesülő vétkességi elv helyett a feldúltsági elvet a házasság felbontása körében, valamint a házastársak partnerségén alapuló felfogás került a hagyományos családmodell alapján kialakult annak a szabálynak a helyére, hogy a feleség elsődlegesen a háztartásért, a férj pedig a család eltartásáért felelős. A gyermekek jogai tekintetében az Alaptörvény átalakította a szülő-gyermek viszonyokat is, egyre nagyobb jelentőséget nyert a családjog területén az, hogy a gyermeket önálló személyiségként, az őt megillető jogok alanyaként kell tisztelni, a szülők pedig kötelesek a gyermek érdekeit biztosítani és elősegíteni.¹⁶⁹ A gyermekek közötti viszonyokban változást jelentett, hogy az Alaptörvény eltörölte a házasságon kívül és a házasságból született gyermekek közötti különbségtétel tilalmát. Ezen követelmény alapján 1969-ben elfogadták a házasságon kívül született gyermekek jogállásáról szóló törvényt,¹⁷⁰ amellyel csökkent a házasságban és a házasságon kívül született gyermekek között fennálló jogi különbségtétel, elismerésre került a rokoni kapcsolat az apa és a házasságon kívül született gyermeke között.

Az 1997-ben elfogadott gyermekjogi reformtörvénnyel¹⁷¹ és a házasságon kívül született gyermekek öröklésjogi megkülönböztetésének kiküszöböléséről szóló törvénnyel¹⁷² teljesen megszüntették a házasságban és a házasságon kívül született gyermekek közötti jogi különbségtételt és újraszabályozták a szülői felügyelet, a kapcsolattartás, a leszármazás, a névviselés és az örökbefogadás területeit is. A szülői felügyelet reformjára azért volt szükség, mivel a házasságon kívül született gyermeke felett az anya gyakorolta a szülői felügyeleti jogot, a házasságból született gyermekek esetén a szülők közösen. A reform hatályba lépése után a közös szülői felügyelet a házasságkötéssel vagy közös nyilatkozattétellel jött létre, miszerint a

¹⁶⁷ Kajtár István: i.m. 162.

¹⁶⁸ Erstes Gesetz zur Reform des Ehe- und Familienrechts (1. EheRG) vom 14.06.1976., BGBl. I S. 1421

¹⁶⁹ Wilfried Schlüter – Szabó Helga: A német családi jog áttekintése. FORVM Acta Juridica et Politica. 2013/2. 218-219.

¹⁷⁰ Gesetz über die rechtliche Stellung des nichtehelichen Kinder vom 19.08.1969 (BGBl. I S. 1243).

¹⁷¹ Gesetz zur Reform des Kindschaftsrechts (KindRG) vom 16.12.1997 (BGBl. I S. 2942).

¹⁷² Gesetz zur erbrechtlichen Gleichstellung nicht ehelicher Kinder (ErbGleichG) vom 16.12.1997 (BGBl. I S. 2968).

szülői felügyeletet közösen kívánják gyakorolni, illetve a bíróság a gyermek érdekében elrendelhetette.¹⁷³ A reform hiányossága volt, hogy az apai elismerő nyilatkozatot tevő férfi is csak az anya beleegyezésével gyakorolhatta a közös felügyeletet a gyermek felett. Ezt a szabályozást az Emberi Jogok Európai Bírósága és a német Szövetségi Alkotmánybíróság kifogásolta. Az Emberi Jogok Európai Bírósága 2009-ben kimondta, hogy a rendelkezés csorbítja az apa családi élet tiszteletben tartásához való jogát, ezért nem egyeztethető össze az Emberi Jogok Európai Egyezményének 8. cikkével. Ezt követően a Szövetségi Alkotmánybíróság megállapította, hogy az előírás alkotmányellenesnek minősül. A döntés indokolása szerint a szülői jogba való aránytalan beavatkozást valósít meg, ha a gyermek anyjával házasságot nem kötött apa általános jelleggel ki van zárva a szülői felügyelet gyakorlásából. A gyermek legfőbb érdekének szem előtt tartásával bírósági felülvizsgálati lehetőséget kellene biztosítani arra az esetre, ha az anya nem egyezik bele a felügyelet közös gyakorlásába vagy az apa által önállóan gyakorolt szülői felügyeletbe.¹⁷⁴ Ennek orvoslására 2013. május 19. napján hatályba lépett a házasságon kívül élő szülők felügyeleti jogának reformjáról szóló törvény.¹⁷⁵ A hatályos rendelkezések szerint a bíróság a szülői felügyeleti jogot vagy a szülői felügyeleti jog egy részét az egyik szülő kérelmére együttesen ruházza át mindkét szülőre, ha az átruházás nem ellentétes a gyermek mindenek felett álló érdekével. Ha a másik szülő nem terjeszt elő olyan indokot, amely a közös szülői felügyeleti jog átruházásával összeütközésbe kerülhet, és ezek az okok egyébként nem nyilvánvalóak, úgy kell tekinteni, hogy a közös szülői felügyelet nem mond ellent a gyermek mindenek felett álló érdekének.¹⁷⁶

A gyermektartás körében 1998. július 1. napján lépett hatályba a gyermektartási törvény, amely a törvényes és törvénytelen gyermekek egyenlő bánásmódjának kötelezettségét írta elő a gyerektartás vonatkozásában és egységesítették a szabályokat, ugyanis ezt megelőzően különböző szabályok rendezték a törvényes és a törvénytelen gyermekek tartását.¹⁷⁷

2.7. A német modell

Németországban a BGB családjogot szabályozó Negyedik Könyvének a Rokonságról szóló Második Fejezete tartalmazza a rokontartásra és a szülői felügyeletre vonatkozó rendelkezéseket. A német polgári törvénykönyv sem a nemzetközi szinten elterjedt szülői felelősség szót használja, hanem az *elterliche Sorge* kifejezést, amely szó szerint szülői

¹⁷³ Rainer Frank: Parentage Law Reformed. International Survey of Family Law 1997. 170.

¹⁷⁴ Wilfried– Szabó: i.m. 220.

¹⁷⁵ Gesetz zur Reform der elterlichen Sorge nicht miteinander verheirateten Eltern (NEheSorgeRG) vom 16.04.2013 (BGBl. I S. 795).

¹⁷⁶ BGB 1626a. §

¹⁷⁷ Rainer: i.m. 173-174.

gondoskodást jelent, a szakirodalom szülői felügyeletnek nevezi, így a továbbiakban ezt a kifejezést használom.

A BGB szerint a szülői felügyelet fogalma magában foglalja a gyermek személye és vagyona gondozásának kötelezettségeit és jogait,¹⁷⁸ így a szülői felügyeletből eredeztethetők a további jogok (pl. törvényes képviselő, lakóhely meghatározása). A gyermek személye feletti gondozási kötelezettség kifejezetten a gyermek gondozását, nevelését és felügyeletét jelenti.¹⁷⁹ A gondozás tág fogalom, amely magában foglalja a tartási kötelezettséget is,¹⁸⁰ így a gyermek élelmezéséről, ruháztatásáról és egészségéről való gondoskodást.

A rokontartás alatt a BGB nem rendelkezik külön a gyermektartásról, de szerepelnek köztük a gyermekekre vonatkozó szabályok és külön szakaszban rendezi a kiskorú gyermekek minimumtartásdíjának az összegét.¹⁸¹

Az egyenesági rokonok kötelesek egymás eltartására,¹⁸² a tartásra az jogosult, aki rászorul, vagyis aki a saját maga eltartására nem képes¹⁸³ és nincs tartásra kötelezhető házastársa vagy élettársa,¹⁸⁴ valamint, ha a nagykorú a tartásra nem érdemtelen. A kiskorú gyermekekre nem alkalmazhatók az érdemtelenység szabályai.¹⁸⁵ A kiskorú gyermek a szüleitől akkor is követelhet tartást, ha vagyonnal rendelkezik, annyiban, amennyiben a vagyona jövedelme és a munkából származó keresménye a tartását nem fedezi.¹⁸⁶ A szülői vagyonkezelés körében a szülők kötelesek a gyermek vagyonának jövedelmét (tisztá haszon) a gyermek eltartására fordítani. Amennyiben a vagyon jövedelme erre nem elég, akkor a gyermek munkával szerzett vagy üzleti tevékenységéből származó keresményét is felhasználhatják. A gyermek vagyonának tiszta hasznát a saját vagy a gyermek kiskorú testvéreinek a tartására is felhasználhatják, amennyiben az méltányos, figyelembe véve a vagyoni és jövedelmi viszonyaikat.¹⁸⁷ A gyermeknek azonban fő szabály szerint nem kell magát a meglévő vagyona terhére eltartania.¹⁸⁸ Ha a gyermek iskolai tanuló vagy egyetemi hallgató, akkor nem kell mellékállást vállalnia ahhoz, hogy saját tartásához hozzájáruljon. Általában nem várható el egy diáktól, hogy jövedelemszerző tevékenységet folytasson, mivel – nem utolsó sorban a tartásra

¹⁷⁸ BGB 1626. §

¹⁷⁹ Nina Dethloff – Dieter Martiny: Parental Responsibilities – Germany, National Report: Germany. 1. (<https://ceflonline.net/wp-content/uploads/Germany-Parental-Responsibilities.pdf>) (2022.11.30.)1.

¹⁸⁰ Dieter Schwab: Familienrecht. 12th Edition, München, 2003. 436 et seq.

¹⁸¹ BGB 1612a. §

¹⁸² BGB 1601. §

¹⁸³ BGB 1602. § (1)

¹⁸⁴ BGB 1608. §

¹⁸⁵ BGB 1611. §

¹⁸⁶ BGB 1602. § (2)

¹⁸⁷ BGB 1649. §

¹⁸⁸ Wilfried– Szabó: i.m. 255.

köteles szülő érdekében is – minden erejével, szorgalmasan és céltudatosan tanulmányaira kell koncentrálnia annak érdekében, hogy azt az általános képzési időn belül be tudja fejezni. Ha a gyermek befejezte vagy félbeszakította szakmai képzését, akkor köteles akár eredeti szakmájától eltérő foglalkoztatás keretében is jövedelemszerző tevékenységet folytatni.¹⁸⁹

A tartásra jogosultak sorrendjében a leszármazók megelőzik a felmenő ági rokonokat, és a közelebbi rokon a távolabbi rokont.¹⁹⁰ Az első helyen a rangsorban a kiskorú gyermekek és azok a 21. életévüket be nem töltött, nem házas, általános iskolai tanulmányokat folytató gyermekek állnak, akik a szülei vagy egyik szülő háztartásában élnek.¹⁹¹

Több egy sorban kötelezett rokon tartási kötelezettsége a jövedelme és vagyoni viszonyai arányában oszlik meg. A kiskorú gyermeket gondozó szülő általában a gyermek gondozásával és nevelésével tesz eleget a gyermek eltartásához való hozzájárulási kötelezettségének.¹⁹²

Nem köteles mást eltartani, aki ezáltal a saját megfelelő tartását veszélyeztetné. A szülők azonban kötelesek kiskorú gyermekeikkel minden rendelkezésre álló anyagi eszközt megosztani és egyenlő arányban felhasználni a saját és gyermekeik eltartására, de a pénzübeli tartásra kötelezett szülőnek a szülő saját tartását fedező minimális összegnek (létminimum összege) meg kell maradnia.¹⁹³ A 21. életévüket be nem töltött nagykorú, nem házas gyermekek jogállása megegyezik a kiskorú gyermekekkel, amennyiben szülei vagy valamelyik szülőjük háztartásában élnek, és általános iskolai oktatásban vesznek részt. Ez a kötelezettség nem áll fenn, ha a gyermeknek van másik eltartásra szoruló rokona (leszármazója) és nem vonatkozik arra a gyermekre sem, akinek a tartása a vagyonából fedezhető.¹⁹⁴

Az egyenesági rokonok – a tartási igény vagy a tartási kötelezettség megállapításához szükséges mértékben – kötelesek egymásnak kérésre felvilágosítást adni jövedelmükről és vagyonukról, kérésre bemutatni a jövedelem összegét igazoló igazolást, különösen a munkáltató igazolásait. Két év lejártá előtt azonban csak abban az esetben kérhető újból felvilágosítás, ha hitelt érdemlően igazolható, hogy az adatszolgáltatásra kötelezett a későbbiekben lényegesen magasabb jövedelemre vagy többletvagyonra tett szert.¹⁹⁵

¹⁸⁹ Hammermann, Eckart: BGB § 1602 Bedürftigkeit in: Erman Bürgerliches Gesetzbuch Kommentar, Köln, 2011. 18.

¹⁹⁰ BGB 1606. § (1)-(2)

¹⁹¹ BGB 1609. §

¹⁹² BGB 1606. § (3)

¹⁹³ Wilfried– Szabó: i.m. 255.

¹⁹⁴ BGB 1603. §

¹⁹⁵ BGB 1605. §

A tartást a kötelezett pénzben szolgáltatja, a tartásra kötelezett kérelmére a tartás szolgáltatásának más módja is elrendelhető, ha ezt különleges körülmények megalapozzák. A szülők a nem házas gyermekük számára biztosítandó tartás mértékéről és módjáról a gyermek érdekeinek megfelelő mérlegelésével megegyezhetnek. A kiskorú gyermek esetén azonban, a szülői felügyeletet nem gyakorló szülő csak arra az időre határozhat, amikor a gyermek az ő háztartásában van.¹⁹⁶ A tartásra kötelezett szülő csak akkor kérheti a tartás mértékének csökkentését, ha a gyermek nagyjából fele-fele arányban tartózkodik a szülőknél.¹⁹⁷ A tartást havonta, előre esedékesen kell teljesíteni, hátralékos gyermektartásdíj megállapítására csak kivételes esetben van lehetőség. A kötelezett a teljes havi összeggel akkor is tartozik, ha a jogosult a hónap folyamán meghal.¹⁹⁸

A tartás mértékét a jogosult élethelyzete határozza meg, az ahhoz igazodó megfelelő tartást kell biztosítani, amely magában foglalja a megélhetésének összes szükségletét, beleértve a szakma megszerzéséhez szükséges ésszerű képzésének költségeit, valamint oktatásra szoruló személy esetében a taníttatás költségeit is.¹⁹⁹ A gyermek tartási igénye alatt olyan szokásos kiadások értendők, amelyek az élelmezéssel, ruházkodással, lakhatással, orvosi ellátással vagy a gyermek szellemi, zenei és sport iránti érdeklődésével kapcsolatban merülnek fel, továbbá az óvodai és iskolai költségek is.²⁰⁰

A BGB meghatározza a kiskorú gyermek részére teljesítendő minimális összegű gyermektartásdíjat. A gyermektől különélő szülő köteles a minimális tartásdíj szolgáltatására, amelynek mértéke a kiskorú gyermek létminimumának nettó összegétől függ. A minimális tartásdíj gyermek életkorától függően havonta a gyermek létminimumának: hat éves korig (első korcsoport) 87 százaléka, a hetedikétől tizenkét éves korig (második korcsoport) 100 százaléka, 13 éves kortól (harmadik korcsoport) 117 százaléka. A Szövetségi Igazságügyi és Fogyasztóvédelmi Minisztérium először 2016. január 1-jén, majd két évente rendeletben meghatározza a gyermek adómentes létminimumát és az ehhez igazodó minimális tartási összeget.²⁰¹ A gyermekre tekintettel biztosított szociális juttatásokat a gyermek szükségleteire kell fordítani, amely a gyermek szükségleteinek összegét csökkenti.²⁰²

A tartás összegére a BGB nem tartalmaz további iránymutatást. A Düsseldorf-i Tartományi Felsőbírószak először 1962-ben állította össze a *Düsseldorfer Tabelle*-t, azaz a

¹⁹⁶ BGB 1612. §

¹⁹⁷ Dieter Martiny: Current Developments... 74.

¹⁹⁸ BGB 1612. §

¹⁹⁹ BGB 1610. §

²⁰⁰ Wilfried– Szabó: i.m. 256.

²⁰¹ BGB 1612a. §

²⁰² BGB 1612b. §

Düsseldorfi táblázatot, amely nem kötelezően alkalmazandó jogforrás, de iránymutató jelleggel minden évben meghatározzák, hogy a szülő jövedelmére és a gyermekek életkorára és számára tekintettel milyen összegű gyermektartásdíjat kell fizetni, amelyet a bíróságok széles körben alkalmaznak.²⁰³

Speciális szabályok vonatkoznak a házasságon kívül született gyermekekre, ebben az esetben az apa köteles tartást biztosítani az anyának a gyermek születése előtt hat hétig és azt követően nyolc hétig. Ez vonatkozik az ezen időszakon kívüli terhesség vagy szülés következtében felmerülő költségekre is. Ha az anya nem dolgozik, mert terhessége, illetve a terhesség vagy szülés okozta betegsége miatt nem tud dolgozni, az apa ezen időtartamon túl is köteles neki tartást biztosítani. Ugyanez áll abban az esetben is, ha az anyától a gyermek gondozása vagy nevelése miatt nem várható el, hogy dolgozzon. A tartási kötelezettség legkorábban a szülés előtt négy hónappal kezdődik és a szülés után legalább három évig tart. Addig és olyan mértékben meghosszabbítható, ameddig ez megfelel a méltányosság követelményének, e körben elsősorban a gyermek szükségleteit és a meglévő gyermekgondozási lehetőségeket kell figyelembe venni. Az anyatartás vonatkozásában az apa kötelezettsége megelőzi a többi rokont. A követelés nem évül el az apa halálával, ha az apa gondoskodik a gyermekről, ő jogosult az anyával szemben tartást követelni.²⁰⁴ Ha az anya a várandósság vagy a szülés következtében meghal, az apa köteles a temetési költségek viselésére, amennyiben az anya örökösei azt nem tudják fedezni.²⁰⁵ Az anyatartás és az anya eltemettetésének költségeit az apa akkor is köteles viselni, ha az anya elvetél vagy a gyermek halva születik.²⁰⁶

A gyermektartással kapcsolatos perek²⁰⁷, valamint a házasság felbontásával kapcsolatos perek a családjogi bíróság hatáskörébe tartoznak, amely a német helyi bíróság (*Amtsgericht*) családjogi ügyekben átfogó hatáskörrel rendelkező bírósága. A bontási kérelmet és a bontáshoz kapcsolódó járulékos kérdéseket a bíróság általában egyszerre tárgyalja és azokról egyidejűleg dönt, ezek közé tartoznak a szülői felügyelet és a gyermektartás kérdései is.²⁰⁸

3. A gyermektartás dogmatikai elhelyezkedése a Ptk.-ban

²⁰³ Kúria Joggyakorlat-elemző Csoport 2017.El.II.JGY.P.1. 86.

²⁰⁴ BGB 1615l. §

²⁰⁵ BGB 1615m. §

²⁰⁶ BGB 1615n. §

²⁰⁷ A családjogi ügyekben való eljárásról és az önkéntes joghatósági ügyekről szóló törvény (FamFG) 232. § alapján

²⁰⁸ FamFG 137. § (1)

A 2014. március 15. napján hatályba lépett Polgári Törvénykönyvbe a Csjt. rendelkezéseit beemelték, így nem külön törvény szabályozza a családjogot, hanem egységesen a magánjogi kódex, ahogyan azt a polgári kori törvényjavaslatok is tartalmazták. Ezáltal, a Ptk. szerkezeti felépítéséből adódóan a Bevezető rendelkezések között található célok és alapelv jellegű rendelkezések az egész Ptk.-án átívelnek, így az egyes szerkezeti egységekre, Könyvekre is alkalmazandók, ugyanígy a Záró rendelkezésekben szabályozott fogalmak is.

A Családjogi Könyv élén további, a családjogi életviszonyokra irányadó négy elv található, ezek a házasság és család védelme, a gyermek érdekének védelme, a házastársak egyenjogúságának elve, továbbá a méltányosság és a gyengébb fél védelmének elve, amelyek kifejezésre juttatják a családi viszonyoknak a törvény más szabályaiban elsődlegesen szem előtt tartott üzleti élet viszonyaitól való különbözőségeit. Az alapelvek közül kiemelendő a téma szempontjából a kiskorú gyermek érdekének védelme, amely 1995. óta a Csjt. alapvető céljai között is szerepelt. Ez az alapelv kifejezésre juttatja, hogy valamennyi, a gyermekkel összefüggő jogviszony elsődleges rendezési szempontja a gyermek érdeke. A gyermek érdekeinek védelmében más törvény is rögzít magánjogi jellegű alapelveket (a gyermek személyiségi jogainak védelmén kívül a gyermeknek saját családjához, illetve a családi környezethez, továbbá a származásának, vér szerinti családjának megismeréséhez és a rokonaival való kapcsolattartáshoz fűződő jogait). Ezek azonban a magánjogban is elvi jelentőségű tételek. Ezért a törvény – annak kiemelése mellett, hogy a családi viszonyokban a gyermek érdeke és jogai fokozott védelemben részesülnek – a gyermeknek a saját családjában való nevelkedéséhez, illetve, ha ez nem valósítható meg, lehetőleg családi környezetben való felnövekedéséhez és ebben az esetben is korábbi kapcsolatai megtartásához való jogát szükségesnek látja jogalkotó a Könyv elején rögzíteni. Az alapelv a törvény számos részlet-rendeletkezésében tükröződik. A gyermeknek a leszármazáson alapuló rokoni kapcsolatainak megállapítására vonatkozó jogától kezdve (apaság, anyaság, vérségi származás kiderítése örökbefogadásnál), a szülői felügyelet, az örökbefogadás és a gyámság körében az ítélőképessége birtokában lévő gyermek véleményének figyelembe vételén keresztül, az örökbefogadás és a gyámság azon rendelkezéseinek tartalmáig, amelyek biztosítják, hogy a gyermek a saját családjától csak törvényben meghatározott esetben, saját érdekében legyen elválasztható.²⁰⁹

²⁰⁹ 2013. évi V. törvény indokolása - a Polgári Törvénykönyvről – Családjog, Alapelvek

A kiskorú gyermek érdekének védelme a Gyermekjogi Egyezményhez²¹⁰ való csatlakozást követő elvárásként lett szabályozva, így került bele a Csjt.-be az 1995. évi módosítással. A Gyermekjogi Egyezmény 3. cikk 1. pontja szerint „*a szociális védelem köz- és magánintézményei, a bíróságok, a közigazgatási hatóságok és a törvényhozó szervek minden, a gyermeket érintő döntésükben a gyermek mindenkifelett álló érdekét (az Egyezmény által használt *child's best interests* kifejezést a gyermek mindenkifelett álló vagy legfőbb érdekeként, legjobb érdekeként fordítják) veszik figyelembe elsősorban*”. A gyermekjogi egyezményt kidolgozó munkacsoport nem tárgyalta a *child's best interests* további meghatározását, és a Gyermekjogi Bizottság nem vázolt fel átfogó kommentárt ezzel kapcsolatban, ugyanakkor a Bizottság a 2001 és 2006 között kiadott, első nyolc átfogó kommentárjában utal az elvre, és bizonyos esetekben meglehetősen részletes magyarázatokat adott ennek egyes gyerekek, gyerekcsoportok esetében alkalmazandó végrehajtási módjára. Ezek alapján a gyerek legfőbb érdeke nem mindig lesz az egyetlen, mindent felülíró, figyelembe veendő tényező, azokat más érdekek, például egyes gyerekek, gyerekcsoportok közötti, vagy gyerekek és felnőttek közötti viszonyrendszerben kell mérlegelni.²¹¹ Ezen nemzetközi jogi szintű követelménynek egyik megvalósulása a kiskorú gyermek érdekének védelme alapelv, tehát nem egyezik a *child's best interests* fogalommal, amely egy sokkal szélesebb körű, anyagi és eljárásjogon átívelő gyermekjogi terminus. A Ptk. – értelmezési megszorításokat elkerülve – jelző nélkül, a gyermek érdekeként fogalmazza meg ezt a követelményt, amelynek tartalmát az egyes rendelkezések részletszabályai adják meg. Ezen részletszabályokat a dolgozat csak a gyermek tartásával összefüggő rendelkezések körében ismerteti, annak bővebb vizsgálata a kutatás keretein kívül áll.

A tartás körében a kiskorú gyermekre vonatkozó külön szabályok lefektetésével fejezőik ki az alapelv érvényesülése, különösen kiemelve a rendkívüli kiadások és az egy összegben való gyermektartás megváltásától eltérő bírósági megállapítás lehetőségeit, amikor a főszabályoktól a gyermek érdekében el lehet térni.²¹²

A kiskorú gyermek tartásának szabályait a Ptk. Családjogi Könyvének Rokontartás címe alatt szabályozza. A kódex – hasonlóan a Csjtn. II. alapján módosult Csjt.-hez – először a távolabbi rokonok eltartásának alapulvételével meghatározott rokontartás közös szabályait fekteti le, amelyeket minden tartás vonatkozásában alkalmazni kell. Ezáltal több általánosítható

²¹⁰ Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény (kihirdette: 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről)

²¹¹ Herczog Mária (szerk.): Kézikönyv a Gyermekjogi Egyezmény alkalmazásához. Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület, Budapest, 2009. 26-27.

²¹² lásd: Ptk. 4:217. § (3) és 4:218. § (3)

rendelkezését (például a tartásdíj megállapításának módja, a kötelezettel szemben érvényesíthető tartási igények felső határa, a munkáltató felvilágosítás-adási kötelezettsége) e szabályok között helyez el. Így a rokонтartás közös szabályai valóban – már nemcsak az elnevezésben – közös szabályokká válnak. Ezzel a megoldással nemcsak a közös szabályok nagy része került közelebb a gyermektartás szabályozási igényeihez, hanem valamennyi, a Családjogi Könyv által szabályozott tartásnak lesz egy általános része, amelyhez a tartás különös esetei: a kiskorú, a nagykorú gyermek tartása, a házastársi tartás és az élettársi tartás is csatlakoznak. Ezután rendelkezik a kiskorú és a továbbtanuló nagykorú gyermek tartásáról a szükséges eltérésekkel, mintegy speciális szabályokról. A családjogi tartás cím tehát a rokонтartás közös szabályaival indul, ezt követi a kiskorú gyermek, majd a továbbtanuló nagykorú gyermek tartása, mely utóbbira – a szükséges eltérésekkel – mind a közös szabályok, mind a kiskorú gyermek tartásának szabályai megfelelően irányadók.²¹³

Tekintettel arra, hogy az egyes európai államokban a gyermektartás szorosan összefügg a szülői felelősség intézményével, ezért a hazai gyakorlatban is szükséges a szülői felügyelet és a gyermektartás kapcsolódási pontjait vizsgálat alá vetni, ugyanis – bár a Ptk. szerkezetileg elkülöníti – a két jogintézmény összefügg egymással.

A két intézmény közös metszéspontja abban található, hogy mindkettő nagyrészt a gyermekek szülők általi gondozását szabályozza. A szülői felügyelet elvei között szerepel, hogy a szülői felügyeletet a szülők a gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődésének érdekében, egymással együttműködve kötelesek gyakorolni,²¹⁴ ezen felül a gyermeket be kell vonniuk az őt érintő döntésekbe, így tájékoztatniuk kell gyermeküket az őt érintő döntésekről, biztosítaniuk kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermekük a döntések előkészítése során véleményt nyilváníthasson, törvényben meghatározott esetben szüleivel közösen dönthessen, valamint a szülőknek a gyermek véleményét – korára, érettségére tekintettel – megfelelő súllyal figyelembe kell venniük.²¹⁵ A tartással való kapcsolata a gyermek jogainak oldaláról abban keresendő, hogy a gyermek nevelését, különösen a taníttatásával kapcsolatban felmerülő kiadásokat a gyermek véleményére is tekintettel, a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődésével összhangban kell biztosítani a szülőknek.

Az Alaptörvény szerint a gyermeknek joga van a megfelelő testi szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz,²¹⁶ valamint a másik oldalról a szülők

²¹³ A Polgári Törvénykönyvről 2013. évi V. törvény indokolása. Családjog, Rokонтartás.

²¹⁴ Ptk. 4:147. § (1)

²¹⁵ Ptk. 4:148. §

²¹⁶ Magyarország Alaptörvénye XVI. cikk (1) bekezdés

kötelessége a gyermekükről való gondoskodás, amely magában foglalja a gyermekük taníttatását.²¹⁷

Az alapjog biztosítását szolgálja a családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény (a továbbiakban: Csvt.), miszerint a szülő köteles és jogosult arra, hogy kiskorú gyermekét családban gondozza, felelősen nevelje, és a gyermeke testi, szellemi, lelki és erkölcsi fejlődéséhez szükséges feltételeket, valamint az oktatásához és az egészségügyi ellátásához való hozzájutását biztosítsa.²¹⁸ Kimondja azt is, hogy a szülő kiskorú gyermek esetén a saját szükséges tartásának korlátozásával is köteles a gyermek tartására.²¹⁹

A szülői felügyelet fogalmát a Ptk. nem határozza meg, hanem tételesen felsorolja a szülői felügyelet gyakorlásából származó jogokat és kötelezettségeket, megadva a tartalmi elemeit. A szülői felügyelet a kiskorú gyermek neve meghatározásának, gondozásának, nevelésének, tartózkodási helye meghatározásának, vagyona kezelésének, törvényes képviselőtének jogát és kötelességét, a gyámnevezésnek és a gyámságból való kizárásnak a jogát foglalja magában.²²⁰ A gondozás és nevelés körében a szülők joga és kötelezettsége, hogy a gyermeket gondozzák, a gyermek megélhetéséhez és felnevelkedéséhez szükséges feltételeket biztosítsák,²²¹ valamint a szülők jogosultak a gyermek nevelésének módját megválasztani.²²² Ezekből a rendelkezésekből következik, hogy a gyermek tartása a szülői felügyeleti jogból is eredő kötelezettség, azonban a részletszabályokat nem a szülői felügyeleti jog alatt, hanem a rokонтartás körében szabályozza a jogalkotó.

A külön szabályozás oka a történeti fejlődésben keresendő. Az európai jogi kultúra, amelynek gyökerei a zsidó-keresztény, valamint a római-germán jogban találhatók, patriarchális szemléletű volt. A gyermekek Hármaskönyv alapján atyai hatalom álltak. Az atyai hatalomból eredő jogok és kötelességek közé a gyermek nevelésének és eltartásának jogát és kötelességét nem sorolta Werbőczy, mert ez a szülők természetes joga és kötelessége volt.²²³ A Gyt. rendelkezett arról, hogy a kiskorú személye fölötti felügyeletet a szülők gyakorolják,²²⁴ amelynek tartalmát részben a törvény különböző részei és részben más törvények adják meg: magában foglalta a gondviselés (ápolás) és nevelés jogát és kötelezettségét.²²⁵ Az Mtj. szintén

²¹⁷ Magyarország Alaptörvénye XVI. cikk (3) bekezdés

²¹⁸ Csvt. 9. § (2)-(4)

²¹⁹ Csvt. 10. §

²²⁰ Ptk. 4:146. §

²²¹ Ptk. 4:153. § (1)

²²² Ptk. 4:152. § (1)

²²³ Gothárdi Enikő: A szülői felügyelet szabályozása a magyar jogfejlődésben. Diké - A Márkus Dezső Összehasonlító Jogtörténeti Kutatócsoport folyóirata, 2021/1. 66.

²²⁴ Gyt. 10. §

²²⁵ Csorna Kálmán: Gyámsági jog és jogszolgáltatás. Budapest, 1935. 47-48.

gyermek személye feletti szülői hatalom körébe sorolta a gyermek gondviselését, különösen ápolását, nevelését és felügyeletét, mint a gondviselés szülői jogát.²²⁶ A Csjt. szülői felügyelet fogalma tartalmazza a kiskorú gyermek gondviselésének (gondozásának, nevelésének, testi és szellemi fejlődése elősegítésének) jogát.²²⁷ A tartás tehát sosem tartozott a szülői felügyelet tartalmi elemei közé kifejezetten, mivel egy olyan magától értetődő, *ius naturale* körébe tartozó kötelezettségről van szó, amelyet nem szabályoztak külön, de mégis része volt a szülő-gyermek kapcsolatnak. A nevelés és gondozás kötelezettsége által a tartás a szülői felügyelet intézményében benne foglaltatik. A gyermektartás szabályai a szokásjogban a házasságon kívül született gyermekek tartása körében fejlődtek, mivel ők a XX. század elejéig csak anyjukkal álltak rokonságban, a vélelmezett apát csak tartási kötelezettség terhelte, ezért nem a rokontartás intézményén belül került szabályozásra a Csjt. hatálybalépése előtt.

A szülői felügyelet egyik aspektusa tehát a gyermektartási kötelezettség, azonban a tartás túl is mutat a szülői felügyeleten. Egyrészt, a rokontartás egy erkölcsi kötelezettségből fakadó, jog által kikényszeríthető kötelezettség, amely nemcsak a szülő-gyermek viszonyrendszerben jelenik meg, hanem távolabbi egyenesági rokonok között is fennáll (unokartartás) és kiterjed akár a mostohaszülőre, valamint a testvéri kapcsolatokra is (testvértartás). Másrészt, amennyiben a szülői felügyeleti jog szünetel, megszűnik vagy azt bíróság megszünteti, a gyermektartási kötelezettség fennmarad, illetőleg a gyermek örökbefogadása esetén feléledhet.

4. A kiskorú gyermek és a tartás fogalmak tartalmának fejlődése

A kutatás tárgyát képező „kiskorú gyermek” és „tartás” fogalmak tartalma változott a vizsgált időszak korszakaiban, ezért mindenekelőtt ezeket indokolt körülhatárolni.

A kiskorú gyermek fogalmát a polgári korban a gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről szóló 1877. évi XX. törvénycikk (a továbbiakban: Gyt.) 1. §-a és a nők teljeskorúságáról szóló 1874. évi XXIII. törvénycikk 1. és 2. §§-ai határozták meg. Eszerint kiskorú a huszonnegyedik életévét be nem töltött személy volt, akit nem nyilvánított a gyámhatóság tizennyolcadik életévének betöltése után teljeskorúnak, illetve az a nő, aki még nem kötött házasságot. A fogalom változatlan maradt az Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban régi Ptk.) hatálybalépéséig, amelynek 12. § (2) bekezdése szerint kiskorú az, aki tizennyolcadik életévét még nem töltötte be, kivéve, ha házasságot kötött.

²²⁶ Gothárdi Enikő: i.m. 73.

²²⁷ Gothárdi Enikő: i.m. 79.

A 2014. március 15. napján hatályba lépett és jelenleg is hatályos 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (a továbbiakban: Ptk.) 2:10. §-a a régi Ptk.-val összhangban tartotta fenn a kiskorúság fogalmát, amely alapján kiskorú a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy, ha nem kötött házasságot (a tizenhatodik életévének betöltése után, a gyámhatóság engedélyével). Ha a házasságot a bíróság a cselekvőképesség hiánya vagy a kiskorúság miatt szükséges gyámhatósági engedély hiánya miatt érvénytelennek nyilvánítja, a házasságkötéssel szerzett nagykorúság megszűnik, azonban a házasságkötéssel megszerzett nagykorúságot a házasság megszűnése nem érinti.

A tartás fogalma erkölcsi, szociológiai alapokon nyugszik, amely a magánjog területén teljesebb ki, azonban közjogi vonzata is van. A tartásjogi igény az emberi méltóságból fakad, azon szociológiai követelményből, miszerint rendezett társadalomban az emberi méltóságnak megfelelő létezés, fenntartást biztosítani kell mindenkinek, akkor is, ha fenntartásáról önmaga nem képes gondoskodni. A tartási kötelezettség azokat terheli, akire a jog a tartási igény kielégítésére szolgáló gondoskodás terhét hárítja, amely jogviszony a tartást igénylő és a tartásra kötelezett között keletkezik a magánjogban. Közjogi értelemben az állami gondoskodás területén jelenik meg, amennyiben a magánjogi tartás elégtelen.²²⁸

A polgári kor előtt a tartási jog forrása az elsősorban a bírói gyakorlatban kikristályosodott szokásjog volt,²²⁹ a tételes jogi szabályozás csak szűk körben valósult meg, először a törvénytelen gyermekek vonatkozásában a házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló 1946. évi XXIX. törvénycikk hatályba lépésével. Ezután minden gyermekre vonatkozóan, egységesen a rokonság körén belül helyezte el a jogalkotó a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvényben (Csjt.).

Az 1947. évet megelőző, vagyis a vonatkozásában a házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló törvény előtti időszakban külön kell tárgyalni a házasságból, valamint a házasságon kívül született (törvénytelen, természetes) gyermekekre vonatkozó szabályozást, mivel eltérő jogalapról fakadóan, eltérő szabályok rendezték a kérdést.

Egyrészt azért kell külön vizsgálni, mert már a római jogban kialakult az a szabály, miszerint a felmenő és lemenő rokonok egymás eltartására kötelesek,²³⁰ amely köteletség a vérrokonokból leszármaztatott családi kötelezettségen („*officium pietas*”) nyugodott,²³¹ így a

²²⁸ Cziglányi Aladár: A tartásjog rendszere és szociálpolitikája. Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda. 1939. 6.

²²⁹ Cziglányi Aladár: i.m. 10.

²³⁰ Cziglányi Aladár: i.m. 104.

²³¹ Csorna Kálmán: Rokonság. Szladits Károly (szerk.): Magyar Magánjog II. Grill Károly Könyvkiadóvállalata. 1940. 314.

törvényes gyermekek vonatkozásában a gyermektartási kötelezettség a rokoni kapcsolaton alapult. Az ágyassági kapcsolatból („*concupinatus*”), amelyben a *conubium*-képes férfi és nő *affectio maritalis* nélkül, házasságon kívül folytatott állandó együttéléséből származó gyermekek (*liberi naturales*) javára *Justinianus* tartási kötelezettséget állapított meg az apjuk, valamint apjuk örökösei terhére.²³² A házasságon kívül született gyermekek és szüleik között rokoni kapcsolat nem állt fenn a királyi Curia 79/1906. évi számú döntését megelőzően; 1906. után fokozatosan alakította ki a bírói gyakorlat az anyával, az anya lemenőivel, majd az anya felmenőivel és oldalági rokonaival való rokoni kapcsolatot az öröklési jogi kapcsolat elismerése folytán 1914-re, a Curia 563. számú elvi döntésével.²³³ Az apával fennálló rokoni kapcsolat csak sokkal később, a házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló törvény rendelkezései alapján keletkezett. A házasságon kívül született gyermekek tartási igénye tehát ezt megelőzően családjogi alapon nem fejlődhetett, hanem kötelmi jogi elveken alapult.

Másrészt azért kell külön elemezni, mivel a rokonok között a Tripartitum – a következőkben ismertetett kivételekkel – nem tartalmazott pozitív tételes rendelkezéseket a tartás körében, mivel a rokонтartási kötelmet *ius naturale* körébe sorolta, amely annyira magától értetődő kötelezettségre vonatkozik, hogy nem is szorul tételes szabályozásra. Ennek ellenére speciális tartásjogi rendelkezések fellelhetők voltak, így Szent István Dekrétumainak II. Könyve 24. Fejezete szerint az özvegy anyának kötelessége a gyermekeinek felnevelése, valamint a Tripartitum I. részének 55. címe szerint az örjögő és bárgyú fiúk örökös atyai hatalom alá kerültek és a szülők ilyen gyermekük eltartására kötelezettek.²³⁴

A házasságon kívül született gyermekek tartási igényei vonatkozásában a polgári kor előtt azonban írott törvényt és szokásjogi szabályt a fentiekben kívül nem találunk.²³⁵

A törvénytelen gyermekről anyagi jogi szabályt egyedül a Tripartitum I. részének 106. és 108. címei tartalmaztak és csak annyit, hogy az érvénytelenül kötött házasságból született gyermekek, öröklési jogi tekintetben törvénytelennek számítottak, ha a szülők tudtak az érvénytelenségi okról.²³⁶

Az első tételes jogi jogforrás a gyermektartás vonatkozásában Magyarországon a Gyt. 11. §-ban és a házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. törvénycikk (a továbbiakban: Ht.) 95. § és 105. §-aiban jelent meg, ezelőtt a gyermektartás intézményét a bírói gyakorlat alakította.

²³² Benedek–Pókecz Attila: i.m. 133.

²³³ Cziglányi Aladár: i.m. 35.

²³⁴ Cziglányi Aladár: i.m. 104–105.

²³⁵ Frank Ignác: Osztó Igazság Törvénye Magyarhonban. I. rész. Magyar Királyi Egyetem, 1845. 483.

²³⁶ Wenzel Gusztáv: Néhány szó a törvénytelen származású gyermekek jogi állapotának rendezéséről. In: Jogtudományi Közlöny, 1870/43. 301.

Később az eltartásra jogosult családtagok és a házasságon kívül született gyermekek fokozottabb magánjogi védelméről szóló 3982/1916. M. E. számú rendelet tartalmazott rendelkezéseket a házasságon kívül született gyermekek vonatkozásában, így továbbra is csupán szűk körben nyert jogszabályi rendezést a kérdés.

A polgári törvénykönyv tervezeteinek első (1900) és második (1913) szövege, valamint az 1928. évi „Magyarország Magánjogi Törvénykönyvének Törvényjavaslata” (Mtj.) bővebben foglalkoztak a kiskorú gyermek tartásával, azonban mivel nem léptek hatályba, kimerítő tételes jogi szabályok híján továbbra is a bíróságokra hárult a feladat, hogy kialakítsák a gyakorlatot.

A házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló 1946. évi XXIX. törvénycikk volt az első olyan tételes jogi norma, amely a házassági köteléki jogon kívül átfogóan szabályozott olyan családjogi intézményeket a házasságon kívül született gyermekekre vonatkozóan, amelyekről azelőtt csak különálló normák rendelkeztek érintőlegesen, így a gyermektartás intézményét is, fő érdeme azonban, hogy megszüntette a házasságon kívül és a házasságból született gyermekek közötti jogi különbségtételt.

A családjog egységes kodifikációja, így a gyermektartásdíj egységes szabályozása a Csjt. 1953. évi január 1. napján történt hatálybalépésével valósult meg, majd az 1974. évi Csjt. Novella (Csjtn. I.) és az 1986. évi Csjt. Novella (Csjtn. II.) bővítette, illetve módosította azt.

A jelenleg is hatályos Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) hatálybalépésével a családjogi rendelkezések visszakerültek a polgári törvénykönyvbe, ahogy az a XX. század eleji polgári törvénykönyvek javaslataiban szerepelt, annak Családjogi Könyve a Rokontartás cím alatt szabályozza a gyermektartásdíjat.

5. A kiskorú gyermek tartása 1867 és 1953 között

A kiskorú gyermekek tartása vonatkozásában a Csjt. hatálybalépése előtt külön kell vizsgálni a törvényes és törvénytelen származású gyermekek helyzetét, mivel külön jogalapról keletkezett a tartási kötelezettség és külön szabályok is vonatkoztak rájuk. A következőkben a törvényes és törvénytelen gyermekek fogalmát mutatom be, majd a gyermektartás rendelkezéseit, azt követően a zalaegerszegi bírósági gyakorlatot.

5.1. A törvényes és törvénytelen gyermekek fogalma

A rokontartás alapja a rokonság, amely azon erkölcsi kötelezettségnek, miszerint a rokonok kötelesek gondoskodni egymásról, a jogi úton kikényszeríthető igénye. Ennek egy szelete a

gyermektartás, amely a gyermekek és a felmenő rokonaik közötti viszonyrendszerben jelenik meg. A polgári korszakban a törvényes származású gyermekek és felmenőik között ezen a rokonsági kapcsolaton alapult a kötelezettség, míg a törvénytelen gyermekek vonatkozásában ennek a kötelezettségnek a jogalapjaként először a házasságon kívüli nemzésből származó kártérítési kötelezettséget tekintették, majd később, a XX. század elején már az apa és a gyermek közötti vérségi kapcsolatot.²³⁷

A törvényes származás háromféleképpen jöhetett létre: házasságkötéssel, törvényesítéssel és államfői kegyelemmel. A házasságkötés alapján a törvényes házasságból, illetve a törvényes vagy vélt házasság megkötése után hat hónapon túl vagy a házasság megszűnése után tíz hónapon belül született személy számított törvényes gyermeknek.

A házasságon kívül született gyermek tehát az, akinek az anyja a fogantatási időben vagy a születésekor nem élt házassági viszonyban, valamint az a gyermek is, akire nézve a törvényes születés vélelmét perben megdöntötték.

A házasságon kívül született gyermek törvényesítésére utólagos házasságkötéssel vagy királyi (államfői) kegyelemmel volt lehetőség.²³⁸ Az utólagos házasságkötés esetén, amennyiben a szülők kötötték meg a házasságot, rokonság keletkezett az apa és a gyermek között, a törvényesítés a gyermek születésére visszaható hatállyal létrejött. Az államfői kegyelem esetén a törvényesítés hatálya csak a törvényesítéstől (leirat keltétől) fogva állt be, ha pedig a gyermek vagy az atya korábban elhalt, a halál időpontjával; ez az apa törvényes gyermekeinek jogait nem érintette, ugyanis a gyermek csak természetes apjával került törvényes rokonsági kapcsolatba, az apja rokonaival nem.²³⁹

Amennyiben a házasságon kívül született gyermeket az apa anyakönyvvezető előtt vagy közokiratban magáénak ismerte el, ennek joghatálya annyiban nyilvánult meg, hogy a bíróság előtt az apa nem hivatkozhatott arra, hogy az anyával nem érintkezett nemileg, illetve „feslettségi kifogással” sem élhetett²⁴⁰ a házasságon kívül született gyermekekről szóló törvény hatálybalépése előtt.

5.2. A törvényes kiskorú gyermek tartása

A gyermekek tartása körében a tartásra kötelezettek vonatkozásában tételes jogi szabályt Gyt. 11. §-a tartalmazott. E szerint a vagyontalan kiskorúakat első sorban az atya, ha erre magában

²³⁷ Csorna: Rokonság. 326-327.

²³⁸ Mtj. 192-206. §

²³⁹ Csorna: Rokonság. 302-305.

²⁴⁰ Csorna: Rokonság. 301.

nem képes, vele együtt az anya, ha atya nincs vagy arra teljesen képtelen, az anya²⁴¹, végül a nagyszülők tartoznak eltartani és neveltetni. Követte az elvet az Mtj. is, amelynek törvényi elfogadása elmaradt, az 1935. évi országgyűlés a tárgyalását levette a törvényhozás napirendjéről.²⁴² Egyrészt a bekövetkezett gazdasági világválság miatt, másrészt azért, mert a trianoni békeszerződés után az elszakított területeken nagyrészt továbbra is a magyar szokásjog maradt érvényben, ez tartott fenn egy bizonyos fokú magánjogi egységet, amelyet éppen a magyar törvényhozás bontana meg egyoldalúan a törvényjavaslat elfogadásával. A kialakult gyakorlat elveit és szabályait mégis alkalmazták a bíróságok polgári törvénykönyv hiányában, nem volt ritka a bírósági határozatok indokolásában az Mtj. megfelelő paragrafusára való hivatkozás sem²⁴³, azaz fokozatosan írott szokásjoggá alakult át.

Az Mtj. 229. §, 234. §, 236. § valamint a 244. §-ai értelmében a házasságon belül született kiskorú gyermek tartására elsősorban a szülő volt köteles, és a tartásra kötelezettek sorában az apa megelőzte az anyát, illetve a többi rokont. Ez az elsőbbség azzal magyarázható, hogy a Csjt. 1953-ban történt hatályba lépése előtt a magyar családjog patriarchális szemléletű volt, azaz a család fejének az apát, illetve a férjet tekintették annak ellenére is, hogy az Mtj. több tekintetben törekedett a női jogegyenlőség biztosítására. (Többek között ilyen volt, hogy a házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. tc-t (Ht.)²⁴⁴ hatályban tartva azonos bontó okokra hivatkozva adott kereseti jogot a feleségnek és a férjnek,²⁴⁵ ismerte a szubszidiárius férjtartás intézményét²⁴⁶, illetve a házassági vagyonjogban következetesen érvényesítette is a jogegyenlőség igényét²⁴⁷, megelőzve a nyugati kódexeket.) Mivel azonban a részleges törvényi szabályozás mellett a családjog túlnyomó része a bírói joggyakorlatban fejlődött, így a patriarchális szemlélet jelentős mértékben továbbélt.

A 19. században rögzült elv szerint a férj „*mint a család feje, ezen minőségénél fogva*”²⁴⁸ „*házastársi (és atyai) kötelezettségének*” tesz eleget²⁴⁹, amikor feleségének vagy kiskorú gyermekének tartást biztosít. A kiskorú gyermek a tartás tekintetében a feleséggel azonos

²⁴¹ Térfi Gyula (szerk.): A Budapesti királyi ítélőtáblák felülvizsgálati tanácsainak elvi jelentőségű határozatai II. kötet 1895-1898. Franklin Társulat, Budapest 1899. 349.

²⁴² Lábady Tamás: A magánjog általános tana. Szent István Társulat, Budapest. 2014. 71.

²⁴³ Mezey Barna: Magyar Jogtörténet. Osiris Kiadó, Budapest. 2003. 126.

²⁴⁴ <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=89400031.TV> (2023.11.20.)

²⁴⁵ Herger: A nővéltől... 155–162.

²⁴⁶ Herger, E. Cs.: The Traditional Roots of Alimony in the Hungarian Family Law. Krakowskie Studia z Historii Panstwa i Prawa 4. 2011. 43–50.

²⁴⁷ Herger Csabáné: A modern magyar házassági vagyonjog kialakulása és rendszere a német jogfejlődés tükrében. Schenk Verlag, Passau. 2017. 339–353.

²⁴⁸ C. 5889/1885. sz., 9243/1892. sz. és 4/1897. sz., idézi és magyarázza Jancsó György: A magyar házassági és háztartási öröklési jog. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest. 1901. 577–578.

²⁴⁹ C. 6843/1883. sz., idézi és magyarázza Jancsó György: A magyar házassági és háztartási öröklési jog. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest. 1901. 578.

megítélés alá esett, akiről a férj nem csak a házasság fennállása alatt, hanem – korlátok között – a házasság bontással történt megszűnése esetén is köteles volt gondoskodni.²⁵⁰ Ez azonban nem jelentette azt, hogy az apa, ha ténylegesen ő gondoskodott a gyermektartásról, ezt csak és kizárólag a saját vagyonából tehetette meg.

Egyrészt a Gyt. 16. §, 22. § és 37. § szerint a kiskorú vagyonát az apja kezelte, amennyiben atyai hatalom alatt állt, de azt köteles volt a kiskorú tartására és nevelésére fordítani. Amennyiben ezt nem tette meg, vagy a gyermeket elhanyagolta, akkor annak szankciója lehetett az atyai hatalom megszüntetése. A kiskorú vagyonának jövedelmét fordíthatta a kiskorú nevelésére, a tőkevagyonát azonban csak a gyámhatóság jóváhagyásával.²⁵¹ (Ha a kiskorú gyermek részére gyámot rendeltek, az anya kérhette, hogy a gyermeket nála helyezték el, valamint gyermektartásdíjra is jogosult volt, amelyről a gyámhatóság döntött.) Másrészt a férjet felesége hozománya (*allatura*) felett – a házassági terhek viselésének megkönnyítése céljából – haszonélvezeti jog illette meg, azaz a hozomány hasznait szabadon felhasználhatta felesége és gyermekei tartására, sőt egyéb célra is.²⁵² Ha mindehhez hozzátesszük, hogy a magyar magánjogi törvénykönyv első tervezetének előkészítésében (a továbbiakban: Áptk.) és a tervezet indokolásának megszövegezésében is kulcsszerepet játszó Grosschmid Béni szerint el volt mosódva a választóvonal a nő különvagyona és hozománya között, azaz a férj számára lekötött valódi hozományhoz hasonlóan a nő egyéb vagyonát – hallgatólagos átengedéssel – többnyire ugyancsak a férj kezelte²⁵³, akkor világos, hogy az apa illetve férj, mint családfő elsődleges tartási kötelezettsége teljesítéséhez felesége és gyermeke vagyonát is felhasználhatta.

Az ágytól és asztaltól (*separatio a thoro et mensa*) elváltattott, azaz *de iure* különélő szülők, valamint az érvénytelennek nyilvánított vagy felbontott házasság esetén a szülők közösen voltak kötelesek a gyermeket eltartani a vagyoni és kereseti viszonyaikhoz mérten, amennyiben arra a gyermek vagyonának jövedelme elégtelen volt. A *de facto* különélő szülők esetéről a törvényjavaslat azonban külön nem rendelkezett.²⁵⁴

A mostoha szülők és gyermekek között tartási kötelezettség nem állt fenn,²⁵⁵ a mostohaapa a házasság alatt vele közös háztartásban élő kiskorú gyermek eltartására és

²⁵⁰ Herger: A modern magyar házassági vagyonjog... 175.

²⁵¹ P.I. 4797/1912. MD. VII. 132. Szladits Károly: A magánjogi bírói gyakorlat 1901-1927. Grill Károly Könyvkiadóvállalata. Budapest, 1928. 129.; Térfi Gyula (szerk.): A Budapesti királyi ítélőtáblák felülvizsgálati tanácsainak elvi jelentőségű határozatai VIII. kötet 1903-1904. Franklin Társulat. 1905. 633.

²⁵² Herger: A modern magyar házassági vagyonjog... 291.

²⁵³ Áptk. indokolás 200. §

²⁵⁴ Ht. 95. §, 105. §, Mtj. 229. §, 305. §

²⁵⁵ 78/1904. Dt. 4. f. I. 55. Meszlény Artur: Magyar magánjog I. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest. 1931. 716.

nevelésére az esetben léphetett fel követeléssel, hogyha annak megfizetésére harmadik személy kötelezettséget vállalt vagy ha a vagyonnal rendelkező kiskorúnak a tartását a sajátjából fedezte.²⁵⁶ Az Áptk. első két tervezetében felvetődött²⁵⁷, majd a bírói gyakorlatban rögzült, hogy ha az új házasságot kötő nőnek olyan általa eltartandó, vagyontalan, keresetképtelen kiskorú gyermeke volt, akit a férjéhez magával vitt, akkor az eltartási kötelezettsége átszállt a családfő állását betöltő férjre.²⁵⁸ Később, a férj kötelezettségének követelte meg a bírói gyakorlat, hogy a háztartásába beleegyezésével került vagyontalan, semmiféle jövedelem felett sem rendelkező és keresetképtelen kiskorú mostohagyermekét is sajátjából eltartani, valamint neveltetni köteles, ha annak eltartásáért és neveltetéséért a gyermek édesanyja vagy más harmadik személy kifejezetten kötelezettséget nem vállalt.²⁵⁹ Ezt az Mtj. azon megszorítással alkalmazta, hogy a házastárs édes gyermekeként köteles eltartani mostohagyermekét, vagyis házastársának mástól származott gyermekét, ha ez a gyermek a házasság megkötésekor már megvolt, róla a mostoha szülő is tudott és a gyermeknek nem volt eltartásra köteles és arra szorítható rokona. A házastárs azonban mostoha gyermekét csak a gyermek kiskorúsága alatt és csak annyiban volt köteles eltartani, amennyiben egyéb törvényes eltartási kötelezettségeit is számba véve, saját illendő tartásának veszélyeztetése nélkül tehetette és a gyermek tartása annak saját vagyonából és keresményéből ki nem telt.²⁶⁰

A kiskorú gyermek – akár törvényes, akár törvénytelen születésű – sorban megelőzte a többi tartásra jogosultat, és a kötelezett házastársával, valamint volt házastársával egy sorban volt jogosult tartásra.²⁶¹

A gyermektartás időtartama vonatkozásában általános szabályként a gyermek nagykorúságát (férjhezmenetelét) állapították meg,²⁶² azonban a felsőbb bíróságok a tartamát mégis a keresőképeség eléréséhez igazították²⁶³, így lehetőség volt az egyedi mérlegelésre és a határ áttörésére, tehát addig kellett a gyermeket eltartani, amíg arra rászorult.²⁶⁴ Az Mtj. is ezt az elvet rögzítette, mivel a 227. §-a tartásra jogosultként jelölte meg a vagyontalan és

²⁵⁶ P. III. 4073/1911., MD. VI. 129. Meszlény Artur: Magyar magánjog I. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest. 1931. 716.

²⁵⁷ Czeglányi Aladár: i.m. 124.

²⁵⁸ Rp. VI. 8275/1916. MD. XI. 113. Meszlény Artur: Magyar magánjog I. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest. 1931. 716.

²⁵⁹ P. I. 2976/1927. Czeglányi Aladár: i.m. 124.

²⁶⁰ Mtj. 242. §

²⁶¹ Csorna: Rokonság. 319.

²⁶² P. III. 3651/1909. MD. III. 68. Szladits Károly: A magánjogi bírói gyakorlat 1901-1927. Grill Károly Könyvkiadóvállalata. Budapest, 1928. 129.

²⁶³ Budapesti királyi Tábla, G. 619/1908. MD. III. 59. Szladits Károly: A magánjogi bírói gyakorlat 1901-1927. Grill Károly Könyvkiadóvállalata. Budapest, 1928. 129.

²⁶⁴ Czeglányi Aladár: i.m. 119.

keresőképtelen, általában olyan személyt, aki önmagát eltartani nem képes. A tartási kötelezettség időben tehát addig tartott, amíg a kiskorú gyermeknek nem volt saját vagyona vagy keresete, vagyis amíg a gyermek rászorultsága megállapítható volt.

A tartási jogosultság szorosan összefüggött a gyermek családban maradásával, vagy abból való kiválásával. A bírói gyakorlat alapján, amennyiben a kiskorú gyermek keresőképesé vált, de a családban maradt, a kereset nélküli kiskorú gyermek eltartása a szülőket terhelte²⁶⁵, míg a kereső kiskorú gyermek keresménye más megállapodás hiányában a szülők javára esett. Amennyiben a kiskorú gyermek önállósította magát és kivált a családi közösségből, őt ugyanúgy tekintették mintha nagykorúvá vált volna, tehát a rászorultsága megszűnt, ha azonban később a körülmények változása folytán újra tartásra szorult, csak a lazább kötelezettség, rokontartás alakjában volt jogosult tartásra. Ha a gyermek keresetképtelensége (pl. egészségi állapot) miatt nagykorúságának elérése után is változatlanul a családban maradt, a tartási igénye fennmaradt, egyebekben nagykorú gyermek tartására a szülők már csak a gyermek kereset- és munkaképtelensége esetén voltak kötelezhetőek az általános rokontartási szabályok szerint.²⁶⁶

A rokontartás mértéke jogosulti oldalról az illő tartás volt, amely fogalom tartalma az Mtj. 227. §-ban keresendő, mely szerint a kötelezett köteles a jogosultat illendően eltartani s e végből tartás gyanánt vagyoni és kereseti viszonyaihoz képest mindazzal ellátni, ami az eltartásra szorulóknak társadalmi állásában²⁶⁷ megélhetéséhez és ezen felül, ha még nevelésre szorul, nevelésének és önálló keresetre képesítő tanításának költségére szükséges.

A rokontartás szabályai szerint az Mtj. 233. § alapján ún. szűkös tartás (olyan ellátás, amely a létfenntartáshoz szükséges) járt annak, aki erkölcsileg vétkes magaviselete következtében, önhibájából szorult tartásra, illetve olyan magatartás esetén, amikor a jogosult kitagadható volt. Ezek az okok a következők voltak: 1, a szülőnek, a szülő házastársának, a szülő ivadékanak vagy szülőjének az életére tört; 2, sérelmükre egyéb súlyos bűncselekményt követett el; 3, szándékosan súlyos tetteles bántalommal illette őket; 4, megátalkodottan becsstelen vagy erkölcstelen életmódot folytatott; 5, hazaárulást követett el. Ebben az esetben a gyermek más, sorban következő tartásra kötelezettől sem kérhetett további tartást²⁶⁸, valamint

²⁶⁵ P.III. 278/1923. MD. XVII. 89. Szladits Károly: A magánjogi bírói gyakorlat 1901-1927. Grill Károly Könyvkiadóvállalata. Budapest, 1928. 130.

²⁶⁶ Kúria mint felülvizsgálati bíróság G.215/1914. Grill-féle Uj Döntvénytár XVI. kötet 1924-25. II. kiadás Budapest, 1927. 117.

²⁶⁷ A társadalmi állás fogalmára magyarázatot nem találtam a joggyakorlat feltárása során.

²⁶⁸ Csorna: Rokonság. 319.

az Mtj. 251. § kifejezetten kiterjesztette ezt a szabályt a házasságon kívül született kiskorú gyermekekre is.

Felmerül a kérdés azonban, hogy a törvényes kiskorú gyermeknél beszélhetünk-e olyan esetről, amikor csak szűkös tartásra voltak jogosultak. Szladits elképzelhetőnek tartotta, hogy ha a gyermek megszerezte a keresőtevékenységhez szükséges képzettséget, azonban neki felróható módon mégsem vállalt munkát, ilyen esetben „*ha a gyermek érdekében áll, a szülő a gyermekét szűkösebb tartásban is részesítheti, hogyha például a hanyag gyermeket munkásságra kívánja szorítani.*”²⁶⁹ A jogszabály nyelvtani értelmezése nem zárja ki, hogy a törvényes gyermekek esetében is lehetséges volt a szűkös tartás biztosítása, azonban a törvénytelen gyermekek esetében kifejezetten rendelkezett erről, amely a hátrányos megkülönböztetésük megnyilvánulása.

A polgári korban nem beszélhetünk még a kiskorú gyermekek tekintetében fennálló rászorultság vélelméről, azonban a bírói gyakorlatban már kialakult, hogy a tartás időtartama a nagykorúsággal és a rászorultsággal összekapcsolandó. Így – amint azt a fentiekben vizsgáltam – a kiskorú, de keresetképes gyermek is jogosult volt a tartásra, azonban a tartás mértéke körében vizsgálendő az, hogy illő vagy szűkös tartást köteles biztosítani. A törvényjavaslat annyit rögzített csak, hogy a „*szülő köteles a gyermekét eltartani*”, jelzőt nem használt a jogalkotó, valamint az Mtj. 233. §-ban a szűkös tartás körében sem tett kivételt a kiskorú gyermekek vonatkozásában, amely megerősíti Szladits álláspontját, miszerint a szűkös tartás szabályai a törvényes kiskorú gyermekre is alkalmazhatók.

A rokontartáson belül a gyermektartás magában foglalta az élelmezésre, ruháztatásra, nevelésre és taníttatásra vonatkozó igényt, de vonatkozott a szülési, gyógykezelési és eltemettetés költségeinek viselésére is.²⁷⁰

A tartás mértékét befolyásoló egyik tényező a gyermek társadalmi állása volt, így a fenti kiadásokat a társadalmi állásának megfelelően kellett fedezni, így például egy alacsonyabb társadalmi állású szülő nem volt köteles a túlzó igénnyel és közepes tehetséggel rendelkező gyermekének a költséges szakmában való taníttatása vagy egyetemi tanulmányai finanszírozása végett a saját életben maradásának forrását elidegeníteni vagy adóssággal megterhelni.²⁷¹

A kötelezetti oldalról a tartás mértéke a vagyoni és kereseti viszonyaihoz igazodott, a szülő azonban a saját illendő tartásának rovására is köteles volt gondoskodni a gyermekéről, kivéve azon eseteket, amikor a gyermek saját vagyonnal rendelkezett vagy pedig volt más

²⁶⁹ Csorna: Rokonság. 319.

²⁷⁰ Cziglányi Aladár: i.m. 117.

²⁷¹ Csorna: Rokonság. 319.

tartásra kötelezhető rokona²⁷² A Curia gyakorlata alapján a szülőnek – és a patriarchális felfogásból eredően elsősorban az apának – kötelezettsége volt mindenét megosztani a gyermekével. Ha a gyermekét csak szűkösen tudja ellátni, akkor magának is a szűkölködésig meg kell szorítani a szükségleteik kielégítését. Ez az eltartási kötelezettség az önmegtagadásig terjedő és a vagyona feláldozásával is teljesítendő, valamint a gazdasági tönkremenetele esetén is köteles mindent elkövetni annak érdekében, hogy tisztességes keresethez jusson, ha könnyebb munka vállalásával nem jut elegendő keresethez, akkor nehéz testi munkával járó kereseti alkalmat is köteles volt igénybe venni.²⁷³

A tartás módja elsősorban természetbeni, másodsorban pedig a pénzbeli tartás volt. A kiskorú vonatkozásában a szülők maguk határozták meg, hogy a tartást milyen módon szolgáltatják, azonban a bíróság és a gyámhatóság ezt fontos okból megváltoztathatta.²⁷⁴ Elsősorban a háztartásukban voltak kötelesek a gyermekekről gondoskodni, mivel a gyermeket a családból kellő szükség és indok nélkül kivenni nem lehetett, ez ellen a bíróság vagy a gyámhatóság beavatkozhatott. Fordított esetben, ha a gyermeknek erkölcsi fejlődése vagy eltartása veszélyeztetve volt a szülői házban, a szülőt pénzben fizetendő tartásra kellett kötelezni,²⁷⁵ amelyre a királyi Curia döntéseiben találunk példákat a következőkben. A kiskorúnak joga volt a természetbeni tartásról a pénzbeli tartásra áttérni, amikor a tartásra kötelezett a teljesítést megtagadta vagy a túrhetetlen magatartásával lehetetlenné tette a jogosult számára, például a kiskorú gyermekhez nem illő „gyöngédtelen” bánásmódban (amely fogalmat nem magyarázták meg) részesítették vagy a kellő étellel és ruházattal nem látták el.²⁷⁶

A házaspár különélése esetén a bíróság, illetőleg a gyámhatóság pénzbeli tartást határozott meg.²⁷⁷

A házasság fennállása alatti tartásnak alapesete az volt, amikor a szülők együtt éltek. Bíróság előtti jogvitáról vagy gyámhatósági eljárásról a tartás vonatkozásában csak a tartás módjának meghatározása körében beszélhetünk (pénzbeli vagy természetbeni) a fentiek alapján.

²⁷² Mtj. 231. §

²⁷³ Cziglányi Aladár: i.m. 114.

²⁷⁴ Mtj. 236. §

²⁷⁵ Cziglányi Aladár: i.m. 119.

²⁷⁶ C. 98. jún. 17. I. G. 151. M. 16.331., C. 901. jan. 15. I. G. 58/900. M. XII. , C. P. III. 1281/1921., MjDt. XIV. 46., C. P. III. 6525/1923., M. Tára V.64., 1901. szept. 26. G.297. Sz., Dt. 3. f. XXI. 109. Meszlény Artur: Magyar magánjog I. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest. 1931. 718–719.

²⁷⁷ Cziglányi Aladár: i.m. 119.

A házastársak *de jure* különélésének két esete létezett. Egyrészt az ágytól és asztaltól elválasztott felek esete, hiszen a Ht. fenntartotta a kánonjogból örökölt *separatio a thoro et mensa* intézményét, tekintettel a római katolikus egyházjog szabályaihoz ragaszkodó állampolgárokra.²⁷⁸ Ebben az esetben a felek kérelmére a bíróság döntött a (nő- és gyermek)tartás kérdéséről is. Másrészt a Ht. a kötelék védelme érdekében rendelkezett az ún. ágytól és asztaltól való különélésről. A keresetben, a viszontkeresetben, külön kérvényben vagy szóbeli előterjesztés útján lehetőségük volt a feleknek arra, hogy a köteléki per tartamára ágytól és asztaltól történő különélés elrendelését kérik. Ezt a Ht. 76., 78. és 79. §-ra, azaz – szándékos és jogos ok nélküli elhagyás bontó okát (77. §) kivéve az abszolút bontó okok valamelyikére alapított kereset esetén a bíró hivatalból rendelte el. A bíró a 99. § megfogalmazása szerint ezt „rendszerint” elrendelte, illetve csak akkor mellőzhette, ha a kibékülésre nem látott reményt. A bíróság a Ht. 80. §, azaz a relatív bontó okok esetében – ugyancsak hivatalból – mindenkor köteles volt elrendelni a különélést, melynek időtartama, ha a felek nem kértek ennél hosszabbat, 6 hónap és 12 hónap között mozgott.²⁷⁹

Törvényes elválás esetén az ítélet jogerőre emelkedéséig a gyámhatóság ideiglenesen döntött a kérdésben a szülők megegyezése, ennek hiányában a tényállás feltárása és a legközelebbi rokonok meghallgatása után. A bíróság az ítéletben rendelkezett a kiskorú gyermekek elhelyezéséről és tartásáról,²⁸⁰ de ha a kiderített ténykörülmenyeket nem találta elegendőnek a határozathozatalhoz, a per befejeztével az ügyiratokat intézkedés végett áttette a gyámhatósághoz.

A közös kiskorú gyermekkel rendelkező, *de facto* különváltan élő szülők között a gyermekelhelyezési és a gyermektartási igények eldöntése a Gyt. 13. § alapján a gyámhatóság hatáskörébe tartozott, valamint akkor is, ha a gyermekek tartásáról és ellátásáról nem gondoskodtak.

Amennyiben nem kötöttek a perben egyezséget a szülők, akkor külön fórum, a gyámhatóság döntött róla. A hatáskör kérdése a törvényes gyermekek tartása ügyében nem volt megfelelően elhatárolva. A Ht. 1895. október 1-jei hatályba lépését megelőzően a gyermektartásdíjról a válóperben a bíróság határozott, a házasságot felbontó ítélet jogerőre emelkedése előtt ideiglenesen a gyámhatóság döntött. Amennyiben a bontóperben nem rendelkezett a bíróság a kérdéstről, akkor előttük bármelyik szülő pert indíthatott

²⁷⁸ Herger: A nővételtől... 155–162.

²⁷⁹ Herger Csabáné: A házassági kötelék védelmét szolgáló eszközök az 1911. évi I. tc-ben különös tekintettel a békéltetésre. Homoki-Nagy, Mária (szerk.): A polgári peres eljárás történeti fejlődése Magyarországon: V. Szegedi Jogtörténeti Napok. Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged. 2013. 75–94.

²⁸⁰ Ht. 95-96.§, 105. §

gyermektartásdíj kérdésében.²⁸¹ Az 1915. január 1. napján hatályba lépett polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvénycikk 2. § és 642. § szerint a házassági bontóperek a királyi törvényszékek hatáskörébe tartoztak,²⁸² ahogy ez a Ht. hatályba lépését követően is így volt. A Ht. 95-97. §§ szerint a bontóperben a bíróság határozott a kiskorú gyermek elhelyezéséről, valamint a gyermektartásdíj kérdéséről. Amennyiben azonban nem rendelkezett elegendő ténykörülmennyel a döntéshez, akkor a per befejeztével az illetékes gyámhatósághoz tette át az ügyet. Ha a határozat meghozatala óta a körülmények lényegesen megváltoztak és a döntés a gyermek érdekeinek nem felelt meg, akkor a gyámhatóság eltérhetett a bírói döntéstől. A királyi Curia 1898. szeptember 20. napján kelt H.17. számú határozata szerint azonban a törvényes házasságból származó gyermekek tartása és nevelése költségeinek viseléséről a bíróság határozott, függetlenül attól, hogy a szülők között bontóper van folyamatban vagy tartósan különválva élnek.²⁸³

A törvénykezés egyszerűsítéséről szóló 1930. évi XXXIV. törvénycikk (a továbbiakban: Te.) a következőképpen rendelkezett: „137. § Az 1912:LIV. tc.²⁸⁴ 21. §²⁸⁵-ának utolsó bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép: *Törvényes kiskorú gyermek elhelyezésének és tartásának kérdésében a gyámhatóság határoz. Ez azonban nem zárja ki azt, hogy a házassági per folyamán (Pp. 674. §) ²⁸⁶a házassági per bírósága szükség esetében ideiglenesen*

²⁸¹ Hattyuffy Dezső: A kiskorú gyermek tartása és a m. kir. Curia gyakorlata. Jogtudományi Közlöny, 1899/2. 12-13.

²⁸² A járásbíró hatáskörébe tartoztak többek között azok a vagyoni perek, a melyek tárgyának értéke kétezerötven koronát meg nem haladta, amennyiben, tekintet nélkül az értékre, a törvényszék hatáskörébe nem volt utasítva; tekintet nélkül a per tárgyának értékére azok a vagyoni perek, amelyekre nézve a járásbíró hatásköre ki volt kötve; valamint az ideiglenes nőtartási követelések iránt indított perek is, amennyiben nem voltak a házassági per bíróságához utasítva; a házasságon kívüli nemzésből származó követelések iránt indított perek, ideértve a törvénytelen gyermek tartása iránt indított pereket is.

²⁸³ Jogtudományi Közlöny 1893/47. szám alatt közölve

²⁸⁴ A polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvénycikk életbeléptetéséről (<https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=91200054.TV&targetdate=&printTitle=1912.+%C3%A9vi+LIV.+%C3%B6rv%C3%A9nycikk&referer=1000ev>) (2023.07.31.)

²⁸⁵ 1912. évi LIV. tc. 21. § „A gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről szóló 1877:XX. tc. 11. §-ának utolsó és utolsóelőtti bekezdése hatályát veszti. Az 1877:XX. tc. 13. §-ának harmadik és negyedik bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép: *Ha a szülők között házassági per még nincs folyamatban, de különválva élnek, és arra nézve, hogy gyermeküket melyikük tartsa magánál, nem egyeztek meg, vagy ha gyermekük eltartásáról kellően nem gondoskodtak: a gyermek elhelyezésének és tartásának kérdésében a legközelebbi rokonok meghallgatásával ideiglenesen a gyámhatóság határoz.*”

²⁸⁶ 1911. évi I. tc. Pp. 674. § „A kereset megindítása vagy az előzetes békéltetés kérése után az 1894:XXXI. tc. 72. és 98. §-a értelmében az ideiglenes különélést a perbíró rendeli el és ugyanaz határoz ideiglenesen a gyermekek elhelyezésének és tartásának kérdésében, valamint az 1894:XXXI. tc. 102. §-ában említett kapcsolatos intézkedések felől is. Sürgős esetekben a legszükségesebb intézkedéseket az elnök vagy az elnök által kirendelt bíró is megteheti. Ha a kérelmet szóbeli tárgyaláson kívül adják elő, szóbeli tárgyalás nélkül is lehet felőle határozni, az ellenfél azonban ha a késedelem veszélyével nem jár, meghallgatható. A gyermekek elhelyezése és tartása, valamint az 1894:XXXI. tc. 102. §-ában említett intézkedések tárgyában előadott kérelmek megalapítására szolgáló ténykörülményeket valószínűvé kell tenni. A bíróság határozathozatal előtt a szükséghez képest tudakozódásokat is foganatosíthat. A bíróság végzéssel határoz, a mely azonnal végrehajtható. A hozott határozat a körülményekhez képest módosítható. A perbírósnak, az elnöknek vagy a kirendelt bírónak határozata ellen egyfoku

határozzon ebben a kérdésben, ha a gyámhatóság nem határozott. A felbontó vagy ágytól és asztaltól elválasztó ítéletben a házassági per bírósága szükség esetében akkor is határoz a gyermek elhelyezésének és tartásának kérdésében, ha a gyámhatóság már határozott". Ezek alapján tehát, míg 1930 előtt fő szabályként a bíróság döntött a kiskorú tartásának kérdésében, a törvénykezés egyszerűsítéséről szóló törvénycikk hatálybalépése után ez a feladat elsősorban a gyámhatóságra, azaz az illetékes árvaszékekre hárult. Ez nem zárta ki, hogy bontóperben a bíróság is határozzon, azonban az értekezésben vizsgált Zala megyei ítéletekben a bíróság ezt következesen a gyámhatóságra bízta. Amennyiben a gyámhatóság nem határozott a kérdésben, vagy ugyan határozott korábban, de mégis szükséges volt a bírói határozat, ez a lehetősége megmaradt a bíróságoknak. Előfordult, hogy nem éltek a határozathozatal lehetőségével bíróságok, amint azt például a Zalaegerszegi Királyi Törvényszék előtt folyamatba tett P.369/1941. számú ügyben hozott ítélet indokolásában is olvasható, miszerint „*a határozathozatalt a T.e. 137.§ alapján mellőzte e (azaz a gyermektartásdíj) kérdésben, mert sürgős szükség esete nem áll fenn.*”²⁸⁷

Kiemelendő, hogy az árvaszéki közigazgatási eljárás szabályai közel sem voltak olyan szigorúak, mint a bírósági eljárások szabályai. Az egyik legfontosabb dologról, a gyermek sorsáról eskü nélkül valló tanúk meghallgatásával, az ülnök vagy a jegyző előadása alapján, a közvettem történt a döntés, a fellebbezési eljárásban pedig ugyanaz a hatóság döntött, aki az első fokon, iratok alapján.²⁸⁸ Csorna Kálmán szintén aggályait fejezte ki e körben az Mjt. létrejötte után, mivel „*a magyar gyámhatóság nem bíróság, hanem egy közigazgatási hatóság, amely politikai és egyéb befolyások miatt nem maradhat független, az eljárási, bizonyítási és végrehajtási szabályai pedig tökéletlenek voltak*”.²⁸⁹

5.3. A törvényes kiskorú gyermek tartása a bírói gyakorlatban

A bírói gyakorlatot a következőkben a Zala megyei bíróságokon belül a Nagykanizsai Királyi Törvényszék és a Zalaegerszegi Királyi Törvényszék iratai alapján vizsgálom 1938 és 1945

felfolyamodásnak van helye. Ez a § akkor is alkalmazható, ha a nőtartás és a gyermekek elhelyezése és tartása felől a kereset megindítása vagy az előzetes békéltetés kérése előtt bíróság vagy gyámhatóság már határozott.”

²⁸⁷ Krausz Bernadett: A törvényes születésű kiskorú gyermek tartása a házasság fennállása alatt és felbomlása után 1938 és 1945 között Magyarországon. Diké, 2018/2. 28.

²⁸⁸ Virágh Gyula: Gyökeres családjogi reformok. Jogtudományi Közlöny 1918/48. 363-364.

²⁸⁹ Csorna Kálmán: A kiskorúak eltartásának kérdése a bírói gyakorlatban az Mjtj.-ban. Jogtudományi Közlöny 1929/22. 209-211.

között. A polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvény a (1911-es Pp.) 2. § bekezdése alapján a házassági bontóperek a törvényszékek hatáskörébe tartoztak.

A joggyakorlat feltárását megnehezítette, hogy a Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltárában a Nagykanizsai Királyi Törvényszék iratanyaga sajnos rendkívül hiányos 1913 és 1945 között. Csupán az 1913., 1919., 1942., 1943., 1944. és 1945. évekből maradtak fenn polgári peres iratok, azoknak is csak egy részük, az 1944-es és 1945-ös iratok között található bontóperes iratok, nevezetesen tizenegy. Ezekben azonban nem volt gyermeke a feleknek, azaz a téma szempontjából nem használhatók. Az ügyszámokból viszont látszik, hogy 1944-ben közel 2.400 ügy, míg 1945-ben majdnem 900 ügy indult a Nagykanizsai Királyi Törvényszéken.²⁹⁰

A Zalaegerszegi Királyi Törvényszék iratanyaga már bővebb. Ezen iratok közül az 1938 és 1945 között indított ügyeket vizsgáltam meg, azonban ebben a periódusban a bíróság nem döntött a gyermektartásdíj kérdésében, ezért a további évek ügyeit nem tártam fel, hanem a járásbíróságok irataira koncentrált a kutatás. A fennmaradt törvényszéki iratok közül ötvenegy bontóper,²⁹¹ egy kártérítési per (melynek tárgya gyermektartásdíj volt²⁹², ugyanis a keresetképtelen személy eltartójának halála esetén eltartásának kötelezettsége egészen a kártérítésre kötelezettre száll át²⁹³), egy tartásdíj felemelése iránti per²⁹⁴ és egy törvénytelenítés iránti per anyaga maradt fenn. Ez utóbbiban hátralékos gyermektartást kértek az alperestől.²⁹⁵ Megfigyelhető egyébként, hogy a vizsgált időszakból a peres eljárások több mint a fele 1938-ban indult, ami valószínűleg azzal is magyarázható, hogy a világháború éveiben visszaesett a családjogi perek száma.

Az ötvenegy vizsgált bontóperből tizenöt esetben nem származott gyermek a házasságból, egy ügyben pedig egyezséget kötöttek a felek. A maradék harmincöt ügyben nem döntött a bíróság a gyermektartás kérdésében. Bár a Gyt. 13. § és a Ht. 95. § alapján a kiskorú

²⁹⁰ Nagykanizsai Királyi Törvényszéken indított házassági bontópereket lásd MNL ZML VII. 1. e. P.2360/1944., P.2382/1944., P.89/1945., P.100/1945., P.101/1945., P.112/1945., P. 154/1945., P. 283/1945., P.471/1945., P. 515/1945., P.869/1945.

²⁹¹ Zalaegerszegi Királyi Törvényszék indított bontópereket lásd MNL ZML VII. 2. f. Pf.230/1938., P.331/1938., P.426/1938., P.427/1938., P.451/1938., P.540/1938., P.560/1938.,P.571/1938., P.572/1938., P.623/1938., P.771/1938.,P.783/1938., P.879/1938., P.889/1938., P.1183/1938., P.1229/1938., P.1230/1938., P.1283/1938., P.1314/1938.,P.1342/1938., P.1358/1938., P.1358/1938., P.1409/1938., P.1577/1938., P.1619/1938., P.1540/1938., P.1630/1938., P.1733/1938., P.1872/1938., P.1873/1938., P.1982/1938., P.16/1939., P.24/1939., P.72/1939., P.102/1939., P.198/1939.,P.198/1939., P.326/1939., P.783/1939., P.1360/1939., P.298/1940., P.1957/1940., P.598/1942., P.628/1942., P.1695/1941., P.1794/1941., P.1836/1941., P.1870/1941., P.2356/1941., P.369/1941., P.478/1941.

²⁹² MNL ZML VII. 2. f. P.1087/1939.

²⁹³ C.1987/1921., M. Tára III.87. Meszlény Artur: Magyar magánjog I. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest. 1931. 714.

²⁹⁴ MNL ZML VII. 2. f. P.1284/1941.

²⁹⁵ MNL ZML VII. 2. f. P. 211/1938.

gyermek tartásáról a bíróságnak kellett határoznia a szülők házasságának felbontása esetén, a harmincötből egy olyan bontóper sem találtam, amelyben a bíróság döntött volna a gyermektartásdíj kérdésében. Ezt minden esetben az illetékes gyámhatósághoz, tehát Zala vármegye Árvaszékéhez tették át intézkedés végett. Az indokolásokban visszatérő fordulatként szerepelt, hogy *„a házasságból született kiskorú gyermek tartása és elhelyezése kérdésében a határozatot az illetékes gyámhatóságra bizza a Te. 137. § alapján”*²⁹⁶ vagy *„a Te. 137. § alapján mellőzi a bíróság a döntést a gyermektartás kérdésében”*,²⁹⁷ valamint, hogy *„a határozathozatalt a T.e. 137.§ alapján mellőzte e (azaz a gyermektartásdíj) kérdésben, mert sürgős szükség esete nem áll fenn.”*²⁹⁸ Emellett egy másik törvénycikkre is hivatkozott a bíróság, nevezetesen a Ht. 96. §-ra, mégpedig a következő módon: *„a gyermek tartása kérdésében illetékes Zala vármegye Árvaszékéhez átteszi, mert a perben kiderített körülményeket nem találta elegendőnek, hogy az elhelyezésben döntsön,”*²⁹⁹ illetve *„a gyermekek elhelyezése és tartása tárgyában a határozathozatalt mellőzi és evégből az iratokat a Ht. 96. §-a értelmében az ítélet jogerőre emelkedése után az illetékes Zala vármegyei Árvaszékhez át fogja tenni”*.³⁰⁰

Tekintettel arra, hogy elsődlegesen a gyámhatóság hatáskörébe tartozott a döntés, a vizsgált bontóperekben nem határozott a tartás körében a bíróság, mivel nem álltak fent az ideiglenes intézkedés iránti feltételek, valamint nem rendelkezett a bíróság elegendő ténnyel a döntéshez.

Egyetlen olyan peres irat maradt fent az időszakból, amikor a bíróság a kiskorú gyermekek kérdésében döntött. A M. Imre felperes és M. Imréné Bognár Teréz alperes közötti 1941. szeptember 16. napján indult bontóper, amelyben a feleknek közös gyermekeik is voltak. Tekintettel arra, hogy az alperes italozó életmódot folytatott és jövedelemmel nem rendelkezett, a bíróság szükségesnek látta a döntéshozatalt, így a gyermeket a felperes apánál helyezték el, de a gyermektartásdíjról a bíróság nem határozott.³⁰¹

A következőkben azokat a peres eljárásokat mutatom be részletesen, amelyekben az iratok alapján a gyermekek tartására vonatkozóan releváns információ volt fellelhető.

A Zalaegerszegi Királyi Törvényszék előtt 1938-ban indított³⁰² P.331/1938. számú házasság felbontása iránti ügyben a peranyagból a keresetlevél hiányzik, azonban rendelkezésre

²⁹⁶ MNL ZML VII. 2. f. P.783/1939.

²⁹⁷ MNL ZML VII. 2. f. P.1794/1941.

²⁹⁸ MNL ZML VII. 2. f. P.369/1941.

²⁹⁹ MNL ZML VII. 2. f. P.1870/1941.

³⁰⁰ MNL ZML VII. 2. f. P.2356/1941.

³⁰¹ MNL ZML VII. 2. f. P.1695/1941.

³⁰² A kereset benyújtásának dátuma nem ismert, az első tárgyalásra 1938. március 22. napján került sor.

állnak jegyzőkönyvek és az elsőfokú ítélet,³⁰³ amelyből kitűnik, hogy a kiskorú gyermekek tartását miként rendezték a felek a bontó kereset beadása előtti időszakban, amikor a felek már külön éltek. A felperes a férj, F. Lipót „*vállalati dolgozó*” volt, míg az alperes a feleség, F.Lipótné W. Guszta, fűzőkészítő. A „*peres felek egyezően adták elő, hogy az egyik lányuk, Nóra, 20 éves és az anyai nagynénjénél tartózkodik, és női fűzőkészítéssel foglalkozik. Judit leányuk pedig L. Kálmánné újpesti lakosnál van elhelyezve és az apa tartja és iskoláztatja*”. Judit leányuk 17 éves volt ekkor. Az apa havi 80 pengőt fizetett *L. Kálmánnénak*, emellett a gyermek havi 10 pengő zsebpénzt kapott, valamint a szükséges ruhát és a tandíjat.³⁰⁴ A házastársaknak tehát két gyermeke volt; a nagyobbik saját keresettel rendelkezett, és az apa nem fizetett részére tartásdíjat, pedig a gyermek kiskorúnak minősült az akkor hatályos szabályozás szerint. Tehát következtethetünk arra, hogy az Mtj. 229. §-a – bár csak törvényjavaslatról volt szó – a gyakorlatban is érvényesült, azaz „*a kiskorú gyermeket, ha van is vagyona, szülője köteles eltartani, amennyiben tartása a gyermek vagyonának jövedelméből és keresményéből ki nem telik*”. A Nóra utónevű gyermeknek tehát feltehetően olyan keresete volt, ami miatt nem szorult rá a tartásra. A kisebbik leány, Judit nem rendelkezett keresettel, tehát az apa köteles volt gondoskodni a neveltetéséről és taníttatásáról, valamint társadalmi állásának megfelelő megélhetéséről, amelyet a zsebpénz, a ruhák és a pesti asszonynál történt elszállásolás és ellátás biztosított. Fontos kiemelni, hogy az apát nem a gyámhatóság és nem is a bíróság kötelezte a gyermek tartására, hanem azt az apa önként teljesítette.

A bontóperben a felperes férj kérte a feleség vétkesnek nyilvánítását és a házasság felbontását az 1894. évi XXXI. tc. (a továbbiakban: Ht.) 86. § alapján, mivel állítása szerint az alperes 1937. augusztus 7. napján elköltözött a felperestől, durván viselkedett vele, költséges magatartást tanúsított és a „*házassági kötelességét adventista túlbuzgósága miatt*” elhanyagolta, valamint a gyermekeit a felperes ellen hangolta, a szőlőbirtokon – ahol élt – a munkásoknak meztelenül mutogatta magát. Az alperes kérte a kereset elutasítását, valamint a házasság felbontása esetén a viszontvétkesség megállapítását és személyesen előadta, hogy a felperes a házasságuk alatt szerelmi viszonyt folytatott K. Miklósnéval, a gépészének a feleségével. Azért hagyta el a felperest, mivel megütötte őt és Judit lányát. A bíróság ítéletében megállapította, hogy a felek között rossz volt a viszony, aminek okát a tanúvallomások alapján nem lehetett megállapítani, nem volt adat az alperes költséges életmódjára és arra sem, hogy adventista túlbuzgósága miatt elhanyagolta volna a házastársi kötelezettségeit. A gyermekeket nem hangolta az édesapjuk ellen. Meztelenül csupán egészségügyi okokból járt a szőlőbirtokon,

³⁰³ MNL ZML VII. 2. f. P.331/1938/8.

³⁰⁴ MNL ZML VII. 2. f. P.331/1938/3.

akkor is eldugott, félreeső helyeken. Az alperes szóban többször sértegette a felperest, azonban ezek nem állandó becsmérlésként hangzottak el és a munkájával kapcsolatban dicsérte.

A bíróság megállapította, hogy házaseletük nem volt harmonikus, amelynek oka a felperes szerelmi kapcsolata volt egy házas asszonnyal, akivel a viszonyt ígérete ellenére, a házastársával való kibékülés után is fenntartotta. A bíróság nem bontotta fel a házasságot, mivel „*az a házasfél, aki ilyen súlyosan vétett a házastársi hűség ellen, s aki egy idegen férjes nővel való szerelmi levelezést és kapcsolatot tart fenn még most is, nem kérheti a házasság felbontását az alperesnek olyan kisebb vétkessége alapján, amelynek részben maga is okozója volt.*”³⁰⁵ Az iratokból utalást találunk továbbá arra, hogy alperes 1937-ben a Sümegi Királyi Járásbíróság előtt 1288. számon indított pert ideiglenes nőtartás jogcímen, azonban több irat nem maradt fenn.

A Zalaegerszegi Királyi Törvényszék előtt 1938. február 18. napján indított P.426/1938. számú házassági bontóperben a felperes *S. Józsefné Babos Gizella* varrónőként dolgozott, az alperes, *Schifter József* pedig magánzó volt. A peranyagból kitűnik, hogy a házasságból egy gyermek származott, akit már a kereset beadása előtt az apai nagyszülőknél helyeztek el, mivel a szülők már külön éltek. Mindez két szempontból is fontos lehet. Egyrészt, ha az apa és az anya nem tudtak gondoskodni a gyermek tartásáról, akkor a nagyszülők következtek a kötelezettek sorában, másrészt pedig elképzelhető, hogy az apa úgy gondoskodott gyermeke tartásáról, hogy saját szüleinél helyezte el és az ő kezükhöz teljesítette a gyermek tartásához szükséges anyagi hozzájárulást. A per többi anyaga hiányzik, így nem lehet tudni, hogy a bíróság felbontotta-e a házasságot.³⁰⁶

A Zalaegerszegi Királyi Törvényszék előtt 1938. szeptember 7. napján folyamatba tett házassági bontóperben az alperes *P. Józsefné* volt, aki elhagyta férjét és a per indításának időpontjában 9, illetve 7 éves gyermekeit. Amikor a felperesnél, *P. Józsefnél* hagyta az anya a gyermekeket, a felperes megkérdezte, hogy miként kéne gondoskodnia a két gyermekről, alperes annyit válaszolt, hogy „*majd meglesznek valahogyan*”³⁰⁷. A 10. számú jegyzőkönyv alapján megállapítható, hogy a gyermekek zárdában éltek, ahol az alperes anya látogatta őket, míg később kiderült az is, hogy a gyermekek a felperes, azaz az apa gondozásában álltak.³⁰⁸ A bíróság a házasságot a Ht. 77. § szakasza alapján, alperes vétkessé nyilvánítása mellett felbontotta ugyan, de nem rendelkezett a gyermektartásdíjról, mivel a férj nem kérte annak

³⁰⁵ MNL ZML VII. 2. f. P.331/1938/8.

³⁰⁶ MNL ZML VII. 2. f. P.426/1938.

³⁰⁷ MNL ZML VII. 2. f. P.1733/1938/2

³⁰⁸ MNL ZML VII. 2. f. P.1733/1938/10.

megállapítását.³⁰⁹ Ez az ügy példa arra, hogy az apa a tartást nem a saját háztartásában, természetben szolgáltatta, hanem a gyermekeket zárdai nevelésbe adta és ilyen módon gondoskodott tartásukról és nevelésükről.

Az 1940. május 27-én kártérítés és tartásdíj tárgyában indított perben felperesként az édesanya, özv. Á. Józsefné U Rozália és két gyermeke, Á. Erzsébet és Margit álltak, alperes pedig F. József volt, aki megölte az I. rendű felperes férjét, II. és III. rendű felperesek édesapját 1940. március 1. napján, és ezért erős felindulásban elkövetett szándékos emberölés elkövetéséért jogerősen 3 évi börtönbüntetésre ítélték. Mivel a büntetőbíróság álláspontja szerint nem állt fenn a jogos védelem esete – amely kizáró ok lenne a kártérítés megállapításánál – ezért a királyi törvényszék kártérítés megfizetésére kötelezte az alperest, mégpedig 40 pengő temetési költség, valamint a II. és III. rendű felperesek vonatkozásában havi 15-15 pengő összegben, ezt meghaladóan elutasította a keresetet.³¹⁰ Az I. rendű felperes és alperes is fellebbeztek és a Győri Királyi Ítéltábla részben akként változtatta meg az ítéletet, hogy I. rendű felperesnek havi 20 pengő életjáradékot fizessen meg alperes élete végéig, illetve újabb férjhezmeneteléig, a II. és III. rendű alpereseknek pedig havi 8-8 pengőt fizessen meg ugyanezen a jogcímen a 16. életévük betöltéséig. Megállapította, hogy a néhai apa jövedelme átlagosan 60 pengőt szokott kitenni és a bírói gyakorlat szerint, hogyha az eltartásra kötelezett családfő után feleség és leszármazottak is maradtak, úgy a családfő keresetének 60%-a (jelen esetben 36 pengő) veendő alapul az őket megillető tartás megállapításánál úgy, hogy 40% illeti meg az özvegyet, 20% a gyermekeket. A bíróság azonban eltért ettől a gyakorlattól, mivel az édesanya nagyobb ingatlanrészt örökölt, mint a gyermekek, valamint eljárt napszámba dolgozni, és a 10-10% százalék a gyermekek tartására nem lenne elégséges, ezért 20 pengőt ítélt meg az I. rendű felperes anyának és havi 8-8 pengő életjáradékot a gyermekeknek.³¹¹

A Magyar Nemzeti Levéltár Zala Vármegyei Levéltárában az 1938 és 1945 közötti árvaszéki iratok egészét áttanulmányozva megállapítható, hogy nem maradt fenn olyan irat, amely kifejezetten a kiskorú gyermekek tartásával foglalkozott volna, ezek feltehetően megsemmisültek. A törvényszéki iratok között azonban csatoltan fellelhető egy árvaszéki véghatározat.³¹² T. Károlyné M. Ilona felperes T. Károly alperes ellen házasság felbontása és járulékai, azaz ebben az esetben nőtartás iránti és a további névviselésre feljogosítás iránti pere azért említésre méltó, mert a feleknek két közös gyermekük volt. József utónevű 1934. január

³⁰⁹ MNL ZML VII. 2. f. P.1733/1938/16.

³¹⁰ MNL ZML VII. 2. f. P.1087/1940.

³¹¹ MNL ZML VII. 2. f. P.II.1465/1941/12.

³¹² MNL ZML VII. 2. f. P.560/1938.

3. napján, István utónevű 1935. december 10. napján született, tehát 3, illetve 4 évesek voltak az ügy indításakor. A felperes elhagyta az alperest, mivel a férj tetteleg bántalmazta feleségét. A per előzményeként a Zalaegerszegi Királyi Járásbíróság előtt indult ideiglenes nőtartásdíj iránti per volt³¹³, amelyben havi 30 pengőt ítelt meg a bíróság a felperesnek. Később a hatáskörrel rendelkező törvényszéken a felek között indult házasság felbontása iránti per, amelynek ideje alatt a közös gyermekeket a felperesnél helyezték el, mivel az alperes apa nem gondoskodott a gyermekekről és azok tartásáról, valamint az árvaszék ekkor még nem döntött a kérdésben. A törvényszék a házasságot mindkét fél vétkesnek nyilvánításával az alperes hibájából felbontotta, de felperes a nőtartás és a férje nevének további viselésére való feljogosítása iránti kérelmét elutasította, mivel a felperes is vétkes volt és ezért nem tarthatott igényt rájuk. Azért az alperes hibájából bontotta fel, mert több alkalommal is bántalmazta a feleségét, aki többször csonttörést is szenvedett. A felperest pedig azért nyilvánította vétkesnek, mert azzal gyanúsította a férjét, hogy az előző házasságából született leányával vérfertőző viszonyt létesített és a hatósági eljárás folyamatba tétele végett teljes egyetértésben működött közre a feljelentővel, aki az asszony rokona volt, az állítását azonban még csak valószínűsíteni sem tudta.³¹⁴ A gyermektartásdíj vonatkozásában pedig Zala vármegye Árvaszékének 17.515/1938. számú véghatározata rendelkezett: az anyát jogosította fel a gyermek feletti szülői felügyeleti jog gyakorlására, az apát pedig 1938. február 1. napjától kezdve gyermekenként havi 10 pengő, azaz összesen havi 20 pengő gyermektartásdíj megfizetésére kötelezte. Az indokolás szerint a tartás megítélése a Gyt. 11. §-án alapult, miszerint a vagyontalan kiskorúakat elsősorban az atya, ha erre magában nem képes, vele együtt az anya, ha atya nincs, vagy erre teljesen képtelen, az anya, végre nagyszülők tartoznak eltartani és neveltetni. A vagyoni és kereseti viszonyok kapcsán az apa, akinek a foglalkozása földműves és gazdasági munkavállaló volt, 4 hold ingatlannal, valamint egy lakóházzal rendelkezett, keresete mint munkatoborzó 6 hónapra 25 mázsa búza, havi 35 pengő készpénz és munkásonként havi 2 pengő volt. Vele szemben az anya teljesen vagyontalan volt, aki alkalmi napszámra szorítkozott. A vizsgált bírósági ítéletek alapján megállapítható, hogy akkoriban a környéken az átlagos napszám 1 pengő volt.³¹⁵

Bár ez az irat csak egy véghatározat a sok közül és nem lehet biztos következtetést levonni belőle, mégis állíthatom, hogy a megítélt tartásdíj megállapításának módja megfelel a vizsgált korszak gyakorlatának és a tartásdíj mértéke korrelál azokban az években megítélt tartásdíjnak, ugyanis 1938-ban 8 pengőt, 1939-ben rendre 10 pengőt állapított meg a bíróság

³¹³ MNL ZML VII. 2. f. P.421/1938.

³¹⁴ MNL ZML VII. 2. f. P.421/1938/26.

³¹⁵ Lásd például MNL ZML VII. 2. f. P.2683/1939.

Zala megyében a törvénytelen gyermekek tekintetében, ahol a szülők napszámosok vagy földművesek voltak. Ezek az adatok szintén a levéltári forrásokból állapíthatók meg, ugyanis míg a házasságon belül született gyermekek tartásának kérdésében az árvaszékek határoztak, addig a házasságon kívül született gyermekek tekintetében a királyi járásbírószágon kellett eljárást indítani gyermektartásdíj tárgyában, és ezekben az esetekben a bíróság határozott. A törvénytelen gyermekek tartása kérdésében sokkal nagyobb iratanyag áll rendelkezésünkre, így azokból megfelelően kitűnik a kikristályosodott bírói gyakorlat. A fenti perben a tartás mértékét leginkább az arányok segítségével lehet szemléltetni. Az apa havi 35 pengő jövedelemmel rendelkezett, emellett kapott bűzát és toborzott munkásonként 2 pengőt. Ebből havi 20 pengőt ítél meg az árvaszék a két gyermek tartására, amely nagyjából a jövedelmének 50%-át tette ki (gyermekenként 25%), ha átlagosan 40 pengő havi jövedelemmel számolunk.

A Zalaegerszegi Királyi Törvényszék előtti 1938. február 18. napján dátum folyamatba tett bontóperben a napszámos felperes formált havi 30 pengő nőtartásra is. A felek a perindításkor külön éltek és négy közös gyermekük közül kettő az alperesnél, kettő pedig a felperesnél volt elhelyezve. A felperes a házasság felbontását a Ht. 80. § alapján kérte a szintén napszámos alperes, R. József vétkessé nyilvánítása mellett, tekintettel arra, hogy állítása szerint a férfi vadházasságban élt egy másik nővel. Az alperes állítása szerint nem élt vadházasságban, csupán a gyermekek nevelője tartózkodott az alperes házában és látta el a mindennapi teendőket, amíg alperes idénymunkát vállalt egy másik faluban. A nő szerinte tehát csupán a gyermekekről gondoskodott. A felperes álláspontja szerint az alperes és a nevelőnő közös szobában aludtak. Az alperes azt nem tagadta, hogy amikor pár napra hazajött az idénymunka közben, akkor egy szobában aludtak. Hozzátette azonban, hogy azért, mivel az egész lakás egy helyiségből állt, ahol az alperes, a nevelőnő és a gyermekek egy légtérben tartózkodtak, azonban alperes az állítása szerint a földön aludt, a nevelőnő pedig a gyermekekkel az ágyban. Az ügy érdekessége, hogy a felperes nőtartásdíjat, nem pedig gyermektartásdíjat kért alperestől a nála elhelyezett két gyermek tartására hivatkozva, amelyet egyedül nem tudott biztosítani.

A bíróság a felperes keresetét elutasította, mivel felperes nem bizonyította az alperes vétkességét, a házasságot nem bontotta fel és nem állapított meg (sem ideiglenes, sem végleges) nőtartást a különélő nőnek. Az utóbbit bontás hiányában nem tehetette, az előbbit pedig érdekes módon nem azért nem szabta ki, mert a kereset végleges nőtartásra, nem pedig ideiglenes nőtartásra vonatkozott: a bíróság az ítélet indokolásában kimondta, hogy azért nem ró tartási kötelezettséget az alperesre, mivel a különélő felperes tartásáról nem tudna gondoskodni

anélkül, hogy alperes a saját és a nála levő két gyermek tartását veszélyeztetné.³¹⁶ Ez az indokolás különösen azért érdekes, mert a per folyamán alperes felajánlotta különálló feleségének, hogy amennyiben nem tud gondoskodni a két gyermekről, úgy a férj magához veszi őket is és mind a négy gyermek tartását biztosítja. Ebből az esetből megállapítható, hogy a kiskorú gyermek tartása sorban megelőzte a házastársat, még akkor is, ha az Mtj. 230. § szerint a gyermekek és a házastárs a tartásra egy sorban voltak jogosultak; valamint érvényesül az az elv is, hogy rokontartásra nem kötelezhető a személy, ha a saját megélhetése veszélybe kerülne, kivéve a kiskorú gyermek esetét.

A tartásdíj mértékének megállapítása és a tartás felemelése vonatkozásában az alábbi példákat lehet kiemelni.

A vizsgált tartásdíj felemelése iránti pert H. Ferencné Sz. Teréz anya indította volt férje, H. Ferenc ellen. A felek között egy korábbi perben³¹⁷ a Zalaegerszegi Királyi Törvényszék havi 10 pengő gyermektartásdíjat állapított meg. Nyolc évvel később, 1941. június 27. napján érkeztetett keresetében kérte a felperes a tartásdíj felemelését 18 pengőre, de a perfelvételi tárgyalás előtt a felek peren kívül megegyeztek havi 15 pengő gyermektartásdíjban, és a per szünetelt. 1946. augusztus 26-án a felperes az eljárás folytatását kérte és havi 35 pengő gyermektartásdíjra formált igényt. A bíróság helyt adott a keresetének, amelyet három okból is indokoltnak talált. Először is azért, mert *„köztapasztalati tény, hogy a kereset beadása óta és az egyezségkötés óta is olyan nagy mérvű emelkedés következett be az életszükségleti cikkek árában, hogy a tartásdíj eredeti rendeltetését ma már csak kis részben fedezi”*.³¹⁸ Másodszor, a gyermek 15 éves lett, így korából adódóan növekedtek az ellátásának költségei. Harmadszor pedig fontos szempont volt az is, hogy nőtt az alperes jövedelme. Mindezt a törvényszék az 1911-es Pp. 413. §-ra³¹⁹ alapította, mivel a jogerős ítélet meghozatala óta a körülmények lényegesen megváltoztak, a nevezett három ok pedig ezt támasztotta alá. Feltűnő a hasonlóság a nőtartás felemelése iránti perekkel, melyekre az eljárásjogi kódex hatályba lépése előtti években a jogirodalmi sürgetés ellenére sem találtak kellő elméleti indokolást, míg 1915 után az 1911-es Pp. 413. § alkalmazása lehetővé tette a tartásra kötelezett számára kedvezőtlen

³¹⁶ MNL ZML VII. 2. f. P.427/1938/5.

³¹⁷ MNL ZML VII. 2. f. P.929/1933.

³¹⁸ MNL ZML VII. 2. f. P.1284/1941/1.

³¹⁹ 413. § *„Ha a fél a 131. § alapján az ítélet hozatala után lejáró szolgáltatás teljesítésére jogerős ítélettel köteleztetett, és azok a körülmények, a melyek alapján a bíróság a szolgáltatás mennyiségét vagy tartalmát megállapította, lényegesen megváltoztak, az érdekeltek bármelyike az előbbi per bíróságánál keresetet indíthat a szolgáltatás megállapított mennyiségének vagy tartalmának megváltoztatása iránt. A körülmények változása csak annyiban vehető figyelembe, a mennyiben oly időben állott be, hogy a keresetet indító fél azt az előbbi perben már nem érvényesíthette. A korábbi ítéletet csak az új per megindításának időpontjától kezdődő hatállyal lehet megváltoztatni.”*

módosítást.³²⁰ A fenti ügyben a bíróság nem vizsgálta az alperes pontos kereseti viszonyait, mivel a felperes nem a teljes tartást kérte, csak hozzájárulást a gyermek tartásához. Ennek oka az volt, hogy felperes cselédként dolgozott, és a munkáltatója szállást és étkezést biztosított a felperesnek és kiskorú gyermekének, melynek az értéke több is, mint az a havi 35 pengő, aminek megfizetésére az alperest kötelezték. Tehát az anya közvetetten nagyobb mértékben járult hozzá a gyermek tartásához, mint az apa.³²¹

A következő per előzménye, hogy F. Teréz felperesnek és a B. István I. rendű alperesnek Botfán, házasságon kívül született közös gyermeke. Szidónia az édesanyja vezetéknevét viselte. 1919. május 9. napján a felek egyezségeket kötöttek a gyermektartásdíj kérdésében, mely szerint 1933. szeptember 8. napjától kezdődően havi 15 pengő gyermektartásdíj fizetésére volt köteles a természetes apa. Mivel ennek nem tett eleget, F. Teréz több fizetési meghagyásos eljárást indított B. István ellen, amelyekben a bíróság megállapította, hogy a tartásdíj követelése fennáll, és fizetésre kötelezték.

F. Teréz 1922. február 28. napján házasságot kötött egy másik férfival, T. Gyulával, a II. rendű alperessel. A körorvos később azt javasolta a keresetlevél szerint T. Gyulának, hogy „vegye nevére a gyermeket”, ő majd segít elintézni a jegyzőnél, hogy „szegényalapon megoldják”. A jegyzőnek azonban az elismerés megtételekor nem említették Szidónia törvénytelen származását, valamint azt sem, hogy a természetes apának tartási kötelezettsége áll fenn vele szemben. 1936. március 15. napján T. Gyula apai elismerő nyilatkozatot tett F. Szidónia gyermek vonatkozásában. B. István ekkor perújítással élt a Zalaegerszegi Királyi Járásbíróság előtt a fizetési meghagyásos eljárásban³²² azon az alapon, hogy T. Gyula sajátjának ismerte el a gyermeket. Ezért kérte, hogy szüntessék meg a gyermektartásdíj fizetési kötelezettségét. Az anya bizonyítani kívánta ebben a perben, hogy T. Gyula nem lehet a gyermek apja, mivel vele csak 1922 januárjában ismerkedett meg. A bíróság azonban a bizonyítási indítványát és a fellebbezését is elutasította azzal, hogy B. István csak akkor lenne kötelezhető tartásdíjfizetésre, hogyha a bíróság külön perben megállapítja „F. Szidóniának T. Gyulától való nem származhatását”, ugyanis „F. Teréz és T. Gyula házasságkötésének napjától megszűnt B. István egyezség útján vállalt tartási kötelezettsége”.

Ezen előzmények után a felperes azt kérte a 1938. január 22. napján érkezett keresetlevelében, hogy állapítsa meg a bíróság, hogy alperes és felperes közös gyermeke nem

³²⁰ Herger Csabáné: A nőtartás a magánjogi törvénykönyvben (1928) a 19. századi előzmények tükrében. Jura 2011/2. 70–83.

³²¹ MNL ZML VII. 2. f. P.1284/1941.

³²² MNL ZML VII. 2. f. P.211/1938. keresetlevele alapján a Zalaegerszegi Királyi Járásbíróság P.2208/1936. számú ügy

T. Gyulától származik, ellenben a keresetlevelében utal arra – nem a kereseti kérelemre vonatkozó részben – hogy az alperes 700 pengővel adósa. Az elsőfokú bíróság hivatalból visszautasította a keresetet, arra hivatkozva, hogy a felperes hozzáment az I. rendű alpereshez, aki a gyermeket az anyakönyvben a nevére íratta, ami közokirati elismerést jelent, így a törvényszék álláspontja szerint a gyermek utólagos házasságkötéssel törvényesített. A gyermek törvényességének a megtámadására a Pp. XII. fejezetének szabályai az irányadók és a 696. § szerint csak a férj jogosult rá. A Pp. 130. §³²³ szerinti per keretében - a felek közötti hatállyal - a gyermek törvénytelenességét érintő jogait harmadik személy is érvényesítheti, viszont csak a férj halála után. Mivel nem a jogosult nyújtotta be a keresetet, a bíróság visszautasította azt.

A felperes ezután felfolyamodással élt a Győri Királyi Ítéletáblához. Hivatkozott arra, hogy a végzés indokolásában feltüntetett 696. §, sőt az egész XII. fejezet arra az esetre vonatkozik, ha a férj támadja meg a gyermek törvényességét, ez az eset azonban nem áll fenn, ezért sérelmesnek találta. A Pp. 701. § alapján pedig a XII. fejezet szabályait nem lehet alkalmazni arra az esetre, ha a törvénytelen gyermek atyjának megállapítására irányul a per. Előadta, hogy a tartásdíj igénylésére vonatkozó keresetét a bíróság elutasította és csak akkor tudja érvényesíteni ezen igényét, hogyha a bíróság megállapítja, hogy a gyermek nem származhatott a II. rendű alperestől, a férjétől. Előadta továbbá, hogy a kérelem nem a gyermek törvényességének vagy törvénytelenességének megállapítására vonatkozik, hanem a *„nem vitásan házasságon kívül született gyermek atyjának megállapítását célozza azért, hogy a nevezett tartásdíj fizetésére kötelezhető legyen, mert ezen előkérdés eldöntése nélkül nincs lehetőség a megítélt tartásdíjak behajtására. A behajthatóság végett pedig ennek az előkérdésnek az elbírálása szükséges a korábbi P.2208/1936. számú perben hozott ítélet indokolása szerint”*.

Az ítéletábla megváltoztatta az elsőfokú bíróság végzését és idézés kibocsátására, valamint a további eljárásra utasította. Az indokolásban kifejtette, hogy mivel T. Gyula 1922. február 26. napján kötött házasság után 1936. március 15. napján közokiratban elismerte, hogy a felperesnek az 1919. május 19-én házasságon kívül született F. Szidónia nevű gyermekének ő a természetes apja, ezért kérelmére a fent nevezett és házasságon kívül született gyermeket az anyával kötött utólagos házasságkötése törvényesítette. A Curia 737. számú elvi jelentőségű határozata szerint, ha a férj a törvénytelen gyermek megszületése után közokiratban elismerte,

³²³ Pp. 130. § *„Keresetet valamely jogviszony vagy jog fennállásának vagy fenn nem állásának, ugyszintén annak birói megállapítása iránt is lehet indítani, hogy valamely okirat valódi vagy nem valódi, ha e megállapítás szükségesnek mutatkozik a felperes jogállapotának biztosítására az alperessel szemben.”*

hogy a gyermek természetes atyja, vele szemben valónak kell tartani, hogy a gyermek fogantatásának időpontjában az anyával nemileg érintkezett és mindaddig, amíg az elismerés hatálytalanítva nincs, a férj nem bizonyíthatja, hogy az anyával a fogantatás idejében nem közösült. A másodfokú bíróság szerint a felperes keresete ez alapján nyilvánvalóan a közokiratnak - amelyben elismerte, hogy a gyermek anyjával a fogantatáskor nemileg érintkezett - hatálytalanítására irányul. Ezekre a perekre nem a Pp. XII. fejezetének a szabályai irányadók, így a felperes perindításra jogosult.

Ezután a törvényszék tárgyalást tűzött ki és az 1938. június 13. napján tartott nyilvános tárgyaláson a kereseti kérelem felolvasása után T. Gyula kijelentette, hogy védekezni nem kíván. A felperes kérte tanúk meghallgatását, I. rendű alperes, B. István pedig az ellenkérelmét és esetleges bizonyítékait előkészítő iratban kívánta benyújtani, amire a bíróság 15 napos határidőt tűzött. Az alperes ellenkérelmében kérte a kereset elutasítását. Álláspontja szerint T. Gyula magatartása sérti a kiskorú gyermek érdekeit, ezért indokolt lenne a kiskorú F. Szidónia perben állása is, anélkül az ügy nem dönthető el. Egyrészt azért, mert F. Teréz és T. Gyula az állami anyakönyvvezető előtt azt a kijelentést tették, hogy T. Gyula a gyermek apja, és álláspontja szerint a C.III.74/1930. számú határozata szerint abban az esetben, ha a férj a gyermeket közokirattal ismerte el, annak bizonyítása, hogy a férj az anyával a kritikus időben nemileg nem érintkezett, ki van zárva. Másrészt, mivel a felperes korábban, a fentebb említett perújítási eljárásban kifogásként már előterjesztette a kereseti tényállást, ahol is a Zalaegerszegi Királyi Járásbíróság és a Zalaegerszegi Királyi Törvényszék mint fellebbezési bíróság őt elutasította, így a kérdés már *res iudicata*, vagyis ítélt dolog. A törvényszék a 13. számú ítéletében elutasította a kereseti kérelmet. Indokolásában kifejtette, hogy az ítélet szerinti arra vonatkozott a kérelem, hogy a közokirat hatálytalanságát állapítsa meg a bíróság, azonban sem a felperes, sem a férje nem állította, hogy kényszerhelyzetben vagy megtévesztés okán tették volna a kijelentésüket, sőt azt adta elő a felperes, hogy a jegyző előtt kizárólag a törvényesítést célozták.

A felperes fellebbezett az ítélet ellen, az ítélet szerinti pedig először további bizonyítást rendelt el, átvizsgálta minden korábbi peres és peren kívüli iratot a felek viszonyával kapcsolatban, valamint tanúbizonyítást fogantatosított. Végül megváltoztatta a törvényszék ítéletét és megállapította, hogy a nyilatkozat, amivel elismerte, hogy ő F. Szidónia természetes apja, hatálytalan a felperessel szemben, mivel nyilvánvalóan valótlan tartalmú nyilatkozatot tett, ugyanis a tanúvallomásokból is kitűnik, hogy T. Gyulát a felperes a fogantatás idejében nem ismerte. Ezek után a felperes felülvizsgálatot kért a Curiától, amelyben kérte, hogy mondja ki a bíróság az I. rendű alperessel szembeni hatálytalanságát is, az I. rendű alperes a

felülvizsgálati kérelmében pedig azt, hogy a felperest kérelmével utasítsa el. A P.III.4038/1939/29. számon hozott ítéletével a királyi Curia megváltoztatta az ítéletét és elutasította a felperes felülvizsgálati kérelmét azon indokok alapján, amelyet az elsőfokú bíróság is megfogalmazott.³²⁴

5.4. A törvénytelen származású gyermek tartása 1867 és 1946 között

Wenzel Gusztáv 1870 szeptemberében többek között indítványozta a magyar jogászgűlés előtt, hogy *„a jogászgűlés nyilatkoztassa ki, miszerint jogéletünk egyik fontos kívánalmának ismeri fel, hogy a törvénytelen születésű gyermekek jogi állása nálunk minél előbb határozott, s a XIX. század szellemének megfelelő törvény által szabályoztassék.”* A formai okokból elutasított indítvány folyamánként a Jogtudományi Közlönyben ismertette a törvénytelen születésű gyermekek jogállásával kapcsolatos nézeteit, valamint a tételes jogi szabályozás elkészítését sürgette.³²⁵ A szakirodalomban ekkor egyre több, a törvényi szabályozás hiányának problémáit felvető és a törvénytelen gyermekek jogi védelmét szorgalmazó cikk jelent meg, akiket a szülők cselekedete – egyes kifejezések szerint bűne – miatt megbélyegeztek egy életen át.³²⁶ Nem volt elhanyagolható szempont a rendkívül magas gyermekhalandóság sem, amelyek közül a törvénytelen gyermekek halandósága kétszer több volt, mint a házasságból született gyermekeké,³²⁷ így népessépolitikai szempontból is szükségessé vált a helyzet orvoslása.

Tekintettel a tételes jogi rendelkezések hiányára, a törvénytelen gyermekek tartása vonatkozásában a releváns jogforrások a bírói gyakorlat és a magánjogi törvénykönyv tervezetei voltak.

A házasságon kívül született gyermekek esetében a felsőbíróságok által kimunkált elvi határozatok alapján, *„aki ellen az atyaság megállapíttatik, az a gyermektartás költségeiben is marasztaltatik annál az elvnél fogva, mert elsősorban az atya köteles eltartani a gyermekét.”* Ennek a kötelezettségnek elvi szinten a jogalapjaként először a házasságon kívüli nemzéstől származó kártérítési kötelezettséget, majd később, a XX. század elején már az apa és a gyermek közötti vérségi kapcsolatot tekintették.³²⁸

³²⁴ MNL ZML VII. 2. f. P.211/1938.

³²⁵ Wenzel Gusztáv: i.m. 301.

³²⁶ Wenzel Gusztáv (Jogtudományi Közlöny 1870/43. 301-304.), Murinyi Endre (Jogtudományi Közlöny 1870/46 331.), Szakolczay Árpád (Jogtudományi Közlöny 1892/42. 341.), Márkus Dezső (Jogtudományi Közlöny 1907/5. 35-36.)

³²⁷ Csorna: Rokonság. 326.

³²⁸ Csorna: Rokonság. 326-327.

A kötelmi jogi jelleg mellett érvelők egy része szerint a tartási kötelezettség a kontraktuális felelősségből, mások szerint a deliktuális vagy *quasi* deliktuális felelősségből keletkezik. Az *ex contractu* megállapítás indoka abban keresendő, hogy a nemzés tényéből adódóan, ráutaló magatartással keletkezik a kötelmi jogviszony, mivel az apa a nemzéssel hallgatólagosan vagyoni jogi kötelezettséget vállalt a gyermek tartására. Az *ex delicto* vagy *quasi delicto* megállapítás szerint a nemzés ténye a *delictum*, amelyből a kár mint a gyermek házasságon kívüli jogi kategóriába sorolandó születése és így korlátozott családjogi jogviszonyai, valamint hátrányos megkülönböztetése alapján kártérítési igénye keletkezik, amelyet járadék formájában kell megállapítani.³²⁹

A vérségi kapcsolat elvi alapja szerint azt a férfit, aki az anyával a fogantatási vélelem idején nemileg érintkezett, a gyermek apjának kell tekinteni, így a gyermek és az apa között vérségi kapcsolat áll fenn, azonban ez a kapcsolat nem keletkeztet családjogi jogviszonyt, csupán tartási kötelezettséget.³³⁰ Az elv azért nem állta meg a helyét, mivel a rokoni kapcsolat a vérségi kapcsolaton alapul, azonban a törvénytelen gyermek csak az anyával és az ő rokonaival állt rokoni kapcsolatban,³³¹ tehát ezt az általánosan elfogadott jogelvet az Mtj. mégsem tette magáévá, hanem pusztán a fogamzási időben való nemi érintkezés ténye alapján állította fel a kötelezettséget.

A házasságon kívül született gyermek jogállása az anyjával és anyja rokonaival szemben ugyanaz volt, mint a törvényes gyermeké, az anyja családi nevét viselte, az apjával szemben pedig csak korlátozott jogok illették meg.³³² Az anyja után örökölhette, mivel vele állt rokoni kapcsolatban³³³, az apával nem, az anya gyakorolta a szülői hatalmat felette³³⁴, így a gondviselés, a vagyonkezelés és a törvényes képviselő joga az anyát illette meg, a lakóhelye az ő lakóhelyével egyezett meg.³³⁵

Az Mtj. 247. §-a a gyermek apjának azt tekintette, aki az anyjával a gyermek fogantatásának idejében nemileg érintkezett, kivéve, ha a körülmények szerint nyilvánvalóan lehetetlen, hogy a gyermek ettől a férfitől származik, vagy ha az anya a fogantatás idejében oly feslett életet élt, vagy ha a nemi érintkezést több férfival keresetképen vagy a női szemérem érzetet botránnyosan sértő módon űzte.

³²⁹ Cziglányi Aladár: i.m. 30-32.

³³⁰ Cziglányi Aladár: i.m. 29-30.

³³¹ Mtj. 174. §

³³² Mtj. 245-246. §

³³³ Mtj. 174. §

³³⁴ Mtj. 267. §

³³⁵ Mtj. 38. §, 266-325. §

A házasságon kívül született gyermek tartási igénye érvényesítésének előfeltétele volt a vélelmezett apaság megállapítása. Az apa a gyermeket születése után közokiratban magáénak elismerhette vagy a vélelmezett apaságot a bíróság állapította meg. Ha az apa közokiratban magáénak ismerte el a gyermeket, később nem hivatkozhatott arra, hogy az anyával a fogantatás idejében nemileg nem érintkezett, vagy hogy az anya a fogantatás idejében feslett életet élt.³³⁶

Az apaság megállapításának egy pozitív és három negatív feltétele volt. A pozitív feltétel, hogy a gyermek születése napja előtti száznyolcvanegyedik és háromszázkettedik napja közötti időben, mindkét határnap hozzászámításával a férfi a gyermek anyjával nemileg érintkezett.³³⁷ A három negatív feltétele közül az egyik, hogy a körülmények szerint nyilvánvalóan lehetetlen a nemi érintkezés (például fizikai távolság vagy az anya már várandós volt a nemi érintkezéskor), vagy – amelyre a férfi feslettségi kifogásként (*exceptio plurium concumbentium*) hivatkozhatott – hogy a fogantatási időben a nő több férfival keresetképpen nemileg érintkezett, vagy a nemi érintkezést több férfival szeméremérintést botrányszerűen sértő módon üzte.

Nem volt tehát elég annak a bizonyítása, hogy a fogantatási időben a nő több férfival is nemileg érintkezett, többlet-tényállási elemként a feslettséget, illetve a keresetszerű kéjelgést kellett bizonyítani, ezen többlet-tényállási elem hiányában az alperes férfi nem élhetett feslettségi kifogással. Amennyiben a nemi érintkezés bizonyított volt, sor kerülhetett a vélelmezett apaság és ebből kifolyólag a tartás megállapítására. A felperes anya, amennyiben több férfival érintkezett nemileg a fogantatási idő alatt, egymás után több férfi ellen is pert indíthatott, azonban több férfi ellen egyetemleges tartási kötelezésre nem volt lehetőség.³³⁸

A bíróságnak a perben először a fogantatás idején belüli nemi érintkezést kellett vizsgálnia. A bizonyítás nehéz volt, mivel az 1911. évi polgári perrendtartás szabályai szerint a felek tényállításain³³⁹ kívül a felek eskü alatti kihallgatása során tett nyilatkozatok,³⁴⁰ tanúvallomások³⁴¹ és okiratok³⁴² (pl. felek közötti esetleges levelek) szolgáltak bizonyítékként. Amennyiben az alperes tagadta a fogantatási időben való nemi érintkezést, nem élhetett feslettségi kifogással. A Curia értelmezése ezt továbbfejlesztette azzal, hogy amennyiben az alperes tagadta a nemi érintkezést és ez vele szemben nem is látszott bizonyíthatónak, nem volt lehetőség a feslettség bizonyítására, azon elvi alapon, hogy felesleges a nő magánéletét és jó

³³⁶ Mtj. 247. §

³³⁷ Mtj. 182. §

³³⁸ Czigliányi Aladár: i.m. 63-64.

³³⁹ 1911. évi I. törvénycikk a polgári perrendtartásról, Nyolczadik fejezet.

³⁴⁰ 1911. évi I. törvénycikk a polgári perrendtartásról, Tizenharmadik fejezet.

³⁴¹ 1911. évi I. törvénycikk a polgári perrendtartásról, Kilencedik fejezet.

³⁴² 1911. évi I. törvénycikk a polgári perrendtartásról, Tizedik fejezet.

hírnevét bolygatni, amikor a tartási kereset elegendő bizonyíték hiányában amúgy is eredménytelen marad.³⁴³

Nem hivatkozhatott továbbá az anya feslettségére, aki a természetes atyaságát elismerte (C.1017/1921.); aki az anyát házassági ígéret mellett bírta rá a nemi közösülésre, noha előtte az anya feslett életmódja ismeretes volt (C.4483/1922.); valamint az sem, aki a gyermeket nem ismerte el magáénak, de annak ellenére, hogy a nő feslettségét ismerte, kötelezettséget vállalt a gyermek eltartására.³⁴⁴

A feslettségi kifogás csak a gyermek fogamzási időszakában fennálló (C.156/1904.), a női szemérem teljes hiányára való erkölcstelen életmód vagy magatartás tanúsítása esetén volt elfogadható, amelyet a bíróság minden ügyben egyedileg vizsgált. A prostituált nővel szemben a feslettséget minden esetben meg kellett állapítani, azonban a bírói gyakorlat ezt is szűkítette akként, hogy csak a hivatásos kéjné esetére vonatkozott, ugyanis a több egyénnel pénzért történő közösülés egymagában a Kanizsai Királyi Törvényszék 1930. évi ítélete alapján nem volt alkalmas arra, hogy ebből a felperes által iparszerűen lefolytatott prostitúcióra lehetne következtetni. Egyéb esetekben a Curia döntései alapján határolható be a feslettség fogalma. Megállapítást nyert a feslettség azon esetben, amikor a lány két községben csavargott és többekkel pénzért közösült, sőt ezt oly módon folytatta, hogy az ágyban két férfi közt feküdt és hol egyikkel, hol másikkal közösült (C. 740/1903.); többekkel, és köztük a saját mostoha apjával is közösült (C. 322/18198.); a közösülést az utcán fához dőlve, más férfi jelenlétében végezte és hasonló módon az alperes jelenlétében a másik férfival is közösült (C. 527/1900.); egy időben a nő több szeretőt is tartott, erkölcstelen életmódjával egyenesen dicsekedett, alperesen kívül másokkal is nem csak érintkezett, hanem ezt a velük való első véletlen találkozáskor minden tartózkodás nélkül pénzért tette (C. 260/1901.); a nő, akivel többen pénzért közösültek és aki egy harmadik személyt felfogadott, hogy ez hozzá férfiakat hozzon közösülés céljából (C. 140/1904.); a nő a férfiakat maga csábította közösülésre, és aki mások jelenlétében közösül, még akkor is, ha a közösülés nem történt pénzért, és ha a nő nem is volt prostituált, mert nyilvánvalóan a női szemérmét oly mértékben (botrányosan) sértő magaviseletet tanúsított, amelyből csakis ledérségre és feslettségre lehet következtetni (C. 10/1906.); a nő, aki a fogamzási időszakban egy harmadik személlyel állandóan ágyasságban élt és ez idő alatt közösült nemileg az alperessel is (C. 46/1901.). A Curia gyakorlata hajlott arra is, hogy megállapítsa a feslettséget olyan esetben, amikor a nő által elkövetett cselekedet önmagában véve nem volna a feslettség megállapítására alkalmas, de azzá teszi az eset különös

³⁴³ Cziglányi Aladár: i.m. 63-64.

³⁴⁴ Cziglányi Aladár: i.m. 59.

destruktív hatása, amely a nő romlottságára és lelkiismeretlenségére mutat. Magában véve az a körülmény, hogy a nő a 15 éves kiskorú fiút közösülésre csábította, a gyermektartási igény elutasítására nem elegendő ok, ha azonban a nő nemcsak ezzel a 15 éves fiúval közösült, hanem annak 12 és 13 éves testvéreivel is fajtalankodott, azokkal is megkísérelte a közösülést, akkor igen (C.107/1903.); és bár a feslettséget nem állapította meg a bíróság, mivel az ügyben csak a fenti tény forgott fenn, vagyis hogy a lány serdületlen fiúval nemileg közösült, az adott esetben a keresetet mégis elutasította, mert ez a serdületlen fiú a cselédként szolgáló lány gazdájának a fia volt és cselekedetével a nő szolgálati kötelezettségét is megszegte (C. 493/1903.). Nem állapította meg azonban a Curia a feslettséget azon az alapon, hogy felperes alperesen kívül egy éjjel két férfi szobájában ezek egyikével, majd a szobából távozva éjnek idején a lépcsőn a másikkal is közösült, pénzt azonban a közösülésért nem is kért, de nem is kapott (C. 275/1905.). A női szemérem teljes hiányára való erkölcstelen és feslett életmód folytatását nem látta abban a tényben, hogy a nő alperesen kívül még más férfival is közösült, bár ezek egyikétől pénzt is fogadott el (C. 516/1902.); valamint egymagában véve azt sem, hogy a nő az alperesen kívül egy harmadik személlyel is a fogamzási idő alatt három ízben közösült és ezért pénzt is fogadott el, mivel az üzletszerű folytatás ezen az alapon nem volt megállapítható (C. 46/1901.). Kiemelendő továbbá hogy a bíróság a különböző társadalmi osztályú és műveltségű egyének életfelfogásában megnyilvánuló eltéréseket figyelembe vette, így egy olyan tény, ami egy műveltebb társadalmi állású nőnél már a szeméremérzet teljes hiányának megállapítására alkalmas lehetett, az alacsonyabb műveltségű és társadalmi osztályú egyéneknél ugyanilyen elbírálás alá nem volt vonható, így cseléd esetében az egy szobában alvás, egymás mellé fekvés az ebben a társadalmi osztályban uralkodó felfogás szerint nem volt szokatlan, például aratás idején vagy sommás munkásoknál, és ha ily körülmények között, mások tudta nélkül közösülés történt is, ez a szeméremérzet teljes hiányának nem tekinthető, valamint az a napszámos nő sem feslett, aki az anyjával vagy egyéb hozzátartozóival együtt alszik a szobában, amikor idegen férfival közösül.³⁴⁵

A feslettség bizonyítása érdekében hamis tanúzásokra is sor került, például az alperesek gyakran hamis tanúkkal kísérelték meg igazolni, hogy a nő a nemi érintkezést másik férfi jelenlétében végezte.³⁴⁶

Amennyiben tehát a bíróság megállapította, hogy az Mtj. 247. §-nak megfelelően kit lehet a nemzés ténye alapján apának vélelmezni, a bíróság kötelezte a férfit a gyermek tartására. Abban az esetben azonban, amikor a vélelmezett apa személye nem volt megállapítható,

³⁴⁵ Cziglányi Aladár: i.m. 56-58.

³⁴⁶ 1946. évi XXIX. törvénycikk indokolása 18. §, 32. §

valamint, amíg azt meg nem állapította a bíróság, vagy az apa el nem ismerte magáénak a gyermeket, az anya volt köteles a gyermeket tartani és nevelni. Abban az esetben is az anyára hárult az eltartási felelősség, hogyha az apa nem tartotta a gyermeket vagy arra képtelen volt.³⁴⁷

A zalaegerszegi bírósági ügyiratok tanúsága szerint a bíróság a gyermektartásdíj mértékének indokolása során is több esetben hangsúlyozta, hogy az anya is köteles hozzájárulni a gyermek felnevelésének költségeihez.³⁴⁸

Márkus Dezső, jogtudós és bíró a rövid élete (1862-1912) ellenére rendkívül termékeny publicista volt, aki a magyar döntvényjog feldolgozását megkezdte, kommentárok, valamint a jogi alapfogalmak gyűjteményét tartalmazó Magyar Jogi Lexikon szerzője és a Magyar Törvénytár a legfontosabb munkája a jogforrástan terén. Mindemellett a szociális kérdésekkel is foglalkozott, a jog betűje helyett az élő jogérzetet szolgálva a gyengék és elnyomottak érdekeinek védelmét, így a nő- és munkáskérdés mellett a törvénytelen gyermekek helyzetét következetesen hangsúlyozta és felkarolta.³⁴⁹ Így 1907-ben sajnálatát fejezte ki a tekintetben, hogy néhány bíró még mindig azt a felfogást vallja, hogy a törvénytelen gyermek eltartásának kötelessége elsősorban az anyára hárul. Ez abban nyilvánult meg, hogy olyan nevelésesen alacsony mértékben állapították meg az összeget, „*amelyből még egy csecsemőt sem lehet emberi módon eltartani*”. Álláspontja szerint az esetek nagy részében az anya szegényebb társadalmi állásból kerül ki, mint az apa, így a szabályozás, miszerint a gyermektartásdíj mértékét az anya társadalmi állásának megfelelően kell meghatározni, a férfi érdekét védi. Az anyának kellett a nevelés anyagi gondjait viselni, valamint emellett a társadalom megvetését és kizárását egy életen át elviselni, és a gyermek – legyen bármilyen szellemi képességű – egész életén át nyomorúságra és műveletlenségre van ítélve, csak azért, mert nem hitvesi ágyból fogant.³⁵⁰ Így tehát a házasságból és a házasságon kívül született gyermekek közötti jogi különbségtétel, a tartás vonatkozásában abban nyilvánult meg – a felsőbbbíróságok azon iránymutatásával szemben, hogy a házasságon kívül született gyermekek eltartásának kötelezettsége is elsősorban az apára hárul –, hogy a bíróságok a tartás összegét az anya társadalmi állásához igazítva, sok esetben alacsony összegben határozták meg. Az alacsony összeg meghatározásával a gyakorlatban az az elv, hogy a gyermek eltartása elsősorban az apa kötelezettsége nem feltétlenül érvényesült, mivel az alacsony mértékű apai hozzájárulással, mégis az anyára hárult a tartási kötelezettség.

³⁴⁷ Csorna: Rokonság. 326-327.

³⁴⁸ lásd pl.: MNL ZML VII. 10. c. P.2399/1939/6.

³⁴⁹ Fodor Ármin: Márkus Dezső. In: Jogtudományi Közlöny 1912/49. 423.

³⁵⁰ Márkus Dezső: A házasságon kívül született gyermek és joggyakorlatunk. 1907/39. 315-317.

A kiskorú gyermekek ekkoriban is az első sorban álltak a tartásra jogosultak közül. A törvénytelen – akárcsak a törvényes – gyermekek esetében úgy ítélte meg a bíróság, hogy a szülők saját szükséges tartásukat korlátozniuk kell, ha a gyermek érdeke azt megkívánja. Annyiban mentesül a szülő a tartás alól, amennyiben őt törvényes származása esetében sem lenne köteles eltartani, vagyis, ha van a gyermeknek vagyona, amelynek állagából eltartása kitelik, vagy ha van a gyermeknek eltartásra szorítható más rokona. Emellett csak az élete fenntartásához múlhatatlanul szükséges szűkös tartás járt atyjától a házasságon kívüli gyermeknek, ha olyan magaviseletet tanúsított, amely miatt az atya kitagadhatná ivadékát.³⁵¹

A tartás tehát a törvénytelen gyermeket illeti, azonban amennyiben a házasságon kívüli gyermeket atyja helyett anyja vagy eltartásra köteles anyai rokona vagy gyermekvédő intézet tartja el, annyiban a gyermeknek az atyja elleni eltartási követelése rájuk száll át.³⁵² Az állami gyermekmenhelyeknek (vagy más hasonló jellegű intézménynek) kereseti joga volt az általuk befogadott gyermek gondozásának költségeit a tartásra kötelezettektől érvényesíteni, ha ezt a gyermek saját vagyonának jövedelme nem fedezte. Ez nem korlátozta az anyának, illetve törvényes képviselőinek azt a jogát, hogy a gyermekmenhely igényét meghaladó tartásra vagy a nemzésből folyó egyéb kötelezettségek teljesítésére kötelezhessék. Ezt az igényt a menhellyel együtt pertársaságban is érvényesítették, valamint a menhely általi perindítás nem eredményezett perfüggőséget és a már megállapított megtérítés nem tartozott a *res iudicata* körébe. A természetes apa a gyermeknek a menhelyről való kikerülése időpontjától kezdődően eltartásban előre is marasztaló volt. A gyermekmenhely, valamint a harmadik személy, aki a gyermeket gondozta, nem tartási igénnyel, hanem megtérítési igénnyel élhetett a vélelmezett apa irányába, aki a megtérítési kötelezettség alól csak akkor és annyiban mentesült, amennyiben az anya által érvényesített perben az ítélet marasztaló rendelkezésének már eleget tett.³⁵³ A Magyar Királyi Curia a C.2722/1922. számú határozatában kimondta, hogy a gyermektartásdíj a gyermeket illeti, az ő javára szolgál, és amennyiben a gyermek ingyenes üdültetésben vagy harmadik személy általi ingyenes ellátásban részesül, az nem mentesíti az apát a tartási kötelezettsége alól. Emellett, az önként juttató harmadik személy sem érvényesíthet jogokat az anyával szemben, mert a tartás nem csak a létfenntartási, hanem a neveltetési és gondozási költségeket hivatott fedezni.³⁵⁴

³⁵¹ Mtj. 251. §, 231. §

³⁵² Mtj. 255. §

³⁵³ Mtj. 92. §

³⁵⁴ Magánjog, Szemle. Jogtudományi Közlöny 1923/5. 40.

A gyermektartási igény keletkezésének időpontja a gyermek születése, a kötelezettség a gyermek halálával vagy a rászorultsága megszűnésével szűnik meg.³⁵⁵ A rászorultság a törvénytelen gyermekek vonatkozásában azt jelentette, hogy a gyermeket tartás a keresőképes életkor eléréséig illette meg. Ezt az időpontot bíróság állapította meg, a gyermek társadalmi helyzetét figyelembe véve. A királyi Curia a XIX. század végére általánosan a gyermek 12 éves koráig ítélte meg a gyermektartásdíjat, ezáltal arra az elvre lehet következtetni, hogy álláspontja szerint ebben a korban a törvénytelen gyermek már keresőképesnek számított. Ezelőtt a szülők társadalmi állásához mérten határozták meg a keresőképes életkort is. Menyhárhth Gáspár az utóbbi, időben korábbi gyakorlatot tartotta szerencsésebbnek, mivel a legtöbb törvénytelen gyerek alacsonyabb társadalmi állású családból születik, azonban leírja, hogy megtörténhet az ilyen eset a magasabb társadalmi körökben is, és *„még szórványosabban az is, hogy az anya nem elég könyörtelen eltaszítani magától a gyermekét, vagy elég bátor szembe szállani minden előítéllettel és maga neveli, gondozza a gyermekét”*. A magasabb társadalmi osztályba tartozó gyermekek esetére viszont már úgy érvel, hogy *„aligha lesz 12 éves korában keresőképes a gyermek és a tartás költségei szaporodnak a magasabb iskolába járatással és a nevelés igényelte szükségletekkel.”* A modern gondolkodással ellenkezőnek tartotta, hogy 12 éves gyermeknek önmagát kéne ellátnia, hogyha az anyja nem tudta fedezni a tartás költségeit. A magasabb társadalmi állású édesanyák törvénytelen gyermekei esetében a 20-22 éves korig történő tartásdíj fizetés megállapítását sem tartotta méltánytalannak.³⁵⁶ Ebből kitűnik, hogy a kor szellemében vetekedtek a „modern” elvek a méltányos elvekkel, azonban a társadalmi felfogás még nem állt készen arra, hogy megkülönböztetés nélkül tekintsen a törvényes és törvénytelen származású gyermekekre.³⁵⁷

Az Áptk. első³⁵⁸ és második³⁵⁹ szövege a tartás időtartamát a gyermek tizenhat éves koráig állapította meg, de amennyiben a gyermek súlyosabb hibáján kívül tovább is eltartásra szorult, teljeskorúsága eléréséig volt jogosult tartásra.³⁶⁰ Az Mtj. 248. § szerint *„a házasságon kívüli gyermeket tizenhatodik életévének betöltéséig atyja köteles eltartani s e végből tartás gyanánt vagyoni és kereseti viszonyaihoz képest mindazzal ellátni, ami a gyermeknek anyja*

³⁵⁵ Cziglányi Aladár: i.m. 78-81.

³⁵⁶ Menyhárhth Gáspár: Atyasági kereset s a törvénytelen gyermek tartása. Jogtudományi Közlöny 1893/48. 377-379.

³⁵⁷ Bárdió Ferencz: A törvénytelen gyermek jogviszonyai. Jogtudományi Közlöny 1900/49. 352.

³⁵⁸ A Magyar Általános Polgári Törvénykönyv tervezete. Második kiadás. Budapest, Grill Károly Cs. és Kir. udv. Könyvkereskedése 1900. 350. §.

³⁵⁹ A Magyar Polgári Törvénykönyv tervezete. Második szöveg. Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata 1913. 216. §.

³⁶⁰ Törseök Károly: A törvénytelen gyermek tartási kötelessége a magyar polgári törvénykönyv tervezete szerint. Jogtudományi Közlöny 1913/25. 217-218.

társadalmi állásához mért megélhetéséhez s e társadalmi állásnak megfelelő nevelése és önálló keresetre képesítő tanítása költségére szükséges. Amennyiben a gyermek amiatt, mert viszonyaihoz mért keresőképességének korhatárát csak később éri el, vagy méltánylást érdemlő egyéb okból tizenhatodik életévének betöltése után is még eltartásra szorul, atyja köteles őt ezen az időn túl is eltartani. Az atya eltartási kötelezettsége azonban legfeljebb a gyermek nagykorúságáig terjedhet, kivéve, ha a gyermek elmebeli vagy testi fogyatkozás miatt képtelen önmagát eltartani.” A javaslatnak ezt a fordulatát a bírói gyakorlat is általánosan alkalmazta.³⁶¹

Hiába állapította meg tehát az Mtj. a tizenhatodik életévet a tartás megszűnésének időpontjaként, a bírói gyakorlat azonban nem engedte jogszabályként hatályosulni a tizenhatodik életévet, hanem a rászorultságot vizsgálta, így megkötöttség nélkül volt lehetséges az egyedi esetekben a döntés, kétélű fegyverként akár magasabb vagy alacsonyabb életkorban. Márkus Dezső szerint az alsóbb bíróságok sajnálatos módon több esetben csak a gyermek tizenkettő-tizennégy éves koráig kötelezték a természetes apát.³⁶²

Az ítéletben azonban megszabtak egy időtartamot, ameddig a tartást teljesíteni kellett, azonban ez nem jelentette akadályát annak, hogy betegség, iskoláztatás, neveltetés utólag indokoltta tegye az eredetileg megszabott időtartam kitolását.³⁶³

A Zalaegerszegi királyi Járásbíróság 1947 előtt gyakorlatában rendre a gyermek 16 éves koráig állapította meg a gyermektartásdíj-fizetési kötelezettséget,³⁶⁴ ezzel ellentétes döntés esetében a Zalaegerszegi királyi Törvényszék mint fellebbviteli bíróság például a Pf.1811/1940/4. számú ítéletében kimondta, hogy míg az elsőfokú bíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy 15 éves kora után már keresőképes a hasonló társadalmi állású gyermek (az anya napszámos, az apa szakaszvezető határvadász volt), addig a másodfokú bíróság 16. életévben állapította meg a tartásdíj fizetés végső időpontját, mivel „*ez felel meg a kialakult bírósági gyakorlatnak.*”³⁶⁵

A tartási kötelezettség megszűnése körében további kérdésként merül fel, hogy miként alakul a vélelmezett apa tartási kötelezettsége, ha a gyermeket harmadik személy örökbe fogadja, valamint, ha az anya házasságot köt. Amennyiben a gyermeket örökbe fogadják, úgy az Mtj. 249. § alapján a gyermek eltartása az örökbefogadót az atya előtt terheli, azonban a vélelmezett apa tartási kötelezettsége nem szűnik meg, hanem szünetel. Ha az örökbefogadó

³⁶¹ Házasságon kívüli gyermek tartásának korhatára, Ítéletábrla, P. III. 5032/1931. sz. Jogtudományi Közlöny, 1932/1. 6.

³⁶² Márkus Dezső: A házasságon kívül született gyermek és joggyakorlatunk. 1907/5. 35-36.

³⁶³ Czizglányi Aladár: i.m. 81-82.

³⁶⁴ MNL ZML VII. 10. c. iratai alapján

³⁶⁵ MNL ZML VII. 10. c. P.2278/1940.

szülő részéről a tartási kötelezettség valamely okból nem hatályosulna, és így a gyermek a tartásra az örökbefogadás ellenére is rászorulna, akkor a vélelmezett apa tartási kötelezettsége feléled. Ha az anya a vélelmezett apával házasságot köt, akkor a gyermek törvényesítése utólagos házassággal megvalósul, így a törvényes gyermekekre vonatkozó szabályok alapján jogosult rokонтartásra (gyermektartásra). Ha harmadik személlyel köt házasságot az anya, különbséget kell tenni a tekintetben, hogy a gyermek apja apasági elismerő nyilatkozatot közokiratban tett-e vagy nem. Amennyiben apai elismerő nyilatkozatot nem tett, de a bíróság megállapította a tartási kötelezettségét, akkor az anya újabb házasságkötésével a tartásban marasztalt férfi tartási kötelezettsége megszűnik, tekintettel arra, hogy így az új férjjel kerül családjogi jogviszonyba a gyermek, aki a gyermek apaságát az anyával való házasságkötés kapcsán elismerte (utólagos házasságkötés). Amennyiben a gyermeket az apa magáénak elismerte, úgy az anyának a másik férfival való házasságkötése nem szünteti meg a tartási kötelezettségét.³⁶⁶

A gyermektartásdíjat a jövőre nézve lehetett megállapítani, azonban, hogyha a gyermek születése és a kereset beadása között csak hónapok teltek el és az anya menthető okból késlekedett az igénye érvényesítésével, például, hogy házassági vagy fizetési ígérettel hitegették vagy betegség miatt, akkor visszamenőlegesen megállapítható volt a gyermek születésétől kezdve a fizetési kötelezettség.³⁶⁷ Bár főszabályként a harminckét éves elévülési idő vonatkozott rá,³⁶⁸ az Mtj. fenntartotta a bírói gyakorlatban kialakult azon szabályozást, hogy amennyiben a tartásnak múltban esedékessé vált részletei a jogosultnak alapos okkal nem menthető mulasztása következtében maradtak huzamosabb időn át hátralékban vagy pedig oly mértékben szaporodtak fel, hogy az atyára egyszerre nehezedő kiszolgáltatásuk az ő aránytalan megterhelésével, esetleg vagyoni romlásával járna, annyiban az atya felszabadul a múltban esedékessé vált hátralékos tartozása alól.³⁶⁹

A Zalaegerszegi királyi Járásbíróság azokban az esetekben, hogyha az anya késlekedett a gyermektartásdíj fizetése iránti igény érvényesítésével³⁷⁰ vagy nem tudta bizonyítani, hogy a késlekedés oka az, hogy házassági ígérettel hitegették,³⁷¹ akkor a kereset beadását megelőző hat hónapra visszamenőleg állapította meg a gyermektartásdíjat, legkorábban természetesen a gyermek születésétől kezdve. Ha azonban ez az utóbbi bizonyosodott be és a késlekedés

³⁶⁶ Cziglányi Aladár: i.m. 83-84.

³⁶⁷ Csorna: Rokonság. 330.

³⁶⁸ Cziglányi Aladár: i.m. 82.

³⁶⁹ Mtj. 256. §

³⁷⁰ MNL ZML VII. 10. c. P.2543/1941/3.

³⁷¹ MNL ZML VII. 10. c. P.2522/1941.számú ügy iratai között a P.1124/1936/8.

menthető okból keletkezett, akkor a gyermek születésétől kezdődően.³⁷² A már teljesített gyermektartásdíj ebben az időben sem volt visszakövetelhető, a jogosultnak a kötelezett felé fennálló tartozásának beszámítása útján sem.³⁷³

A tartás mértékét az anya társadalmi állásához mérten, a természetes apa vagyoni és kereseti viszonyainak megfelelően állapította meg a bíróság, de előfordult olyan is, hogy az apa társadalmi állását is figyelembe vette,³⁷⁴ valamint a kereseti viszonyok megállapításánál azt is, hogyha más személyeknek az eltartása is reá hárult.

A kiskorú anya társadalmi állása az apjának társadalmi állásához igazodott, azonban elképzelhető volt olyan helyzet, hogy a kiskorú, de önálló lánygyermek, aki magasabb képzettségű, magasabb társadalmi állásba került, mint amilyenben a szülei voltak, és ebből adódóan igényelhetette volna, hogy a gyermekét már ennek a magasabb társadalmi osztálynak megfelelő nevelésben részesíthesse.

A tartásdíjnak magában kellett foglalnia a neveltetéshez és a taníttatáshoz szükséges költségeket, azonban újból ki kell hangsúlyozni, hogy ez a gyakorlatban nem valósult meg teljes mértékben, mivel a bíróságok sok esetben nagyon alacsonyan állapították meg a gyermektartásdíj összegét a törvénytelen gyermekek esetében,³⁷⁵ olyan összegben, ami a gyermek eltartását még részben is alig fedezi, hivatkozva arra, hogy az apa nem képes többet fizetni, így hiába állt az, hogy a gyermeknek teljes, illő tartáshoz van igénye, az a körülmény, hogy az apa ezt képe-e szolgáltatni, jogilag nem jött figyelembe. A két feltétel közül az elsődleges tehát az anya társadalmi állása volt, az apa vagyoni viszonyai másodlagosak. Mivel általános szabályként az apa társadalmi helyzetét nem vette figyelembe a bíróság, az alacsonyabb társadalmi állású anya esetében sem lehetett magasabb tartásra kötelezni, akkor sem, ha vagyona és jövedelme alapján ezt a magasabb tartásdíjat sem érezné meg, valamint azt sem, hogyha az anya jövedelmi viszonyai alapján saját magát sem képes eltartani. Tekintettel azonban arra, hogy nem volt megállapítva jogszabályi szinten a tartás mértékére részletes szabály, ez lehetőséget adott a bíróságoknak arra, hogy adott esetben mégis figyelembe vegyék az apa társadalmi állását vagy az anya vagyoni és jövedelmi viszonyait.³⁷⁶ A zalaegerszegi gyakorlatban a bíróság a megállapított összeget azzal a visszatérő fordulattal indokolta, hogy *„kevesebből a gyermeket eltartani nem lehet, többet a saját megélhetésének veszélyeztetése*

³⁷² MNL ZML VII. 10. c. P.18/1942/3.

³⁷³ P.III.7572/1928. számú ügy, Szemle, Magánjog. Jogtudományi Közlöny 1930/8. 78.

³⁷⁴ MNL ZML VII. 10. c. P.3953/1939/3.

³⁷⁵ Csorna: Rokonság. 328.

³⁷⁶ Czigliányi Aladár: i.m. 85-86.

*nélkül az apa nem tud.*³⁷⁷ Ez tehát azt jelentette, hogy a szülőnek a gyermek érdekében szükséges volt a saját életszínvonalát csökkenteni, azonban a létfenntartásának veszélyeztetése nélkül.

Azokban az esetben, hogyha az apának nem volt jövedelme, de a szülei gazdaságában dolgozott, lehetőség volt arra, hogy az édesanya a természetes apa szüleitől kérje a gyermektartásdíj megfizetését a fiuk helyett, az „unokájuk” után. Ebben az esetben a bíróság a „nagyszülőket” és a természetes apát egyetemlegesen kötelezte a gyermektartásdíj fizetésére azzal az indokolással, hogy a gyermek természetes apja szülei gazdaságában tevékenykedett anélkül, hogy fizetést élvezne, jöllehet fiuk foglalkoztatása által egy fizetett gazdasági cseléd tartásától mentesülnek.³⁷⁸ Tekintettel arra, hogy a természetes apa a nagyszülők gazdaságában dolgozott, a nagyszülők részesültek a természetes apa munkájának a hasznából, ezért nekik kellett az törvénytelen gyermek után gyermektartásdíjat fizetni. A nagyszülők akkor mentesülhettek ez alól a kötelezettség alól, hogyha valószínűsítették, hogy a fiuk munkájára nincs szükségük, így például a Zalaegerszegi királyi Járásbíróság előtt 1939. december 2. napján indult P.4006/1939. számon Szalay Gyula Zala vármegyei tiszti főügyész képviselőjében (aki 1926. május 10.-1948. június 30. napjai között a törvénytelen gyermekek képviselőjét ellátta) kk. Horváth István felperes gyermektartásdíj megfizetése iránt az apai nagyszülei, id. F. István és neje, S. Mária alperesek ellen indított pert. Keresetében előadta, hogy a bíróság P.1637/1939. szám alatt megállapította a természetes apa tartási kötelezettségét. Előadta, hogy az apa teljesen vagyontalan, nem tud eleget tenni a fizetési kötelezettségének, valamint, hogy a szülei gazdaságában dolgozik, akik vagyonos emberek és azáltal, hogy a fiukat foglalkoztatják, egy fizetett gazdasági cseléd tartásától mentesülnek. Ezen alapon kérte a felperes, hogy a nagyszülőket kötelezze a bíróság tartásdíj fizetésére. A bíróság a 4. számú ítéletben elutasította felperes gyermektartás iránti keresetét a nagyszülőkkel szemben. Indokolásában kifejtette, hogy az alpereseknek csekély a vagyonuk, pár holdnyi szántójuk van, amelyet ők maguk és a lányuk művelnek. A fiuk napszámos és leventeoktató, a családi gazdaságba csak akkor segít be, hogyha nem kap napszámot, tehát túlnyomó részét a munkájának nem a szülei gazdaságában fejt ki. Emellett nincs is szükségük a természetes apa munkájára, mivel a háború alatt, amikor ő bevonult katonának, akkor is gazdasági cseléd alkalmazása nélkül látták el a nagyszülők a munkát. Egy másik esetben, a Zalaegerszegi királyi Járásbíróság előtt 1940. január 31. napján indult P.453/1940. számú ügyben a felperes kk. Cs. Mária iklódbördőczei lakos a természetes apát, Cs. Imre I. r. alperest és az apai nagyszülőket,

³⁷⁷ MNL ZML VII. 10. b. iratai alapján

³⁷⁸ MNL ZML VII. 10. c. P.4085/1939/4., P.2399/1939/6., P.197/1941/3.

Cs. Sándort és feleségét II. és III. r. alpereseket kérte gyermektartásdíj fizetésére kötelezni. A bíróság a természetes apával, Cs. Imrével szemben a fizetési kötelezettséget megállapította, a nagyszülőkkel szemben elutasította. A bíróság a 8. számú ítéletében kifejtette, hogy II. és III. r. alperesek akkor lennének marasztalhatóak, hogyha igazolást nyerne, hogy a fiuk a gazdaságban olyan tevékenységet fejt ki, amivel egy gazdasági munkaező beállítását teszi feleslegessé. Tekintettel arra, hogy a nagyszülők „*javakorbeli emberek*” és van még két gyermekük, egy 16 éves fiuk és egy 13 éves lányuk, tehát a 8 holdnyi birtokukat a természetes apa segítsége nélkül is meg tudják művelni, velük szemben a bíróság a keresetet elutasította.³⁷⁹

Amennyiben a természetes apa meghalt, és a tartási kötelezettségét a bíróság korábban már megállapította, az örökösire átszállt a kötelezettség. Ha a gyermek születése előtt hunyt el az apa, akkor az anyának a közösülés tényét valószínűsítene kellett, utána bocsáthatta a bíróság az anyát esküre és így az apa hagyatéka erejéig az örökösait terhelte a tartásdíj fizetési kötelezettség. Amennyiben az apa személye nem volt megállapítható, akkor egyedül az anya volt köteles a gyermek tartására.³⁸⁰ A Zalaegerszegi királyi Járásbíróság előtt P.3913/1939. számon, 1939. november 29. napján indított gyermektartási pert az 1937. június 9. napján született kk. N. Teréz lentikápolnai lakos természetes gyermek, akit a perben a Zala megyei árvaszék által kirendelt Szalay Gyula főügyész képviselt, mint ügygondnok. Az alperesek az 1939. október 24. napján elhunyt természetes apa testvérei – és egyben örökösai – voltak, G. Lajos lenti és T. Jánosné G. Mária csesztregi lakosok. A felperes kereseti kérelmében azt kérte, hogy az alperesek az elhunyt hagyatékából annak erejéig 1939. május 9. napjától fizessenek meg havi 20 pengő gyermektartásdíjat a gyermek 16 éves koráig. A perben két tanú igazolta, hogy a betegágyán, a beszámítási képességének birtokában levő természetes apa elismerte, hogy a felperes a gyermeke és el is venné feleségül az anyát, hogyha nem lenne beteg. A bíróság ezután a 3. számú ítéletében az alpereseket annak a tőrésére kötelezte, hogy a néhai testvérük, vagyis a felperes apja után rájuk háramló hagyatéki vagyomból vagy annak erejéig havi 10 pengő mértékben a felperes kielégítést szerezzen a hagyatéék jogerős átadása esetén az 1939. május 9. napjától kezdődő időszakra 16 éves koráig.

A törvénytelen gyermekek esetében még egy esetről kell szólni, mégpedig a szülési költségek megtérítéséről. Az eltartásra jogosult családtagok és a házasságon kívül született gyermekek fokozottabb magánjogi védelméről szóló 3982/1916. M. E. számú rendelet alapján, amelynek szabályait az Mtj. is magában foglalta a tartásdíjon felül az apának kötelessége volt megtéríteni a szüléssel járó költségeket, az anyának a szüléssel és a terhességgel felmerült

³⁷⁹ lásd még: MNL ZML VII. 10. c. P.570/1940/4.

³⁸⁰ Menyhárth: i.m. 377-379.

egyéb elkerülhetetlenül szükséges kiadását, például a babakelengye költségeit. Emellett az anyának a szülés előtt két héten át és a szülés után négy héten át a társadalmi állásának megfelelő tartást kellett biztosítania, ami a jobb étkezés és a munkakiesés költségeit volt hivatott fedezni. Ezeket a költségeket a bíróság a szokásos mértékben határozta meg, annak kimutatása nélkül, hogy a valóságban mennyit költött ezekre az édesanya.³⁸¹ A Zalaegerszegi királyi Járásbíróság előtt 1938. július 1. napján indult P.1920/1938. számú perben N. Erzsébet, háztartásbeli, zalaegerszegi lakos gyermektartásdíj iránt pert indított N. Gyula magyar királyi adóhivatali tisztviselő (állampénztári díjnok) zalaegerszegi lakos alperes ellen. A keresetlevél mellett csak a Zalaegerszegi királyi Törvényszék 1938. december 31. napján kelt Pf.2255/1938/13. számú másodfokú ítélete maradt fenn, miszerint a felperes és az alperes is fellebbezést nyújtottak be az 1938. október 28. napján hozott 9. számú ítélet ellen. N. Gyula fellebbezett ítélet ellen, mivel álláspontja szerint nem kell megfizetnie a szülési és anyatartási költségeket. A másodfokú bíróság, a Zalaegerszegi királyi Törvényszék elutasította az alperes fellebbezést, mert azt az alperes nem megfelelően nyújtotta be, a felperes fellebbezése folytán az elsőfokú bíróság ítéletét részben megváltoztatta és kötelezte az alperest a 15 pengő szülési és 42 pengő anyatartási költség megfizetésére. Az indokolásában azonban kitért arra, hogy az nem mentesíti az alperest a szülési és anyatartási költségek megfizetése alól, hogy az Országos Társadalombiztosítási Intézet (OTI³⁸²) megtérítette a felperesnek a szüléssel járó költségeket, mert azokat a felperes és munkaadója által befizetett járulékok ellenében fizette ki. Ennek okán megváltoztatta az elsőfok elutasító döntését és a rendszerint szükséges összegben állapította meg a fent nevezett költségeket.

Az apa volt köteles a gyermek gyógyításával felmerülő többletkiadást is fedezni megtérítésként vagy szükség esetén előlegezésként.³⁸³

Ha a gyermek halva született vagy kiskorúként elhunyt, akkor a temetési költségeket is a természetes apának kellett fedeznie³⁸⁴ az anya társadalmi állásához és az apa vagyoni

³⁸¹ Magyarországi Rendeleték Tára. Pesti Könyvnyomda, Budapest. 1916. 1591-1595.

³⁸² „Az 1927. évi XXI. tc. az Országos Munkásbetegsegélyző és Balesetbiztosító Pénztár teljes feladatkörét az Országos Munkásbiztosító Intézetre ruházta át. A szervezet 1928. október 1-jétől felvette az Országos Társadalombiztosító Intézet (OTI) nevet. A terhességi segélyt hat hétben állapították meg, ugyanennyi időben a gyermekágyi segélyt is. Kiterjesztették a terhességi segélyt és a gyermekágyi pótlékot a házastársra is. A családtagok gyógykezelésére való jogosultságot életkorhoz kötötték: a feleség élete végéig, a gyermekek 16 éves korukig, illetve középiskolai és egyetemi tanulmányaik idejének befejezéséig. Az OTI jogköre nem terjedt ki a mezőgazdasági munkásságra, így mintegy 1,3 millió ember semmiféle biztosítással nem rendelkezett.” BALOGH Margit: Társadalombiztosítás. Magyarország a XX. században II. Természeti környezet, népesség és társadalom, egyházak és felekezetek, gazdaság. Babits Kiadó, Szekszárd. 1996-2000. (főszerk.: Kollega Tarsoly István) 278-280. (<https://mek.oszk.hu/02100/02185/html/231.html>)

³⁸³ Cziglányi: i.m. 75.

³⁸⁴ MNL ZML VII. 10. c. P.45/1940/4., P.1148/1940., P.2693/1940/3., P.1244/1941/9., P.164/1942/3.

viszonyaihoz mérten.³⁸⁵ Ezek a követelések a gyermek születésétől számított három éven belül elévültek.³⁸⁶

Amennyiben az életviszonyok a tartásdíj megállapítása óta lényegesen megváltoztak, akkor a jogosult a tartásdíj felemelését kérhette.³⁸⁷ Az egyik ilyen gyakori ok, a második világháború alatti valorizáció volt, amire hivatkozással több tartásdíj felemelés iránti pert is indítottak a Zalaegerszegi királyi Járásbíróságon.³⁸⁸

A tartás az Mtj. alapján havonta előre esedékesen pénzbeli járadék formájában teljesítendő a kötelezett vélelmezett apa által. Az Mtj. 252. § utal továbbá arra is, hogy az apának joga van a pénzbeli járadéknak három hónapnál nem hosszabb időre járó részleteit előre egy összegben kiadni és ezt indokolt esetben a tartás követelésére jogosult kérelmére a felek viszonyainak gondos figyelembevételével a bíróság is elrendelheti. Rendelkezik arról is, hogy az atya házasságon kívüli gyermekének a törvény szerint járó tartást saját háztartásában természetben csak annyiban szolgáltatathatja, amennyiben ebbe a gondviselés szülői jogát gyakorló anya, és ha nem az anya a törvényes képviselő, a gyermek törvényes képviselője is beleegyezik.

Cziglányi Aladár, az Erzsébet Tudományegyetem magántanára, törvényszéki bíró álláspontja szerint ezen utóbbi rendelkezések feleslegesek, mivel a tartást kizárólagosan pénzszolgáltatás formájában nyújthatja, mivel a saját háztartásában csak akkor nevelheti és tarthatja a gyermeket, ha az anyával együtt él, ezt semmilyen jogszabály nem tiltja, azonban jogi igénye nem lehet rá. Az Mtj. is csak a törvényes képviselő beleegyezésével engedi meg ezt a szolgáltatási módot, ami véleménye szerint a jogi szabályozás körén kívül esik. Indokolatlannak tartotta továbbá azt is, hogy rendelkezni kell arról, hogy a három hónapra előre esedékes tartást jogosult kiszolgáltatni és ezt a bíróság is elrendelheti, mivel ennek jogi akadálya nincsen.³⁸⁹

A törvénytelen gyermekek tartásának vonatkozásában köthettek egyezséget a szülők, azonban a bíróságok gyakorlata nem volt egységes³⁹⁰ a tekintetben, hogy a követelés csak a gyámhatóság jóváhagyásával érvényesíthető vagy akár anélkül is.³⁹¹ A királyi Curia arra az álláspontra helyezkedett, hogy amennyiben havi tartásdíj összegében egyeztek meg a szülők,

³⁸⁵ Cziglányi Aladár: i.m. 74.

³⁸⁶ Csorna: Rokonság. 331.

³⁸⁷ Csorna: Rokonság. 318-321.

³⁸⁸ lásd például: MNL ZML VII. 10. c. P.827/1942., P.106/1943., P.206/1943.

³⁸⁹ Cziglányi Aladár: i.m. 88.

³⁹⁰ Erre az álláspontra helyezkedik Raics Lázár ügyvéd is az „A törvénytelen gyermek tartása és a m. kir. Curia gyakorlata” című cikkében. Jogtudományi Közlöny 1900/35. 241-244.

³⁹¹ Hattyuffy: i.m.12-13.

akkor nem kellett hozzá gyámhatósági jóváhagyás, hogyha viszont egy összegben, előre kívánta az apa teljesíteni a gyermektartásdíj fizetési kötelezettséget, akkor a szükséges volt hozzá,³⁹² amely elvet az Mtj. is alkalmazta kiegészítve a Gyt. 113. §-a és kialakult gyakorlatával, vagyis, hogy a tartásról való ingyenes lemondás semmis.³⁹³ Az apasági és a gyermektartás iránti perekben a bíróság a gyermek érdekét hivatalból is figyelembe vette, így a szülők közti megegyezés nem sérthette a gyermek érdekét. Ha az anya lemondott a tartásdíj követelési jogáról, arra a perben kifogásként nem hivatkozhatott a másik a fél, ugyanis a lemondás hatálytalannak minősült.³⁹⁴ Amennyiben a szülők nem tudtak megegyezni, akkor a királyi járásbíróság előtt gyermektartásdíj megállapítása iránt indíthatott pert az igényérvényesítésre jogosult.

A másik nagy vitás kérdés az volt, hogy az egyezés később megváltoztatható-e. Az Mtj. rendezte ezt a kérdést aszerint, hogy tartás mértékét vagy módját megállapító egyezés nem zárja ki azt, hogy az érdekelt a tartás felemelését vagy új megállapítását követelhesse, ha az egyezséggel megállapított tartás számbavehetően csekélyebb, mint a törvény szerint járna, vagy ha a tartásra irányadó viszonyok utóbb lényegesen megváltoztak.³⁹⁵

5.5.A törvénytelen gyermekek tartása a zalaegerszegi bírói gyakorlatban 1946-ig

A Zalaegerszegi (Királyi) Járásbíróság polgári peres iratai közül 1915-1950 között 1929-1930, 1933-1936, valamint 1938-1946 között maradtak fenn iratok. A következőkben bemutatom évek szerinti a rendszerezésben a gyakorlatot, kiemelve a különlegesebb eseteket.

Az 1929. évben egy gyermektartás megállapítása iránti ügyirat maradt fent, amelyben dr. Szalay Gyula kirendelt ügygondnok képviselte a kiskorú házasságon kívül született gyermek felperest. Az alperes tagadta, hogy nemileg érintkezett volna a felperes anyjával, de a felperes anyjának a vallomását tanúk megerősítették, ezért a bíróság az anyát bocsátotta esküre megállapította, hogy a felperes anyja és az alperes a fogantatási időben közösültek, így vélelem alapján az alperes a gyermek természetes apja. Köteles ezért a felperes születésétől kezdve őt a keresőképes koráig eltartani. A bíróság a gyermek születésétől kezdődően 16 éves koráig havi 12 pengő gyermektartásdíjat állapított meg, tekintettel arra, hogy az alperes vagyontalan, ezért a 12 pengő a méltányos összeg. Az alperes a fellebbezésében vitatta, vagy a felperes anyjához

³⁹² Csorna: Rokonság. 330., (K. 6679/1925., M.D. XX. 13. és 3767/1917., MD. XII. 55.)

³⁹³ Cziglányi Aladár: i.m. 89.

³⁹⁴ Menyhárh: i.m. 377-379.

³⁹⁵ Mtj. 243. §

járt volna, előadása szerint egy másik nőhöz járt udvarolni, akit azóta elvett feleségül, azonban a fellebbezését visszautasította a bíróság.³⁹⁶

Az 1930. évben szintén egy gyermektartásdíj megállapítása iránti perirat maradt fenn, amelyben a felperes anyja a gyermek születésétől kezdődően 16 éves koráig havi 15 pengő gyermektartásdíj, 30 pengő szülési költség, 30 pengő gyermekkelengye, 40 pengő 6 heti anyatartás fizetésére kérte kötelezni az alperest, aki előadása szerint vagyonos, marhái vannak. A peres eljárásban az alperes a kereset elutasítását kérte, valamint a bíróság tanúbizonyítást folytatott le, amelyek alapján megállapította, hogy az alperes a gyermek vélelmezett természetes apja, ezért a kereseti kérelemmel egyezően helyt adott a felperes kérelmének.³⁹⁷

Az 1933. évben tizenegy gyermektartásdíj megállapítása és egy gyermektartásdíj felemelése iránti pert találtam. Egy eljárás a felperes elállása folytán megszűnt,³⁹⁸ három ügyiratból hiányzott az ítélet vagy a végrehajtást elrendelő irat, amelyből a megállapított összeg kitűnik,³⁹⁹ a többiben pedig öt alkalommal 10 pengő, három esetben 12 pengő összegű gyermektartásdíjat ítélt meg a bíróság a gyermek születésétől a tizenhat éves koráig. A fennmaradt ügyekben két alkalommal mulasztási ítéletet hozott a bíróság, de az ítélet nem maradt fenn, a P.1663/1933. számú perben a kereset havi 25 pengő összegű gyermektartásdíjra irányult, azonban csak 10 pengőt állapítottak meg a végrehajtást elrendelő végzés szerint, amely a fentiekre tekintettel megfelelt a kialakult a gyakorlatnak. A visszatérő indokolás szerint a marasztalás jogalapja az volt, hogy mivel az alperes a felperessel a fogantatási időben közösült, ezért a gyermek természetes apjának vélelmezendő. A mérték meghatározásánál a bíróság figyelemmel volt a felek jövedelmére, a felek társadalmi állására és vagyoni viszonyaira, az alperes eltartására szoruló további személyekre, így a feleségre és a törvényes gyermekekre, valamint a kialakult, rendkívül nehéz gazdasági helyzetre.

Az 1934. évből huszonnégy gyermektartásdíj tárgyú ügyirat maradt fent, amelyből húsz ügy a gyermektartásdíj megállapítására, három a gyermektartásdíj leszállítására, egy pedig a felemelésére irányult. A gyermektartás megállapítása iránti ügyekben a gyermek születésétől vagy a kereset beadásától vagy a kereset beadását megelőző hat hónaptól kezdődően egy esetben havi 12 pengő, a többi esetben havi 15 vagy 20 pengő tartásdíj megállapítására irányult a kereset, azonban a fennmaradt ítéletek között egyik esetben sem a keresettel megegyezően, hanem 6, 8 vagy 10 pengő összegben állapította meg a bíróság a tartás összegét, arra

³⁹⁶ MNL ZML VII. 10. c. P.1292/1929.

³⁹⁷ MNL ZML VII. 10. c P.1479/1930.

³⁹⁸ MNL ZML VII. 10. c P.3015/1933.

³⁹⁹ MNL ZML VII. 10. c P.1256/1933., P.2454/1933., 2858/1933.

hivatkozással, hogy a felek vagyontalanok. A P.1328/1934. számú ügyben V. Margit felperesnek ikergyermekei születtek, akik közül az egyik kéthetes korában elhunyt, ezért a keresetében az életben maradt gyermek tartására születésétől kezdve 16 éves koráig 15 pengő gyermektartásdíjat, az elhunyt gyermek temetési költségeinek megtérítése fejében 30 pengő összeget, valamint 250 pengő szülési, hat heti munkamulasztási és kelengyeköltség megtérítését kérte. A bíróság a 2. szám alatti ítéletében havi 8 pengő gyermektartásdíjat, 10 pengő szülési költséget, 30 pengő kelengyeköltséget és 42 pengő anyatartást (munkamulasztási költséget) állapított meg, ezen felül a keresetet elutasította. A perben az alperes elismerte, hogy a fogantatási időn belül nemileg érintkezett a felperessel, azonban sokallotta a keresetet összegszerűségében. A bíróság a felek vagyoni és jövedelmi viszonyaira és a megélhetési viszonyokra tekintettel állapította meg az összeget, arra nem tért ki az indokolás, hogy miért nem kötelezte az alperest az elhunyt gyermek temetési költségeinek megfizetésére. A szülési költségek tekintetében említésre méltó a P.2861/1934. számú eset, amelyben a gyermek 1928. április 8. napján született, a kereset 1934. augusztus 29. napján érkezett a bíróságra. Az ügyben a bíróság tanúbizonyítás lefolytatása után megállapította, hogy az alperes a gyermek természetes apjának vélelmezendő, ezért köteles a gyermek eltartására, a havi tartásdíj összegét a felek társadalmi helyzete és vagyoni viszonyai alapján határozta meg, a kereset beadásától kezdődően a gyermek 16 éves koráig. A felperesnek a gyermek születése és a kereset beadása közötti időre (hat év) vonatkozó gyermektartásdíj fizetése iránti kérelmét elutasította, tekintettel arra, hogy a felperes nem igazolta, hogy a keresetindítást jogos okkal halogatta. A gyermektartásdíj felemelése iránt P.1760/1934. számon indított per előzményeként a Zalaegerszegi királyi Járásbíróság P.4419/1922. számú perben B. József alperest a bíróság havi 30 kg búza megfizetésére kötelezte. Sz. Rozália felperes a keresete indokaként előadta, hogy a megváltoztak a körülmények az ítélethozatal óta, a búza ára leesett, ezért havi 12 pengő tartásdíj megfizetésére irányult a keresete. A bíróság havi 9 pengő gyermektartásdíjat ítelt meg, figyelemmel arra, hogy az alperes vagyontalan, van felesége és egy 11 éves gyermeke, akiről gondoskodnia kell; napszámból él és a felesége egy hold ingatlanának a hozadékából. A felperes férjével és két kiskorú gyermekével, édesanyjával és az ő 22 éves fiával él egy háztartásban, vagyonát képezi 1 hold 954 öl ingatlan az anyja haszonélvezetével terhelt. A tartásdíj leszállítása végett indított perek közül két ügyben maradtak fent az ügydöntő határozatok. A P.1401/1934. számú ügyben K. Ferenc és szülei voltak felperesek, az alperes D. Regina volt. A kereseti kérelem indokaként előadták, hogy K. József és Józsefné (nagyszülők) helyzete megváltozott, mivel kiadták a gyermekeiknek az ingatlanaikat 15.000 öl kivételével, K. Ferenc (természetes apa) megnősült és gyermeke lett, ezáltal a gazdasági helyzetük

megváltozott. Az elsőfokú bíróság a felperesek keresetét elutasította, tekintettel arra, hogy a gyermek megnőtt és a gazdasági viszonyok is változtak, ezáltal a gyermek igényei is növekedtek, az ingatlanok kiadását, valamint a házasságkötést mint körülményváltozásokat a felperesek maguk idézték elő. A másodfokú bíróság az elsőfokú határozatot megváltoztatta és a gyermektartásdíj összegét 15 pengőről 12 pengőre leszállította. Az indokolásában kitért arra, hogy helyesen állapította meg az elsőfokú bíróság, hogy a nagyszülők a vagyonuk részleges elidegenítését maguk idézték elő. Az a körülmény azonban, hogy a természetes apának felesége és gyermeke lett, akiről gondoskodnia kell, indokolja a gyermektartásdíj leszállítását. A P.4042/1934. számú perben a S. Sándor felperes az ügygondok által képviselt kk. B. Szeréna ellen indított keresetét azzal indokolta, hogy az 1927-ben megállapított tartásdíj óta a körülmények lényegesen megváltoztak, ugyanis a közalkalmazottak fizetését többször csökkentették, a pénz értéke is csökkent, valamint az alperes édesanyjának a helyzete is megváltozott, mivel a tartásból 1 holdnyi ingatlant vásárolt, amelyre ráépült. A per egyezségkötéssel zárult, amelyben a havi 15 pengőt 13 pengőre leszállították a felek. A peres iratok között továbbá szerepel, hogy az egyezséget a gyámhatóság jóváhagyta.

Harmincnégy gyermektartásdíj tárgyú peres irat meg az 1935. évből. Tizenegy esetben nem maradt fenn ítélet, egy esetben szünetelt az eljárás. A legtöbb, azaz tizenkét ügyben havi 8 pengő összeget ítelt meg a bíróság, két alkalommal 10, valamint 15 pengőt, egy-egy alkalommal pedig 6, 9, illetve 12 pengőt. Néhány eljárás kiemelendő ebből az évből. A P.539/1935.⁴⁰⁰ számú gyermektartásdíj leszállítása iránt indított per előzményeként havi 15 pengő összegű gyermektartásdíjban marasztalta a bíróság B. Béla felperest. A leszállítás indokaként arra hivatkozott, hogy a gyermektartásdíj megállapításakor 4. évfolyamos kereskedelmi tanuló volt, a bíróságot nyilvánvalóan az az elgondolás vezette, hogy mint érettségizett ember, a várható jövedelme 90-100 pengő lesz, azonban hosszú ideig munkanélküli volt csak 40 pengő munkabérért tudott elhelyezkedni magántisztviselőként, az özvegy édesanyja támogatására szorul. A végrehajtási eljárást az alperes megindította, a munkabére felét letiltják, amely miatt kegyelemkenyérre szorul, ezért havi 8 pengő összegre kérte leszállítani a gyermektartásdíj mértékét. Az ítélet sajnos nem maradt fenn, de az iratok jegyzeteiből megállapítható, hogy a bíróság megalapozottnak látta a leszállítás indokát, ezért 10 pengő összegre szállította le az összeget. Érdekes továbbá a P.694/1935. számú eljárás,⁴⁰¹ ugyanis a felperes keresete havi 4 pengő összegű gyermektartásdíj megállapítására irányult a bíróság azonban a kérelemtől eltérően, havi 8 pengő összegben állapította meg a tartás mértékét,

⁴⁰⁰ MNL ZML 10. c. P.539/1935.

⁴⁰¹ MNL ZML 10. c. P.694/1935.

az ítélet hiánya miatt azonban az indokolást nem ismerjük. Az elévülési idő vonatkozásában kiemelendő a P.1569/1935. számú⁴⁰² eljárás, amelyben a gyermek 1930. március 19. napján született. A kereset 1935. május 25. napján érkezett a Zalaegerszegi királyi Járásbíróságra, amelyben a felperes előadta, hogy az alperes házassági ígérettel vette őt rá a közöslésre, amelyből gyermeke született és éveken keresztül hitegette, hogy feleségül veszi, azonban ez nem történt meg és tudomására jutott, hogy az alperes nősülni készül. Előadta, hogy vagyontalan, az alperes a gyermekről nem gondoskodik ezért a gyermek születésétől kezdődően a 16 éves koráig kérte havi 15 pengő gyermektartásdíj megállapítását. Az ítélet ugyan nem maradt fenn, de iratok jegyzetei alapján megállapítható, hogy a bíróság elfogadta a felperes indokát a keresetindítással való késlekedésre és a gyermek születésétől kezdődően állapította meg az alperes kötelezettségét havi 9 pengő összegben. Hasonlóan a P.1625/1935. számú ügyben⁴⁰³ a bíróság kimentettnak találta a felperes késlekedését a perindítás vonatkozásában. A felperes a keresetlevélben előadta, hogy amikor Zalaszentmihályon dolgozott megismerkedett az alperessel, aki házassági ígéretet tett neki, ezért szerelmi viszonyt folytatott vele. Amikor tájékoztatta az alperest arról, hogy gyermeket vár, az alperes megharagudott rá és veréssel fenyegette, miszerint „*kirúgja belőle a gyermeket*”, ezért hazaköltözött. A gyermek 1932. szeptember 11. napi születése után a felperes felkereste a zalaegerszegi árvaszéket, ahol arról tájékoztatták, hogy az alperes elhunyt. A felperes házasságot kötött és így újra Zalaszentmihályra került, ahol „*legnagyobb meglepetésére*” azt tapasztalta, hogy az *alperes „nem halt meg, sőt a legnagyobb egészségnek örvend, s időközben meg is nősült.”* A keresetét ezért 1935. május 31. napján terjesztette elő a bíróságon havi 14 pengő tartás és a szülési költségek vonatkozásában. Szintén a peres iratok jegyzeteiből lehet arra következtetni, hogy a bíróság a gyermektartásdíjat a gyermek születésétől ítélte meg és a szülési költségekben is marasztalta az alperest. Nem fogadta el a bíróság a felperes perindítási késlekedésért azonban a P.2721/1935. számú⁴⁰⁴ ügyben. Az 1935. szeptember 1. napján érkezett keresetlevélben a felperes előadta, hogy 1933. november 7. napján született a gyermeke, az alperes ellen a Zalaegerszegi királyi Járásbíróságon P.1447/1934. számon per indított, de az alperes folyamatos lakhelyváltoztatása miatt nem lehetett a részére a keresett levelet kézbesíteni, ezért a keresetétől elállt. A perben az alperes elismerte, hogy a fogantatási időben a felperessel közöslt, azonban sokkalta a felperes által kért havi 14 pengő tartásdíjat, mivel vagyontalan és a felesége várandós. A bíróság a 3. számú ítélet indokolásában kifejtette, hogy az alperes a

⁴⁰² MNL ZML 10. c. P.1569/1935.

⁴⁰³ MNL ZML 10. c. P.1625/1935.

⁴⁰⁴ MNL ZML 10. c. P.2721/1935.

gyermek természetes apjának vélelmezendő, mivel az anyával a fogantatás időben nemileg érintkezett. A gyermektartásdíj mértékét havi 8 pengőben állapította meg figyelemmel a felek társadalmi helyzetére és vagyontalanságára, valamint a megélhetési viszonyokra tekintettel. A tartásdíjfizetésre a kereset beadását megelőző 6 hónaptól kötelezte az alperest tekintettel arra, hogy a keresetindítás késedelme a felperes mulasztása és mert a gyermek születése óta esedékes tartásdíjak megítélése az alperes vagyoni romlását idézheti elő.

Az 1936. évi iratok között tizenhárom releváns ügy maradt fenn, amelyekből két alkalommal elutasította a bíróság a keresetet. A P. 812/1936. számú⁴⁰⁵ ügyben a felperes a P.2228/1932. számú ügyben gyermektartásdíj fizetésére kötelezett természetes apa szüleit vonta perbe, tekintettel arra, hogy a természetes apának vagyona nincs és díjazás nélkül az alperesek gazdaságában fejtí ki a munkaerejét, az iratok jegyzetei alapján megállapítható, hogy a bíróság a keresetet elutasította. A másik elutasítással zárult ügy azért emelendő ki, mivel abban álláspontom szerint a gyermek érdekeinek védelmére irányuló törekvés figyelhető meg. A P.1640/1936. számú perben a keresetlevél és a másodfokú bíróság ítélete maradt fenn. A keresetlevélben a felperes előadta, hogy 1933. elején házasságot kötött, azonban 1934. március 19. napja óta különváltan élnek, a férje ismeretlen helyre költözött. 1935. nyara óta szerelmi viszonyt folytatott az alperessel, amely kapcsolatból 1936. május 11. napján ikergyermekei születtek. A keresetében gyermekenként havi 10 pengő gyermektartásdíj és szülési költségek megfizetésére kérte az alperest kötelezni. A jegyzőkönyvek és az elsőfokú ítélet nem maradt fenn azonban a Zalaegerszegi királyi Törvényszék Pf.1764/1936/10. számú másodfokú ítéletből kitűnik, hogy az elsőfokú bíróság a keresetet elutasította azon jogi állásfoglalás szerint, hogy a törvényes házasság fennállása alatt született gyermek törvénytelené nyilvánítása előtt a természetes apa ellen tartás iránt kereset nem indítható. A másodfokú bíróság helybenhagyta az elsőfokú bíróság ítéletét, azonban eltérő jogi álláspontra helyezkedett, ugyanis indokolása szerint nincs akadálya annak, hogy a törvényes házasság fennállása alatt született gyermek természetes apját a gyermek törvénytelenítése előtt tartásdíj fizetésére kötelezzék, ha kizártnak jelentkezik a fogamzás ideje alatt a törvényes házastárs és az anya közötti nemi érintkezés megtörténte. Jelen perben azonban 6 tanú vallotta, hogy a felperes férje többször meglátogatta a feleségét, az alperes előadása szerint a felperes maga újságolta el neki, hogy a férjét meglátogatta. Tekintettel arra, hogy a felperes 1934. áprilisától 1936. áprilisig egy faluban tartózkodott a felperessel, így a fogamzási időben is, ezért nem tekinthető kizártnak az, hogy a látogatások alkalmával a házastársak nemileg érintkeztek így az sem, hogy a felperes házastársa

⁴⁰⁵ MNL ZML 10. c. P.812/1936.,

a gyermek édesapja. A gyermek érdekeinek védelme oly módon érhető nyomon az eljárásban, hogy a gyermek törvényes származásának megtámadása csak nagyon szigorú feltételek mellett volt megállapítható, amennyiben kizárt a gyermeknek a férjtől való származása, ugyanis a törvényes származás a korabeli jogszabályok alapján többletjogosultságokkal járt.

A gyermektartásdíj mértéke szerteágazó volt ezévből, a bíróság 8, 10, 13 és 24 pengő összegű díjakat ítélt meg, valamint egy eljárás egyezségkötéssel zárult: a felek a P.1129/1936. számú ügyben⁴⁰⁶ kötöttek egyezséget havi 12 pengő összegben. Említést érdemel azonban a P.802/1936. számú ügyben⁴⁰⁷ a másodfokú bíróság Pf.1.1179/1936/10. számú ítélete. Az elsőfokú bíróság havi 8 pengő összegű gyermektartásdíjat ítélt meg, amely ellen az alperes fellebbezéssel élt, a kereset elutasítását kérve. Az alperes tagadta, hogy ő lenne a gyermek természetes apja. A másodfokú bíróság az elsőfokú ítéletet helybenhagyta, megállapította, hogy a felperes tanúkkal kellően bizonyította, hogy az alperes a vélelmi időben nemileg közösült a felperes édesanyjával, amely alapján a házasságon kívül született gyermek eltartására köteles. A másodfokú bíróság kimondta továbbá, hogy az alperes által felajánlott bizonyítást nem rendelte el, arra tekintettel, hogy a gyermektartási perekben a bíróság nem az apaságot állapítja meg a kereseti kérelemre, hanem alkalmazza azt a jogszabályt, amelynél fogva tartási kötelezettség terheli azt a férfit, aki a házasságon kívül született gyermek anyjával a fogamzási vélelmi időben nemileg érintkezett, hacsak az alperes be nem bizonyítja, hogy az érintkezés megtörténte dacára a gyermeket nem ő nemzette nemzési képtelenségénél fogva. Mivel nincs annak még valóság esetén sem ügydöntő jelentősége, hogy a felperes anyja a vélelmi időben más férfival is érintkezett, ugyanis az alperes a tartási kötelezettség teljesítését megszüntető feslettségi kifogást nem emelt, ezért mellőzte a bizonyítást.

Az 1937. évből nem maradtak fent polgári peres iratok a levéltárban. Ezután 1938 és 1946 közötti korszakban évről-évre csökkent a gyermektartásdíj megállapítása iránti perek száma, amely magyarázható a második világháború kitörésével, valamint 1941 után megnőtt a gyermektartásdíj felemelése iránti ügyek száma, amelynek oka az inflációban, valamint a háborús körülmények közepette uralkodó „*drágaságban*” keresendő.

Az 1938. évben huszonhat gyermektartásdíjjal kapcsolatos ügyirat maradt fenn. Azon esetekben, amelyben a felek foglalkozása javarészt földműves volt, a felperes általában havi 12 pengőt⁴⁰⁸ vagy 14 pengő⁴⁰⁹ gyermektartásdíjat kért, a bíróság pedig havi 8 pengőben állapította

⁴⁰⁶ MNL ZML 10. c. P.1129/1936.

⁴⁰⁷ MNL ZML 10. c. P.768/1936.

⁴⁰⁸ MNL ZML 10. c. P.1332/1938., P.1669/1938., P.1721/1938., P.2316/1938.

⁴⁰⁹ MNL ZML 10. c. P.701/1938., P.2116/1938., P.2153/1938., P.2386/1938., P.2413/1938., P.3442/1938., P.3443/1938.

meg a tartás mértékét. A többi esetben egy alkalommal 6, 9, 11, illetve 14 pengőben, két ügyben 10 pengőben állapította meg a gyermektartásdíjat a törvénytelen gyermekek vonatkozásában. A P.2116/1938/9.⁴¹⁰ számú ítéletben a bíróság azért a magasabb összegű 14 pengőben marasztalta az alperest, mivel a gazdasági viszonyok lényegesen megváltoztak, a gyermektartás többbe kerül, és minthogy a felperes anyja háztartási alkalmazott, gyermekét személyesen gondozni nem tudja, kénytelen azt másra bízni, ami megrágítja a gyermek tartását, gondozását, ruházkodásra. A háztartási alkalmazott, habár élelmezést, lakhatást is kap, fizetéséből önmagát is kell ruházni, így kevesebbet juttathat a gyermeke felnevelésére. 1938-ban nyolc esetben nem maradt fenn az ítélet, két esetben pedig azért nem kötelezte az alperest gyermektartásra a bíróság, mert a felperes nem tudta bizonyítani,⁴¹¹ hogy alperes a vélelmezett természetes apa. Megjegyzendő, hogy a legtöbb perben úgy tudta bizonyítani az anya a természetes apa személyét, hogyha tanúk alátámasztották, hogy például a fogantatási időben látták-e együtt a peres feleket,⁴¹² hazakísérte-e a férfi az anyát egy-egy multság után, a „*faluban azt beszéltek, hogy alperes az apa.*”⁴¹³ Amennyiben nem voltak tanúk, úgy a bíróság esküre bocsátotta azt a felet, akinél valószínűbbnek látta, hogy igaz tényeket állít. A gyermektartásdíj felemelése iránt két per indult ebben az évben, a bíróság mindkét esetben elutasította a felperes keresetét. A P.1248/1938. számú ügyben⁴¹⁴ megállapított tényállás szerint L. Istvánné P. Mária felperes iparos felesége, az alperes H. Jenő malomtulajdonos volt. A feleknek házasságon kívül született gyermeke és a Zalaegerszegi királyi Járásbíróság P.969/1926. számon havi 20 pengő megfizetésére kötelezte az alperest. A felperes tartásdíj felemelése iránti keresetét ugyanezen bíróság P.3810/1928. szám alatti eljárásban elutasította, mert az alperes vagyoni és jövedelmi viszonyaiban nem állott be változás. Jelen perben a felperes előadása szerint az alperes édesapja meghalt és azóta kizárólagos tulajdonosa a nagy jövedelmű malomnak és ezért lényeges és rendkívüli változás állt be a vagyoni viszonyaiban. A perben érintett gyermek kitűnő tanuló és a középiskola elvégzése ránézve egzisztenciális szükség, Budapestre költöztek és ott 20 pengőből nem lehet a gyermeket eltartani. Erre tekintettel kérte, hogy a gyermek 18 éves koráig terjessze ki a bíróság az alperes tartási kötelezettségét és emelje azt fel további 20 pengővel. A bíróság az 5. számú ítéletében a felperes keresetét elutasította, mivel az alperes örökölt ugyan, de két testvérével együtt és az átlagos havi jövedelmét 200 pengőben állapította meg. A változás

⁴¹⁰ MNL ZML 10. c. P.2116/1938.

⁴¹¹lásd például: MNL ZML 10. c. P.2531/1939., P.3317/1939., P.3320/1939., P.1352/1940., P.3099/1940., P.153/1941., P.1773/1938., P.2136/1941., P.2857/1941.

⁴¹²MNL ZML 10. c. P.2675/1939.

⁴¹³ MNL ZML 10. c. P.3128/1940.

⁴¹⁴ MNL ZML 10. c. P.1248/1938.

tehát csak annyi, hogy tulajdonjogot szerzett, ugyanakkor növekedtek a kiadásai is, mert felesége és két gyermeke tartásáról is köteles gondoskodni, a gazdaságot vezeti és fenntartja, annak kockázatait viseli. Kitért továbbá a bíróság arra, hogy a keresetnek való helytadás azért sem indokolt, mert a felperes is „*csak egyszerűbb iparos*” felesége lett, vagyoni és társadalmi viszonyai sem olyanok, hogy indokoltá tennék a gyermek magasabb iskoláztatását, tovább való képzését. A természetes anyának is hozzá kell járulnia a gyermek tartásához, így, ha ő is hozzájárul 20 pengővel, akkor a polgári iskolát vagy más hasonló iskolát végeztethet el a gyermekkel. Annak idején felperes csak cselédsorban volt, alperes pedig molnárszegéd volt, az is csak iparos, így a társadalmi helyzetükben nem állott be olyan változás, ami indokoltá tenné a gyermek iskoláztatását, a tartásdíj felemelését, illetve a tartási határidő meghosszabbítását. Ebben az ügyben tehát látszik, hogy a bíróság jelentős hangsúlyt fektetett a felek társadalmi állására, amely alapján a felsőbbírósági gyakorlatnak megfelelően a perben érintett, jó képességű gyermek magasabb iskoláztatása nem tartozott a gyermektartásdíj alapjául szolgáló költségek körébe. Hasonló volt a tényállás a másik gyermektartásdíj felemelése iránt indított perben is P.2386/1938. számon.⁴¹⁵ Ezen ügy felperese Cs. Judit volt, az, akit édesanyja, Cs. Gyuláné képviselt a perben, az alperes id. Cs. Gyula volt, a felperes nagypája, nyugalmazott igazgatótanító. Itt tehát nem törvénytelen gyermekről van szó, azonban a bíróság indokolása a gyermektartásdíj felemelése vonatkozásában relevanciával bír. Az alperest a Zalaegerszegi királyi Járásbíróság P.740/1936. számon havi 60 pengő gyermektartásdíj fizetésére kötelezte. A felperes a keresetében előadta, hogy az alperesnek havi 239,33 pengő nyugdíja van, haszonélvezője egy lakásnak, amelynek 1/2 tulajdoni hányada a felperes tulajdonát képezi. A felperes jó eredménnyel végezte a polgári iskola 4 osztályát a zalaegerszegi zárdában, a líceumban tanítónőként akar végezni, ezért havi 80 pengő összegre kérte felemelni a gyermektartásdíjat. A bíróság a 7. számú ítéletével a felperes keresetét elutasította, amely nem maradt fenn, csak a másodfokú ítélet, amely helybenhagyta az elsőfokú ítéletet, tekintettel arra, hogy nincsen olyan lényeges változás az alperes jövedelmében és a felperes szükségleteiben, amely okot adna a felemelésére, valamint kitért arra is, hogy a korábbi perben már figyelembe vette a bíróság, hogy a felperes középiskolai tanuló, ezen tény alapján állapították meg a gyermektartásdíj mértékét. Az 1938. évből három olyan esetet találtam, amelyben a gyermekmenhely felperes gondozási díj megállapítását kérte. Az egyik ügyben nem maradtak fent releváns iratok⁴¹⁶, azonban két további ügyben a felperes a Szombathelyi Magyar Királyi Gyermekmenhely volt, az alperes a gondozott gyermek apja. Mindkét ügyben ugyanazon

⁴¹⁵ MNL ZML 10. c. P.2386/1938.

⁴¹⁶ MNL ZML10. c. P.1127/1938.

összegeket kérte a felperes: a 0-2 éves korig havi 12 pengő, 3-7 éves korig havi 11 pengő, 7-12 éves korig havi 9 pengő, 12-15 éves korig havi 7 pengő összegű gondozási díjat és a bíróság a kereset szerint marasztalta az alpereseket, mivel a megállapított díjakat a P.1536/1938. számú⁴¹⁷ ügy indokai alapján az alperes kereseti viszonyaival arányban állónak találta (az alperes házi szolga, vagyontalan, havi 50 pengő fizetése van), a P. 4046/1938. számú ügy indokolása szerint pedig az a mai gazdasági viszonyoknak megfelel.⁴¹⁸

Az 1939. évi iratok közül negyvenhét gyermektartás tárgyú per maradt fenn. Tizenkét esetben nem maradt fenn az ítélet, kilenc esetben 10, hat ügyben 12 pengő gyermektartásdíjat állapított meg a bíróság, három esetben nyolcat, két esetben kilencet és két alkalommal 14 pengőt, amely összegeket a felek vagyoni viszonyai és a társadalmi állása szerint állapított meg. Azonban a P.3953/1939. számú ügy ítéletének indokolásában eltérést találunk, a bíróság a mértéket a felperes (gyermek anyja, napszámos) társadalmi állásával és az alperes vagyoni viszonyaival és anyagi helyzetével arányban állapította meg, bővebb indokolását ennek nem ismerjük. Kiemelendő azonban a P.1032/1942. számú ügy indokolása, amelyben eljárásban a felperes havi 14 pengő összegre formált igényt. A bíróság a 4. számú ítéletében 1939. június 1. napján kitért arra, hogy a gyermektartásdíj mértékét a felek társadalmi és vagyoni helyzetére tekintettel állapította meg *„mert a havi 12 pengő is csekély a mai megélhetési viszonyok mellett egy gyermek tartására, ezért ennél kevesebbet nem állapít meg, mert az már alamizsnát jelent, nem tartásdíjat. A gyermeknek tisztességes tartása állami érdek is, nemcsak emberi.”* A kereset megindítása előtt 6 hónapon túli időszakra azért nem ítélte meg a tartásdíjat, mert *„semmi akadálya nem volt a felperesnek, ezért arról lemondottnak tekinti, az alperes helyzetét indokolatlanul megnehezítené a tartásdíjak felszaporodása”.*⁴¹⁹ A Zalaegerszegi királyi Járásbíróság előtt P.2675/1939. számon folyt ügyben a peres felek foglalkozása földműves volt, a bíróság indokolásában pedig az alábbi szöveg olvasható: *„a természetes apa törvénytelen gyermekét eltartani köteles, továbbá a bírói gyakorlat alapján megtéríteni az anyának mindazokat a költségeket, amelyek a terhesség és a szülés következtében állottak elő. Az összeg megállapításánál a bíróság figyelembe vette a peres felek vagyoni és társadalmi helyzetét s ezekre tekintettel határozott 10 pengőben. A többi a szokásos mérték határozta meg: szülés alkalmával szokásos a 10 pengő költség, a felpereshez hasonló társadalmi állású egyénéknél a gyermekkelengye általában 30 pengő, ami megfelel annak, amit a felperes kért. Az anyatartás a szülés előtt négy héttel és utána két héttel kiesett munkadíj és jobb fogyasztás költségeit*

⁴¹⁷ MNL ZML10. c. P.1536/1938.

⁴¹⁸ MNL ZML10. c. P.4067/1938.

⁴¹⁹ MNL ZML10. c. P.1032/1939.

foglalja magában. A felperes lakhelyén a napszám 1 pengő, így 42 pengőben határozza meg.”

Ez az indokolás egyébként többször visszaköszön az ítéletekben, így elmondható, hogy ez szokásos bírói gyakorlatnak tekinthető, ugyanis a szüléssel kapcsolatban felmerült költségeket a szokásos mértékben állapították meg.⁴²⁰

Ebben az évben több elutasító ítélet keletkezett. Két alkalommal a természetes apa szülei ellen indított perben a bíróság azon az alapon utasította el a keresetet, hogy a természetes apa csak alkalmi jelleggel dolgozik a szüleinél, valamint a *„háborús évek alatt is cseléd nélkül látták el a munkát”*⁴²¹, *„vannak lányaik, akik a gazdaságban dolgoznak, ezért nincs szükségük a fiuk munkájára”*.⁴²² A következő perben⁴²³ a bíróság a felperes erkölcstelen életmódja miatt utasította el a keresetet. A felperes előadása szerint az édesanya L. Károly kereskedőnél dolgozott üzleti kiszolgálóként, és az alperes rávette a felperest a közösülésre, amelyből gyermeke született. Az elsőfokú ítélet nem maradt fenn, azonban a törvényszék Pf.1428/1939/30. számú másodfokú ítélete igen, amely megváltoztatta az elsőfokú ítéletet és elutasította a keresetet, mert bebizonyosodott, hogy a fogamzási időben a felperes erkölcstelen életet élt és több férfival is közösült: egy osztály után az udvaron akként, hogy 4-5 ember nézte, később másokkal is közösült és pénzt is fogadott el cserébe. A másodfokú bíróság indokolása szerint ezek alapján nem valószínűsíthető, hogy az alperes az apa, azért a keresetet elutasította. A P.3754/1939. számú ügy egy érdekes példa arra, hogy milyen nehézségekkel járhatott a bizonyítás. A perben a felperes a házasságon kívül született kiskorú gyermek, kk. U. László volt, akit a főügyész képviselt kirendelt ügygondnokként, az alperes pedig Sz. Ferenc csendőrőrmester volt. A felperes anyja a csendőrőrmesternél szolgált és szakácsnő vagy cseléd foglalkozású lehetett a jegyzőkönyvek alapján. Az alapperben és az első perújítás során is elutasították a keresetet elegendő bizonyíték hiánya miatt. A második perújításra azért került sor, mert előkerült egy tanú, aki korábban az alperes szolgálatában állt és a felperes anyja tudomására csak az első perújítás után hozta azt a tényt a keresetlevél alapján, hogy az alperes elismerte egy harmadik személynek, hogy ő gyermek apja, *„de nem fog megegyezni a felperes anyjával, mert túl sokat kérne, valamint, ha bárki kérdezi, ő letagadja”*, hogy ő az. Ez az új tény és a kedvezőbb elbírálás miatt engedélyezték a perújítást, a bíróság havi 12 pengő gyermektartásdíj összeget ítelt meg a felperesnek. Ebből az évből még egy ügy kiemelést érdemel, amelyben a felek társadalmi állása jelentősen különbözött. A P.4022/1939. számú

⁴²⁰lásd még: MNL ZML VII.2.f.P.2880/1939.

⁴²¹ MNL ZML10. c. P.4006/1939/4.

⁴²² MNL ZML10. c. P.4085/1939/4.

⁴²³ MNL ZML10. c. P.3386/1939.

ügyben a felperes kk. P. Sándor házasságon kívül született gyermek volt, akit az anyja, P. Erzsébet képviselt. Az anya konyhalányként dolgozott 1939. elején az alperes, J. Antal háztartásában. A felperes keresetében előadta, hogy január elején az egyik este mindenki elment otthonról, csak a felperes anyja és az alperes maradtak a házban, amikor az alperes közösülésre kényszerítette a felperes édesanyját, amely nemi érintkezésből származott a felperes. A másodfokú bíróság ítélete maradt fent az ügyben, eszerint a perben megállapított tényállás alapján a felperes anyja előadta, hogy csak egy alkalommal közösült az alperessel, a fogamzási időben, a háztartás két cselédje elhagyta a szolgálatát és 1939. januárjában alperes felesége kiegészítő konyhalányként alkalmazta őt. Egyik este az alperes felesége, a két gyermekük és a nevelőnő kocsin eltávozott és egyedül maradt a házban a felperes anyja és az alperes. Az ebédlőnek 3 ajtaja van, ott dolgozott a felperes édesanyja, amikor az alperes bejött. A felperes anyja rosszat sejtett és menekülni akart, azonban az alperes utána szaladt és előbb bezárta a folyosóra nyíló ajtót és a kampós botját a nyakába akasztotta, kényszerítve, hogy vele a díványon közösüljön. Segítségért nem kiáltott, mert nem volt ott senki. A bizonyítási eljárás során két érdektelen tanú (D. Julia és D. Mária) azt állította, hogy 1938. karácsonya és 1939. február 15. napjai között háztartási alkalmazottként az alperes szolgálatában álltak és rajtuk kívül cseléd lány nem volt alkalmazásban még kiegészítő minőségben sem, ez idő alatt a tanúk állandóan a szolgálati helyükön tartózkodtak és onnan még rövid időre sem távoztak el együttesen, így misére is csak akkor mehetett el az egyikük, ha már a másik onnan visszaérkezett. A tanúk a felperes anyját a házban nem látták és őt nem is ismerték. Az alperes tagadta a keresetlevélben foglaltakat. A felperes kérte a Zala vármegyei árvaszéki iratok beszerzését és dr. Szalay Gyula vármegyei tiszti főügyész kihallgatását arra vonatkozóan, hogy az alperes a gyermektartás mértékében egyeztetett a főügyésszel és előbb 600, majd 1200 pengőt ajánlott fel gyermektartásdíj végett. A bíróság végzésével elrendelte az árvaszéki iratok beszerzését, de a főügyész meghallgatására vonatkozó bizonyítási indítványt elvetette. A bíróság a két érdektelen tanú és az alperes eskü alatt tett vallomása alapján megállapította, hogy azok megcáfolják a felperes anyjának vallomását. Az alperes feleségének tanúkenti kihallgatását mellőzte mint szükségtelent arra vonatkozóan, hogy a felperes anyja a szolgálatukban állt-e, mert attól a két tanú vallomásával szemben annak igazolása, hogy 1939. január havában nála a felperes anyja kiegészítő háztartási alkalmazott volt, nem várható. A másodfokú bíróság ezért az elsőfokú bíróságnak a keresetet elutasító ítéletét helyes indokainál fogva helyben hagyta.

Az 1940. évből 34 gyermektartásdíj iránti per maradt fent, amelyekben többször olvasható, hogy 12 pengő alatti gyermektartásdíjat nem ítélt meg a bíróság, mivel 12 pengő

feltétlenül szükséges a gyermek tartásához és megfelel a bírói gyakorlatnak, hét alkalommal 12 pengőt, két alkalommal 13 pengőt, és három alkalommal 14 pengőt ítél meg a bíróság, amely perekben az alperes többnyire vagyontalan napszámos volt. Az egyik ügyben⁴²⁴ havi 26 pengő összegű tartásdíjat állapított meg a bíróság, amelyben a felperesi anya J. Eleonóra vagyontalan cselédlány volt, az alperes R. János községi főjegyző, akinek havi 240 pengő jövedelme, magánvagyonra és felesége volt. A felperes az alperes háztartásában dolgozott, amikor várandós lett az alperes a felperes el akarta hajtatni a gyermeket és a várandósság végén küldte el a felperest a szolgálatból. A felperes havi 30 pengő összegű gyermektartásdíjra formált igényt, valamint a terhességi és gyermekágyi, valamint a kelengyeköltségekre. A bíróság a kért összeget túlzónak találta, ezért 26 pengőt állapított meg. Négy perben a gyermekek elhunytak, így temetési költségekre szállította le a keresetet a felperes, valamint egy ügyben az alperes halála miatt utasították el a keresetet, mivel a hagyaték tiszta értéke nulla volt. Három perben a kereseti kérelem elutasításának indoka a bizonyítottság hiánya volt, mivel a tanúk nem tudták megerősíteni a felperes állítását, illetve a P.3099/1944. számú esetben a felperes a fogantatási időben tanúk vallomása alapján több férfival is nemileg érintkezett, így nem találta valószínűsíthetőnek a bíróság, hogy az alperes a gyermek apja. A háborús években találkozhatunk olyan esetekkel, amikor is a perek nagyon elhúzódtak, tekintettel arra, hogy az alperes nem tudott megjelenni a tárgyaláson, mivel katonaként szolgált. A P.2179/1940. számú perben például a negyedik tárgyaláson tudott csak megjelenni az alperes, bő félévvel az első tárgyalás kitűzése után. Ezek után az alperes tagadta a viszonyt és előadta, hogy tönkrement fakereskedő, aki a zsidótörvények⁴²⁵ miatt nem tud kereskedéssel foglalkozni és teljesen vagyontalan, viszont ebben az esetben is tanúk állították, hogy hallották, amikor kérdezte a felperestől, hogy „*hogyan van a kislányom?*”, valamint kérte, hogy ne perelje be a felperes, mert nincs pénze.

A vérvizsgálatot ugyan ismerték a korban, az összes vizsgált ítélet közül csak néhány esetben hivatkoztak az eredményére és a bíróság egyik esetben sem fogadta el megfelelő bizonyítékként még ebben az évben, mert azoknak az eredménye nem volt megbízható. A P.1962/1940. számú ügyben például az alperes nem ismerte el magáénak a gyermeket, nem voltak tanúk, a felperes pedig vérvizsgálatot kért. A Zalaegerszegi királyi Törvényszék mint másodfokú az alábbiként indokolta a döntést 1941. december 30. napján: „*az alperes által kért vérvizsgálat elrendelését a királyi Törvényszék mellőzte, mert a vérvizsgálat eredményét a*

⁴²⁴ MNL ZML10. c. P.1913/1940.

⁴²⁵ A zsidótörvényekre hivatkozást a peres iratokban csak a jövedelmi viszonyok vizsgálata körében találtam két esetben, azaz a P. P.2179/1940. és P.99/1942. számú ügyekben.

tudomány jelenlegi álláspontjára figyelemmel nem tekinti megfelelő bizonyító eszköznek arra, hogy a gyermek valakitől nem származhatik.” A P.1206/1938. számú ügy indokolásában pedig: *„a vérvizsgálat nem elfogadható, mert kétségtelenül nem megállapítható, hogy az alperes apa a vérvizsgálat alapján.”*

Az 1941. évben negyvenegy releváns ügy maradt fenn, a 1244/1941. számú ügyben a bíróság mulasztási ítéletet hozott, amikor is az alperes nem jelent meg a tárgyaláson többször sem. Ebben az évben már a 14 pengő megítélése volt a gyakoribb. A P.1995/1941. számú ügyben a tartásdíjat felemelte a bíróság, mivel az 1936. májusában megállapított 8 pengő óta a közszükségleti cikkek, de különösen az élelmiszer és a ruházati cikkek oly mértékben aránytalanok, hogy a 8 pengő a kiskorú gyerek tartására nem elegendő, emellett az alperes vagyona megduplázódott. A P.2092/1941. számú ügyben az alperes fizetése ugyan növekedett 100 pengőről 128 pengőre, azonban a gyermektartásdíjat 12 pengőről nem a kért 20, hanem csak 14 pengő mértékben emelte fel, mert *„igaz ugyan, hogy az alperes fizetése emelkedett, azonban a gazdasági és megélhetési viszonyok is romlottak.”* Az 1941. évben az anyatartás általános mértéke duplázódott, tekintettel arra, a napszám akkor már 2 pengő volt általában, nem 1 pengő. A vagyoni és társadalmi helyzet mellett megjelent a mai *„drágasági viszonyok”*, *„rendkívül nehéz, háborús gazdasági viszonyok”*, *„nehéz gazdasági helyzet”* körülményekre való hivatkozás is a tartás mértékének megállapítása körében.

Az 1942. évben egyre magasabb gyermektartásdíjat ítélt meg a bíróság, az összegek 12-20 pengő között mozogtak. Egy alkalommal, a P.162/1942.⁴²⁶ számú ügyben azonban csak 9 pengőt. Ezen eljárásban az alperes K. János elismerte, hogy a felperesnek ő az apja, de előadta, hogy nős, öt gyermeke van és vagyontalan napszámos. A bíróság a 2. számú ítéletében a kért 14 pengő helyett az ítélethozataltól kezdődően a gyermek tizenhat éves koráig havi 9 pengő gyermektartásdíjat állapított meg. Az indokolásban kifejtette, hogy azért az ítélethozataltól állapítja meg a tartási kötelezettséget, mivel a felperes a kereset beadásával indok nélkül késlekedett és az alperes családos ember. A mérték megállapításánál pedig figyelembe vette az anya társadalmi helyzetét és azt, hogy az alperesnek a törvényes gyermekeiről is gondoskodnia kell. A harmincöt releváns periratból öt alkalommal nem maradt fent az érdemi döntés, három alkalommal pedig elutasította a bíróság a keresetet. A gyermektartásdíj mértékét indokló visszatérő fordulat a következő volt: *„a bíróság figyelembe vette a felek társadalmi helyzetét, ennél kisebb összegből a gyermek nem tartható el, többet az alperes a saját megélhetésének veszélyeztetése nélkül nem fizethet.”*⁴²⁷ A gyermektartásdíj felemelése iránti pereket a

⁴²⁶ MNL ZML10. c. P.162/1942.

⁴²⁷ MNL ZML10. c. P.18/1942., P.32/1942., P.161/1942., P.493/1942., P.835/1942.

megváltozott gazdasági viszonyokra alapították a felperesek. A P.32/1942. számú perben a felperes előadta, hogy 1933-ban havi 10 pengő összegű gyermektartás díjat állapított meg a bíróság, azonban a gazdasági helyzet megváltozott, ezért havi huszonöt pengő összegre kérte felemelni a tartásdíjat. Az alperes előadta hogy a rendes jövedelme 120 pengő 50 fillér és 32 pengő lakbért fizet, nős és nemsokára gyermeke születik, őket kell eltartania, ezért kérte a kereset elutasítását. Előadta továbbá, hogy a jövedelme 1/3-a tartásdíj miatt letiltás alatt van. A bíróság a 3. számú ítéletben alaposnak találta azt hogy a gazdasági viszonyokra tekintettel megemlje a tartásdíj összegét, azonban ezt 13 pengőben látta indokoltnak, mert az nem fogja veszélyeztetni az alperes létfenntartását és megfelel az alperes illetményi viszonyainak és a felperes társadalmi állásához is illő eltartásához elegendő.⁴²⁸ A P.99/1942. számú perben azonban a bíróság elutasította a gyermektartásdíj felemelése iránti keresetet, mivel az alperes vagyoni viszonyai romlottak, ugyanis a zsidótörvények miatt nem kereskedhet úgy, mint előtte.⁴²⁹ A P.330/1942. számú felemelés iránti perben ugyan nem maradt fenn az ítélet, de az iratok alapján megállapítható, hogy a felperes azért kérte a gyermektartásdíj felemelését, mert az alperes vagyona 50 %-al megnövekedett, 225-230 pengő jövedelme van. Az alperes előadta, hogy az 1939. évben megállapított gyermektartásdíj óta megnősült, 2 gyermeke is van, valamint többször behívták katonának, így igazából csökkent a jövedelme. Azért érdekes ez az ügy, mert a bíróság megkereste az alperes munkáltatóját az alperes jövedelmének igazolása végett, azonban több irat nem maradt fent az eljárásból.⁴³⁰ A P.1716/1942. számú per pedig azért kiemelendő, mert a felperes az 1935-ben megállapított 8 pengő összeg felemelését kérte a felperes tekintettel a háborúra és arra, hogy az alperes fizetése 213 pengő és 56 fillér, a feleségének jól menő üzlete van, ezért 30 pengő összeget kért. A 6. számú ítélet 20 pengőre emelte az összeget a megváltozott viszonyokra tekintettel, valamint kitért arra is hogy a felperes keresetét nem kell megérdeklődni, mert munkásnő és egyébként is az apa köteles a gyerekekről gondoskodni.⁴³¹

A P.206/1943. számú tartásdíj felemelése iránt indított ügyben a bíróság 1944. január 1. napján hozott ítéletében kifejti, hogy egyes cikkek 50%-al, mások akár 100%-al drágultak. Emellett a *„perveztes alperes azért is inkább marasztalendő volt, mert rendes keresetet, jövedelmet biztosító korcsmája van és az áremelkedés kevésbé sújtja őt, mint a felperest”*.

⁴²⁸ MNL ZML10. c. P.32/1942.

⁴²⁹ MNL ZML10. c. P.99/1942.

⁴³⁰ MNL ZML10. c. P.330/1942.

⁴³¹ MNL ZML10. c. P.1716/1942.

1943-ban negyven ügy maradt fent, tizenhárom esetben nem maradt fent az ítélet és az összegek 14-35 pengő között mozogtak, leggyakrabban 20 vagy 25 pengő összegben. Egy alkalommal a P.334/1943. számú ügyben 40 pengő összeget is megítélt a bíróság, amelyben az alperes magántisztviselő volt, a havi jövedelme háromszáz pengő volt, csak egy alkalmazottat fizet, „*sem lakásért, sem kosztért nem kell fizetnie, mert azt a jómódú szüleitől kapja*”.⁴³² A felemelés iránti perekben legtöbbször a háborús viszonyokra hivatkoztak. A P.1286/1943. számú ügyben olvasható, hogy az alperes védekezéseként előadta, hogy a magyar királyi Curia gyakorlata a háborús viszonyok folytán beállott áremelkedést egyáltalán nem fogadja el jogos alapnak a tartásdíj felemelése kérdésében. A bíróságok gyakorlata alapján, ha csupán a háborús viszonyokra hivatkoztak a felek, az valóban nem volt elég a mérték módosítására, mert több indokolásban is olvasható, hogy mind a két felet érintették a viszonyok, viszont, ha a természetes apa vagyoni viszonyai javultak, akkor megemelték, valamint akkor is, hogyha a gyermek eltartásához szükséges közszükségletek megrágultak. A P.206/1943. számú ügyben a bíróság megemelte a tartásdíjat, mert egyes cikkek 50%-al, mások 100%-al drágultak. A katonai szolgálat alatti időszakra 25 pengő összeget ítél meg a bíróság, azonban utána 30 pengő összeget állapított meg. Kitért arra is az indokolásában, hogy a pervesztes alperes annál is inkább marasztalendő volt, mert rendes keresetet, jövedelmet biztosító kocsmája van és az áremelkedés kevésbé sújtja őt, mint a felperest.⁴³³

Az 1944-es iratok közül tizenhat ügy maradt fent, amelyek rendkívül hiányosak, 12 esetben az érdemi döntés nem maradt fent. A többi ügyben 20-35 pengő között mozogtak az összegek. Már ebben az évben, nevezetesen a P.712/1944. számú ügyben már nem konkrét pénzösszeget kért a felperes, hanem havi 80 kilogramm búzának megfelelő vámgabonára megszabott árak szerinti pénzbeli értéket.⁴³⁴

Az 1945-ös tartás tizenhárom perben már nem is pénznemben, hanem meghatározott mennyiségű búza árának megfelelő tartásdíjat kértek a felperesek, valamint a bíróság is ezen mértékegységben állapította meg a tartásdíjat a négy ügyben, amelyben fennmaradt az ítélet, tekintettel az inflációra és a pengő elértéktelenedésére. A pénzbeli érték ekkor már a tízszeresére nőtt, például havi 300 pengőt kért a felperes gyermekeként a P.597/1945. számú ügyben⁴³⁵. A P.727/1945. számú ügyben, amelyet szintén gyermektartásdíj felemelése iránt indítottak, a

⁴³² MNL ZML10. c. P.334/1943.

⁴³³ MNL ZML10. c. P.206/1943.

⁴³⁴ MNL ZML10. c. P.712/1944.

⁴³⁵ MNL ZML10. c. P.597/1945.

keresetben olvasható, hogy nem készpénzben kéri megállapítani, hanem értékálló dologban, gabonában vagy aranyban határozzák meg.⁴³⁶

Az 1946-os évben hetvenhat gyermektartás megállapítása iránti per volt folyamatban, az évi gyermektartásdíjjal kapcsolatos ügyek száma közel 780 darab volt. Nem maradt fent az ítélet 33 ügyben, négy esetben a keresetet elutasította a bíróság, két alkalommal pedig egyezséget kötöttek felek. Az év elején indult ügyekben még búza árának megfelelő összegben és adópengőben állapították meg a tartást, majd az 1946. augusztus 1. napja után a bevezetett új pénznemben, forintban. Az összegek 14 és 40 forint között mozogtak. A legtöbb eljárás a gyermektartásdíj felemelésére irányult, ahol a bíróság a gazdasági viszonyok mellett a felemelés alapjaként a pénznembeli változást jelölte meg, mivel a korábban pengőben megállapított gyermektartásdíjnak vásárlóereje nincs. A keresőképeség vonatkozásában viszont kiemelendő a P.321/1946. számú eljárás, amelyben a felperes elmúlt 16 éves, azonban mindkét lábára béna volt. Az elsőfokú bíróság 4. számú ítéletében 36 pengő gyermektartásdíjat ítélt meg addig, amíg a keresőképtelensége meg nem szűnik. Megállapította, hogy csak lassan és segítséggel tudja a helyét megváltoztatni, ezért keresőképtelennek minősül. A Zalaegerszegi Törvényszék mint másodfokú bíróság megváltoztatta az ítéletet és leszállította a tartást 25 forintra a gyermek nagykorúságának eléréséig. Az indokolásában kitért arra, hogy tanúvallomások megerősítették, hogy az alperest látták marhákat őrizni, valamint burgondit csírázni, nehezen és bottal járt, azonban a feladatot el tudta végezni. A tanúvallomásokra figyelemmel az elsőfokú bíróság tévesen állapította meg a felperes teljes munka- és keresetképtelenségét, mert azokból okszerűen csak azt lehet megállapítani, hogy a felperes azért, mert mindkét lábára nagymértékben béna, bottal jár, a nagyobb testi erőt és a több járást igénylő munkák elvégzésére képtelen ugyan, a könnyebb és a hosszabb járást nem igénylő munkák elvégzésére (varrás, foltozás, főzés, kisebb mosás, takarítás, vasalás, majorság őrzése, morzsázás, burgundi csírázás stb.) azonban képes, tehát a felperes nem tekinthető teljesen munka- és keresőképtelennek, hanem nagyobb mértékben csökkent keresőképeségű, illetve munkaképeségű. Ezekre tekintettel tartásdíj kiegészítés címén ítélte meg a 25 forintot, azt is csak a felperes nagykorúságának – ezen időn belül keresőképeségének – eléréséig, mert ezalatt az idő alatt esetleg módjában lesz a felperesnek olyan ülőmunkát igénylő szakmát elsajátítani, amely által megélhetését biztosítani tudja, ami lehetősége szerint a kötelességében is áll.⁴³⁷

⁴³⁶ MNL ZML10. c. P.727/1945.

⁴³⁷ MNL ZML10. c. P.321/1946.

6. A törvénytelen származású gyermek tartása 1947-1953 között

6.1. A törvényi szabályozás

A heves, a család és egyén (gyermek) érdekeit szembeállító, több ülésnapig tartó nemzetgyűlési vita⁴³⁸ után 1946. december 19. napján hirdették ki a házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló 1946. évi XXIX. törvénycikket, amelynek legfőbb *novuma* az volt, hogy megszüntette a törvényes házasságból és azon kívül született gyermekek, vagyis a törvényes és a törvénytelen gyermekek közötti jogi különbségtételt. A Tanácsköztársaság ideje alatt erre már volt törekvés, a Forradalmi Kormányzótanács 1919. március 26. napján megjelent VII. sz. rendeletének 1. § *szertint* „a Magyarországi Tanácsköztársaság törvénytelen gyermeket nem ismer. Mindazok a jogok és kötelezettségek, amelyek a törvényes házasságból született gyermeket megilletik (pl. névviselés, tartás, családi pótlék stb.) csorbíthatatlanul kiterjednek azokra a gyermekekre is, akik házasságon kívül születtek.” Helyet kaptak a rendeletben az apaság megállapításának és apai elismerésnek az eljárásjogi szabályai is,⁴³⁹ azonban a kommün bukásával ezt a rendelet is hatályon kívül helyezték.

A házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló törvénycikk a magyar családjogtörténet szempontjából is figyelemre méltó, mivel ez volt az első olyan törvény, amely a házassági köteléki jogon kívül átfogóan, tételes jogilag szabályozott olyan családjogi intézményeket, amelyekről azelőtt csak különálló törvények rendelkeztek legfeljebb néhány szakaszban⁴⁴⁰ vagy egyáltalán nem.⁴⁴¹ Olyan alapintézmények ezek, amelyek ma már szerves részét képezik a Polgári Törvénykönyv Családjogi Könyvének: a fogantatási idő vételeme, apai elismerés, apaság megállapítása, gyermekelhelyezés és szülői hatalom, gyermektartásdíj, valamint a gyermek névviselése és ezek eljárásjogi szabályai.

A törvénytelen gyermekek tartására vonatkozó fejezetben már kifejtettem, hogy milyen különbségtételt figyelhetünk meg a törvényes és törvénytelen gyermekek között, különösen a

⁴³⁸ Nemzetgyűlési napló, 1945. III. kötet. 815-870., 961-897., IV. kötet 271-294., 315-342., 381-398.

⁴³⁹ Köte Sándor–Ravasz János (szerk.): Dokumentumok a magyar nevelés történetéből 1849-1919. Tankönyvkiadó, Budapest. 1979. 506.

⁴⁴⁰ Az 1946. évi XXIX. törvénycikk hatálybalépése előtt az abban foglalt intézményekről rendelkezett – a teljesség igénye nélkül – a gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről szóló 1877. évi XX. törvénycikk (Gyt.) 11. § a gyermektartásról, a 13. § a gyermekelhelyezésről, a II. fejezet az atyai hatalomról; a házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. törvénycikk (Ht.) 95. § és 105. § a gyermekelhelyezéséről és gyermektartásról a Ht. 103. § különélő szülő kapcsolattartásáról, az 1894. évi XXXIII. törvénycikk az állami anyakönyvekről 38. § és 42. § a gyermek névviseléséről.

⁴⁴¹ A fogantatási idő fogalma a polgári törvénykönyvek tervezeteiben és javaslatában jelent meg, valamint a bírói gyakorlatban, törvényben nem.

gyermektartásdíj tekintetében az 1947. évig és melyek voltak azok a kihívások, amire a jognak választ kellett adnia.

Ezen a fennálló helyzeten kívánt változtatni az 1946. december 19. napján kihirdetett házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló 1946. évi XXIX. törvénycikk. A miniszteri indokolás kitért arra, hogy a házasságon kívül született gyermekek jogállása rendezetlen és csak szokásjogi úton volt szabályozva, továbbá ezek a rendelkezések annyira elavultak és igazságtalanok, hogy feltétlenül szükség van a reformjukra. A szülők cselekedeteiért a társadalom megbélyegzi a gyermekeket, akiket kiközösítenek az anyával együtt,⁴⁴² ők gyakran lépnek a bűnözés útjára. Ezek kiküszöbölése érdekében a törvénynek két célja van, az egyik, hogy a törvényes és törvénytelen származás megkülönböztetése megszűnjön, a másik pedig, hogy jogilag egyenlőek legyenek a házasságból és a házasságon kívül született gyermekek.⁴⁴³

A törvényes és törvénytelen gyermekek családjogi helyzetének vizsgálatához hozzátartozik néhány fontosabb családjogi változás bemutatása.

A vélelmezett fogantatási időt az Áptk. első szövegének (1900) 188. §-a szerint⁴⁴⁴ a gyermek születése napját megelőző száznyolcvanegyedik és háromszázadik nap közötti időszak jelentette, mindkét határnap beszámításával. A második szöveg (1913) 92. §-a⁴⁴⁵ és az 1928. évi Mtj. 182. §-a⁴⁴⁶ ezt a száznyolcvanegyedik és háromszázkettedik nap közötti időben állapította meg, amelyet az 1946. év XXIX. törvénycikk is fenntartott. A törvény e részében egy megdönthető vélelmet állított fel, amelynek ellenkezőjét a gyermek érdekében bizonyítani lehet.⁴⁴⁷ A magánjogi kódex tervezeteiben⁴⁴⁸ és a javaslatban⁴⁴⁹ a jogalkotó a gyermek törvényes státusa érdekében engedte volna meg annak a bizonyítását, hogy a gyermek a vélelmezett fogantatási idő előtt fogant, ezt a megfogalmazást az 1946. évi XXIX. törvénycikk természetesen elvetette, mivel a jogalkotó célja a törvényes és a törvénytelen gyermekek közötti különbségtétel megszüntetése volt.

⁴⁴² 1946. évi XXIX. törvénycikk indokolása, Általános indokolás.; Varga István: Törvénytelen gyermekek tartása, mint szociális védelmi mechanizmus a két világháború közötti Magyarországon. Esély 2018/1. 64.

⁴⁴³ 1946. évi XXIX. törvénycikk 1. §

⁴⁴⁴ A magyar általános polgári törvénykönyv tervezete. Első szöveg. Második kiadás. Budapest, Grill Károly Cs. és Kir. Ud. Könyvkereskedése, 1900. 42.

⁴⁴⁵ A magyar polgári törvénykönyv tervezete. Második szöveg. Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1913. 24.

⁴⁴⁶ Magyarország Magánjogi Törvénykönyve, a m. kir. igazságügyminiszter által 1928. március 1-én az Országgyűlés elé terjesztett törvényjavaslat. Budapest 1928. 182. §

⁴⁴⁷ 1946. évi XXIX. törvénycikk 2. §

⁴⁴⁸ Áptk. 1900., Áptk. 1913.

⁴⁴⁹ Mtj. 188. §

A törvény meghatározta a házasságon kívül született gyermek fogalmát, akinek azt a gyermeket kellett tekinteni, akinek anyja a vélelmezett fogantatási idejében nem állt házassági kötelékben vagy akiről a bíróság jogerősen megállapította, hogy a házasságon kívül született. Az érvénytelen házasságból fogant gyermeket nem lehetett házasságon kívül születettnak tekinteni.⁴⁵⁰

A házasságon kívüli születés megállapítására a férj a gyermek születéséről való tudomásszerzést követő; a gyermek pedig a nagykorúságától vagy a kereseti kérelmét megalapozó tényről való tudomásszerzéstől számított egy éven belül indíthatott pert. A bíróság akkor adott helyt a keresetnek, hogyha a házasfelek a fogantatási időn belül nemileg nem érintkeztek vagy a körülmények szerint egyébként lehetetlen, hogy a gyermek a férjtől származik, vagy ha a gyermek a házasság megszűnése, vagy érvénytelenné válása után fogant.⁴⁵¹

A házasságon kívül született gyermek apjának jogi úton történő megállapítása kétféleképpen történhetett. A gyermeket az apa teljes hatályú atyai elismerő nyilatkozattal magáénak ismerhette el,⁴⁵² amely megtámadható volt a gyermek, illetve a nyilatkozattevő apa által.⁴⁵³ Elismerés hiányában a bíróság három esetben állapította meg a jogosult kérelmére az apaságot.⁴⁵⁴ Az első az volt, amikor az atya a gyermek anyjával a fogantatási időn belül életközösségre utaló körülmények között huzamosabb ideig együtt élt (ún. vadházasság esete), a második eset az elsőtől abban tért el, hogy az atya a gyermek anyjával a fogantatás ideje alatt nem élt együtt, azonban huzamosabb időn át nemi viszonyt folytatott vele. A harmadik eset pedig, amikor a férfi a gyermek anyjával a fogantatás idejében nemileg érintkezett és az összes körülmény gondos mérlegelése mellett alapos következtetést lehet vonni arra, hogy a gyermek az említett nemi érintkezésből származik.⁴⁵⁵

A törvény rendelkezett az utólagos házasságkötés hatásáról is. Ebben az esetben, ha az apa az anyakönyvvezető előtt a gyermek anyjával történő házasságkötést megelőzőleg nem jelentette ki, hogy a gyermek nem tőle származott, akkor a gyermeket a születésére visszamenő hatállyal házasságból születettként kellett tekinteni.⁴⁵⁶

⁴⁵⁰ 1946. évi XXIX. törvénycikk 3. §

⁴⁵¹ 1946. évi XXIX. törvénycikk 4. §-5. §

⁴⁵² 1946. évi XXIX. törvénycikk 9. §-10. §

⁴⁵³ 1946. évi XXIX. törvénycikk 11. §-15. §

⁴⁵⁴ 1946. évi XXIX. törvénycikk 17. §

⁴⁵⁵ 1946. évi XXIX. törvénycikk indokolása 17. §

⁴⁵⁶ 1946. évi XXIX. törvénycikk 20. §

A törvény rendelkezett az államfői kegyelemmel történő törvényesítés intézményének megszüntetéséről is.⁴⁵⁷ Erre két esetben volt lehetőség: egyik, ha a házasságkötés lehetetlen volt, vagy pedig egyéb méltánylást érdemlő okból, kérhették ezt az apa halála után is, amennyiben életében elismerte magáénak a gyermeket, a törvényesítés hatálya pedig az államfői határozat keltétől kezdődött. Tekintettel arra, hogy a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal és a bíróság általi megállapítással lehetséges volt az apaság megállapítása, a gyermek születésétől kezdődő hatállyal, valamint így a gyermek az apával rokoni – és ezáltal öröklési kapcsolatba került – az új törvény rendelkezései kedvezőbbek voltak a gyermekre nézve, ezért az államfői törvényesítés intézményét a jogalkotó megszüntette.⁴⁵⁸

A házasságon kívül született gyermek a születési anyakönyvbe atyjaként bejegyzett személy családi nevét viselte, azonban addig, amíg az anyakönyvben atyára vonatkozó bejegyzés nem történt meg, a gyermek anyjának családi nevét kellett hivatalosnak tekinteni. Ha az anya nem volt hajadon, a gyermek családi neve az anya hajadonként viselt neve lett.⁴⁵⁹

A különélő szülők megegyezhettek a gyermekelhelyezés kérdésében, ennek hiányában a gyámhatóság határozott arról, hogy a gyermeknek melyikük viselje gondját. Ebben az esetben a törvény szerint leánygyermeket és a hétévesnél nem idősebb fiút rendszerint az anya, a hétévesnél idősebb fiút pedig rendszerint az atya gondviselésére kellett bízni, amely az 1877. évi gyámtörvény rendelkezéseivel megegyezett. A gyermek azonban csak az apával közös háztartásban élő házastársának hozzájárulásával kerülhetett az apjához, valamint, ha ez a házasságból származott gyermekek jogos érdekeivel nem állt ellentétben. A gyámhatóság eltérhetett ezektől a szabályoktól, ha ezt a gyermek nyilvánvaló érdeke kívánta,⁴⁶⁰ így a gyermeket – amennyiben ez az érdeke – nem szakították el az anya mellől, tehát nem kényszerítették egy olyan környezetbe, ahol esetlegesen nem gondoskodnak róla megfelelően, illetőleg nem szeretik.⁴⁶¹ A másik oldalról megközelítve, ez a rendelkezés az apa együtt élő házastársának és a házasságból született gyermekeinek az érdekét is védte. Ezekből a rendelkezésekből azonban az tűnik ki, hogy bár a törvény célja a házasságból és a házasságon kívül született gyermekek közötti hátrányos megkülönböztetés megszüntetése volt, mégis előnyben részesültek a házasságból született gyermekek és a házasság intézményének védelme még mindig nagyobb hangsúlyt kapott, mint a házasságon kívül született gyermek érdeke.

⁴⁵⁷ 1946. évi XXIX. törvénycikk 21. §

⁴⁵⁸ 1946. évi XXIX. törvénycikk indokolása 21. §

⁴⁵⁹ 1946. évi XXIX. törvénycikk indokolása 23. §

⁴⁶⁰ 1946. évi XXIX. törvénycikk 24. §

⁴⁶¹ 1946. évi XXIX. törvénycikk indokolása 24. §

A kiskorú gyermek feletti szülői hatalomra vonatkozó 10.470/1945. M. E. számú rendelet szabályait a törvény hatályon kívül helyezte és helyette új normákat alkotott. A kiskorú gyermekek gyámság vagy szülői hatalom alatt álltak, és a házasságon kívül született gyermekekre is a Gyt. szabályait kellett alkalmazni a törvényben meghatározott eltérésekkel.⁴⁶² Így a házasságon kívül született gyermek felett az atya csak akkor gyakorolta a szülői hatalmat, ha az apa nagykorú volt és a gyermeket az ő gondozására bízták, vagy, ha nem nála helyezték el a gyermeket, de a szülői hatalom gyakorlását a gyámhatóság fontos okból ráruházta. Ebben az esetben a szülői hatalom gyakorlását meg lehetett szüntetni, ha az atya magatartásában gyermeke iránt nem nyilatkozott meg az a felelősségérzet és gondoskodás, amely a jó atyától a természet rendje és az erkölcs szabályai szerint elvárható.

A nagykorú anya azokban az esetekben gyakorolta a szülői hatalmat, amelyekben ez a jog a házasságból született gyermek anyját is megillette, valamint, ha annak gyakorlása az atyát a fentiek szerint nem illette meg, vagy ha a gyermeknek nem volt apja. A perekben a házasságon kívül született kiskorú gyermeket – amennyiben gyámság alatt nem állt – a gyámhatóság által erre a célra kirendelt gondnok képviselte. A szülő, mint a gyermek törvényes képviselője, e keresetekkel kapcsolatban csak a gondnok kirendeléséig felmerülő halaszthatatlan tennivalókat végezhetette el.⁴⁶³

A gyermektartásdíj tekintetében azokat a rendelkezéseket emelem ki, amelyek a bírói – vagyis a korábbi – gyakorlattól eltértek, valamint, amelyek néhány vitatott kérdést szabályozva ezzel elősegítették a törvényes és törvénytelen gyermekek közötti különbségek eltörlését.⁴⁶⁴

A törvény hatálybalépésével a házasságon kívül született gyermek tartása is az apja társadalmi állásához, valamint a vagyoni és kereseti viszonyaihoz igazodott. A házasságon kívül született gyermek is jogot formálhatott arra, hogy a tehetségének, hajlamainak, szorgalmának, esetleges vagyonának, valamint a tartásra kötelezett vagyoni és kereseti viszonyainak megfelelő, önálló keresetre képesítő taníttatásban részesüljön.⁴⁶⁵ Ez jelentős előrelépés volt, mivel a törvény hatálybalépése előtt az önálló keresetre képesítő taníttatást kellett fedeznie a gyermektartásdíj mértékének, a keresőképes életkor elérése pedig csupán az anya társadalmi állásához igazodott. Ezzel a törvény lehetőséget nyújtott arra, hogy a jobb

⁴⁶² 1946. évi XXIX. törvénycikk indokolása 25. §

⁴⁶³ 1946. évi XXIX. törvénycikk 25. §

⁴⁶⁴ Lásd még: Krausz Bernadett: A kiskorú gyermek tartásának szabályozása a polgári korban Magyarországon a hatályos szabályozás tükrében. Diké, 2019/1. 83-100; Krausz Bernadett: The Difference between the Legal Status of Minor Children Born In and Out of Wedlock Regarding Maintenance in the Hungarian Customary Law and Court Praxis before 1946. Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs 2020/2. 317-323.

⁴⁶⁵ 1946. évi XXIX. törvénycikk 26. §

képességekkel rendelkező házasságon kívül született gyermekek magasabb képesítést szerezhessenek.⁴⁶⁶

A másik két nagy vitás kérdés a felek közötti egyezség körében merült fel. Kell-e a gyámhatóság jóváhagyása az egyezség érvényességéhez, illetve, ha igen, később az megváltoztatható-e? A törvény akként rendelkezett, hogy a házasságon kívül született gyermek és az apa közt a jövőben teljesítendő tartásra vagy annak megváltására létrejött megegyezéshez a gyámhatóság jóváhagyása szükséges. A tartás mértékét vagy módját megállapító egyezség nem zárta ki azt, hogy a jogosult a tartás felemelését vagy új megállapítását követelhesse, ha az egyezséggel megállapított tartás számba vehetően csekélyebb, mint amennyi a törvény szerint járna, vagy ha a tartásra irányadó viszonyok utóbb lényegesen megváltoztak.⁴⁶⁷

A törvény tartalmazta annak a lehetőségét, hogy a tartási kötelezettséget az apaság megállapítása nélkül alapítsa a bíróság, ami szintén a korábbi szokásjogi joggyakorlatot emelte törvényi szintre. Ez alapján, ha nincs senki, akit atyai elismerő nyilatkozat, vagy atyaság bírói megállapítása által a házasságon kívül született gyermek atyjának kell tekinteni, a gyermeket az köteles eltartani, aki a gyermek anyjával a fogantatás idejében nemileg érintkezett. Ezt a rendelkezést csak akkor nem lehetett alkalmazni, ha a körülmények szerint nyilvánvalóan lehetetlen volt, hogy a gyermek az említett nemi érintkezésből származik, vagy a gyermek anyja a kéjelgést a fogantatás idejében keresetszerűen üzte. A törvény eszerint a feslettségi kifogás körét jelentősen korlátozta.⁴⁶⁸ A törvényjavaslat indokolásában a jogalkotó kifejtette, hogy azt a rendelkezést, amely szerint a gyermek – az anyja feslett élete okából – akkor sem követelhet tartást, ha anyja a nemi érintkezést a fogantatás idejében a szeméremérzet teljes hiányára valló módon üzte, nem tartotta fenn. Abból ugyanis, hogy az alperesként perbevont férfi a nemi érintkezésnek a szeméremérzetet sértő módon való végrehajtását bizonyítani tudja, nem lehet megnyugvással arra következtetni, hogy a nő válogatás nélkül érintkezett bárkivel, tehát olyan nagyszámú férfival, hogy ezek közül egyetlen, általa kiválasztott férfinak tartásra kötelezése a jogérzetet sértené. Ha azonban a gyermek anyja a fogantatás idejében a kéjelgést keresetszerűen üzte, akkor az említett következtetést le lehet vonni, ezért az indokolás szerint igazságtalan lenne, ha valaki pusztán azon az alapon, hogy az ilyen nővel nemileg érintkezett, tartásra lenne kötelezhető.⁴⁶⁹

⁴⁶⁶ Krausz Bernadett: A kiskorú gyermek tartásának szabályozása a polgári korban Magyarországon a hatályos szabályozás tükrében. Diké, 2019/1. 87.

⁴⁶⁷ 1946. évi XXIX. törvénycikk 28. §

⁴⁶⁸ 1946. évi XXIX. törvénycikk 32. §

⁴⁶⁹ 1946. évi XXIX. törvénycikk indokolása 32. §

A törvény fenntartotta azt a szokásjogi rendelkezést is, hogy a tartásra kötelezett tartozásáért a szülője kezes módjára felel, amennyiben a tartásra kötelezett egészben vagy túlnyomórészen szülőjének gazdaságában, üzletében vagy más kereső foglalkozásában fejt ki tevékenységét és ezért megfelelő díjazásban nem részesül és ez a kötelezettsége akkor is fennállt, ha a tartásra kötelezett tevékenységében önhibáján kívül ideiglenesen akadályozva van.⁴⁷⁰

A törvény heves vitája során felmerülő érveket és ellenérveket tudományos módon összefoglalták a Jogtudományi Közlöny hasábjain a korabeli jogászok. Bacsó Ferenc szerint az alig szokott előfordulni, hogy valamely jogi reformnak ne akadna bírálója, viszont az is ritkán fordul elő, hogy egy törvényjavaslatot olyan példátlan heveséggel támadjanak, mint azt a házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló törvénnyel tették. Az ellenzők szerint ez a jogszabály az erköcstelenséget iktatja törvénybe, a házasság mint felesleges jogintézmény elsorvasztásra van ítélve, a javaslat elfogadásával az egynejűséget adná fel a társadalom, hogy annak helyébe a poligámián túlhaladva, primitív degenerált törzsek promiszkuitását helyezzük előtérbe. Álláspontja szerint a törvény érdemben szűkebb terjedelmű reform, mivel a bírói gyakorlatban már több, mint három évtizede érvényesülő szokásjogi szabályokat emelt törvényi szintre, olyan családjogi és ebből következően örökjogi jogosultságokkal ruházta fel a házasságon kívül született gyermeket apai oldalon, amelyek anyai oldalon már eddig is megillették őket. A törvény a rokoni kapcsolatot a vérségi kapcsolatra alapítja, mivel álláspontja szerint a férfival való vérségi kapcsolat ugyanolyan erkölcsi jelentőségű, mint a nővel fennálló vérségi kapcsolat, ezáltal az erkölcs által sugallt jogi konzekvenciái is csak azonosak lehetnek.

Azon állásponttal szemben, hogy a törvény a házasság intézménye elleni támadás, felhozta, hogy ez a házasságon kívül született gyermek anyját nem nyilvánítja sem közvetlenül, sem közvetve az apa feleségévé, vele szemben sem tartási, sem öröklési, sem névviselési igényt vagy bármely házassággal egybekötött jogosultságot nem keletkeztet. Kiemelte, hogy a Curia harmincéves gyakorlata alapján a nő házasságtörésből származó gyermeke vonatkozásában eddig is kizárta a férjet a hitvestársi öröklésből és egyenlő jogokat biztosított a házasságból és azon kívül született gyermekei részére, azonban az anya vonatkozásában a bíróság joggyakorlatával szemben soha nem hallotta emlegetni azt a vádat, hogy szétrombolja a családot és nem is észlelt ilyen következményeket, álláspontja szerint a törvényjavaslat épp hogy a család szentségét és tisztaságát védi azáltal, hogy a családfő felelősségérzetét nem engedi könnyedén elviselhető kibúvókkal elaltatni, hanem azt a jog szigorú szabályaival ében

⁴⁷⁰ 1946. évi XXIX. törvénycikk 35. §

tartja és fokozza. Azon kérdéskörben, hogy szereshető-e bizonyosság az apa és a gyermek között fennálló vérségi kapcsolatra arra az álláspontra helyezkedett, hogy ez a bizonyítás körébe tartozik, és ha elfogadjuk a bizonyítás eredményét a házasságból született gyermek férjtől való származásának megtámadásánál, akkor miért ne lehetne elfogadni az összes körülmény gondos mérlegelése mellett azt, hogy a gyermek az adott férfitől származik.⁴⁷¹

Az aggályait kifejezők közül Szladits felismerte, hogy a házasságon kívüli gyermekek jogi helyzetének a rendezése a haladó törvényhozás elsőrendű feladata, szerinte a törvény jogszerkezeti kidolgozása tökéletes munka és korszakos jelentőségű haladást jelentett, amely két egymásnak ellentmondó érdeket érint, így az ártatlan gyermek védelméhez fűződő emberiességi érdeket, valamint a házasságnak mint a társadalom alapsejtjének szilárdságához fűződő közérdeket. Aggodalmát viszont ő is kifejezte abban a körben, hogy a család védelme érdekével szemben álló lehet, hogy a házasságban született gyermeke is a rokona, így örököse lesz, szerencsésebbnek tartotta volna az 1912. évi svájci magánjogi törvénykönyv álláspontját amely nem engedi meg a házasságtörésből született gyermek esetén a teljes hatályú apai elismerést, sem az apaság megállapítása iránti keresetindítást abban az esetben ha az apa a nemzéskor házassági kötelékben élt, mert ugyan a magyar megoldás következetesebb, de úgy vélte, hogy a törvényes család tagjait jobban meg kellene védeni a férj házasságtörésének következményei ellen, és nem tartotta indokoltnak azt, hogy a házasságon kívül született gyermeknek törvényes öröklési joga legyen az apa rokonai után, valamint korlátozásokkal tudta elképzelni ezen utódoknak a házasság utáni öröklését.

A képzelt apa bejegyzését nem tartotta szerencsésnek, valamint azon intézkedéseket, amelyek az anyakönyvekben a házasságon kívüli születés leplezésére szolgálnak, ugyanis álláspontja szerint erről a gyermek előbb, vagy utóbb tudomást fog szerezni, amely súlyos lelki krízist idéz elő benne, valamint a törvény a házasságon kívüli származást úgy állítja be, mintha abban valami rejtegetni, tehát szégyellni való volna. Álláspontja szerint sokkal inkább a társadalmi előítéleteknek a leküzdésén kellene dolgozni szociális neveléssel. Hangsúlyozta, hogy a képzelt apa helyett a gyámhatóságnak az elenyésző számú házasságon kívül született gyermek részére apa-helyetttest kéne kirendelni, akinek tanácsadó szerepe lenne az anya mellett, ellenőrizhetné a gyermek nevelését, valamint magasabb állami szerepvállalással, nemzeti segélyakció keretében pénzügyileg kellene alátámasztani a gyermekvédelmi szervek bekapcsolásával a nevelőgondozást. Előnyösebbnek tartotta volna, hogy a házasságon kívül

⁴⁷¹ Bacsó Ferenc: Erkölcsi vita egy törvényjavaslat körül. Jogtudományi Közlöny 1946/23-24. 319–323.

született gyermekek jogi helyzetének reformja többet nyújtson a szociális gondoskodás terén, mint a házasságon alapuló család szerkezetének megbontásában.⁴⁷²

Teller Miksa Szladits álláspontját kiegészítette azzal, hogy nem a házasságon kívül született gyermek, hanem a mostohaanyjának jogi helyzete szemszögéből mutatta be a felmerülő problémákat. Hangsúlyozta, hogy azokban az esetekben, ha az anyának a házasságból született gyermeke nincsen, akkor végrendelet hiányában a házasságon kívül született gyermek öröklí az apja egész vagyonát, a mostohaanyát csak az özvegyi haszonélvezet illeti meg az őt illető közös szerzeményem kívül. Ha pedig született a házasságból gyermek, azonban az apának nincs végrendelete, akkor a házasságon kívül született gyermek egy gyermekrészt öröklí, végrendelet esetén kötelesrészre tarthat igényt. Álláspontja szerint ezáltal az özvegy ki lesz szolgáltatva a házasságon kívül született gyermeknek, ha pedig a gyermek kiskorú, akkor ezen gyermek anyjának. A törvény további hiányosságának tartotta, hogy az nem állapít meg jogvesztő határidőt az apaság megállapítására, így akár huszonegy évig is várhat a perindítással a házasságon kívül született gyermek, illetve az anyja, és előfordulhat, hogy a gyermek csak a hagyatéki tárgyalás során jelentkezik, vagy akár az után. Álláspontja szerint a kodifikátorok is látták ezeket a problémákat, és abból, hogy nem védtek meg az özvegyet, arra lehet következtetni, hogy nem is akarták, mert fontosabbnak tartotta a jogalkotó a házasságon kívül született gyermek legmesszebb menő védelmét, amivel álláspontja szerint messze túllöttek a célon.⁴⁷³

Nizsalovszky Endre szintén elismerte azt, hogy számos szempontból előrelépést jelent a törvény és egyetértett Bacsó Ferencsel azokban az esetekben, amíg olyan férfiról van szó, akinek a valóságos apasága kétségtelenül be van bizonyítva. Álláspontja szerint azonban ez nemcsak bizonyítási kérdés, hanem annál sokkal több. Az apaság megállapításának a törvény 17. § a) és b) pontja esetében, ahol a huzamosabb együttélés vagy viszony egymagában elegendő az apaság megállapításához, a gyermeknek egy meghatározott férfitól származása tekintetében az ágyas kapcsolat a törvényes házassággal egyenrangúvá válik, eszerint a törvényhozó olyan szinten bízik az „*ágyas nőnek az ágyaláshoz való hűségében, mint a hitvestársi hűségben*”, amelyben az ágyasok közti kapcsolat eddiginél lényegesen kedvezőbb megítélése mutatkozik. A bizonyítási eljárás leegyszerűsítése megnyugtató a nők számára azonban így „*könnyen a megszedült férfi nyakába lehet varrni olyan gyermeket is, aki egészen mástól származik*”.

⁴⁷² Szladits Károly: A házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló törvényjavaslat. Jogtudományi Közöny 1946/15-16. 210–212.

⁴⁷³ Teller Miksa: A házasságon kívül született gyermek mostohaanyjának jogi helyzete. Jogtudományi Közöny. 1946/17-18. 237-238.

Álláspontja szerint a helyes, a feleség, valamint az ágyas méltó megkülönböztetését jelentő megoldás az lett volna, ha a kritikus időben mással való érintkezés vagy az erre utaló kapcsolat kizárta volna az apaság megállapítását. Kiemelte ő is, hogy a törvény a házasságkötési hajlandóság aláadására nem vezet, csökkenhet a gyermekhalandóság, viszont aggályát fejezte ki, hogy a tartás mértékének az apa vagyoni viszonyához igazítása „női fondorlatra” ad lehetőséget, miszerint, ha a fogamzási időben több férfival érintkezett nemileg, akkor a fizetőképesebb személyt jelöli meg apaként. Hangsúlyozta, hogy Bacsó Ferencsel nem az erkölcsi kérdésekben nem ért egyet, hanem míg *Bacsó* magánjogi fejtegetéseiben azon esetekre világít rá, ahol a valóságban a jogszabály által feltételezett tényállás játszódott le, addig ő a perjogi szemlélet hatása alatt azon problémákat veti fel, ahol a valóságos tényállás és a perbeli tényállás között divergencia van.⁴⁷⁴

Mikos Ferenc, aki a törvényjavaslat előkészítésében részt vett, cáfolta Szladits Károly és Teller Miksa problémafelvetéseit. Szladits álláspontjával szemben, az öröklési jogi kérdések tekintetében felvetette, hogy a házasságon kívül született gyermek öröklési jogának korlátozása a jogállásuk egyenlőségének elejtését jelentené, amire csak akkor lehetne lehetőség, ha ezt magasabb érdek feltétlenül megkívánná. Felmerül a kérdés, hogy az özvegy, a feleség vagy a házasságból született gyermekek érdekét lehet-e magasabb érdeknek tekinteni. Álláspontja szerint a jog erre már megadta a választ, ugyanis amennyiben az anya követ el házasságtörést, és abból házasságon kívüli gyermeke születik, ezen gyermek ugyanúgy örököl anyja és anyja rokonai után, mint az anya házasságából született gyermekei, amely ugyanúgy sértheti a házasságából született gyermekek a jogi érdekét, mintha az az apa házasságtöréséből származó gyermeke lenne. Miért legyen akkor több joga az anya házassága alatt született házasságon kívüli gyermekének, mint az apa házasságon kívüli gyermekének? Hangsúlyozta, hogy a képzelt apára vonatkozó rendelkezés valóban egy szükségmegoldás, amely ugyan a valóságot tagadja, de nem a gyermek, hanem azok előtt, akikkel a gyermeknek dolga akad az életben. Egyetértett azzal, hogy a gyermeknek valóban nem kellene szégyellenie a származását, azonban álláspontja szerint a társadalmi előítéletek miatt még hosszú ideig mégis szégyellni fogja, a képzelt apa bejegyzésével ezen a súlyon enyhíteni lehet.

Teller észrevételeivel kapcsolatban előadta, hogy a házasságon kívül született gyermek az apa feleségével nem kerül olyan kapcsolatba, amely a mostohaanya elnevezést indokolttá tenné. Kiemelte, hogy Teller helytelenül értelmezi a keresetindítási határidőt, ugyanis a házasságon kívüli születés bírói megállapítására irányuló keresetre vonatkozik a gyermek

⁴⁷⁴ Nizsalovszky Endre: A házasságon kívüli gyermek jogállása és az erkölcs. Jogtudományi Közlöny 1947/3-4. 51–53.

nagykorúságáig, vagy a tudomásszerzéstől számított egyéves határidő, az apaság megállapítására irányuló keresetre nem. Az ebből fakadó nehézségeket nem látja olyan súlyosnak, tekintettel arra hogy az apasági kereseteket a gyermek születését követő időben megindítják, mert ez a gyermek és az anya érdeke, ugyanis a gyermeknek tartásdíjra van szüksége, valamint neki minél előbb nevet akar adni, továbbá a per késedelmes megindítása a pernyertes esélyeit is rontja, mivel a tanúk meghalnak, az emlékezetükben az események elmosódnak, valamint az anya vallomását a bíróság az indokolatlan késedelem miatt aggályosnak találhatja. Ha pedig a per mégis későn indulna meg, annak valamilyen komoly oka lesz, ez esetben nem lenne helyes alaki akadály miatt megtagadni az igényérvényesítés jogát a gyermektől. Álláspontja szerint a házasságon kívül született gyermek és az apa özvegye között az özvegyi jog gyakorlása körül lehetséges, hogy lesznek súrlódások, azonban ezek a súrlódások akkor is előfordulhatnak a mostoha gyermek és a mostohaanya között, ha férj új házasságot köt, majd mindkettő házasságból maradnak gyermekek.⁴⁷⁵

6.2. A Zalaegerszegi Járásbíróság gyakorlata 1947-1952 között

A kutatás során átvizsgáltam a Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltárának iratanyagai közül a Zalaegerszegi Járásbíróság polgári peres iratait a törvény hatálybalépését követő időszakban, 1952-vel bezárólag. Az 1947. évben 95 ügy maradt fent, azonban 44 ügyből hiányzott az ítélet. 1948-ban 50 peres iratot találtam, amelyben többek között a nagyszülők mint kezesek ellen indított eljárást a felperes. 1949-ben 28 ügy, 1950-ben 73, 1951-ben 98 peres eljárást találtam, az 1952. évből pedig nem maradtak fent iratok. A továbbiakban bemutatok – példálózó jelleggel – néhány peres ügyet a bírói gyakorlatból, így képet kaphatunk az 1946. évi XXIX. törvénycikk alkalmazásáról.

A törvény 29. §-a szerint, ha a gyermeket gyermekvédő intézet tartja el, akkor a követelés az intézetre száll át, ilyen eset a gyakorlatban is fellelhető volt. Az 1948. november 4. napján érkezett keresetlevélben az államkincstár volt a felperes, az alperes pedig B. István, a gyermek apja. A keresetlevélben a felperes előadta, hogy az alperes és Cs. Gizella kapcsolatából 1943. május 24. napján gyermek született, akit a születésétől kezdődően a szombathelyi állami gyermekmenhely tart el és gondoz. A gyermek eltartásával kapcsolatban a 80.558/1947/III.-1. N. M. sz. rendeletben megállapított költségek, valamint havi 25 forint ruházati költség merült fel, amelynek megtérítésére az alperes nem hajlandó. Kérte a bíróságot, hogy kötelezze az

⁴⁷⁵ Mikos Ferenc: A házasságon kívül született gyermek jogállásával kapcsolatos vitás kérdések. Jogtudományi Közöny 1946/17-18. 237-238.

alperest arra, hogy fizessen meg a gyermek után 1946. augusztus 1-ig egy összegben 1000 forintot, 1946. augusztus 1-től 1947. november 1-ig havi 45 forintot, 1947. november 1-től a Népjóléti Minisztérium 101.174/1947. I. M. számú rendelete alapján a hetedik életévének betöltéséig havi 53 forintot, a tizenkettedig életév betöltéséig havi 47 forintot és végül a tizenhatodik életév betöltéséig havi 43 forintot gondozási és ruházati költségként, valamint fizesse meg a felmerülő perköltséget. Az elsőfokú bíróság elutasította a felperes keresetét, mivel a lefolytatott bizonyítási eljárásban arra az álláspontra helyezkedett, hogy bizonyíték hiányában nem állapítható meg az, hogy a gyermek anyja és az alperes a vélelmezett fogamzási időben nemileg érintkeztek volna. A törvényszék mint másodfokú bíróság a járásbíróság ítéletét megváltoztatta és kötelezte az alperest arra, hogy 1948. május 1. napjától kezdődően minden hónap első napján mindaddig, amíg a kiskorú állami gyermekmenhely gondozásában áll, de legkésőbb 16. életévének betöltéséig havi 42 forint tőkét fizessen meg. A hátralékos díjtartozás megfizetésére három havi részletfizetést engedélyezett és perköltségekben marasztalta az alperest. Az indokolásában kifejtette a bíróság, hogy a felvett bizonyítási eljárás alapján megállapításra került, hogy a fogantatási időben az alperes és a gyermek anyja nemileg érintkeztek, illetve, hogy az alperesnek havi 80-100 forint jövedelme van, háza és 800 négyszögöl kertje. A gondozási és ruházati díjakat azonban a kereset beadásától számított hat hónapra visszamenőleg állapította meg, mert nem volt olyan indok, ami az ettől eltérő, hosszabb időre történő megállapítást indokolná.⁴⁷⁶

A törvény 31. §-a alkalmazására, vagyis az előzetes tartásdíj megállapítására példaként említhető a Zalaegerszegi Járásbíróság előtt P.882/1947. számon folyt ügy. A keresetlevél 1947. június 20. napján érkezett a bíróságra. A felperes F. Anna, 26 éves hajadon, vagyontalan napszámos jogi képviselője útján előadta, hogy 1946. október 10. napjától 1947. március 28. napjáig közös háztartásban élt az alperessel, Cs. Józseffel Zalaegerszegen, és a kereset beadásakor a zalaegerszegi közkórház szüléscsőorvosának igazolása szerint a terhesség ötödik hónapjában van. Előadta, hogy amikor erről az alperes tudomást szerzett, elkergette őt a közös lakásukból és a születendő gyermekről gondoskodni, valamint a szülési költségeket megelőlegezni nem hajlandó. Az 1946. évi XXIX. évi tc. 31. § (1) bekezdése alapján kérte, hogy kötelezze őt a bíróság három havi tartásdíj fejében 120 forint, hat heti munkamulasztás, szülési és kelengyebeszerzési költség fejében 600 forint 1947. augusztus 15. napjáig történő bírói letétbe helyezésére és perköltség fizetésére.

⁴⁷⁶ MNL ZML VII.10.c. P.1818/1848.

A bíróság a felperes részére bélyeg- és illetékmentességgel járó szegénységi jogot engedélyezett. Az 1947. augusztus 23. napján tartott tárgyaláson a felek együttesen adták elő, hogy 1946 októbertől 1947 márciusig együtt éltek, illetve, hogy az alperes anyja is velük élt egy lakásban. Az alperes előadta, hogy azt nem tudja bizonyítani, hogy a felperes feslett életmódot folytatott volna, valamint, hogy vagyontalan napszámos, a 75 éves édesanyját is támogatnia kell, mert olyan kevés a nyugdíja, ugyanakkor hivatkozott a szegénységi bizonyítványára. Annak bizonyítására, hogy az anyja tartásához hozzájárul – jogi képviselője útján – tanúbizonyítást indítványozott és előadta, hogy az anyjának 119 forint a nyugdíja. A felperes ezeket nem tagadta, ezért a bíróság a további bizonyítást mellőzte és végzéssel kötelezte az alperest arra, hogy helyezzen bírói letétbe 1947. szeptember 15. napjáig a felperes részére a születendő gyermeke három havi tartására 90 forintot, valamint munkamulasztás, kelengyebeszerzési és szülési költségekre 300 forintot, valamint 60 forint perköltséget.

A 3. számú végzés indokaként kifejtette a bíróság, hogy az alperes beismerte, hogy a kérelmezővel 1946. októbertől 1947. márciusig közös háztartásban élt, ezért valószínűsített, hogy a kérelmező születendő gyermeke az alperestől származik, ezért őt az 1946. évi XXIX. törvénycikk 31. §-a értelmében a kereseti viszonyainak megfelelő tartásdíj összeg letétbe helyezésére kötelezte.⁴⁷⁷ Ezen ügyben nem maradt fenn a kiutalásról rendelkező okirat.

Egy másik ügyben, nevezetesen a Zalaegerszeg Járásbíróság P.918/1947. számú eljárásban L. Teréz kérelmező az 1947. június 27. napján érkezett kérvényében előadta, hogy N. Lajos kérelmezett hivatásos repülőőrmeister, jelenleg földműves zalalövői lakossal házasságon kívüli szerelmi viszonyt folytatott, tőle teherbe esett és a gyermeket 1947. október hónapra várja. Tekintettel arra, hogy vagyontalan, jövedelemmel nem rendelkezik, és nem tud gondoskodni a gyermeke tartásáról, kérte, hogy a bíróság kötelezze a kérelmezettet arra, hogy helyezzen letétbe a megszületendő gyermeke három havi tartása fejében havi 80 forint számításával mindösszesen 240 forintot, szülési, gyermekágyi és gyermekkelengye költség fejében pedig 800 forintot és viselje az eljárási költségeket. Az összegeket megállapító végzés nem maradt fenn, azonban a 4. számú jegyzőkönyv tanúsága szerint 1947. október 28. napján megjelentek a felek a tárgyaláson, ahol a kérelmező előadta a 3. számú kérvénye tartalmát, kérelmezett pedig beleegyezését adta, hogy a bíróság által 2. szám alatti végzéssel megállapított és a kérelmező jogi képviselője részére kifizetett összeget a kérelmező kezéhez kifizethessék, illetve vállalta a 40 forint ügyvédi költség megfizetését. Ez alapján a bíróság a végzésében felhívta a kérelmező jogi képviselőjét, hogy nála letétbe helyezett összeget fizesse ki a

⁴⁷⁷ MNL ZML VII.10.c. P.882/1947.

kérelmezőnek és kötelezte a kérelmezettet 40 forint költség megfizetésére a kérelmező jogi képviselője részére.⁴⁷⁸

A törvény 30. és 32. §-ának rendelkezéseire, vagyis a gyermektartásdíj és járulékai megállapítására példaként hozható fel az a P.1277/1947. számú ügy⁴⁷⁹, amelyben 1947. augusztus 29. napján érkezett keresetlevél. A felperes K. Vilma háztartásbeli napszámosnő, az alperes F. Sándor földműves. A felperes kereseti kérelmében előadta, hogy az alperessel szerelmi viszonyt folytatott, aki őt házassági ígérettel nemi kapcsolatra bírta és ennek következtében 1944. október 13. napján gyermeke született. Az alperes a gyermekről nem gondoskodik és így a felperesnek egyedül kell gondoznia a gyermeket, a szüleire van utalva. Az alperes birtokos gazda, akinek módjában áll a gyermek eltartása, az alperes anyja és lánytestvére – aki a gyermek keresztanyja – azt szeretnék, hogyha az alperes elvonná feleségül a felperest, azonban az alperes vagyonosabb lányt akar feleségül venni. A felperes előadta, hogy szereti az alperest, jó felesége lenne és a gyermek is szép és egészséges. Azért nem indított eddig pert, mert a saját és a gyermeke jövője érdekében is arra számított, hogy az alperes feleségül veszi, valamint az alperes anyja és testvére is azt kérték, hogy legyen türelemmel. Kereseti kérelmében kérte a bíróságot, hogy kötelezze az alperest a gyermek születésétől kezdődően havi 50 forint gyermektartásdíj megfizetésére annak 16 éves koráig, 360 forint anyatartási, 200 forint szülési és kelengyeköltség megfizetésére.

Ezen ügyben a járásbíróság az 1947. szeptember 24. napján meghozott ítéletében arra kötelezte az alperest, hogy a felperesnek az 1944. október 13. napján született gyermeke tartása fejében 1947. február 28. napjától a gyermek 16. életévének betöltéséig minden hónap 1. napján előre havi 30 forint tartásdíjat fizessen meg. Kötelezte továbbá szülési, anyatartási és gyermekkelengye költség fejében 350 forint és 100 forint perköltség 15 napon belüli megfizetésére. A kereset ezt meghaladó részét elutasította, és az ítéletnek a lejárt és a per alatt lejárt részletekre nézve fellebbvitelre való tekintet nélkül végrehajthatónak nyilvánította.

Az ítélet indokolásában a bíróság kifejtette, hogy az alperes elismerte, hogy a vélelmi idő alatt a felperessel nemileg közösült, azonban azt tagadta, hogy ő volna a gyermek természetes apja és mennyiségi kifogással élt. A bíróság levezette, hogy az, aki a gyermek anyjával házasságon kívül a vélelmi idő alatt nemileg közösül a házasságon kívül született gyermek természetes apjának vélelmezendő. A természetes apa a törvénytelen gyermekét eltartani köteles, továbbá az állandó bírói gyakorlat értelmében megtéríteni az anyának mindazokat a díjakat és költségeket, amelyek a születéssel merültek fel. A tartásdíj mértékének

⁴⁷⁸ MNL ZML VII.10.c. P.918/1947.

⁴⁷⁹ MNL ZML VII.10.c. P.1277/1947.

megállapításánál a bíróság figyelembe vette, hogy az alperesnek az összes vagyona 1 hold 1000 négyszögöl, az alperesnek felesége és egy kisgyermke van, akiknek az eltartásáról is ő köteles gondoskodni, ezért havi 30 forintban állapította meg a gyermektartásdíj havi összegét, amely összeg a gyermek eltartására szükséges, azonban az alperes családjának megélhetési viszonyait nem veszélyezteti, míg a keresetnek ezt meghaladó részét, mint eltúlzott követelést elutasította. A szülési költségek fejében a bíróság 350 forintot állapított meg, mert a felpereshez hasonló társadalmi állású egyéneknél ezek a díjak körülbelül ennyit szoktak kitenni, az ezt meghaladó részt szintén elutasította.⁴⁸⁰

A törvénycikk 35. §-ának alkalmazására példa a P.976/1947. számú ügy, amelyben gyermektartásdíj fizetésére kötelezésre az apaság megállapítása nélkül került sor, és a nagyszülők kezes módjára feleltek a tartásdíjra kötelezett férfi tartozásáért. Ezen ügyben a keresetlevél 1947. július 5. napján érkezett a Zalaegerszegi Járásbíróságra, a felperes a házasságon kívül született gyermek, V. Mária németfalui lakos volt, akit a perben kiskorúságára tekintettel dr. Szalay Gyula vármegyei tiszti főügyész képviselt ügygondnokként. Az I. r. alperes P. Károly, a felperes vélelmezett apja, II. alperes az ő édesapja P. Ferenc, a III. r. alperes pedig az édesanyja, P. Ferencné volt. A felperes kereseti kérelmében előadta, hogy a felperes anyja és I. r. alperes 1946. június 30. és október közötti időben szerelmi viszonyt folytatott, amelyből 1947. április 24. napján gyermekük született. Az I. r. alperes nem hajlandó a gyermeket magáénak elismerni és atyaság megállapítása iránti eljárás még nincs folyamatban, ezért Zala vármegye árvaszéke az anya kérelmére határozatával ügygondnokot rendelt ki és arra utasította, hogy az 1946. évi XXIX. tv. 32. § alapján indítson eljárást. Kereseti kérelmében a gyermek születésétől kezdve annak 16. életévének betöltéséig havi 40 forint tartásdíj megfizetését kérte előre esedékesen minden hónapban. Előadta továbbá, hogy az I. r. alperes a II. és III. r. alperesekkel él közös háztartásban és azok gazdaságában tevékenykedik anélkül, hogy díjazásban részesülne, ezért egyetemlegesen őket is kérte gyermektartásdíj fizetésére kötelezni.

A 14. szám alatt 1948. május 20. napján meghozott ítéletben a bíróság kötelezte I. r. alperest arra, hogy a felperes születésétől kezdődően addig, amíg a 16. életévét be nem töltötte fizessen meg havonta 40 forint gyermektartásdíjat és 300 forint perköltséget. Kimondta, hogy II. r. és III. r. alperesek ezen tartozásokért kezesként felelnek. A tartásdíjfizetési hátralék és a perköltség 15 napon belül egy összegben fizetendő, a jövőben lejáró tartásdíj részletek pedig minden hónap 24. napján, illetve, hogy az ítélet fellebbezésre tekintet nélkül végrehajtható.

⁴⁸⁰ MNL ZML VII.10.c. P.1277/1957.

A bíróság az indokolásában megállapította, hogy a felperes vélelmezett fogamzási ideje 1946. június 9. és 1946. október 7. közötti időre tehető. Az alperes tagadta azt, hogy a felperes anyjával ez idő alatt nemileg érintkezett, azonban az alperes ezen állításának igazolására a perben bizonyíték nem merült fel. Az eskü alatti kihallgatása során azt elismerte, hogy ismerte a felperes anyját és 1946 nyarán többször hívta őt a szülei gazdaságába dolgozni, valamint, hogy a multságok idején meg szokta táncoltatni. Gy. Istvánné érdektelen tanú elmondta, hogy az 1946. augusztus 18. napján tartott búcsú napján este 9 óra körül látta a felperes anyját és I. r. alperest összeölelkezve, illetve Á. József érdektelen tanú 1946 októberében a szüretkor látta őket a felperes anyja szüleinek a háza végében beszélgetni. A bíróság ezek alapján a felperes anyját bocsátotta esküre és tényként állapította meg, hogy a vélelmezett fogamzási időben szerelmi viszont folytatott az I. r. alperessel. Figyelembe vette továbbá bizonyítékként a vércsoportvizsgálat eredményét, amely szerint a felperes származhat az I. r. alperestől, ezért kötelezte őt gyermektartásdíj fizetésére. A bíróság a tartásdíj mértékének meghatározásakor I. r. alperes társadalmi állását, vagyoni és jövedelmi viszonyait figyelembe véve megállapította, hogy a havi 40 forint nem eltűzött. A II. és III. r. alperesek nem tagadták, hogy az I. r. alperes a gazdaságukban tevékenykedik és ezért megfelelő díjazásban nem részesül, azonban azzal védekeztek, hogy az I. r. alperes munkájára a gazdaságukban nincs szükség. Az alperesek védekezésével szemben a bíróság azonban abból a ténykörülményből, hogy II. r. alperes 78 éves, III. r. alperes 65 éves és az együttes vagyonuk a 6000 ölt is meghaladja, azt a következtetést vonta le, hogy a fiuk munkájára a gazdaságukban szükség van. Mellőzte a bíróság I. r. alperesnek a vércsoportvizsgálat kiterjesztésére vonatkozó bizonyítási indítványát, mert addigra már megérkezett a vizsgálat eredménye I. r. alperes vonatkozásában. Mellőzte Gy. Istvánné újbóli tanúkihallgatására vonatkozó és M. Ferenc meghallgatására vonatkozó indítványát is, amellyel azt kívánta bizonyítani, hogy Á. József olyan nyilatkozatot tett M. Ferenc előtt, hogy neki is volt szerelmi viszonya a felperes anyjával és azért tett vallomást az I. r. alperes ellen, hogy meghálálja, hogy őt nem fogta perbe. A bíróság megítélése szerint, még ha a tanú valóban tett is ilyen nyilatkozatokat peren kívül egy magánbeszélgetés során, annak nem lenne olyan jelentősége, ami erőlténe a felperes anyjának a bíróság előtt eskü alatt tett vallomását, ezért a bíróság ezt is mellőzte mint feleslegeset. A felperes arra vonatkozóan terjesztett elő bizonyítási indítványt, hogy a felperes anyját és I. r. alperest 1946 húsvét és pünkösd között látták beszélgetni a késő esti órákban. A bíróság ezt is elvetette, mivel a perben felmerült többi bizonyíték alapján a kellően tisztázottnak látta azt a körülményt, hogy az I. r. alperes milyen kapcsolatban állt a felperes anyjával. Az alperesek fellebbezéssel éltek az ítélet ellen, így a Zalaegerszegi Törvényszék Pf.2403/1948/18. számú végítéletével 1948. szeptember

11. napján az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyta és 86 forint perköltség megfizetésére kötelezte az alpereseket. Az indokolásban a bíróság kifejtette, hogy a Te. 33. § második fordulata⁴⁸¹ alapján az ítéletet helyes indokainál fogva hagyta helyben, mivel az anya eskü alatti és esküvel megerősített vallomása és a vérvizsgálat eredménye miatt közömbös, hogy az anya a kritikus időben más férfival folytatott-e szerelmi viszonyt vagy sem. Emellett, mivel a fogamzási időben fennforgott nemi viszonyra alapos következtetést engedő tanúvallomásokra és az anya esküvel megerősített vallomására tekintettel még annak valósága esetén sem lenne semmi jelentősége, hogy az anya peren kívül miként nyilatkozott, ezért a további bizonyításfelvételt a törvényszék mellőzte.⁴⁸²

A törvényben foglalt gyermektartásdíjra vonatkozó jogszabályi rendelkezések nagyrészt a korabeli bírói gyakorlatot követték, a jogalkotó által pontot téve néhány szakmai vita végére. A megvizsgált peres iratok között éppen ezért nem érzékelhetünk éles váltást a jogszabály kihirdetése vagy hatálybalépése utáni időszakban a gyermektartásdíj megállapítása és felemelése iránt indított perek vonatkozásában, mert ugyanazon elvek alapján döntött a bíróság, mint azelőtt. A keresetlevélben a gyermek születésétől kezdődően kérte a felperes a gyermektartásdíj megállapítását annak tizenhat éves koráig, valamint igényelte a szülési, hat hetes anyatartási és gyermekkelengye költség megfizetését az akkori szokásos mértékben. Azt kellett bizonyítania a felperesi oldalnak, hogy a házasságon kívül született gyermek anyja a fogantatás idejében az alperessel nemileg érintkezett, főleg tanúbizonyítás és okirati bizonyítás alapján, azonban előtérbe kerültek a vércsoport-vizsgálatok eredményei is, miután az 1947. június 1. napján hatályba lépett 30.000/1947. I. M. rendelet szabályozta a vércsoport-vizsgálatokkal történő bizonyítási eljárás módját, hivatalosan elismerték az eredményét bizonyítékként.⁴⁸³ Az eredmény nem tette lehetővé az apa személyének pozitív megállapítását, csupán a vélelmezett apa személyének a kizárását.⁴⁸⁴ Ezután a bíróság megvizsgálta a felek jövedelmi viszonyait és megállapította a gyermektartásdíj mértékét. Kiemelendő azonban, hogy a törvény azon rendelkezésével ellentétben, hogy az apa társadalmi állásához és jövedelmi viszonyaihoz mérten kell megállapítani a gyermektartásdíjat, a zalaegerszegi bíróságok a törvény hatálybalépése előtti módon az anya, illetőleg a felek társadalmi állására alapították a gyermektartásdíj mértékét, valamint az alperes jövedelmi viszonyait vették figyelembe az 1947

⁴⁸¹ 33. § A Pp. 507. §-át a következő rendelkezés egészíti ki: egyébként, ha a fellebbezési bíróság az elsőbíróság ítéletében foglalt tényállást és indokokat helyeseknek találja, ítéletének indoklásául arra szorítkozhatik, hogy az elsőbíróság ítéletét indokainál fogva helybenhagyja.

⁴⁸² MNL ZML VII.10.c. P.976/1947.

⁴⁸³ Karay Pál: A vércsoportmeghatározás családjogi jelentősége. In: Jogtudományi Közlöny 1948/5-6. 53.

⁴⁸⁴ Rex-Kiss Béla-Budavári Róbert: A bírósági vércsoportmeghatározások eddigi eredményei. In: Jogtudományi Közlöny 1948/14. 176.

és 1948 közötti eljárásokban. Az 1949. évtől a társadalmi állás kifejezést nem használták már a fennmaradt ítéletek indokolásában, hanem a felek, különösen az alperes vagyoni és jövedelmi viszonyaira és a tartásra szoruló egyéb személyekre tekintettel állapították meg a tartás mértékét. Az 1951. évben pedig több esetben hivatkozott a bíróság arra, hogy az újabb bírói gyakorlat szerint a „*szülők közösen kötelesek a gyermek fenntartásáról gondoskodni*”.⁴⁸⁵

A gyermektartásdíj tárgyú perekben tehát nem érzékelhető számottevően a házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló törvény gyakorlati hatása, aminek az indokát abban találom, hogy mivel a törvény a korszak gyakorlatát emelte törvényi szintre, ezért inkább fordítva, a bírói gyakorlat hatása érződik a jogszabályban.

7. A kiskorú gyermek tartása 1953 és 1974 között

A Csjt. 1953. január 1. napján lépett hatályba.⁴⁸⁶ Ez volt az első olyan tételes jogi jogszabály, amely átfogó jelleggel szabályozta a magyar családjogot, és ezen belül a rokontartás intézményét is. A rokontartásra – és így a kiskorú gyermek tartására – vonatkozóan a Csjt. hatálybalépése előtt főleg szokásjogi szabályok vonatkoztak, valamint néhány szakasznyi törvényhely, rendelet; emellett a házasságon kívül született gyermekek jogállását rendező törvény, amely átfogóan tartalmazott jogi normákat a házasságon kívül született gyermekekkel kapcsolatos családjogi kérdésekkel kapcsolatban. Minden gyermekre, általánosan irányadó jogi rendelkezések a gyermektartásdíj tekintetében azonban alig voltak, így a szabályozás kikristályosítása a bírói joggyakorlatra hárult.

A szokásjogi rendelkezések közül kiemelendők a polgári törvénykönyv tervezetei, így az 1900. évi első tervezet, amelynek 249-269. §§-ai⁴⁸⁷ és 348-360. §§-ai⁴⁸⁸, az 1913. évi második szöveg, amelynek 148-161. §§-ai⁴⁸⁹ és 216-226. §§-ai⁴⁹⁰, valamint az 1928. évi magánjogi törvényjavaslat (Mtj.), amelynek 227-244. §§-ai⁴⁹¹ átfogó jelleggel lettek volna hivatottak rendezni a rokontartást, amennyiben hatályba léptek volna. Ezekben a szakaszokban

⁴⁸⁵ lásd például: MNL ZML XXV.13.c. P.770/1951., P.800/1951.

⁴⁸⁶ Csjt. 1. § (közlönyállapot, 1952. XII. 28)

⁴⁸⁷ A Magyar Általános Polgári Törvénykönyv tervezete. Második kiadás. Budapest, Grill Károly Cs. és Kir. udv. Könyvkereskedése 1900. 54-58.

⁴⁸⁸ Áptk. 1900. i.m. 77-80.

⁴⁸⁹ A Magyar Polgári Törvénykönyv tervezete. Második szöveg. Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata 1913. 37-41.

⁴⁹⁰ Áptk. 1913. i.m. 53-57.

⁴⁹¹ Mtj. i.m.

főleg a szülőnek a gyermekkel szemben fennálló kötelezettségei kerültek részletezésre. A bírói gyakorlat elfogadta az Mtj. rendelkezéseit, amely fokozatosan írott szokásjoggá alakult.⁴⁹²

A tételes jogi szabályok közül a gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről szóló 1877. évi XX. törvénycikk (a továbbiakban: Gyt.) 11. § és a házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. törvénycikk (a továbbiakban: Ht.) 95. § és 105. §-ai szabályozták a gyermektartást, valamint az eltartásra jogosult családtagok és a házasságon kívül született gyermekek fokozottabb magánjogi védelméről szóló 3982/1916. M. E. számú rendelet, így csupán szűk körben nyert jogszabályi rendezést a kiskorú gyermekek tartása. Továbbá a házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló 1946. évi XXIX. törvénycikk mellett, hogy megszüntette a jogi különbségtételt a törvényes házasságon belül és azon kívül született gyermekek között, átfogóan, tételes jogi normákkal szabályozta azokat a családjogi intézményeket a házasságon kívül született gyermekek vonatkozásában, amelyekről azelőtt csak különálló törvények rendelkeztek legfeljebb néhány szakaszban vagy egyáltalán nem, így különösen a gyermektartásdíj intézményét⁴⁹³ is.

7.1.A Csjt. 1953 és 1974 között

Az 1949. évi XX. törvény, a Magyar Népköztársaság Alkormánya fektette le a magyar családjog szocialista alapelveit,⁴⁹⁴ amelynek 50. §-a kimondta a férfiak és nők egyenjogúságát, az 51. §-a alapján védte a házasság és a család intézményét, az 52. §-a szerint pedig az állam különös gondot fordít az ifjúság fejlődésére és nevelésére; következetesen védelmezi az ifjúság érdekeit.

Az Alkotmányban lefektetett elvekkel összhangban, a Csjt. 1. §-a alapján a családjogi törvény célja, hogy az Alkotmány 50-52. §§-ai alapján, népi demokráciánk társadalmi rendjének és a szocialista erkölcsi felfogásnak megfelelően szabályozza és védje a házasság és a család intézményét, biztosítsa a házasságban és a családi életben a nők egyenjogúságát, a gyermekek érdekeinek védelmét és előmozdítsa az ifjúság fejlődését és nevelését. Ezen elvi alapok mentén épült fel a törvény és került szabályozásra a gyermektartásdíj intézménye is.

A Csjt. VII. Fejezete rendelkezett „A rokonok eltartása” cím alatt a kiskorú gyermek tartásáról, emellett a Csjt. hatálybalépése és végrehajtása, valamint a személyi jog egyes

⁴⁹² Lábady Tamás: i.m. 71.

⁴⁹³ 1946. évi XXIX. törvénycikk 26-35. §§ (1946. évi XXIX. törvény - a házasságon kívül született gyermek jogállásáról (1946. XII. 19. – 1952. XII. 31.)

⁴⁹⁴ Pap Tibor: Az új családjogi törvény politikai jelentősége kormányunk programjának szemszögéből nézve. Jogtudományi Közlöny 1953/10-11. 466-474.

kérdéseinek szabályozása tárgyában hozott 1952. évi 23. törvényerejű rendelet (Csjté.) 43. §-a az apaság megállapítása nélküli tartási kötelezettségről. Tekintettel arra, hogy a Csjt. szerinti szabályozás rokonságot feltételez a tartásra kötelezett és a gyermek között, ezért azokban az esetekben, amikor nincs olyan személy, akit a Csjt. rendelkezései (35. §, 37-39. §§) értelmében a gyermek apjának kell tekinteni, akkor nem a rokonság alapján, hanem a nemi érintkezés alapján jött létre a tartási kötelelem.

A törvény szövege szerint a gyermekek közül az jogosult tartásra, aki magát eltartani nem tudja és akinek nincs tartásra szorítható házasátársa, valamint a munkaképes leszármazó is, ha erre szükséges tanulmányai folytatása érdekében rászorul.⁴⁹⁵

A családjogi tartási kötelelem feltétele tehát, hogy a tartásra jogosult rászorult legyen, amely a gyermekek körében is fennállt és általában egyet jelentett a munkaképtelenséggel, azonban emellett további feltételként jelentkezik az is, hogy ne legyen saját vagyona⁴⁹⁶. A vagyon tekintetében meg kell különböztetnünk a vagyon állagát, valamint a vagyona jövedelmét és külön kell választanunk a kiskorú gyermek azon jövedelmét, amely a munkájából származhat.

A gyermek jövedelme, amelyet a munkájával maga szerzett, a Csjt. 79. § (1) bekezdése szerint, nem a szülők vagyonkezelése, hanem a gyermek szabad rendelkezése alá tartozik. Ebből a keresményből a Csjt. 84. § (1) bekezdése alapján, ha a szülői háztartásban él, köteles hozzájárulni megfelelő mértékben a háztartás költségeihez, amely adott esetben a szülők tartási kötelezettségét csökkentheti. Ilyen esetben is rászorulhat a gyermek a tartásra és ezt a jövedelmet a tartásdíj mértékének meghatározásánál kell figyelembe venni. A Legfelsőbb Bíróság 20856/1957. számú polgári törvényességi határozatában rámutatott azonban arra, hogy a 14. életévét betöltött gyermek, ha a családi földön mint családtag dolgozik és ezzel a szülők megtakarítanak egy munkaerőt, tehát ha a gyermek pénzben is kifejezhető, jelentősebb gazdasági tevékenységet végez a szülő javára, és az ellátást így ezen munkája után kapja, a tartásra szoruló gyermek tartási részét ez nem csökkentheti.⁴⁹⁷

A korabeli polgári jogi szabályok és a munkatörvénykönyv rendelkezései szerint a 14 éven aluli gyermek nem kötelezhető munkára⁴⁹⁸, ez azonban nem zárja ki azt, hogy vagyona legyen. A gyermek vagyonának jövedelmét, amelyet a szülők mint vagyonkezelők kezelnek, kötelesek a Csjt. 82. § (1) bekezdése alapján a gyermek szükségleteire fordítani. Ezen belül

⁴⁹⁵ Csjt. 60. § (1)-(2) (1953.01.01. – 2007.VI.30.)

⁴⁹⁶ Csiki Ottó – Simor Antal: A családjogi tartási kötelezettség, gyermekelhelyezés. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest. 1962. 15.

⁴⁹⁷ Csiki–Simor: i.m.1962. 15-16.

⁴⁹⁸ Csiki–Simor: i.m.16.

azonban a vagyon tiszta jövedelmét lehet figyelembe venni, amely a vagyontárgy kezelése, tatarozása, szükséges beruházások stb. után fennmarad. Ezen tiszta vagyoni jövedelem igénybe vehető a tartásra anélkül is, hogy a szülők saját szükséges tartásának veszélye fennállna. Ez a jövedelem szintén a gyermek rászorultságát csökkenti.⁴⁹⁹

A gyermek vagyónának állagát a gyermek tartására pedig a Csjt. 82. § (2) bekezdés alapján – a gyámhatóság engedélyével – akkor vehetik igénybe, meghatározott részletekben, ha a saját tartásuk veszélyeztetése nélkül nem képesek a tartást szolgáltatóknak.⁵⁰⁰

A gyermek tehát akkor szorul rá a tartásra, ha nincs vagyona és keresete. Amennyiben keresettel rendelkezik és a vagyonából befolyik tiszta jövedelem, a gyermek a tartásra rászorulhat, azonban a tartás mértékét ezek a jövedelmek csökkenthetik. Amennyiben a szülők nem tudnak gondoskodni a gyermek tartásáról a saját tartásuk veszélyeztetése nélkül, a gyermek vagyónának állagát is igénybe vehetik, meghatározott részletekben.

Ha a gyermek munkaképes, de a képzettsége körébe tartozó munkakörben nem tud elhelyezkedni, akkor is munkát kellett keresnie és akár más munkakörben vagy helységben elhelyezkednie, nem tarthatott igényt tartásra kizárólag helybéli elhelyezkedési nehézségek miatt, amennyiben azonban egészségi állapota miatt fizikai munkát nem tudott vállalni és szellemi munkát pedig nem kapott, akkor az eset összes körülményei alapján megállapítható volt a tartásra jogosultsága.⁵⁰¹

Annak a tisztázása, hogy mely esetben szorul rá a munkaképes gyermek a tanulmányai folytatása érdekében a tartásra, az egyedi esetben a mérlegelés körébe tartozik. A Legfelsőbb Bíróság 795/45. számú kollégiumi állásfoglalása kimondta, hogy ezeket az ügyeket egyedi esetben annak a figyelembevételével kell meghatározni, hogy a középiskolának (ipartanulóiskolának) az elvégzése társadalmi érdek. A tényállást így a gyermek érdeklődése, hajlamai, tehetsége, várható iskolai előmenetele és fejlődése érdekében a gyermekkel foglalkozó pedagógusok, a helyi tanács végrehajtó bizottsága szakigazgatási szerve és a gyermek meghallgatásának figyelembevételével és minden egyéb bizonyítéknak a mérlegelésével kell megállapítani. A gyermek előmenetele körében külön kell értékelni azt, hogy a gyermek milyen iskolába jár. Mivel a szakmunkás képesítés megszerzése társadalmi érdek, ezért az ipartanuló iskola elvégzése akkor is indokolt, hogyha a gyermek rossz tanuló. Amennyiben középiskolába jár – mivel az magasabb képesítést ad – ezért a gyermek csak akkor tarthat igényt tartásra, ha képességei vagy szorgalma miatt alkalmas a középiskola végzésére. Amennyiben azonban a

⁴⁹⁹ Csiki–Simor: i.m.1962. 17.

⁵⁰⁰ Csiki–Simor: i.m.1962. 16.

⁵⁰¹ Csiki–Simor: i.m.1962. 18.

gyermek az átlagosnál rosszabb tanuló, az nem elég a továbbtanulás indokolatlanságának megállapítására, de ha megbukik és osztályt kell ismételnie, akkor általánosan nem várható el a szülőtől, hogy a gyermek továbbtanulása érdekében áldozatot hozzon. Azonban mindig az eset összes körülményét együttesen kellett megvizsgálni, mivel lehet olyan következtetést levonni, hogy a gyermek a későbbiekben rendszeren fog tanulni, mert elképzelhető, hogy a gyermek tanulmányait a lelki válság rontotta le, amit akár a tartásra kötelezett szülő magatartása is kiválthatott.⁵⁰²

Amennyiben a szülői felügyeletet gyakorló szülő vagy szülők nem akarják, hogy a gyermek továbbtanuljon, azonban ez a gyermek érdekeivel ellentétben áll, akkor a szülők kötelezhetők a tartásra.⁵⁰³

Abban az esetben, ha a kiskorú gyermek továbbtanul, de az iskola nem tölti ki a teljes napját, nem kötelezhető arra a korabeli álláspont szerint, hogy mellette munkát végezzen és ezzel járuljon hozzá a tartásához, mivel a házi feladatok elvégzése és a gyakorlás kitöltik a gyermek szabadnak látszó idejét.

A továbbtanulásra való érdemesség mellett felmerült az a kérdés is, hogy ezen esetekben a gyermeknek a szülővel szembeni magatartása teheti-e a gyermeket érdemtelené. Ebben a körben az volt az elfogadott álláspont, hogy a kiskorú gyermek tekintetében nem beszélhetünk érdemtelenségről, mivel a továbbtanulás indokoltsága nem a gyermek és a szülő kapcsolatában jelentkezik, hanem a gyermek és a társadalom között. Tehát az, hogy nem indokolt a tanulás olyan szempontból lényeges, hogy a tanulmányi lehetőségeket ki nem használó gyermek ne vegye el a tanulás lehetőségét olyan gyermektől, aki erre méltó. A nagykorú továbbtanuló gyermek esetében azonban a kommentár szerint megállapítható lenne az érdemtelenség,⁵⁰⁴ azonban a Csjt. erre törvényi jogalapot nem biztosított.

A gyermektartási igény jogosultja lehet a gyermek; illetőleg az a személy, aki a gyermeket ténylegesen tartja. Ezen jogosultság nem azonos a perindítási jogosultsággal, amely szélesebb jogkör, megillette az ügyészt⁵⁰⁵, a gyámhatóságot, az anyakönyvvezetőt, valamint az anya- és csecsemővédelmi szerveket.⁵⁰⁶

A Csjt. 61. §-ból⁵⁰⁷ levezethetően a gyermektartásdíjra jogosultság sorrendjében az első a gyermek, aki megelőzi a házastársat, a felmenő rokonokat és a távolabbi rokont, valamint a

⁵⁰² Csiki–Simor: i.m.1962. 18-19.

⁵⁰³ Csiki–Simor: i.m.1962. 23.

⁵⁰⁴ Csiki–Simor: i.m.1962. 23.

⁵⁰⁵ Csiki–Simor: i.m.1962. 37.

⁵⁰⁶ 1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról 2. § (2) bekezdés (1952.VI. 06. – 1987. VI. 30.)

⁵⁰⁷ 1953.01.01. – 1974.VI.30.

vérszerinti gyermek a mostohagyermeket.⁵⁰⁸ Az örökbefogadott gyermek és a vérszerinti gyermek egy sorban jogosultak a tartásra.⁵⁰⁹

Nem lehetett jogosult gyermektartásdíj iránti igény érvényesítésére általában az, aki a gyermeket jogellenesen (pl. erőszakkal) vette magához, általában nem mentesült a tartásdíjfizetési kötelezettsége alól a Legfelsőbb Bíróság 795/43. sz. kollégiumi állásfoglalása alapján, azonban a B.H. 4/1961. szerint előfordulhatnak olyan szükségszerű esetek, amikor a gyermek önkényes magához vétele a gyermek nyilvánvaló érdekében történik, ekkor a tartásdíjfizetésre kötelezett szülő a természetben nyújtott tartásra tekintettel, az összes körülmények figyelembevételével kivételesen mentesíthető a tartásdíjfizetési kötelezettség alól. Például, amennyiben a gyermek gondozóját hirtelen betegsége miatt kórházba szállítják és így a gyermek egyedül maradna a házban. Ez a kivételes eset azonban csak átmeneti állapot lehet, nem tartós. Amennyiben a gyermeket magához vevő személy nem tudja bizonyítani, hogy a gyermek érdekében vette önkényesen magához a gyermeket, akkor nem tarthat igényt arra, hogy beszámíthassa az adott időre kifizetett gyermektartásdíjat. Ez a szabályozás irányadó arra az esetre is, ha a felek megegyezésén vagy ha bírósági ítéleten alapult a gyermek elhelyezése.⁵¹⁰

A Legfelsőbb Bíróság XX. számú elvi döntése kimondta, hogy a gondozásában levő gyermeket az eltartó szülő a másik szülővel szemben fennálló gyermektartásdíj követelését a bíróság előtt saját jogán a házasság fennállása alatt is érvényesítheti, amely azért vált szükségessé, mert elterjedt azon jogi felfogás, mely szerint a Csjt. 86. (1) bekezdése alapján – amely kimondja, hogy a szülő nem képviselheti gyermekét olyan ügyben, amelyben ő maga vagy házastársa a gyermekkel szemben ellenérdekű félként szerepel – megakadályozza azt, hogy a gyermeket gondozó szülő mint törvényes képviselő gyermektartást érvényesítsen a szülővel szemben. A Legfelsőbb Bíróság azonban levezette, hogy a gyermektartás a gyermeknek jár és a célja az, hogy a gyermek szükségleteinek kielégítését biztosítsa, a felhasználására viszont az jogosult, aki a gyermek szükségleteinek kielégítéséről gondoskodik. Ez a kötelezettség a szülőket egy sorban terheli, tehát a gondviselő szülő a másik szültől, a reá háruló részének teljesítését feltétlenül követelheti, ezt tehát lényegében a saját jogán érvényesítheti, nem a gyermek törvényes képviselőjeként, hanem a saját jogán és személyében jár el. Ebben az esetben a gyermek és a perelő szülő között nincs ebben a vonatkozásban képviseleti jogviszony, ezért a Csjt. 86. § (1) bekezdésében foglalt korlátozás sem érvényesül. Ha tehát a házastársak közös háztartásban élnek, de a másik házastárs nem adja haza a keresetét,

⁵⁰⁸ Csiki–Simor: i.m.1962. 26.

⁵⁰⁹ Csiki–Simor: i.m.1962. 30-31.

⁵¹⁰ Csiki–Simor: i.m.1962. 38.

akkor lehetőség van a gyermektartásdíj megállapítására. A perbíróság feladata volt azt eldönteni, hogy ez esetlegesen nem egy harmadik személy igényeinek kijátszására irányul-e. A Legfelsőbb Bíróság 21278/1959. számú polgári törvényességi határozatában a felperes gyermektartási keresete folytán kötött egyezséget hatályon kívül helyezte és a pert megszüntette, mivel bizonyítást nyert, hogy az együttélő peres felek között a tartás kérdésében megkötött egyezség kizárólag más (a házastársi tartásra jogosult feleség) igényének kijátszását célozta.⁵¹¹

Ha a gyermeket harmadik személynél helyezték el, akár bírói döntéssel, akár a szülők egyező akaratából, akkor elsősorban ő jogosult a tartási követelés érvényesítésére.⁵¹²

Ha a gyermeket állami gondozásba vették, akkor a tartásáról az 51/1954. (VIII. 6.) M.T. rendelet 7. §-a alapján az állami gondozás költségei fejében a gyermek tartására kötelezhető személy térítést (gondozási díjat) köteles fizetni. Míg a gyermektartásdíj megállapítása a bíróságok hatáskörébe került, a gondozási díj megállapítása a gyámhatóság hatáskörébe tartozott⁵¹³, amely a 8. §-a szerint a 7/1953. (II. 8.) M. T. rendelet által előírt 20%-os mértékben állapította meg a gyermektartásdíjat, valamint alkalmazandók voltak a Csjt. rokontartásra vonatkozó szabályai is. Ebben az esetben a tartásra kötelezett szülőtől a másik szülő nem követelhetette a tartást, a gyámhatóság pedig mindkét szülőt kötelezhette a tartás, illetőleg gondozási díj fizetésére, tekintettel arra, hogy az állami szerv gondoskodott a gyermek minden szükségletéről, így az élelemről, ruházkodásról, tanítatásról is. Amennyiben a kötelezett keresetének igénybevehető 50%-a nem volt elegendő a gyermek gondozási díjának fedezésére, abban az esetben viszont a bíróság állapította meg a tartásdíj mértékét és lehetőség volt a gyermek vagyonát és annak jövedelmét is igénybe venni a gondozási díj fedezésére oly módon, ahogy azt a rászorultság körében bemutattam.

A Csjté. 43. §-a szerinti esetben, vagyis, ha az apaság megállapítása nélkül került sor tartásra kötelezésre, akkor abban az esetben lehetett őt gondozási díjra kötelezni, ha a tartást közokiratban vállalta vagy a bíróság jogerősen megállapította a kötelezettségét. Ennek hiányában pert kellett indítani a kötelezettség megállapítására, a tartás mértékének meghatározása azonban a gyámhatóság jogkörébe tartozott.⁵¹⁴

A kiskorú gyermek tartásának kötelezettjéről és a tartás rangsoráról a Csjt. a 61. §, 62. § (1), 63. § (1) és 64. § rendelkeztek. Ezek alapján a gyermeket, házastárs hiányában, a

⁵¹¹ Csiki-Simor: i.m.1962. 39-40.

⁵¹² Csiki-Simor: i.m.1962. 41.

⁵¹³ Takács József: A gyámhatóságok egyes hatásköri és eljárási kérdései. Jogtudományi Közlöny 1955/5. 258.

⁵¹⁴ Csiki-Simor: i.m.1962. 44-46.

legközelebbi felmenői voltak kötelesek eltartani, így a kötelezetti rangsorban az első helyen a szülei álltak, akik a gyermek tartására egy sorban voltak kötelesek.⁵¹⁵ Ez a szabályozás a korábbi bírói gyakorlatot vette alapul, amely a Legfelsőbb Bíróság Elvi Tanácsának 918/1951. számú határozatában kristályosodott ki.⁵¹⁶

Amennyiben azonban a gyermektartás az egyik szülő szükséges tartását veszélyeztetné, akkor a tartás a másik szülőre hárult, aki a szükséges tartása rovása nélkül köteles rá. Ha mindkét szülőnek a saját tartása veszélyben volna, abban az esetben – ahogy a rászorultsággal kapcsolatban kifejtettem – a gyermek vagyont kell felhasználni tartására. Ha pedig a gyermek vagyontalan volt, akkor a rangsorban ezután a nagyszülők következtek, majd a testvér.⁵¹⁷ Adott esetben ők tartáskiegszítést is szolgáltatathattak a jogosultnak.⁵¹⁸

A Legfelsőbb Bíróság VI. számú polgári elvi döntésének 3. pontja átvette a korábbi bírói gyakorlatot⁵¹⁹ és a házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló 1946. évi XXIX. évi törvény 35. §-ban foglalt elvet, amely szerint a gyermektartásért egyetemlegesen felel a tartásra kötelezett szülője, ha az egészben vagy túlnyomó részben a szülei gazdaságában (vagy más kereső foglalkozásában) dolgozik és ezért megfelelő díjazásban nem részesül. Újításként szerepelt az elvi döntésben, hogy hasonló helyzetben ugyanilyen kötelezettség terheli a tartásra kötelezett egyéb rokonát, házastársát vagy a rokonsága körén kívül álló, vele egyéb közelebbi kapcsolatban levő más személyt (pl. házasságon kívüli élettársát) is.⁵²⁰ A Legfelsőbb Bíróság indokolásában kifejtette, hogy a Csjt. nem tartalmaz e körben rendelkezést, ezért a polgári jog általános szabályait kell alkalmazni, így a jogalap nélküli gazdagodás és a fedezet elvonására vonatkozó rendelkezéseket, ami alapján a szülők vagy az elvi döntésben említett más személyek egyetemlegesen felelnek a tartásért. Azonban az elvi döntés 3. pontjában foglaltak szerinti kötelezettség csak az elvégzett munka ellenértékének erejéig állt fenn, de ez általában nem volt kevesebb, mint a tartási kötelezettség.⁵²¹ A Legfelsőbb Bíróság a polgári elvi döntések és PK vélemények revíziója során 1969-ben hatályon kívül helyezte ezt a pontot, tekintettel a gazdasági és társadalmi viszonyokban beállott változásokra, mivel azok meghaladottá váltak. Az indokolásban kifejtette, hogy azzal az eltéréssel kell alkalmazni ezt az elvet, hogy

⁵¹⁵ Csiki–Simor: i.m.1962. 26.

⁵¹⁶ Habermann Gusztáv: A gyermekek és anyák fokozottabb bírói jogvédelme. Jogtudományi Közlöny 1953/10-11. 483.

⁵¹⁷ Csiki–Simor: i.m.1962. 27-28.

⁵¹⁸ Bacsó Jenő – Rády Géza – Szigligeti Viktor: A családjogi törvény. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1955. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1955. 254.

⁵¹⁹ Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltár VII. 10. c. Zalaegerszegi királyi Járásbíróság iratai, Polgári peres és peren kívüli iratok 1930–1952.

⁵²⁰ Bacsó–Rády–Szigligeti: i.m. 254-255.

⁵²¹ Csiki–Simor: i.m.1962. 43-44.

amennyiben a tartásra kötelezett más gazdaságában vagy kereső foglalkozásában dolgozik, sortartó kezesként felel a tartásért.⁵²²

A Csjt. a rokonok eltartásáról rendelkezik, azonban a Csjté. szabályozza a tartási kötelezettséget az apaság megállapítása nélkül, mivel ebben az esetben nem keletkezik rokonság a gyermek és kötelezett között, hanem a gyermektartásdíj fizetés alapja a gyermek anyja és a kötelezett közötti nemi érintkezés volt. A szabályozás célja egyrészt az, hogy az egyszerűbb bizonyítási eljárás miatt általában gyorsabban lehessen megállapítani a tartást, illetve, hogy a gyermek egyik legfontosabb és legalapvetőbb érdeke, a tartásra jogosultság biztosítva legyen.⁵²³

Ennek feltételei a Csjté. 43. § (1) alapján, hogy ha nincs olyan személy, akit a Csjt. rendelkezései (35., 37-39. §) értelmében a gyermek apjának kell tekinteni, a gyermeket az köteles eltartani, aki a gyermek anyjával a fogantatás idejében nemileg érintkezett, kivéve, ha a körülmények szerint nyilvánvalóan lehetetlen, hogy a gyermek az említett nemi érintkezésből származik.

Ebben az esetben a kötelezettet a tartási kötelezettség az anyával egysorban, a szülők tartási kötelezettségére vonatkozó szabályok szerint terheli, amely a kötelezett örököseire is átszáll.⁵²⁴ Az örökösök a tiszta hagyatékban meghatározott örökség erejéig felelnek a tartásért.⁵²⁵

Az örökbefogadott gyermek esetén 1960. május 1. előtti és utáni időszakot külön kell tárgyalni a Csjt. módosítására tekintettel⁵²⁶ a tartási kötelezettség körében, ugyanis a módosítás alapján az örökbefogadás kihat az örökbefogadott leszármazóira, egyébként nem hat ki sem az örökbefogadó, sem az örökbefogadott rokonaira. Ezek alapján mindkét szabályozás szerint, az örökbefogadott gyermek az örökbefogadó gyermekével egy sorban jogosult tartásra, tehát elsősorban az örökbefogadó szülő köteles a gyermek tartására, azonban a rangsorban 1960. május 1. előtt az örökbefogadó rokonai következtek és utána, ultima ratioként az örökbefogadott gyermek vérszerinti szülői. 1960. május 1. után azonban az örökbefogadó szülő után a vérszerinti szülők, tehát az örökbefogadó rokonai kiestek a rangsorból.⁵²⁷

A mostohagyermek esetén a Csjt. 62. § (1) bekezdése szerint a házastárs köteles háztartásában eltartani a vele együtt élő házastársának olyan, tartásra szoruló kiskorú gyermekét

⁵²² Weiss Emília: A családjogi tartási kötelezettség problémái – de lege ferenda. Jogtudományi Közlöny 1970/6. 298-299.

⁵²³ Csiki-Simor: i.m.1962. 52-53.

⁵²⁴ Csjté. 43. § (2)

⁵²⁵ Csiki-Simor: i.m.1962. 76.

⁵²⁶ 1960. évi 12. tvr. 11. §

⁵²⁷ Csiki-Simor: i.m.1962. 28-31.

(mostohagyermek), akit házasátarsa az ő beleegyezésével hozott a közös háztartásba. A tartási kötelezettség mindkét házasátarsat egy sorban terheli. A beleegyezés nincs alakiséghez kötve, szóban vagy ráutaló magatartással is hozzájárulhat a mostohaszülő, ha a gyermek ott él a háztartásban.⁵²⁸ A Legfelsőbb Bíróság VI. számú polgári elvi döntésének 2. pontja szerint a mostohaszülőnek ebben az esetben kötelezettsége is a házasátarsával együtt a gyermek eltartása – erre utal az a fordulat, hogy mindkét házasátarsat egy sorban terheli – és ez a másik vérszerinti szülőt a tartási kötelezettsége alól nem mentesíti.⁵²⁹

Annak a kérdésköre, hogy meddig áll fenn a mostohaszülő tartási kötelezettsége, a konkrét szabályozás hiányában eltért a jogértelmezés. Az egyik álláspont szerint, ha a mostohaszülő az oka a házassági életközösség megszakadásának, akkor fennmarad a tartási kötelezettsége, tehát önkényesen, jogos indok nélkül nem szakíthatja meg a háztartásban való tartást, amíg fennáll a házasság, addig köteles a tartásra.⁵³⁰ A másik értelmezés szerint, amit végül a bírói gyakorlat is követett, amennyiben az életközösség – bármilyen okból megszűnik – úgy a mostohaszülő tartási kötelezettsége is megszűnik.⁵³¹

A gyermektartásdíjra való rászorultság kérdését bővebben külön tárgyaltam, azonban ez szorosan összefügg a kötelezettség időtartamával, ugyanis addig jogosult a gyermek a tartásra, amíg arra rászorul. A Csjt. nem határoz meg tehát konkrét életkort, a bírói gyakorlat azonban általában a gyermeket tizenhat éves koráig tekintette tartásra jogosultnak, azonban továbbtanulás esetén tovább is rászorulhatott a gyermek.

A Zalaegerszegi (királyi) Járásbíróság 1953 előtti vizsgált ügyeiben az ítélet rendelkező részében a gyermek 16 éves koráig állapították meg a gyermektartásdíj-fizetési kötelezettséget.⁵³² A Legfelsőbb Bíróság gyakorlata a Csjt. hatálybalépése után azonban a gyermektartásdíj határozatlan időre való megállapítását kívánta meg, különösen a társadalmi változásokra tekintettel, mivel egyre kevesebb volt az a gyermek, aki 16 éves kora után ne tanult volna tovább,⁵³³ illetve ebben az esetben, ha a gyermek továbbra is rászorul, akkor újabb pert kellene indítania.⁵³⁴

A Csjt. 68. § rendelkezik a gyermektartásdíj visszamenőleges érvényesítéséről, és kimondja, hogy kereset beadásától hat hónapnál régebbi időre tartási követelést csak akkor lehet

⁵²⁸ Csiki–Simor: i.m.1962. 31.

⁵²⁹ Bacsó–Rády–Szigligeti: i.m. 242.

⁵³⁰ Dér Pál: A mostohagyermek családi jogállásának és tartási igényének a kérdése. Jogtudományi Közlöny 1954/7-8. 293-299.

⁵³¹ Csiki–Simor: i.m.1962. 34-35.

⁵³² MNL ZML VII.10.c. 1930-1953.

⁵³³ Csiki–Simor: i.m.1962. 24-25.

⁵³⁴ Szigligeti Viktor és Bacsó Jenő (szerk.): A családjogi törvény magyarázata. Második kötet. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest. 1971. 760.

visszamenőleg érvényesíteni, ha a jogosultat a követelés érvényesítésében mulasztás nem terheli. Amennyiben a kötelezett házassággal hitegette az anyát vagy ha az apasági per elhúzódott, olyan indokok, amelyek nem tekinthetők a jogosult mulasztásának. A hátralék tekintetében engedélyezhető volt a részletfizetés.⁵³⁵

A tartás módját a Csjt. 66. §-a akként szabályozza, hogy a tartást a kötelezett – választása szerint – saját háztartásában természetben vagy havonként előre pénzben szolgáltathatja. A jogosult alapos okból követelheti, hogy a kötelezett a tartást pénzben szolgáltatassa. A bíróság a felek viszonyainak figyelembevételével a tartás más módját is meghatározhatja.

A gyermekek tartása tekintetében ezek a szabályok akként alkalmazandók, hogy amennyiben a szülők külön élnek, akkor az a szülő, akinél a gyermeket elhelyezték, természetben járul hozzá a tartáshoz, vagyis a gyermeket gondozza, élelmezését személyesen biztosítja, ruházza, a ruháját karbantartja, betegsége esetén ápolja, valamint neveli. A tartás anyagi terheinek megosztásánál a méltányosság elve alapján és a Csjt. 63. § (2) bekezdése szerint figyelembe kell venni ennek a munkának a terhét és idővesztésnek az értékét és eszerint kell megállapítani a tartás mértékét.⁵³⁶ A másik szülő pedig havonta előre, pénzben, határozott összegben szolgáltatja a gyermektartást.⁵³⁷

A gyermektartásdíj mértéke meghatározásának elveiről a Csjt. 63. § (2), 65. § és 67. § rendelkezik. Ezek szerint, annak a tartásra kötelezettnek javára, aki a tartásra jogosultat személyesen gondozza, az ezzel járó munkát és egyéb terhet a tartási kötelezettség megállapításánál figyelembe kell venni.⁵³⁸ A Csjt. hatálybalépése előtt a bírói gyakorlat a tartás mértékének az illő tartást tekintette, amely a kötelezett vagyoni és kereseti viszonyaihoz és a jogosult társadalmi állásához igazodott. A Csjt. ezt elvetette⁵³⁹ és akként rendelkezett, hogy kötelezett a tartás teljesítéseképpen köteles anyagi viszonyaihoz képest a jogosultat mindazzal ellátni, ami annak a megélhetéséhez szükséges. Ez a gyermek nevelése és a szükséges taníttatása költségének viselésére is kiterjed.⁵⁴⁰

A Csjt. szerint nem köteles mást eltartani, aki ezáltal saját szükséges tartását veszélyeztetné. A szülő azonban a saját szükséges tartásának rovására is köteles megosztani kiskorú gyermekével azt, ami közös eltartásukra rendelkezésükre áll; ez a szabály nem irányadó, ha a gyermek tartása a vagyonának állagából kitelik, vagy a gyermeknek tartásra

⁵³⁵ Csiki–Simor: i.m.1962. 123-125.

⁵³⁶ Habermann: i.m. 487.

⁵³⁷ Bacsó–Rády–Szigligeti: i.m. 252.

⁵³⁸ Csjt. 63. § (2)

⁵³⁹ 1952. évi IV. törvény indokolása - a házasságról, a családról és a gyámságról szóló törvényjavaslat miniszteri indokolása

⁵⁴⁰ Csjt. 65. §

szorítható más egyenesági rokona van. Ha az, aki a tartásra egyébként köteles volna, ez alól az előbbi rendelkezés értelmében mentesül, az ő reá eső tartás kötelezettsége a vele egy sorban álló többi kötelezettre (61-63. §), ezek hiányában pedig a sorban utána következő kötelezettekre hárul.⁵⁴¹

A fenti általános elveken felül konkrétabb iránymutatást a Csjt. nem tartalmaz, hanem a 7/1953. (II.8.) M.T. sz. rendeletben foglaltakat kellett alkalmazni 1953. február 8. és 1974. június 30. között, vagyis a Csjtn. I. hatálybalépéséig, amely hatályon kívül helyezte a 7/1953. (II.8.) számú minisztertanácsi rendeletet.⁵⁴² A rendelet meghozatala és az abban megállapított százalékos érték meghatározása azért volt szükséges, mert a bírói gyakorlat azelőtt igen alacsony összegben állapította meg a gyermektartásdíjat.⁵⁴³

A fenti rendelet 1. §-a alapján a gyermektartás összegét megegyezés hiányában a bíróság az apa, illetőleg a tartásra kötelezett más személy kereseti (jövedelmi, vagyoni) viszonya, alapján állapítja meg. A tartási igény esetén tartásdíjként a tartásra kötelezettel szemben legalább olyan összeget kell megállapítani, amely eléri a kötelezett átlagos keresetének (jövedelmének) 20%-át. Ha a gyermektartásra kötelezett legalább két más gyermek tartásáról is gondoskodni köteles és ezeknek megfelelő eltartását a fentieknek megfelelő tartásdíj megállapítása veszélyeztetné, a tartást ennél alacsonyabb mértékben is meg lehet állapítani. A kötelezettel szemben érvényesíthető összes tartási igények a keresetének (jövedelmének) 50%-át nem haladhatják meg.

A gyermektartásdíj mértékének legalább 20%-ban való megállapítása és a Csjt. szerinti elv, miszerint mindannak a fedezését biztosító tartás, ami a gyermek megélhetéséhez szükséges, valamint a nevelésének és taníttatásának költségei nem egységes bírói gyakorlatot⁵⁴⁴ és szakmai vitát generáltak⁵⁴⁵, azoknak esetenkénti összeegyeztethetlensége miatt.

A Legfelsőbb Bíróság VI. számú polgári elvi döntése adott iránymutatást a helyes jogértelmezésre és az alkalmazandó gyakorlatra és kimondta, hogy a rendeletben megállapított százalékok nem tekinthetők legalacsonyabb és legmagasabb mértéknek, amelyektől ne lehetne eltérni. Megállapította azt, hogy a rendelet rendelkezéseit a Csjt. 67. §-nak figyelembevételével kell alkalmazni, tehát ha a rendeletben meghatározott tartásdíj mértéke veszélyeztetné a tartásra

⁵⁴¹ Csjt. 67. §

⁵⁴² 12/1974. (V. 14.) MT rendelet a gyermektartásdíjról 9. §

⁵⁴³ Csiki-Simor: i.m.1962. 79.

⁵⁴⁴ Habermann: i.m. 482.

⁵⁴⁵ Szelényi Dezső: A gyermektartásdíj kérdéséhez. Jogtudományi Közlöny 1954/1-2. 61.; Molnár János: Észrevételek „A gyermekek és anyák fokozottabb bírói jogvédelme” című cikkhez. Jogtudományi Közlöny 1954/3. 114-116.; Böszörményi-Nagy Emil: A családjogi törvény bírói gyakorlatának néhány kérdése. Jogtudományi Közlöny 1954/7-8. 290-293.

kötelezett szülő szükséges tartását, akkor a bíróság kisebb összegű gyermektartásdíjat is megállapíthat, feltéve, hogy a másik szülő kereseti viszonyai és egyéb körülményei szembeszökően, minden kétséget kizáró módon megállapíthatóan olyanok, hogy ezek mellett saját szükséges tartásának számottevő sérelme nélkül tud olyan pótlást nyújtani, amellyel a gyermek megfelelő ellátása teljesen biztosítva van. Másrészt kimondta, hogy több gyermek tartásánál, amennyiben a gyermekek nem egy helyen vannak elhelyezve, a tartásdíjat úgy kell megállapítani, hogy egyik gyermek se kerüljön a másikonál feltűnően kedvezőbb vagy kedvezőtlenebb helyzetbe és ezeket az elveket alkalmazni kellett az apaság megállapítása nélküli tartásra kötelezés esetén is.

A törvényhez fűzött magyarázat alapján és a Csjt. 75. § (1) bekezdéséből is, amely a szülők kötelezettségeit rögzíti, levonható az a következtetés, hogy a gyermek tartására kötelezettnek mindent el kell követnie annak érdekében, hogy a munkaeereje teljes latba vetésével biztosítsa a szükséges fedezetet.⁵⁴⁶

A Legfelsőbb Bíróság 862. számú kollégiumi állásfoglalása 1964-ben továbbá azt is kimondta, hogy a gyermek szükségleteinek kielégítéséből kiindulva megengedhetőnek tartja, hogy a szokásost kirívóan meghaladó magas keresetű (jövedelmű) kötelezettel szemben el lehessen térni a minisztertanácsi rendeletben meghatározott általános mértéktől.⁵⁴⁷

A korabeli bírói gyakorlat szerint a gyermektartásdíj mértékét határozott összegben kellett megállapítani.⁵⁴⁸ Bár a százalékos megállapításnak előnye lenne, hogy csökkenthetné a felemelés és leszállítás iránti perek számát, azonban a gyakorlati előnyök és hátrányok, valamint a gyermekek érdeke a határozott összeg megállapítását indokolták. Az átlagos kereset kiszámításánál a különféle jogcímenek rendszeresen kapott kereseti összegeket kell venni bíróságnak, a változó összegű teljesítménybéreknél az előző hat havi adatot.⁵⁴⁹ Amennyiben azonban a kötelezett keresete pl. a téli időszakra tekintettel változhat, akkor szükséges, hogy a bíróság ennél hosszabb idő, akár egy év alapulvételével határozza meg a kötelezett jövedelmét. A bíróságnak a pénzfizetésre köteles fél kereseti és jövedelmi viszonyait hivatalból kellett tisztáznia a B.H.22795/1959. határozatra és az 1952. évi Pp. 3. §-ra is figyelemmel.⁵⁵⁰

A családi pótlék összege a bírói gyakorlat alapján a tartáson felül jár.⁵⁵¹ Ezen összeg folyósításával az állam járul hozzá a gyermek szükségleteinek kielégítéséhez.⁵⁵² Éppen ezért

⁵⁴⁶ Bacsó–Rády–Szigligeti: i.m.247-248.

⁵⁴⁷ Csiki: A családjogi tartás néhány problémája. 246.

⁵⁴⁸ B.H. 1958/9. sz.

⁵⁴⁹ Bacsó–Rády–Szigligeti: i.m. 248-251.

⁵⁵⁰ Csiki–Simor: i.m.1962. 88-90.

⁵⁵¹ Bacsó–Rády–Szigligeti: i.m. 250.

⁵⁵² Csiki–Simor: i.m.1962. 119.

ennek az összegét nem a keresethez kell hozzászámítani, hanem a tartásdíjat csökkentő összegként kell figyelembe venni.⁵⁵³

A Csjt. 69. §-a lehetőséget adott a tartás mértékének megváltoztatására, amennyiben a közös egyetértéssel vagy bírói ítélettel megállapított rokontartás megállapításának alapjául szolgáló körülményekben lényeges változás állt be, illetve a felemelést lehetett kérni akkor is, ha a tartást közös egyetértéssel már eredetileg is számbavehetően kisebb összegben állapították meg, mint amennyi a törvény szerint járna.

A lényeges körülményeket mindig az egyedi esetben kellett vizsgálni, azonban ezek körébe tartoztak azok a személyi körülmények, amelyek anyagi kihatásban is jelentkeztek, így a jövedelem növekedése vagy csökkenése, a gyermekek száma, életkora. A gyermektartásdíj leszállítása iránti perekben azonban körültekintően vizsgálni kellett azt, hogy amennyiben kevésbé jövedelmező munkahelye lett a kötelezettnek, akkor annak indoka a tartási igény elvonása volt-e. A Legfelsőbb Bíróság a 22755/1958. számú polgári törvényességi határozatában rámutatott arra, hogy amennyiben kellő komoly indok nélkül hagyja ott a kötelezett a munkahelyét, akkor az összefüggésbe hozható a vele szemben megállapított tartásdíj fizetése alóli szabadulás akarásával.⁵⁵⁴

A módosításra abban az esetben is sor kerülhet – amelyet a Legfelsőbb Bíróság VI. számú polgári elvi döntése is kimondott – ha lényeges változás nem történt ugyan, de a 7/1953. számú minisztertanácsi rendeletben meghatározott legalább 20%-os mértéknél kevesebb lett megállapítva, ezt azonban külön kellett kérnie a tartás érvényesítésére jogosultnak a bíróságtól.⁵⁵⁵

7.2. A Zalaegerszegi Járásbíróság gyakorlata

Az 1952. évben 8 ügyet, 1956. évben 25 ügyet találtam,⁵⁵⁶ 1954. és 1955. évekből nem maradtak fent az iratok. A peres eljárásban általában felperes a gyermek édesanyja volt, vagy perbeli cselekvőképtelensége esetén a törvényes képviselője, illetve sok esetben a gyámhatóság által kirendelt ügyvéd mint ügygondok, aki a gyermek képviselőjében indította a pert.

A bíróság az 1956. évben beszerezte a jövedelmi viszonyokat alátámasztó igazolásokat és határozott összegben állapította meg a gyermektartásdíjat, szinte minden esetben az ítéletben határozott időre, a gyermek tizenhat éves koráig, amely eltért a Legfelsőbb Bíróság

⁵⁵³ Habermann: i.m. 487.

⁵⁵⁴ Csiki–Simor: i.m. 1962. 131-133.

⁵⁵⁵ Bacsó–Rády–Szigligeti: i.m. 262-263.

⁵⁵⁶ MNL ZML XXV. 13. iratai

iránymutatásától. A legtöbb per a gyermektartásdíj megállapítására vagy megváltoztatására irányult, sok esetben az apaság megállapítása iránti keresetekkel összekapcsolva.

A gyermektartásdíj mértéke körében bemutatok egy példát: a Zalaegerszegi Járásbíróság P. 20.351/1956. számú perben, amely apaság megállapítására és gyermektartásdíj megállapítására irányult, a bíróság a 11. számú ítéletében megállapította, hogy alperes a gyermek apja és kötelezte őt, hogy a felperesnek 1956. február 5. napjától kezdődően, minden hónapban előre esedékesen havi 300 forint gyermektartásdíjat az anya kezéhez, a kiskorú felperes tizenhatodik életévé betöltéséig fizessen meg. Az indokolás alapján az elsőfokú bíróság a gyermektartásdíj mértékét a felek vagyoni és kereseti viszonyainak figyelembevételével határozta meg, amely az alperes havi átlagos keresete 20%-ának felelt meg.

A Zala Megyei Bíróság mint másodfokú bíróság a Pf.20.571/1956/17. számú ítéletében a tartás mértékét 320 forintra emelte fel, ugyanis a periratok alapján megállapította, hogy az alperes keresete havi 1600 forint, mivel a beralap kiszámításánál figyelembe kell venni a beralapot és prémiumot is, ezért felemelte a tartásdíj összegét.

8. A Csjt. 1974. évi módosításai

Csiki Ottó a Jogtudományi Közlöny hasábjain 1966. májusában úgy ítélte meg, hogy a családjogi tartás szabályozása, figyelemmel a Legfelsőbb Bíróság gyakorlatára is, megfelel a társadalmi igényeknek, azonban az életviszonyok további differenciálódásával előreláthatóan fel fog merülni az új törvényi szabályozás szükségessége.⁵⁵⁷ Weiss Emília 1971-ben már akként foglalt állást, hogy az alapvető, elvi kérdésekben nem szorul módosításra a törvény, azonban indokolt néhány esetben a szabályok finomítása, a jogértelmezési problémákat adó ellentmondások feloldása.⁵⁵⁸

1974. július 1-jén lépett hatályba az 1974. évi Csjt. Novella és a gyermektartásdíjról szóló 12/1974. (V. 14.) számú MT rendelet, amelyek részben megváltoztatták a gyermektartásdíjra vonatkozó szabályokat. A Legfelsőbb Bíróság több vonatkozásban is gyakorlatilag előkészítette a módosítás munkálatait, mivel a kötelező irányelveiben, elvi döntéseiben és kollégiumi állásfoglalásaiban értelmezte a szűkszavú törvényt, és a jogalkotó ezeket a kidolgozott elveket beépítette a módosításba.⁵⁵⁹ Ebben a fejezetben a módosításokra fogok kitérni.

⁵⁵⁷ Csiki Ottó: A családjogi tartás néhány problémája. In: Jogtudományi Közlöny 1966/5. 250.

⁵⁵⁸ Weiss Emília: A családjogi tartási kötelezettség problémái... 292.

⁵⁵⁹ Pap Tibor: A magyar családi jog fejlődése, különös tekintettel a családjogi törvény 1974. évi módosítására. Jogtudományi Közlöny 1975/3-4. 173-174.

8.1. Az 1974. évi Novella szabályai

Az 1974. évi Novella nagykorú gyermek esetében is bevezette az érdemteleniséget⁵⁶⁰, azonban a kiskorú gyermektől a tartás nem volt megtagadható érdemteleniség címén.⁵⁶¹

Az örökbefogadott gyermek tartására vonatkozó bekezdés kikerült a rokontartás szabályai közül, azonban ugyanúgy megmaradt az a szabály, hogy az örökbefogadott gyermek a mind az örökbefogadóval, mind annak rokonaival szemben az örökbefogadó gyermekének jogállásába lép⁵⁶², így az örökbefogadott gyermek tartására is ugyanazok a szabályok vonatkoznak, mint a vérszerinti gyermekre. A változás abban figyelhető meg, hogy az örökbefogadott vér szerinti szülői ezután nem voltak kötelesek a gyermek tartására, megszűnt a tartási kötelezettségük.

Az egy sorban kötelezettek között változásként jelent meg, hogy a tartás ezentúl nem egyenlő arányban, hanem a kereseti, jövedelmi, vagyoni viszonyaik és teherbíró képességük arányában oszlott meg, azonban megmaradt az az elv, hogy e körben a természetben nyújtott tartást éppúgy el kell számolni, mint a pénzbelit.⁵⁶³

A tartásra való jogosultság sorrendjében a rokon, valamint a mostohagyermek és a mostohaszülő rangsora felcserélődött, így, ha valaki több jogosult eltartására volt köteles és mindegyiket nem volt képes eltartani, akkor a mostohagyermek és a mostohaszülő megelőzte a rokont mint eltartásra jogosultat.⁵⁶⁴ Nem azt jelentette azonban, hogy a vérszerinti gyermek a mostohagyermekkel szemben háttérbe szorul, a tartásra a vér szerinti gyermek és a mostohagyermek egysorban jogosultak; a mostohagyermek a tartásra jogosultság sorrendjében csak a többi rokont előzi meg.⁵⁶⁵

A gyermektartásdíj mértékének meghatározásánál kiegészült a Csjt. azzal, hogy a tartási kötelezettség kiterjed a gondozás költségeire, illetőleg az azzal kapcsolatos szolgáltatásokra is.⁵⁶⁶

8.2. A 12/1974. (V. 14.) számú minisztertanácsi rendelet

⁵⁶⁰ Csjt. 60. § (3) bekezdés (1974.VII.1. – 2014.III.14.)

⁵⁶¹ 1974. évi I. törvény indokolása a törvényjavaslathoz

⁵⁶² Csjt. 51. § (1) bekezdés (1974.VII.1. – 2014.III.14.)

⁵⁶³ Csjt. 63. § (1974.VII.1. – 2014.III.14.)

⁵⁶⁴ Csjt. 64. § (1) bekezdés (1974.VII.1. – 1987.VI.30.)

⁵⁶⁵ 7/1974. (VI. 27.) IM rendelet a Családjogi törvény végrehajtásáról és az átmeneti rendelkezések megállapításáról 32. §

⁵⁶⁶ Csjt. 65. § (2) bekezdés (1974.VII.1. – 2014.III.14.)

A gyermektartásdíj mértéke körében a 12/1974. (V. 14.) számú minisztertanácsi rendelet szabályozta a kötelezett keresetéből a gyermektartás megállapítása alapjául szolgáló jövedelemre, valamint az általános mértékre vonatkozó jogértelmezési kérdéseket.

A bíróság a tartásra köteles személy munkabére, járandósága, egyéb jövedelme (a továbbiakban: munkabére) és vagyoni viszonyai alapján állapította meg tartás mértékét. A tartás alapjául szolgáló jövedelem megállapításáról úgy rendelkezett, hogy a munkabérhez hozzá kell számítani a kötelezettet megillető minden egyéb bérjellegű juttatást, továbbá minden egyéb rendszeres jövedelmet (részesedés, prémium, jutalom, egyéb jövedelem stb., a továbbiakban együtt: juttatás).

Az általános mérték körében a korábbi 7/1953 (II.8.) számú M.T. rendeletben foglaltakat kiegészítette az időközben kialakult bírósági gyakorlattal és így rendeleti szinten megállapította a jogalkotó, hogy a tartásdíjat általában úgy kell megállapítani, hogy az gyermekenként elérje a kötelezett átlagos munkabérének és az őt megillető juttatásoknak a 20%-át. A kötelezettel szemben érvényesíthető összes tartási igény a munkabér és juttatások 50%-át nem haladhatja meg. Az összes körülmény mérlegelése alapján a gyermek szükségleteinek figyelembevételével a bíróság a 20%-tól eltérhetett, figyelembe véve a gyermeket gondozó másik szülő anyagi körülményeit is. Alacsonyabb összeg megállapítására különösen akkor kerülhetett sor, ha a tartásdíj 20%-ban meghatározott mértéke meghaladná a gyermek szükségleteit, vagy a tartásra kötelezett szülő saját szükséges tartását veszélyeztetné.

Fenntartotta a jogalkotó azt a szabályt is, hogy két vagy több gyermek tartásánál, különösen, ha nem egy helyen vannak elhelyezve, a tartásdíjat úgy kell megállapítani, hogy egyik gyermek se kerüljön a másikinál kedvezőtlenebb helyzetbe.⁵⁶⁷ Ebben a körben tehát változásról annyiban beszélhetünk, hogy a jogalkalmazás során kialakult elvek rendeleti szinten nyertek szabályozást, érdemi módosítás csak a Csjt. hatálybalépése időpontjához képest figyelhető meg.

Lehetőséget biztosított a rendelet továbbá arra, hogy a bíróság százalékos mértékben határozza meg a gyermektartásdíjat, ami újításként értékelhető, és ebben az esetben a megállapított százalékhoz, illetőleg a munkabérhez és az egyéb juttatásokhoz viszonyítva forintban meg kellett jelölni a tartásdíj alapösszegét is; de fennmaradt annak a lehetősége, indokolt esetben, hogy a bíróság a tartásdíjat kizárólag határozott összegben, vagy határozott összegben és bizonyos juttatások százalékában is megállapíthassa.⁵⁶⁸

⁵⁶⁷ 12/1974. (V. 14.) MT rendelet 1. §

⁵⁶⁸ 12/1974. (V. 14.) MT rendelet 2. § (2) bekezdés

Szintén a korábbi bírói gyakorlatnak a rendeleti szintre való emelése mutatkozik meg abban a szabályban, hogy a bíróság a tartásra kötelezett személlyel szemben akkor is megállapíthatta a gyermektartásdíjat, ha a jogosult az ő háztartásában él ugyan, de tartásáról nem gondoskodik;⁵⁶⁹ valamint, hogy a bíróság a gyermektartásdíjat általában határozatlan időre állapítja meg.⁵⁷⁰

A rendelet – szintén a korábbi jogalkalmazási gyakorlat szerint – akként rendelkezett, hogy a bíróság a tartásdíjat a gyermek törvényes képviselője, illetőleg – indokolt esetben – a gyermek gondozója kezébe rendeli kiutalni, a jogosult köteles ezt a gyermek szükségleteire fordítani, amit indokolt esetben a gyámhatóság ellenőrizhet.⁵⁷¹

A bizonyítási eljárást megkönnyítendő bevezetésre került a munkáltató köteles kérelemre tájékoztatni a jogosultat a kötelezett munkabérének, valamint minden olyan juttatásának az összegéről, amelynek alapján a tartásdíjat ki kell számítani, illetőleg a bíróság a jogosult kérelmére, és szükség esetében hivatalból is ellenőrzi, hogy a munkáltató a tartásdíj kiszámításával, levonásával és kifizetésével kapcsolatos kötelezettségeinek eleget tesz-e és indokolt esetben megteszi a szükséges intézkedéseket a munkáltató, illetőleg az intézkedésre jogosult dolgozó felelősségének megállapítására.⁵⁷² A munkáltató készfizető kezesként felelt a tartásért, ha pedig emelkedett a kötelezett munkabére, akkor ennek megfelelően kellett kiszámítani a tartást és azt automatikusan emelni, azonban, amennyiben csökkent a munkabér, akkor az alapösszegnél alacsonyabb mértékű tartást csak bírósági határozat alapján lehetett folyósítani.⁵⁷³

Az egyik legfontosabb újítás, amely ugyan szorosan nem a megállapításhoz, hanem inkább a végrehajtáshoz tartozik, azonban az intézmény fejlődése szempontjából indokolt kitérni rá, az a tartásdíj állam általi előlegezése. Amennyiben a bíróság a tartásdíjat jogerősen megállapította, az átmenetileg végrehajthatatlan és a gyermeket természetben ellátó személy egymagában a megfelelő tartás biztosítására nem képes,⁵⁷⁴ a bíróság kérelemre, soron kívül, nemperes eljárásban döntött a kérdéstről. Az állam általi előlegezést abban az összegben határozza meg, amelyet a bíróság a tartásdíjra kötelező határozatában alapösszegként megállapított, amelytől annyiban térhet el, amennyiben a gyermek tartása a gondozó szülő útján

⁵⁶⁹ 12/1974. (V. 14.) MT rendelet 2. § (3) bekezdés

⁵⁷⁰ 12/1974. (V. 14.) MT rendelet 3. § (1) bekezdés

⁵⁷¹ 12/1974. (V. 14.) MT rendelet 3. § (2) bekezdés

⁵⁷² 12/1974. (V. 14.) MT rendelet 6. §

⁵⁷³ Pap Tibor: A családjogi törvény, a népesedéspolitikai, valamint a családvédelem időszerű kérdései. Jogtudományi Közlöny 1974/8. 417.

⁵⁷⁴ Csiky Ottó: A rokontartás néhány problémája a családjogi törvény módosítása után. Jogtudományi Közlöny 1985/8. 456.

biztosítható. A kötelezettnek az erre vonatkozó külön jogszabályok szerint kellett ezt az összeget az államnak késedelmi kamattal együtt megtéríteni.⁵⁷⁵ A gyermektartásdíj állam általi ideiglenes folyósítását a bíróságok gazdasági hivatala eszközölte.⁵⁷⁶ Ezzel a rendelkezéssel a Csjt. módosítását megelőző társadalmi vita résztvevői messzemenően egyetértettek.⁵⁷⁷

8.3. A Zalaegerszegi Járásbíróság gyakorlata

Az 1974. évi peres iratok közül⁵⁷⁸ legtöbb esetben csak az eljárást befejező határozat maradt fenn. A megvizsgált perek egy része a házasság felbontására irányult, amelynek ítéletében csak annyi szerepelt a gyermektartásdíj vonatkozásában, hogy a felek egyezséget kötöttek a körben, az egyezséget tartalmazó tárgyalási jegyzőkönyvek nem maradtak meg. Számos per a gyermektartásdíj felemelésére irányult vagy a megszüntetésre, amelyet a bíróság pár soros, általános jellegű indokolással látott el.

A felemelés iránti perek indokolása általában arra irányult, hogy a kötelezett jövedelme megváltozott, ezért a bíróság a jövedelme 20%-nak megfelelő összegben állapította meg a kötelezettséget és rendelkezett a legalacsonyabb összegről. A megszüntetésre pedig általában azért került sor, mert a gyermek munkaviszonyt létesített.

Az iratok között fellelhető egy ítélet, amelyet példaként lehet arra felhozni a hátralékos gyermektartásdíj kérdéskörére, illetve arra, hogy határozott összeg és százalékos mérték egyidejű megállapításával történt a tartásra kötelezés.

A Zalaegerszegi Járásbíróság 8.P.20.060/1975. számú perében a felperesi anya gyermektartásdíj felemelése iránti indított pert az alperesi apa ellen. A felperes keresetében kérte a gyermektartásdíj 1975. január 1. napjától havi 500 forintban történő megállapítását, valamint kérte, hogy a bíróság kötelezze az alperest minden egyéb juttatás 20 %-ának megfizetésére, valamint az 1970. évben elmaradt, összesen 1600 forint gyermektartásdíj megfizetésére is. Az alperes a kereset teljesítését ellenezte, arra való hivatkozással, hogy még egy gyermek eltartásáról kell gondoskodnia, továbbá a felperes a gyermek után családi pótlékot is kap, végül azért, mert a perbeli gyermeket nem felperes tartja el, hanem annak szülei. A járásbíróság a 6. számú ítéletben a Budapest XVIII-XIX. kerületi bíróság P.28.919/1969. számú

⁵⁷⁵ 12/1974. (V. 14.) MT rendelet 7. § - 8. §

⁵⁷⁶ Pap Tibor: A magyar családi jog fejlődése, különös tekintettel a családjogi törvény 1974. évi módosítására. 178.

⁵⁷⁷ Bacsó Jenő: A családjogi törvény módosításának vitája. Jogtudományi Közlöny 1974/3. 69-75.

⁵⁷⁸ MNL ZML XXV.13.

végzésével jóváhagyott egyezségében az 1968. október 20. napján született gyermek tartása fejében megállapított havi 320 forint gyermektartásdíj mértékét 1975. január 1. napjától havi 770 forintra felemelte és kötelezte az alperest, hogy ezen összeget, valamint a bérköltség terhére rendszeresen, a részesedési alap terhére pénzbeli részesedésként, hűségjutalomként, céljutalomként, más hasonló juttatásként kifizetett összeg 20 %-át a felperesnek fizesse meg, ezt meghaladóan a keresetet elutasította. Megállapította, hogy az alperes 5 havi keresete a nyugdíjjárulék levonása után 19.389 forint, abból az egy hónapra eső átlagkeresete 3.877 forint és a perbeli gyermekén kívül még egy gyermek eltartásától kell gondoskodnia. A felperes gyermekgondozási segélyként havi 950 forintot kap, a perbeli gyermekén kívül neki is még egy eltartásáról kell gondoskodnia. A bíróság által beszerzett jövedelmi adatok megismerése után a felperes a keresetét a tárgyaláson felemelte.

A bíróság indoklásában kifejtette, hogy tekintettel arra, hogy az alperes havi átlagkeresete 1969. év óta 1.600 forintról 3.877 forintra emelkedett, a körülmények lényegesen megváltoztak, ami lehetőséget adott a módosításra és a 12/1974. (V.14). M.T. rendelet értelmében a tartásdíjat általában úgy kell megállapítani, hogy az elérje a kötelezett átlagos munkabérének, és az őt megillető juttatásoknak a 20 %-át, ezért a rendelkező részben foglaltak szerint határozott. Az 1.600 forint elmaradt gyermektartásdíj követelésére vonatkozó részében a Ptk. 280. § (3) bekezdése⁵⁷⁹ alapján a keresetet elutasította, mivel nem tudta a hat hónapnál régebben lejárt, és nem érvényesített részletek érvényesítésével való késlekedést alapos okkal kimenteni.

A Zala Megyei Főügyészség jelentett be fellebbezést az elsőfokú ítélet ellen oly értelemben, hogy indítványozta az alperesnek a keresetbeadást előző hat hónapra visszamenően a felemelt gyermektartásra kötelezését. Az alperes fellebbezésében kérte az ítélet megváltoztatását, a felemelt gyermektartásnak havi 450 forintra mérséklését. A megyei másodfokú bíróság a tényállást kiegészítette azzal, hogy az alperesnek mint adminisztratív dolgozónak a havi illetménye a 6 % társadalombiztosítási járulék levonásával kikerekítve 3.300 forint. Az alperes a perbeli gyermekén kívül eltartja még a házasságából 1960. május 7-én született gyermeket, aki az édesanyjánál nyert elhelyezést és a tartásához havi 700 forint tartásdíjjal járul hozzá. A felperes házastársa szakács, akinek havi 2.900 forint fizetése van, egy házas ingatlan képezi tulajdonát, egyéb ingatlana nincs. A Zalaegerszegi Megyei Bíróság a Pf.II.20.331/1975/4. számú ítéletével a járásbíróság ítéletét a fellebbezéssel támadott részében

⁵⁷⁹ Tartásdíjat, életjáradékot és baleseti járadékot időszakonként előre kell fizetni. A jogosult a hat hónapnál régebben lejárt és alapos ok nélkül nem érvényesített részleteket bírósági úton többé nem követelheti. (1973.I.1. - 1975.III.6.)

részben megváltoztatta, a felemelt tartásdíj mértékét havi 660 forintban és annak kezdő időpontját 1974. augusztus 1-ében állapította meg és az alperesnek a már lejárt tartásdíj különbözetre részletfizetést engedélyezett. A másodfokú bíróság megállapította, hogy a járásbíróság a Pp. 3.§-ában⁵⁸⁰ írt kötelessége ellenére nem tanította ki a személyesen eljáró felperest jogainak helyes gyakorlására, akit a Csjt.68.§-a alapján a keresetbeadást megelőző hat hónapra visszamenően megilleti a felemelt gyermektartás. A felperes 1975. január 17-én terjesztette elő keresetét, így 1974. augusztus 1-re visszamenően jogszerűen támasztott igényt a Megyei Főügyészség által előterjesztett és a felperes által magáévá tett fellebbezésben.

A felperest visszamenőlegesen 1974. augusztus 1-től 1975. január 1-ig havi 660 forint alapul vétele mellett összesen 3.300 forint felemelt tartás illeti meg. Ebbe beszámítást nyer az elsőfokú ítélet alapján 1975. január 1-től levont havi 770 forint és a megyei bíróság által megítélt havi 660 forint különbözet, havi 110 forint mint túlfizetés.

Indokolásában kifejtette, hogy a járásbíróság tévedett a felemelt gyermektartásdíj mértékének e meghatározásában. E tévedés abból eredt, hogy az elsőbíróság helytelenül számította az alperes havi tiszta illetményét és a mérték megjelölésében a két gyermekre tekintettel megfelelő egyéniesítést nem alkalmazott.

A munkáltatói igazolás szerint az alperes havi illetménye 3.500 forint, melyből levonva a 6 % nyugdíjjárulékot, a gyermektartás alapjaként kikerekítve havi 3.300 forint adódik. A perbeli gyermek 1968. október 20-án, az alperes másik gyermeke pedig 1960. május 7-én született. Az utóbbi gyermeket szükségletei fokánál fogva magasabb mérvű tartás illeti.

A bíróság figyelembe vette, hogy az alperes a kisebbik gyermek részére havi 700 forint tartást szolgáltat, ezért az alperes havi 3300 forint tiszta illetményéhez képest havi 660 forint tartást köteles nyújtani a perbeli gyermeknek. Figyelemmel volt arra is, hogy a felperes házastársa szakács, havi keresete 2.900 forint, és a nevelőszülő a Csjt. 62.§-a alapján természetben járul hozzá a házasságba bevitt gyermek tartásához. Az alperes fellebbezése a fentieket meghaladóan nem bizonyult alaposnak, ezért a megítéltnél nagyobb mérvű leszállításra nem támaszthatott jogszerűen igényt.

9. A Csjt. 1986. évi módosítása

⁵⁸⁰ *A bíróságnak az a feladata, hogy a jelen törvény céljának (1. §) megfelelően az igazság kiderítésére törekedjék. A bíróság evégett hivatalból gondoskodik arról, hogy a felek a perben jogait helyesen gyakorolják, és perbeli kötelességeiknek eleget tegyenek. A bíróság köteles a felet, ha nincs jogi képviselője, a szükséges tájékoztatással ellátni és őt jogaira, illetőleg kötelességeire figyelmeztetni. A bíróság a fél által előadott kérelmeket, nyilatkozatokat nem alakoszerű megjelölésük, hanem tartalmuk szerint veszi figyelembe. (1974.VII.1. - 1978.II.28.)*

Általánosságban a szocialista állami gondoskodás elvének hatására az állam hozzájárult a kisgyermek ellátásához, ezek közé soroljuk a szülési szabadság és az anyasági segély, a gyermekgondozási segély, a gyermekgondozási díj, a gyermekápolási táppénz, valamint a családi pótlék támogatásokat. Térítési díj ellenében bölcsődei és óvodai ellátásra volt lehetőség, az általános és középiskolai oktatás és egészségügyi alapellátás pedig ingyenes volt. Ezekkel a támogatásokkal az állam hozzájárult rokontartáshoz, azonban csak kiegészítő jelleggel, nem kívánta átvállalni teljes mértékben azt.⁵⁸¹ A társadalmi-gazdasági viszonyok változásai általában, és ezek körében a családi élet, a családi viszonyok változásai felgyorsultak, amelyek indokoltá tették az újrászabályozást.⁵⁸²

A családjogi törvény második nagy módosítása, az 1986. évi Csjt. Novellával a módosított Csjt. 1987. július 1. napján lépett hatályba, amelynek egyik legfontosabb céljai között szerepelt a gyermekek fokozottabb védelme. Ezért egy differenciáltabb, a társadalom igazságérzetét jobban kielégítő jogalkalmazási gyakorlat került kialakításra.⁵⁸³

A legfontosabb újítás, hogy a Novella külön nevesítette a gyermekek tartását. A rokontartás korábbi szabályai a rokontartás általános szabályai cím alatt szerepeltek, és külön cím alatt rendelkezett jogalkotó a gyermek tartásáról, vagyis a korábban a minisztertanácsi rendeletben és annak a végrehajtási rendeletében⁵⁸⁴ foglalt szabályait törvényi szintre emelte.

Megszüntetésre került az apaság megállapítása nélkül tartásra kötelezés intézménye, nem tartotta indokoltnak a jogalkotó, hogy ezen elavult rendelkezéssel elkülönüljön egymástól az apaság és a tartás kötelezettsége, valamint az orvostudomány fejlődése is lehetőséget adott arra, hogy a gyermek érdekeinek igazi érdekét szolgálja, így a jogi szabályozás a biológiai apa személyének megállapítására törekedett.⁵⁸⁵

9.1. A rokonok tartásának módosításai

Az általános szabályok közül újfent módosult a tartásra jogosultak sorrendje, kikerültek a mostohagyermek és a mostohaszülő a jogosulti rangsorból,⁵⁸⁶ azonban a Csjtr. kimondta, hogy

⁵⁸¹ Petrik Ferenc (szerk.): A Családjogi törvény magyarázata. Második kötet. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest. 1988. 116.

⁵⁸² Weiss Emília: A Családjogi Törvény tervezett módosításaihoz. Jogtudományi Közlöny 1986/3. 115.

⁵⁸³ 1986. évi IV. törvény indokolása a családjogi törvény módosításáról szóló törvényjavaslatához, Általános Indokolás

⁵⁸⁴ 8/1974. (VI. 27.) IM rendelet - a gyermektartásdíjról szóló 12/1974. (V. 14.) MT rendelet végrehajtásáról

⁵⁸⁵ Petrik: i.m. 119.

⁵⁸⁶ Csjt. 64. § (1) bekezdés (1987.VII.1.–2014.III.14.)

a mostohagyermek a vér szerinti gyermekkel, a mostohaszülő pedig a vér szerinti gyermekkel kerül egy sorba.⁵⁸⁷

A bíróságnak lehetőséget adott arra, hogy a tartás sorrendjét ettől eltérően állapítsa meg,⁵⁸⁸ tehát a törvényben foglalt sorrend csupán zsinórmértékként szolgált.⁵⁸⁹

Az általános szabályok között helyezték el azt a rendelkezést, miszerint a kiskorút illető tartási követelés iránt a kiskorú érdekében a gyámhatóság és az ügyész is indíthat pert, valamint, hogy a tartásra kötelezett rokon, aki a jogosultat saját háztartásában tartja és gondozza, a többi kötelezett ellen saját jogán is pert indíthat.⁵⁹⁰

Kimondta a jogszabály, hogy a tartási követelés hat hónappal visszamenőleg, valamint a jövőre nézve érvényesíthető, amely új szakaszként jelenik meg, és tartalmi változást annyiban jelent, hogy az igényérvényesítő hat hónapon belüli mulasztását nem kellett igazolnia és megmaradt az a szabály, hogy hat hónapnál régebbi időre csak akkor lehet visszamenőleg érvényesíteni a követelést, ha a jogosultat a követelés érvényesítésében mulasztás nem terheli.⁵⁹¹ A gyermek érdekében értékelhető könnyítés tehát, hogy nem vette át a módosítás azt az elvet, hogy kötelezett pusztán azon okból mentesüljön a felszaporodott hátralék alól, hogy annak egy összegben való kifizetése aránytalanul súlyos terhet jelentene, ugyanis lehetőség van a hátralék részletekben történő megfizetésére. Ennek kettős jelentősége van, egyrészt ösztönzi a kötelezettet a folyamatos teljesítésre, másrészt védi a megélhetését a visszamenőleges marasztalásban korlátozó határidő. Ezt az elvet, miszerint a hat hónapnál nem régebbi időre a tartásdíj minden további feltétel vizsgálata nélkül érvényesíthető a bírói gyakorlat fejlesztette ki (P. törv. 20844/1956., BH. 1957/1. 1493., PJD I. 548.).⁵⁹²

További módosítás, hogy a rokontartás megállapításának alapjául szolgáló körülményekben lényeges változás esetén a tartás megszüntetését is lehet kérni, nem csak a megváltoztatását.⁵⁹³

9.2. A gyermek tartásának módosításai

A gyermek tartása körében újítás, hogy a szülő a saját szükséges tartásának rovására tartást szolgáltatni akkor nem volt köteles, ha a gyermek tartása vagyonának jövedelméből kitelik,

⁵⁸⁷ Petrik: i.m. 119.

⁵⁸⁸ Csjt. 64. § (3) bekezdés (1987.VII.1.–2014.III.14.)

⁵⁸⁹ Petrik: i.m. 142.

⁵⁹⁰ Csjt. 67. § (1) bekezdés (1987.VII.1.–2014.III.14.)

⁵⁹¹ Csjt. 68. § (1987.VII.1.–2014.III.14.)

⁵⁹² Petrik: i.m.155-156.

⁵⁹³ Csjt. 69. § (1) bekezdés (1987.VII.1.–2014.III.14.)

vagy a gyermeknek tartásra kötelezhető más egyenesági rokona van.⁵⁹⁴ A gyermek vagyonának állagát tehát nem lehetett erre a célra igénybe venni. A kommentár alapján a jogalkalmazónak a konkrét esetben kell mérlegelnie, hogy a gyermek vagyonát kell-e igénybe venni a tartására vagy esetleg más rokonát lehet tartásra kötelezni, ugyanis a törvény vagylagosságra utal.⁵⁹⁵

A Csjt. II. rögzítette, hogy a gyermeket gondozó szülő a gyermektartást természetben, a különélő szülő elsősorban pénzben szolgáltatja, tehát nem választása szerint,⁵⁹⁶ amely a rokontartás szabályai között szerepelt.

A gyermektartásdíj megállapítása során elsődlegesen a szülők megegyezése volt irányadó, ennek hiányában döntött a bíróság⁵⁹⁷, vagyis a jogalkotó előtérbe helyezte a szülők döntését, tekintettel arra, hogy ők jól ismerik egymás vagyoni és kereseti viszonyait, valamint a gyermekük szükségleteit.⁵⁹⁸

A gyermektartásdíj mértéke megállapításának szabályai között számos módosítást találunk, így a jogalkotó elvetette a minimum 20%-os érték megállapítását, és akként rendelkezett, hogy a tartásdíj összegét gyermekenként általában a kötelezett átlagos jövedelmének 15-25%-ában kell megállapítani. A gyermektartásdíj meghatározásánál figyelemmel kell lenni: a gyermek tényleges szükségleteire, mindkét szülő jövedelmi és vagyoni viszonyaira, a szülők háztartásában eltartott más – saját, illetőleg mostoha – gyermekekre, a gyermek saját jövedelmére is.⁵⁹⁹

A bíróságnak mindkét tartásra kötelezett szülő jövedelmi és vagyoni viszonyaira vonatkozó adatokat be kellett szereznie, a tartás alapjául a kötelezett főállásban elért, a bérköltség terhére kifizetett munkabére és az érdekeltségi alap, rendelkezési vagy más hasonló alap terhére kifizetett juttatása szolgált (pl. részesedés, jutalom). Amennyiben ez az összeg nem fedezte a gyermek tartását, akkor a más rendszeres jövedelmet is alapul kellett venni, rendszerint a keresetlevél benyújtását megelőző egy évi juttatások mértékének alapulvételével.⁶⁰⁰

A mérték megállapításának a gyermek tényleges szükségleteiből kellett kiindulnia a bíróságnak, és mérlegelni a többi tartásra szoruló személyt, akikről gondoskodni kell, valamint a gyermek vagyonának jövedelmét és a tizenötödik életévét betöltött gyermek keresetét, amely

⁵⁹⁴ Csjt. 69/A. § (1) bekezdés (1987.VII.1.–2014.III.14.)

⁵⁹⁵ Petrik: i.m.171-172.

⁵⁹⁶ Csjt. 69/A. § (2) bekezdés (1987.VII.1.–2014.III.14.)

⁵⁹⁷ Csjt. 69/B. § (1987.VII.1.–2014.III.14.)

⁵⁹⁸ Petrik: i.m.174-175.

⁵⁹⁹ Csjt. 69/C. § (1) bekezdés (1987.VII.1.–2014.III.14.)

⁶⁰⁰ Petrik: i.m.182.

csökkenti a rászorultságát, és ezáltal kellett meghatároznia, hogy a törvényben megjelölt skálán belül milyen összeget ítél meg.⁶⁰¹

Fennmaradt az a szabály, hogy a kötelezettel szemben érvényesíthető összes tartási igény a jövedelme 50%-át nem haladhatja meg. Ha a szülők két vagy több gyermek tartására kötelesek, a tartásdíjat úgy kell megállapítani, hogy egyik gyermek se kerüljön a másiknál kedvezőtlenebb helyzetbe, különösen akkor, ha nem egy háztartásban nevelkednek.⁶⁰²

A tartásdíj módja körében törvényi szintre emelkedett a korábbi rendeleti szabályozás és megmaradt a differenciáltság, így a százalékos arányban, a határozott összegben, vagy a határozott összegben és bizonyos jövedelmek százalékában is megállapítható volt a tartásdíj. A tartásdíj százalékos megállapítása esetében szintén meg kellett jelölni a tartásdíj alapösszegét.⁶⁰³ Ennek a fenntartására azért volt szükség, mert bizonyos állandó havi jövedelemmel rendelkező kötelezetteknél egyszerűbb volt a százalékos arány megítélése, azonban olyan esetekben, amikor kiugróan változó volt a kötelezett jövedelme, ahogy arra utaltam a 7/1974. MT. rendelet szabályainál is, méltányosabb volt a határozott összeg megállapítása.⁶⁰⁴

9.3. A Zalaegerszegi Városi Bíróság gyakorlata

Az 1987. év 89 per vizsgálata körében⁶⁰⁵ megállapítható, hogy a gyermektartásdíjjal kapcsolatos perek több, mint a fele házassági bontóper volt, a többi esetben a legtöbb kereset a gyermektartásdíj megváltoztatására irányult. Összességében elmondható, hogy a felek nagyrészt egyezséget kötöttek a gyermektartásdíj tekintetében a bontóperekben, illetve a gyermektartásdíj felemelése és a leszállítása körében is, kevesebb esetben került sor ítélelhozatalra ebben a körben, tehát érvényesült az a szabály, hogy a szülők megegyezését helyezte előtérbe a bíróság.

A gyermektartásdíj mértékének megállapításánál a felek a legtöbb esetben a kötelezett jövedelmének 20%-ban való marasztalásban egyeztek meg, azonban néhány ügyben határozott összegű gyermektartásban.

A 20%-os mértéktől való eltérést azokban a perekben tapasztaltam, ahol több gyermek volt a jogosult, két gyermek esetén általában 16-18% között állapították meg a tartás mértékét.

⁶⁰¹ Petrik: i.m.186-187.

⁶⁰² Csjt. 69/C. § (2) bekezdés (1987.VII.1.–2014.III.14.)

⁶⁰³ Csjt. 69/C. § (3)-(4) bekezdés (1987.VII.1.–2014.III.14.)

⁶⁰⁴ Petrik: i.m. 202-208.

⁶⁰⁵ MNL ZML XXV.13.

A fennmaradt iratok közül a keresetlevelek, a tárgyalási jegyzőkönyvek és a felek egy éves jövedelmét havi bontásban részletező munkáltatói igazolások voltak fellelhetők, mivel kötelesek voltak a bíróságok feltárni a felek jövedelmi viszonyait. A gyermektartásdíjfizetési kötelezettségek megállapítása határozatlan időre történt. Mivel a megállapítás iránti kérelmek általában egyezséggel végződtek, ezért a felemelés és leszállítás körében lehet bemutatni két érdekes példát arra vonatkozóan, hogy milyen esetekben látott vagy nem látott lehetőséget a bíróság a megváltoztatásra.

A Zalaegerszegi Városi Bíróság 9.P.20.128/1987. számú ügyében a peres felek volt házastársak, a per a házassági bontóperben megállapított havi 20%, de legalább 670 forint alapösszegű gyermektartásdíj megfizetésére irányult. A perben érintett gyermek nyolc éves múlt a kereset beadásakor, a felperes, az apa, kérte a gyermektartásdíj megszüntetését arra hivatkozással, hogy gyermektartásdíj megállapításakor 5.000 forint volt a jövedelme, azonban az új házasságából gyermeke született 1985. július 18. napján, 1987. januárjától GYES-en van a gyermekkel, aminek az összege 840 forint, a felesége jövedelme 6.000 forint. A bíróság a felperes keresetét elutasította arra hivatkozással, hogy a gyermek általános iskolai tanuló, aki a tartásra rászorul, és az a körülmény, hogy felperes házastársával történő megegyezése szerint jelenleg GYES-en van, nem szolgálhat alapul arra, hogy a tartásra rászoruló első házasságából származó gyermek tartásához ne járuljon hozzá. Figyelemmel volt a bíróság arra is, hogy a Csjt. alapelvei szerint mindenképp a gyermek érdekét kell szem előtt tartani, a felek gyermekének pedig az az érdeke, hogy tartásához mindkét szülője hozzájáruljon. Tekintettel arra, hogy a korábban megállapított gyermek tartásdíj összege, figyelemmel a gyermek életkorára is, nem eltúlzott, a bíróság ebben a körben sem látott módot a gyermektartásdíj fizetési kötelezettség összegének megváltoztatására.

A Zalaegerszegi Városi Bíróság 9.P.20.032/1987. számú perében a felperes, az anya kérte a gyermekenként 1.200-1.200 forintban megállapított gyermektartásdíj leszállítását, tekintettel arra, hogy büntetés-végrehajtási intézetben van, a rabkeresménye 1.235 forint, tulajdonát képezi egy zalaegerszegi ingatlan 3/20 része, melynek értéke 27.000 forint. Az alperesi apa, a Nyugdíjfolyósító Igazgatóságtól 2.620 forint nyugdíjban részesül, ezen kívül 1.680 forint családi pótlékot kap és 3.400 forint baleseti járadékot az Állami Biztosítótól. A bíróság a felperes keresetét elutasította és az ítélete indokolásában kitért arra, hogy a Csjt. alapelvei közül az egyik legfontosabb alapelv az, hogy mindig a gyermek érdekeit kell szem előtt tartani. Valóban annak következtében, hogy felperes szabadságvesztés büntetését tölti kevesebb jövedelemmel rendelkezik, mint korábban, a bíróság álláspontja szerint azonban az a körülmény, hogy a felperes bűncselekményt követett el, ezért vele szemben a bíróság

szabadságvesztés büntetést szabott ki, nem szolgálhat a tartásra rászoruló gyermekek hátrányára. Tekintettel arra, hogy felperes rabkeresményét figyelembevéve, a gyermekek javára csak minimális gyermektartásdíj megállapítására volna lehetőség, amelynek behajtása is nehézségek be ütközne, a bíróság felperes anyagi helyzetére is tekintettel az ingatlanvagyon fedezetet nyújthat a gyermekek tartásához szükséges díjra, ezért a bíróság felperes keresetét elutasította.

A Zala Megyei Bíróság mint másodfokú bíróság azonban a 2.Pf.20.433/1987/4. számú ítéletével az elsőfokú ítéletet megváltoztatta és a kereseti kérelemnek megfelelően leszállította a kötelezettség mértékét gyermekenként 800-800 forintra. Az indokolás szerint nem vitás, hogy a felperes jövedelme neki felróható okból csökkent, miután olyan magatartást tanúsított, melynek következtében ellene büntetőeljárás folyt és büntetésként szabadságvesztésre ítélték, a büntetés-végrehajtási intézetben pedig jövedelme lényegesen csökkent. Miután azonban a felperes nem tartási kötelezettségének elmulasztása miatt került büntetés-végrehajtási intézetbe, így bizonyos fokig méltányosságból, mindkét fél érdekét szem előtt tartva a másodfokú bíróság lehetőséget látott arra, hogy a kötelezettséget leszállítsa. Utalt arra a másodfokú bíróság, hogy amennyiben a felperes büntetését letölti, úgy természetesen módjában áll az alperesnek a gyermektartásdíj felemelését kérni a bíróságtól.

10. A gyermektartás szabályozása napjainkban

A továbbiakban a hatályos Ptk. kiskorú gyermek tartására vonatkozó szabályokat mutatom be, kiegészítve a középiskolai tanulmányokat folytató gyermekek vonatkozásában, a rászorultság vélelmére tekintettel.

Rokontartásra a CSJK szerint az jogosult, aki magát önhibáján kívül nem képes eltartani, tehát aki arra rászorul; tartásra kötelezhető házastársa, volt házastársa, vagy volt élettársa nincs, továbbá a tartásra nem érdemtelen.⁶⁰⁶ A kiskorú gyermekekre vonatkozó speciális szabályok alapján azonban ezek a feltételek vagy egyáltalán nem, vagy az általános rokontartási szabályoktól eltérően érvényesülnek a kiskorú gyermek esetében.⁶⁰⁷ Nem vonatkozik rájuk az érdemtelenesség mint negatív feltétel, mivel az a Ptk. 4:194. § (2) bekezdése szerint fogalmilag csak a nagykorúakra vonatkozik, valamint házastársuk, volt házastársuk sem

⁶⁰⁶ Ptk. 4:194. § (1)

⁶⁰⁷ Szeibert Orsolya: A kiskorú gyermek tartása. Gárdos Péter, Vékás Lajos (szerk.): Nagykomentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez, 2024. január 1. időállapotú 2024. évi Jogtár-formátumú kiadás

lehet, mivel a házasságkötéssel a gyermek nagykorúvá válik.⁶⁰⁸ Elméletileg nem kizárt, a nyelvtani értelmezésből adódóan, hogy a kiskorú gyermek volt élettársa is kötelezhető legyen tartásra, azonban a kiskorú gyermekre vonatkozó különleges szabályok szerint elsősorban a szülők kötelesek a kiskorú gyermekek tartására, és a *lex specialis derogat legi generali* elve alapján a szülők kötelezettsége megelőzi a volt élettárs kötelezettségét.

A rászorultság azt az objektív ténytet jelenti, hogy a tartás iránti igényt érvényesítő nem rendelkezik olyan jövedelemmel, keresettel, vagyonnal, amelyből saját megélhetését teljesen vagy részben biztosítani tudja.⁶⁰⁹ A rászorultság vélelmének létrehozásával a kiskorú gyermek tartásra való rászorultságát vélelmezni kell, ez a vélelem a gyermek nagykorúságának betöltése után is – legfeljebb a huszadik életévének betöltéséig – érvényesül, ha a gyermek középfokú iskolai tanulmányokat folytat.⁶¹⁰ Erre a szabályozásra azért volt szükség, mivel sok esetben a gyermek az általános iskolai tanulmányait nem hatévesen kezdi meg, hanem a hetedik évéhez közeledve vagy akár azután, illetve, ha középiskolában jellemzően nyelvi előkészítés érdekében úgynevezett „nulladik” osztályban tölt a gyermek egy évvel többet, vagy a külföldön töltött oktatási félév, baleset egyaránt hozzájárulhat ahhoz, hogy a gyermek még nagykorúsága elérésekor is középfokú oktatási intézmény tanulója.⁶¹¹ Ez a vélelem azonban megdönthető azzal, hogy a gyermek – személyes életkörülményei, jövedelmi viszonyai folytán – képes a saját eltartásáról egészben vagy részben gondoskodni, mivel a munkaképes, tanulmányokat nem folytató és munkát vállaló kiskorú tartására szüleit nem feltétel nélkül kellene kötelezni.⁶¹²

A tartásra való jogosultság negatív feltétele, hogy a jogosult ne legyen érdemtelen a tartásra. Kiskorú gyermekeknél nem beszélhetünk érdemteleniségről, azonban a tizennyolcadik életévét betöltött, tehát nagykorú, de még középiskolai tanulmányokat folytató gyermek esetében felmerült a kérdés a jogalkalmazó bíróságok körében, hogy lehet-e érdemtelen a tartásra. Bár a kutatás a kiskorú gyermekek tartására fókuszál, azonban a kapcsolódási pont miatt érdemes kitérni a fenti kérdésre. Egyes bíróságok a korábbi gyakorlatot követve ezen gyermekeket is a kiskorúakkal azonos tartási pozícióba helyezték, míg más bíróságok előtt felmerült az érdemteleniség kérdése. Az Új Ptk. Tanácsadó Testületének álláspontja szerint a tizennyolc és húsz év közötti, középiskolai tanulmányait folytató nagykorú gyermek nem

⁶⁰⁸ Ptk. 2:10. §

⁶⁰⁹ Szemán Felicitász: A rokontartás. Csehi Zoltán (főszerk.): A 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről kommentárja. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest. 2021. 1006.

⁶¹⁰ Ptk. 4:214. §

⁶¹¹ Szeibert Orsolya: A családjogi tartás az újabb gyakorlat és a felvetődő kérdések tükrében. Gárdos-Orosz Fruzsina–Menyhárd Attila: Az új Polgári Törvénykönyv első öt éve. Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, Budapest. 2019. 50-51.

⁶¹² Szeibert Orsolya: A kiskorú gyermek tartása.

minősül a Ptk. 4:220. § (2) bekezdésében meghatározott továbbtanulónak, ebből következően a kiskorúval esik egy tekintet alá. A Ptk. értelmezési keretei álláspontjuk szerint lehetővé teszik azt az – egyébként a Tanácsadó Testület tagjai által támogatott – értelmezést, amely szerint az ilyen gyermek érdemtelennek nem minősülhet, és a szülő a saját szükséges tartásának rovására is köteles őt eltartani. A Kúria a rokontartás szabályaival kapcsolatos ítélkezési gyakorlatról szóló összefoglaló véleményében akként foglal állást, hogy a Ptk. kizárólag a rászorultság vélelme tekintetében helyezi őket azonos elbírálás alá, ezért a gyermek esetleges érdemtelenységének vizsgálata nem mellőzhető. Utaltak azon jogalkotói célkitűzésre, hogy a gyermek lehetőség szerint szerezzék meg a továbbtanulást, illetve szakképesítés megszerzését lehetővé tevő képzettséget, így, ha az érdemtelenységét el is kell bírálni, részben tekintettel kell lenni erre a célra, valamint az érdemteleniséget különös gondossággal kell megítélni.⁶¹³ A kommentár-irodalom a Kúria álláspontját követi, egyrészt, mivel belátási képességgel rendelkező nagykorú személyről van szó, aki képes felismerni a cselekményeinek a következményeit, ezért lehet érdemtelen,⁶¹⁴ így a gyermek érdemtelenységére a másik szülő – a gyermek nagykorúsága miatt – már hivatkozhat.

Álláspontom szerint – bár egyetértek azzal, hogy a jogszabály nyelvtani értelmezése folytán csak a rászorultság tekintetében helyezi őket a kiskorúakkal egy tekintet alá – nem lehet eltekinteni a magasabb szintű, történeti értelmezéstől sem. A rászorultság kérdésköre szorosan összefüggött a tartás időtartamával, vagyis addig kellett eltartani a gyermeket, amíg rászorult. Egészen a 12/1974. (V.14.) számú minisztertanácsi rendelet hatálybalépéséig határozott időben állapították meg a gyermektartást, utána a határozatlan idő bevezetésének egyik célja pontosan a pertakarékosság volt, valamint a gyermekek taníttatásának elősegítése oly módon, hogy képességeiknek megfelelően a szükséges tanítást megkapják, az iskolát elvégezzék, amely nemzetközi egyezményekben is foglalt joguk. A Ptk. arra az esetre terjeszti ki a rászorultság vélelmét, ha a gyermek középiskolai tanulmányokat folytat, amelynek elvégzése társadalmi érdek is, ahogy azt a Legfelsőbb Bíróság 795/45. számú kollégiumi állásfoglalása is kifejtette, nyilvánvalóan a korabeli társadalmi különbségekre tekintettel. A legtöbb esetben nem a gyermek hibája, hogy a tizennyolcadik születésnapja előtt nem fejezi be a középiskolát, így diszkriminálva vannak azok a gyermekek, akik esetleg csak hét éves korukban kezdik meg az általános iskolát vagy öt éves középiskolát végeznek. Amennyiben a gyermek folytatja a középiskolai tanulmányait és törekszik a középfokú végzettség megszerzésére, indokolatlan

⁶¹³ Szeibert Orrsolya: A családjogi tartás az újabb gyakorlat... 51-52.

⁶¹⁴ Barzó Tímea: A rokontartás. Osztovits András (szerk.): A polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. II. kötet. Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014. 404.

lenne a megkülönböztetés közöttük e tekintetben és elvárható a szülőktől, akik a gyermek életpályájának megválasztásában részt vettek, hogy eltartsák a gyermeküket a „meghosszabbított gyermekkor” alatt. Az érdemtelenség mint negatív feltétel vizsgálata a középiskolát végző gyermeknél álláspontom szerint visszalépést jelent gyermekek érdekeinek védelme terén.

A Ptk. a Csjt. 61. § (1)-(3) bekezdéséhez képest pontosítást és kiegészítést tartalmaz a tartásra való jogosultság sorrendjében. Ennek megfelelően a törvény nyilvánvaló teszi azt a bírói gyakorlatban kimondott jogtételt, hogy a jogosultság sorrendjében a kiskorú gyermek minden más jogosultat megelőz, így a nagykorú gyermeket is, a gyermek pedig – mind a kiskorú mind a nagykorú jogosult – a házastársat, az elvált házastársat és a volt élettársat megelőzi.⁶¹⁵ A kiskorú gyermekek egy sorban jogosultak gyermektartásdíjra,⁶¹⁶ függetlenül attól, hogy házasságból vagy azon kívüli kapcsolatból születtek, örökbe fogadták őket vagy mostoha gyermekek, a Ptk. tehát az „általános szabályok” között, alapelvi szinten mondja ki a vér szerinti gyermek és a vér szerinti leszármazás nélkül, tényleges családi kapcsolatban gondozott gyermek tartási jogosultságának egyenrangúságát, amely Gyermekjogi Egyezményben is lefektetett, a gyermekek érdeke fokozott védelmének és a gyermekek egyenjogúságának érvényesítését szolgálja.⁶¹⁷

Az Alaptörvény, a Ptk. és a Csvt. szerint is a kiskorú gyermek tartására elsősorban a szülők együttesen kötelesek. A szülők között a tartási kötelezettség a kereseti, jövedelmi, vagyoni viszonyaik és teljesítőképességük arányában oszlik meg⁶¹⁸ és annak a tartásra kötelezettnek a javára, aki a tartásra jogosultat személyesen gondozza, az ezzel járó tevékenységet és egyéb terhet a tartási kötelezettség meghatározásánál figyelembe kell venni.⁶¹⁹

A kötelezetti sorban követik őket a felmenő rokonok, majd a testvérek.⁶²⁰ A nagykorú testvér tartási kötelezettsége azonban csak abban az esetben áll fenn, ha a kiskorúnak tartásra kötelezhető egyenesági rokona nincs, ezt saját maga, házastársa, élettársa és tartásra rászoruló egyenesági rokonai szükséges tartásának veszélyeztetése nélkül képes teljesíteni.⁶²¹ A kötelezettség a féltestvérekre is kiterjed, mivel a Ptk. 4:96. § (2) bekezdése szerint oldalági

⁶¹⁵ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény indokolása. Rokontartás, A rokontartás közös szabályai. 1.

⁶¹⁶ Ptk. 4:202. §

⁶¹⁷ Szemán: i.m. 1011.

⁶¹⁸ Ptk. 4:201. § (1)

⁶¹⁹ Ptk. 4:201. § (3)

⁶²⁰ Ptk. 4:196. §

⁶²¹ Ptk. 4:197. §

rokonok azok a nem egyenesági rokonok, akiknek legalább egy közös felmenő rokonuk van, valamint a Ptk. 8:1. § (4) bekezdése szerint testvérnek minősül a féltestvér is.

A mostoha szülő a házastárs gyermekét abban az esetben köteles tartani, hogyha a hozzájárult, hogy a gyermek a háztartásukban éljen.⁶²² A mostoha szülő-mostohagyermek kapcsolatot nem alakít ki az, hogyha az egyik élettárs gyermekét az élettársak közös háztartásukban nevelik, ez csak házastársi kapcsolatban értelmezhető, akkor, hogyha a közös háztartásban együtt gondoskodnak a gyermekről.⁶²³ Mivel egyre nagyobb számban jelennek meg a különböző szülőktől származó, ún. „mozaikcsaládban” nevelkedő gyermekek, a gyermekek érdeke biztosítása érdekében arra törekszik a szabályozás, hogy az egy családban élő, különböző szülőktől származó gyermekek a mindennapi szükségleteik fedezése során ne éljenek meg különbségtételt az együtt élő házastársak közös gyermekeivel szemben.⁶²⁴ A mostoha szülő tartási kötelezettsége kizárólag természetbeni tartásra vonatkozik, másodlagos a szülők után és nem érinti a vér szerinti szülő tartásdíj-fizetési kötelezettségét.⁶²⁵ A másodlagosságot kifejezi a bírói gyakorlat által kialakított azon elv is, miszerint a vér szerinti gyermek tartása a mostohagyermek tartása miatt csak akkor csökkenthető, ha a mostohagyermek tartása saját, vér szerinti szülőinek jövedelméből megfelelően nem fedezhető.⁶²⁶ A másik, vagyis a gyermekkel együtt nem élő, tartásdíjat fizető szülő oldaláról tekintve a kötelezettséget, megjegyzendő, hogy ez a fennálló tartási kötelezettség a házastársak közös adóssága a Ptk. 4:39. § (1) bekezdése alapján.⁶²⁷

A gyermektartásdíj fizetésének időtartama tekintetében a korábbi, azaz a Csjt. hatálybalépése utáni bírói gyakorlat került beemelésre, és az általános szabályok szerint a bíróság a tartásdíjat határozatlan időre állapítja meg.⁶²⁸ A gyermek nagykorúságának eléréséig jogosult a gyermektartásra, amely a tizennyolcadik életév betöltését jelenti, de ha ekkor még középfokú iskolai tanulmányokat folytat, akkor legfeljebb a huszadik évének a betöltéséig. Amennyiben azonban, ha eléri a tizenhat éves korhatárt, amely a tankötelezettség felső határa⁶²⁹ és nem folytatja a tanulmányait, a kötelezettnek megszűnhet a tartási kötelezettsége a gyermek rászorultsága vélelmének megdöntése esetén. Ha továbbtanul a nagykorú gyermek, akkor legfeljebb a huszonöt éves koráig jogosult tartásra. Megszűnik továbbá a tartási kötelezettség a

⁶²² Ptk. 4:198. §

⁶²³ Szeibert Orsolya: A kiskorú gyermek tartása.

⁶²⁴ Szemán: i.m. 1010.

⁶²⁵ Szeibert Orsolya: A kiskorú gyermek tartása.

⁶²⁶ BH2002.400.

⁶²⁷ Szeibert Orsolya: A kiskorú gyermek tartása.

⁶²⁸ Ptk. 4:209. §

⁶²⁹ A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény 45. § (3) bekezdés

gyermek mint jogosult halálával is. A kötelezettség megszüntetésére két mód van. Egyrészt az, akinek a kezéhez a tartásdíjat folyósítják, köteles – a kötelezett egyidejű értesítése mellett – a bíróságnak bejelenteni, ha a jogosult tartásra való rászorultsága megszűnt. A bejelentést követően a bíróság a tartási kötelezettséget peres eljárás lefolytatása nélkül szünteti meg. A bejelentési kötelezettség elmulasztásából eredő kárért, akinek a kezéhez folyósítják a tartásdíjat, a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség általános szabályai szerint felel⁶³⁰, ez azonban nem jelenti azt, hogy kártérítés címén visszakövetelhető lenne a céljának megfelelően felhasznált tartásdíj, ugyanis a Ptk. 6:581. § szerint az életfenntartás céljára adott és arra felhasznált juttatást jogalap nélküli gazdagodás címén visszakövetelni nem lehet. Ez alól csak az képez kivételt, ha a juttatást bűncselekmény útján szerezték meg.⁶³¹ A kötelezett a tartás megszüntetését peres eljárásban kérheti, ha a körülmények megváltozása folytán a tartási kötelezettségének alapjául szolgáló feltételek nem állnak fenn, vagy a jogosult elmulasztotta a bejelentési kötelezettségét.⁶³²

Az ideális esetben a szülők együttesen gondoskodnak a közös gyermekükről a saját háztartásukban, természetben. Amennyiben különváltan élnek, a gyermekkel együtt élő szülő természetben, a különélő szülő pedig pénzben, gyermektartásdíjjal járul hozzá a gyermek felnevelésének költségeihez. Ez egy átalány-díj, amely azt jelenti, hogy abban az esetben is megilleti a gyermeket (illetőleg az együtt élő szülőt), amennyiben a gyermek a másik szülővel kapcsolatot tart vagy nála tartózkodik. A gyermekkel kapcsolatos kiadások ugyanis nem ugyanakkora összeget tesznek ki havonta, felmerülhetnek időszakos kiadások,⁶³³ például a ruházttartás költségei, az iskolakezdéssel kapcsolatos kiadások vagy iskolai kirándulások. A gyermeket gondozó szülő kötelessége, hogy a kapott tartásdíjat beossza és a gyermek kiadásaira fordítsa.

Különválás esetén elsődlegesen a szülők megegyezése az irányadó a gyermektartás módja, mértéke vonatkozásában. Ez egy kötelem, amelynek megkötése nincs alakiséghez kötve. A szülők megegyezhetnek róla szóban, írásban vagy akár ügyvéd előtt is. Ezek érvényes, de nem végrehajtható megállapodások nemteljesítés esetén. A megállapodás abban az esetben lesz azonban végrehajtható, ha azt a végrehajtási törvény szerinti végrehajtható okiratba foglalják, leggyakoribb esetben a bíróság hagyja jóvá az egyezségüket peres vagy nemperes eljárásban, valamint közjegyzői okiratba is foglalható. A bíróságnak az egyezség jóváhagyása

⁶³⁰ Ptk. 4:211. § (1)

⁶³¹ Szemán: i.m. 1022.

⁶³² Ptk. 4:211. § (2)

⁶³³ Barzó Tímea: A rokontartás. 414.

előtt azt kell vizsgálnia, hogy a megállapodás a jogszabályoknak, elsődlegesen a kiskorú gyermek törvény által védett érdekeinek megfelel-e. A megállapodással meghatározott gyermektartásdíj összegének nincs felső határa, azonban a havi 15.000 forint alatti tartásdíjak esetében a bíróságnak az egyezség jóváhagyása előtt meg kell nyilatkoznia a jogosultat, hogy megfelelően gondoskodni tud-e ebből az összegből a gyermekekkel kapcsolatos kiadások fedezéséről.⁶³⁴

A gyakorlatban felmerült igényekre tekintettel a Ptk. jogszabályi szintre emelte a PK 106. számú állásfoglalásában foglaltakat, és lehetőséget nyújt arra, hogy akár pénzüsszeg egyszeri juttatásával vagy valamely vagyontárgy juttatásával is kiválthatja a kötelezett a gyermektartásdíjat. A megállapodás csak akkor érvényes, ha abban meghatározzák azt az időszakot, amelynek tartamára a juttatás a tartást fedezi, és azt a gyámhatóság vagy perbeli egyezség esetén a bíróság jóváhagyja.⁶³⁵ Az egyezség jóváhagyásakor vizsgálni kell, hogy az a gyermek érdekeinek megfelel-e. Ha a kötelezett az általános mértéket meghaladó összegben vállalja a tartás megfizetését, a bíróságnak vizsgálnia kell azt is, hogy az a gyermek szükségleteit tekintve valóban indokolt-e, vagy csak harmadik személy kielégítési igényének elvonására szolgál.⁶³⁶

Ha a szülők nem tudnak megegyezni, a bíróság állapíthatja meg a gyermektartásdíjat peres eljárásban.⁶³⁷ A gyermektartás iránti kereset összekapcsolható az apaság megállapítására irányuló keresettel⁶³⁸, a gyermek feletti szülői felügyelet gyakorlásának rendezése iránti keresettel⁶³⁹ és a házasság felbontása iránti perekben is dönt róla a bíróság⁶⁴⁰.

A tartással kapcsolatos per során legfeljebb a kereset beadása előtti hat hónapra visszamenőleg lehet igényelni a gyermektartásdíjat, ezen túl csak akkor, ha a jogosult alapos okkal késlekedett a követelés érvényesítésével, mivel alimentációs jellegű szolgáltatásról van szó, a jogosult életszükségleteinek biztosítását célozza, és nem irányulhat a tartozások felhalmozására, a kötelezett ellehetetlenítésére.⁶⁴¹ A három évnél régebbi követelést azonban már nem lehet bírósági úton érvényesíteni, amely elévülési jelleget mutat.⁶⁴²

⁶³⁴ Szemán: i.m. 1025.

⁶³⁵ Ptk. 4:217. §

⁶³⁶ Barzó Tímea: A rokонтartás. 412.

⁶³⁷ 2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról 20. § (3) bekezdés

⁶³⁸ A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (Pp.) 467. §

⁶³⁹ Pp. 491. §

⁶⁴⁰ Ptk. 4:21. § (2)-(3)

⁶⁴¹ Petrik Ferenc(szerk.): Polgári Jog, Kommentár a gyakorlat számára (a 2013. évi V. törvény, az új Ptk. kommentárja) II. kötet, Harmadik kiadás. HVG-ORAC, Budapest. 2013. 327.

⁶⁴² Ptk. 4:208. §

A gyermektartásj mértékét meghatározó tényezők öt csoportba sorolhatók, ezek pedig a Ptk. 4:218. § (2) bekezdése szerint a következők: a gyermek indokolt szükségletei, a szülők jövedelmi és vagyoni viszonyai, a szülőket terhelő más tartási kötelezettségek, a gyermek jövedelme és a gyermeknek és a rá tekintettel nyújtott állami juttatások. A mértéket meghatározó tényezők hosszú fejlődésen mentek keresztül, a gyermek nevelésének és taníttatásának költségei mint a gyermek szükségletei mindig is beletartoztak, azonban ezeket a polgári korban a gyermek társadalmi állásához igazította a szokásjog. A társadalmi állásra hivatkozás a szocialista családjogban az 1949-es Alkotmánynak formálisan kinyilatkoztatott egyenjogúság elve mellett elvetésre került. A gyermek szükségleteinek figyelembevétele kevésbé volt hangsúlyos ezért a Csjt. hatálybalépése előtt, a bíróságok az ítéleteik indokolásában nem tértek ki rá, csak annyiban, hogy *„kevesebből egy gyermeket eltartani nem lehet”*. A gyermekjogok fejlődésével hangsúlyosabbá vált a gyermek szükségleteinek figyelembevétele, így a CSJK hatálya alatt már a gyermek indokolt szükségleteiből kell kiindulni a gyermektartás mértékének meghatározásánál. A vagyoni és jövedelmi viszonyok először csak az apa oldalán voltak vizsgálandók, az anyánál a társadalmi állást vették figyelembe, majd 1949 után már mindkét szülő jövedelmi viszonyait. Az eltartásra szoruló egyéb személyek figyelembe vétele szintén csak a kötelezett, általában az oldalán jelentek meg faktorként, a megvizsgált perek között nem találtam arra utalást, hogy az anya által tartásra szoruló egyéb személyeket figyelembe vette volna a bíróság. Nem hivatkoztak továbbá egyik ügyben sem a gyermek vagyonára, azonban az 1951-es periratokban arra már találtam esetet, hogy a családi pótlékot figyelembe vették a gyermek tartását csökkentő összegként.

A gyermek indokolt szükségleteinek köre elnevezésében nem változott, azonban a tartalmuk folyamatosan bővült az évek során. Ma ezek közé tartoznak a gyermek megélhetéséhez, egészségügyi ellátáshoz, neveléséhez és taníttatásához szükséges rendszeres kiadások, amelyek általános kiadásnak minősülnek, az összegük azonban természetesen esetenként eltérhet. A gyermekkel együtt élő szülőnek kell fedeznie a lakhatás, étkeztetés, ruházttatás, egészségügyi és utazási költségeket, a különélő szülőnek pedig pénzben kell hozzájárulnia ezekhez a kiadásokhoz. Ezeknek a fedezése nem jelenthet szűkös tartást, vagyis nem korlátozódhat a létminimum szintjére, hanem a gyermek életkorának, szellemi fejlettségének és egészségének megfelelő mértékű összeget jelent, amely gyermekeként eltérő lehet.⁶⁴³ A megfelelő ruháztkodás, az egészséges ételmezés, a kulturális, sportolási igények és az egészséges életmód lehetőségének megteremtése elvileg beletartozik a gyermek indokolt

⁶⁴³ Barzó Tímea: A rokontartás. 414-415.

alapszükségletei körébe.⁶⁴⁴ Ezen felül, az átlagot meghaladó kulturális és a sportfoglalkozások, valamint a különórák luxuskiadásoknak minősülnek,⁶⁴⁵ de a luxuskiadás meghatározása a bírói gyakorlat alapján minden esetben az adott körülmények (többek között a kötelezetti teljesítőképesség) mérlegelésével dönthető el.⁶⁴⁶ A luxuskiadásokra csak akkor terjedhet ki a tartás, hogyha a kötelezett azokat önként vállalja.⁶⁴⁷ Önkéntes vállalás hiányában a teljesítőképességgel rendelkező szülő sem köteles az átlagot meghaladó igények biztosítására. A gyermektartásdíj fizetésre kötelezett szülő teljesítőképessége esetén a gyermektartásdíj korlátját a gyermek indokolt szükséglete jelenti.⁶⁴⁸

A Kúria joggyakorlat-elemző csoportja 2018-ban végzett vizsgálata alapján arra a következtetésre jutott, hogy a gyermek indokolt szükséglete nem korlátozható az alapszükségletekre (élelmezés, ruházkodás, stb.), illetve a kiegészítő szükségletekre (a tanulmányokkal, a sportolással összefüggésben), hanem minden olyan tevékenység megfelelő eszközökkel történő támogatása is idetartozik (számítógép, internet használat, mobiltelefon), ami a gyermek kiegyensúlyozott, harmonikus fejlődését elősegíti; valamint a technikai eszközök (számítógép, internet) is alapszükségletté váltak, ahogyan az iskolán kívüli oktatási, művészeti, valamint sporttevékenység is.⁶⁴⁹ A vizsgálat után bekövetkezett világválság csak még jobban megerősítette azt, hogy a számítástechnikai eszközök is az iskolás korú gyermekek alapszükségletei közé tartozzanak, ugyanis az oktatás körében a digitális eszközök és internetes platformok használata egyre gyakoribb lett.

A kötelezett teljesítőképességének vizsgálata kiterjed a jövedelmi és vagyoni viszonyokon belül a tényleges vagyoni körülményeinek feltárására, így ezen kívül a lakás- és életkörülményeire, az életmódjára, valamint arra is, hogy más személyek tartására köteles-e. A tartásdíj fizetésre a kötelezettnek a bevallott, illetve kimutatható jövedelme mellett a valós jövedelmi, vagyoni helyzetét és életkörülményeit is vizsgálja a bíróság.⁶⁵⁰ A gyermeket gondozó szülő jövedelmi, vagyoni viszonyainál értékelni kell azt is, hogy ő köteles a gyermek napi szintű gondozására, az ebből eredő nyilvánvaló többletfeladatok pénzbeli értékben nem kifejezhetők.⁶⁵¹ Az átlagos jövedelem megállapításánál rendszerint a kötelezettnek a kereset

⁶⁴⁴ Szemán: i.m. 1028.

⁶⁴⁵ Barzó Tímea: A rokontartás. 414-415.

⁶⁴⁶ Kúria Joggyakorlat-elemző Csoport 2017.El.II.JGY.P.1. 108.

⁶⁴⁷ Összefoglaló vélemény a rokontartás szabályaival kapcsolatos ítélkezési gyakorlatról. Kúria Joggyakorlat-elemző Csoport 2017.El.II.JGY.P.1. Budapest, 2018. március

⁶⁴⁸ BH2019. 112.

⁶⁴⁹ Kúria Joggyakorlat-elemző Csoport 2017.El.II.JGY.P.1. 109.

⁶⁵⁰ Kúria Pfv.II.20.485/2018.

⁶⁵¹ Szemán: i.m. 1028.

megindítását megelőző egy évi összes jövedelmére figyelemmel kell lenni.⁶⁵² A bírói gyakorlat alapján a kötelezettől elvárható olyan jövedelemszerző tevékenység folytatása, melyből a minimális mértékű tartásdíjat fizetni tudja,⁶⁵³ valamint változatlanul jelen van az ítélkezési gyakorlatban annak rögzítése, hogy bizonyos életkorú, szakképzettségű tartásra kötelezett szülőtől milyen jövedelemszerzésre lehetőséget adó munkavégzés várható el. Így például „*elvárható egy egészséges fiatalembertől a napi 8 órás munkavégzés, amely alapján a kötelezett a minimálbérnek megfelelő jövedelemre tehetne szert*”, a diplomás kötelezettől elvárható, hogy végzettségének megfelelő szinten jövedelmező munkát keressen.⁶⁵⁴

Az életkörülmények vizsgálata során figyelemmel kell lenni a szülők háztartásában eltartott más – saját, mostoha vagy nevelt – gyermekekre és azokra a gyermekekre, akikkel szemben a szülőket tartási kötelezettség terheli. Ennek során különös figyelmet érdemel Ptk. 4:205. § (5) bekezdése mely szerint a kötelezettel szemben érvényesíthető összes tartási igény a jövedelmének 50%-át nem haladhatja meg. Ezért kötelezett igazolt jövedelme 50%-ának kimerítése esetén minden további tartási igény érvényesítésekor valamennyi jogosultnak perben kell állnia, hiszen az újabb tartási igénynek való helyt adás valószínűleg érinteni fogja a korábban megállapított tartásdíjak összegét.⁶⁵⁵

A kiskorú gyermek vagyona keletkezhet munkavégzésből vagy vagyontárgya hasznosításából, jövedelméből. A gyermek vagyontát a gyámhatóság jóváhagyásával részletekben igénybe vehetik a szülők szükség esetén, ha pedig a gyermek dolgozik, akkor az a szülő, aki szülői felügyeleti joggal rendelkezik és akinek a háztartásában él a kiskorú, igényelheti, hogy a gyermek járuljon hozzá a háztartás költségeihez. Ez az összeg a tartásdíj meghatározásának a gyermeket gondozó szülő teherviselésének mértékét csökkenti.⁶⁵⁶ A szülők a gyermekeik tartására a saját szükségleteik korlátozásával is kötelesek,⁶⁵⁷ így volt ez a szokásjogi szabályok kialakulása óta. Nem jelentheti azonban azt, hogy veszélyeztetnie kell a szülőnek a saját megélhetését, csupán korlátozást jelent.⁶⁵⁸ Emellett, nem kell korlátozniuk a saját megélhetésüket, amennyiben a gyermek jövedelemmel vagy vagyonnal rendelkezik, ami által biztosítható a tartása vagy pedig más tartásra vagy kiegészítő tartásra kötelezhető rokona van.⁶⁵⁹ A szülői felügyelet szabályai között szerepel, hogy a szülők a gyermek vagyonából

⁶⁵² Ptk. 4:218. § (4)

⁶⁵³ BH1997.30-I.

⁶⁵⁴ Kúria Joggyakorlat-elemző Csoport 2017.El.II.JGY.P.1. 54-55.

⁶⁵⁵ Szemán: i.m. 1029.

⁶⁵⁶ Barzó Tímea: A rokонтartás. 416-417.

⁶⁵⁷ Ptk. 4:215. §

⁶⁵⁸ Barzó Tímea: A rokонтartás. 405.

⁶⁵⁹ Ptk. 4:215. §

eredő jövedelemnek azt a részét, amely a vagyon terheinek kifizetése után fennmarad (tisza jövedelem), a gyermek indokolt szükségleteire kötelesek fordítani.⁶⁶⁰ Ha a szülő a kiskorú gyermekéről a saját szükséges tartásának veszélyeztetése nélkül nem tudna gondoskodni, akkor a gyermek vagyonának tiszta jövedelmét, vagyis ami a hasznot hajtó vagyontárgy terheinek kifizetése után tisztán megmarad szabadon felhasználhatják és nem kell a saját szükségleteiket korlátozni. A gyermek vagyonának az állaga azonban a gyámhatóság engedélyével, az eltartás költségeinek fedezésére meghatározott részletekben igénybe vehető.⁶⁶¹

A társadalombiztosítási ellátások nem minősülnek jövedelemnek, azok szintén a szülő teherviselésének mértékét csökkentik. A családi adókedvezmény és a családi pótlék csökkenti a gyermekek indokolt szükségleteit, amit a szülőknek kell viselni, ezt a teherviselés meghatározásakor kell figyelembe vennie a bíróságnak.⁶⁶²

A bíróság a gyermektartásdíjat határozott összegben állapítja meg, nem százalékos arányban. A kötelezett jövedelmének meghatározott százalékában megállapított tartásdíj intézményének „maradványa”, hogy az összeget általában a kötelezett havi jövedelmének 15-25% között állapítja meg a bíróság,⁶⁶³ de fontos kiemelni, hogy határozott összegben, akként, hogy a fent említett tényezők azonban módosíthatják ezt az arányt.⁶⁶⁴ A kötelezett jövedelmének meghatározásához a gyakorlatban segítséget nyújthat a már ugyan nem hatályos Csjtr. II. 10. §-a, amely szerint a tartásdíj alapja tehát elsődlegesen a kötelezett részére rendszeres személyes juttatás címén kifizetésre kerülő összeg (pl. alapbér, bérpótlék, jutalom, 13. havi és további fizetés) valamint a nem rendszeres személyi juttatásként történt egyéb kifizetés (végkielégítés, betegszabadság idejére járó fizetés, túlóra, ügyeleti és távolléti díj). Másodlagos fedezetként – amennyiben a gyermek szükségleteit nem fedezi a fenti személyi juttatásokból történő kifizetés – a más munkaviszonyból, munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyból, illetőleg nem munkaviszonyból származó rendszeres jövedelmet (pl. megbízási díj, táppénz, nyugdíj, munkanélküli ellátás összege, tőkejövedelem) is figyelembe kell venni a gyermektartásdíj alapjának számításakor. Ezen összegek nettó, teljes összegét kell figyelembe venni, és nem foghat helyt a kötelezett azon érvelése, amikor a tartásdíj alapját képező jövedelmét az őt terhelő hitelek törlesztőrészeivel, saját létfenntartásához szükséges kiadásokkal, esetleg lakhatása költségeivel vagy rezsikiadásaisal kívánja csökkenteni.⁶⁶⁵

⁶⁶⁰ Ptk. 4:157. §

⁶⁶¹ Barzó Tímea: A szülői felügyelet. Csehi Zoltán (főszerk.): A 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről kommentárja. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2021. 906-907.

⁶⁶² Kúria Pfv.II.20.497/2018.

⁶⁶³ Ptk. 4:218. § (4)

⁶⁶⁴ Barzó Tímea: A rokontartás. 418.

⁶⁶⁵ Szemán: i.m.1029-1030.

A törvény lehetőséget ad arra is, hogy a bíróság ítéletében úgy rendelkezzen, hogy a tartásdíj évente, a következő év január 1. napjától a Központi Statisztikai Hivatal által közzétett éves fogyasztói árindex növekedésének mértékével – külön intézkedés nélkül – módosuljon.⁶⁶⁶ Ennek indoka a pertakarékosság, tehát csökkenthetőek vele a gyermektartásdíj felemelése iránti perek, amelyeknek alkalmazása a gyermekek jogainak védelme érdekében különösen fontos lenne.

A Kúria joggyakorlat-elemző csoportja javaslatot tett arra, hogy külföldi (német, skót) mintát alapul véve indokolt lehet – annak érdekében, hogy a bíróság köztudomású kérdésekben felesleges bizonyítást ne folytasson – a gyermek indokolt szükségletén belül (ami optimális helyzetet feltételez) meghatározni a gyermek köztudomású alapszükségletét, amit a szülőknek minden körülmények között biztosítaniuk kell gyermekük számára. Ennek összegét a joggyakorlat-elemző csoport 2018-ban 25.000 forintra tette, amely összeg azóta a bírói gyakorlatban növekedett. Ezt, a köztudomásúan csupán szűkösen vett alapszükségletet kielégítő összeget illetően bizonyítási eljárás lefolytatása nem lenne szükséges. Javasolta továbbá az ún. minimáltartásdíj meghatározását, amit a kötelezettek kevés kivételtől eltekintve feltétlenül teljesíteni kell. A kötelezettek köztudomásúnak tekinthető teljesítőképességéhez igazodik ez az összeg, amivel a kötelezettek rendelkeznek (illetve rendelkezniük kell). Ezt az összeget a joggyakorlat-elemző csoport 15.000 forintban látta megállapíthatónak. Amennyiben tehát a jogosult nem kíván a 15.000 forintot meghaladó kötelezeti teljesítőképességet bizonyítani, azzal megelégszik, a bíróság erre vonatkozóan bizonyítási eljárást nem fogantatosítana.⁶⁶⁷

A német mintára megállapított „minimáltartásdíj” bevezetését *de lege ferenda* magam is javaslom a Kúria joggyakorlat-elemző csoportjával egyetértésben, amelyet álláspontom szerint a mindenkori kötelező legkisebb munkabérhez, illetve a garantált bérminimum összegéhez mérten lehetne meghatározni, annak 15%-ban. Tekintettel arra, hogy a munkaképes szülőtől elvárható, hogy legalább a fenti összegeknek megfelelő jövedelemre tegyen szert, amely egyértelműen a gyermek érdekében áll. Egyetértek továbbá azzal, hogy német példát követve a gyermek adómentes létminimumát is meg lehetne határozni, azonban ezt az inflációra tekintettel évente vagy két évente fontos lenne felülvizsgálni, amellyel a bizonyítási eljárás ezen összegig mellőzhető lenne.

A tartás megváltoztatását bármelyik fél kérheti, ha a megállapításának alapjául szolgáló körülményekben olyan változás következett be, hogy a tartás változatlan teljesítése valamelyik

⁶⁶⁶ Ptk. 4:207. §

⁶⁶⁷ Kúria Joggyakorlat-elemző Csoport 2017.El.II.JGY.P.1. 112.

fél lényeges jogi érdekét sérti.⁶⁶⁸ A bíróságnak azt kell először vizsgálnia, hogy min alapult a tartás: a felek közötti megállapodáson vagy bírósági határozaton. Amennyiben ugyanis a felek megállapodásán, úgy a bíróságnak tekintettel kell lennie arra is, hogy a megállapodás egy szerződés, amelyet cselekvőképességük birtokában lévő személyek kötnek, a gyermekükkel/rokonukkal kapcsolatos felelősségérzet által vezérelve. A bíróság ezért vélelmezi, hogy a megállapodás megkötésekor a felek észszerűen felmérték a jogosult szükségleteit, a kötelezett teljesítőképességét, továbbá számoltak azzal is, hogy a tartási kötelezettség vállalása – jellegéből adódóan – hosszabb időre szóló kötelezettséget jelent. Ezután a tartás szolgáltatása módjának vagy mértékének meghatározásakor a felek körülményeiben a megállapodás megkötése vagy a határozat meghozatala óta bekövetkezett lényeges és tartós változásokat kell feltárni, amelyek bekövetkezhetnek a gyermek mint jogosult, valamint a kötelezett és a gyermeket természetben eltartó személy oldalán is.⁶⁶⁹

Éppen ezért mindkét fél helyzetének a vizsgálata szükséges, mert a jogosult rászorultságának növekedése mellett a kötelezett teherbíró képessége csökkent. A tartásdíj mérséklését kérelmezőnek kell bizonyítani a teljesítőképessége romlását, míg a tartásdíj felemelését kérelmezőnek a gyermek szükségletei növekedését.⁶⁷⁰ A jogosulti oldalon megvalósulhat a például a szükségletek növekedésével, amit megalapozhat az idő múlása, ugyanis köztudomású, hogy egy csecsemőkorú és iskolás korú gyermeknek a szükségletei eltérőek, valamint esetleges tartós betegséggel járó többletkiadások is jelentkezhettek. A kötelezetti oldalon megjelenhet például a teljesítőképesség lényeges romlása, a munkavégzésből származó rendszeres bevétel elvesztése, a kötelezett életkorának növekedése miatt elhelyezkedési esélyeinek romlása, a gazdasági válság miatt a vállalkozói tevékenységből származó bevétel lényeges csökkenése vagy megszűnése, más kapcsolatból újabb gyermek születése lehet perindítási ok. Ezek nem kimerítő felsorolást jelentenek, mivel az életviszonyok sokszínűsége miatt kimerítő felsorolás nem tehető. Nem hivatkozhat azonban eredményesen teljesítőképességének csökkenésére az a kötelezett, akinek a megállapodás megkötésekor már számolnia kellett például foglalkoztatási jogviszonya várható megszűnésével, megélhetése alapját képező gazdasági társaságából származó jövedelme jelentős csökkenésével vagy újabb gyermeke megszületésével. A teljesítőképességet meghatározó körülményei romlására nem hivatkozhat a kötelezett akkor sem, ha az neki felróható okból következett be, például

⁶⁶⁸ Ptk. 4:210. §

⁶⁶⁹ Szemán: i.m. 1019-1021.

⁶⁷⁰ Herger Csabáné-Katonáné Pehr Erika: Magyar családjog. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2021. 247.

megfelelő jövedelmet biztosító munkaviszonyát egyoldalú döntésével megszüntette anélkül, hogy egyéb forrásból rendszeres, hasonló összegű bevétele lett volna. A gyakorlatban előfordulnak olyan esetek is, amikor a kötelezett a jövedelmét maga csökkenti úgy, hogy elidegeníti – nem ritkán elajándékozta – rendszeres bevételi lehetőséget képező ingatlanait vagy más vagyontárgyait, de ez a felróható magatartás szintén nem alapozza meg a tartásdíjfizetési kötelezettség mértékének leszállítását.⁶⁷¹

A gyermektartásdíj megváltoztatása iránti perekben párhuzamot vonhatunk a második világháború alatti körülményekkel, ugyanis ezekben az években számos tartásdíj felemelése iránti pert indítottak a gazdasági viszonyok romlására, a háborús helyzetre, valamint a háború utáni hiperinflációra tekintettel. A koronavírus okozta világjárvány óta ma is jelentős árszínvonal emelkedést figyelhetünk meg. A bíróság az 1940-es években az ítéleteiben kifejtette, hogy a háborús és gazdasági viszonyok mindkét felet érintették, azonban a közszükségleti cikkek árának növekedésére tekintettel indokoltnak találta az összeg felemelését.

Mivel az Alaptörvény szerint az állam is fokozott szerepet vállal a családok védelmében,⁶⁷² büntetőjogi és közigazgatási eszközökkel is védi a gyermekek érdekeit, amelyeknek vizsgálata a téma keretein kívül esik, azonban említést érdemel. Büntetőjogi szempontból a tartási kötelezettség elmulasztása bűncselekmény miatt büntetendő, aki jogszabályon alapuló és végrehajtható hatósági határozatban előírt gyermektartási kötelezettségét önhibájából nem teljesíti, minősített esete, ha ezzel a jogosultat súlyos nélkülözésnek teszi ki. A Btk. két évig, valamint három évig terjedő szabadságvesztéssel rendeli büntetni a bűncselekményt. Nem büntethető azonban az alapeset és korlátlanul enyhíthető a büntetés a minősített esetben, ha kötelezettségének az elsőfokú ügydöntő határozat meghozataláig eleget tesz⁶⁷³, amelynek indoka egyértelműen az, hogy végső soron a büntetés kilátásba helyezésével kényszerítse ki az állam a tartásdíj kifizetését, ugyanis a védett jogi tárgy, a gyermek tartáshoz való jogának védelme fontosabb, mint az állam büntetőigényének érvényesítése.

A közigazgatási eszközök körében meg kell még említeni a gyermektartásdíj állam általi megelőlegezésének lehetőségét is.

⁶⁷¹ Szemán: i.m. 1019-1021.

Ptk. 4:207. §

⁶⁷² Magyarország Alaptörvénye L) cikk

⁶⁷³ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 212. §

A gyermektartásdíj állam általi előlegezésére akkor van lehetőség, hogyha a bíróság a tartásdíjat jogerős határozatában már megállapította vagy van olyan külföldi bíróság, vagy más hatóság által hozott jogerős határozat, amelyet a Magyarországon élő gyermek javára nemzetközi szerződés vagy viszonyosság alapján kell végrehajtani, és a gyermektartásdíj összegének behajtása átmenetileg lehetetlen, azaz eredménytelen végrehajtási eljárást követően állapítja meg a gyámhatóság.⁶⁷⁴

11. Összegzés

A tartási kötelezettség a rokonok közötti, erkölcsi elveken alapuló, kölcsönös gondoskodás elvén alapult, amelyet olyan természeti jogból eredő alaptételnek tekintettek, hogy a jogi szabályozására hosszú ideig, egészen az 1877-ig nem került sor, amikor a Gyt. tételes jogszabályban rendelkezett arról, hogy az apa köteles a gyermekei eltartására. A rokonok közötti tartási kötelezettség tehát *ius naturale* körébe tartozott. A házasságból született gyermekek tartása nem volt tételesen szabályozva, mivel apjuk és anyjuk egyenesági rokonai voltak. Különleges helyzet állt elő azonban a házasságon kívül született gyermekek vonatkozásában, akik csak anyjukkal álltak rokoni kapcsolatban 1906-ig, majd 1914-re már az anya felmenő, lemenő és oldalági rokonaival is. Az apával való rokoni kapcsolat kialakítására törvényesítéssel kerülhetett sor. Az utólagos házasságkötéssel a gyermek a házasságból született gyermek jogállásába került, így az apával és az apa rokonaival is rokonságba került. Az államfői kegyelemmel történt törvényesítés esetén azonban csak az apa rokona lett. A házasságon kívül született gyermek anyjának, illetve az anya rokonainak a tartási kötelezettsége ezért *ius naturale* alapján állt fenn, akárcsak a házasságban született gyermekekkel szemben. A házasságon kívül született gyermek apjának a kötelezettsége azonban a rokontartás szabályai alapján nem keletkezhetett, mivel nem voltak rokonok. Születtek azonban házasságon kívül is gyermekek, akiknek nyilvánvalóan volt biológiailag apja, az erkölcs pedig megkívánta, hogy ezeknek a gyermekeknek az eltartásáról is gondoskodjon az apa. Míg *mater semper certa est*, a hajadon anyától származó gyermek apjának személye nem volt minden esetben kétséget kizáróan megállapítható. Ezen bizonytalanság, valamint a gyermekekről való gondoskodás igénye eredményezte azt, hogy a magánjogi törvénykönyv tervezetekben felállították azt az elvet, hogy a gyermek apjának azt kell tekinteni, aki a házasságon kívül született gyermek anyjával a fogantatási időn belül nemileg érintkezett. Akit ezen vélelem alapján a gyermek apjának kell

⁶⁷⁴ 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról 22. §

tekinteni, köteles gondoskodni a gyermek eltartásáról. A házasságon kívül született gyermek tartásának jogalapjaként kötelmi jogi elveket kerestek a jogászok. Mind a kontraktuális, mind a deliktuális felelősség érvei gyengék, életszerűtlenek voltak, ugyanis próbálták helyettesíteni a rokoni kapcsolatból eredő felelősséget. Az érdeme mégis az volt, hogy rokoni kapcsolat hiányában, a gyermek eltartásának kötelezettségét a gyermek apjára is kiterjesztette a szokásjog. Nagyon fontos azonban, hogy bár a gyermektartási perekben gyakorlatilag előkérdés volt a vélelmezett apaság megállapítása, amelynek sikere esetén tartásdíj fizetésére kötelezték a vélelmezett apát, ezek nem apasági perek voltak, az apaság megállapításával nem jártak. Nem is volt erre lehetőség a házasságon kívül született gyermekek jogállásáról szóló törvény hatálybalépéséig. A gyermektartási perekben csak a vélelmezett apa személyét állapította meg a bíróság, így nem keletkezett rokonságot a házasságon kívül született gyermek és az alperes között, csupán tartási kötelezettséget.

A házasságon kívül született gyermekek helyzete eredményezte viszont azt, hogy mivel nem olyan magától értetődő, természetjogi kötelezettség volt a tartásuk, amelyet szabályozni sem kell, ezért a jognak bele kellett avatkoznia és normákat kellett alkotni. Ezek elsősorban – a tételes magánjogi szabályok hiányában – a bírói gyakorlatban fejlődtek, amelynek eredménye az volt, hogy alulról építkező, gyakorlatias megoldások keletkeztek, amelyek kiállták az idő próbáját.

Már a polgári korban kialakult, hogy a tartásra jogosultak közül a kiskorú gyermekek az első helyen állnak. A patriarchális szellemiségű magánjogi törvénykönyv tervezeteiben a házastársakkal egy sorban álltak, majd a Csjt. ezt elvetette, a kiskorú gyermekek tartásra jogosultsága mindenkit megelőzött. Ezt tartotta fenn továbbá a CSJK is a rokontartás általános szabályai között.

A kötelezetti rangsorban első helyen a szülők álltak, amely a mai napig hatályos rendelkezés. Bár a polgári korszakban a patriarchális szemléletnél fogva az apa (illetve vélelmezett apa) tartási kötelezettsége megelőzte az anya tartási kötelezettségét, már az Mtj. leszögezte, hogy az anyának is hozzá kell járulnia a gyermek tartásához, valamint, hogy az apa kötelezettsége megelőzte az anyáét. A Gyt. szerinti atyai hatalmat az apa gyakorolta, majd az Mtj. alapján a szülői hatalmat az törvényes gyermek esetén mindkét szülő, de az apát illetve elsőbbség. A gyermek vagyona feletti vagyonkezelési jog az atyai (szülői) hatalomból eredt, amely szintén az apát illette meg, aki a gyermeke vagyonát és felhasználhatta a tartásra, tehát a patriarchális szemlélettel korrelál az apa tartási kötelezettségének elsőbbsége a házasságból született gyermekek tekintetében. A Gyt. alapján a törvénytelen gyermek tartási kötelezettsége az anyát terhelte, amíg a bíróságok a tartás kérdésében nem határoztak, valamint a nagykorú

anya volt a gyámja. Az Mtj. alapján a törvénytelen gyermek felett az anya szülői hatalmat gyakorolt, ennél fogva a gyermek személyének gondviselője is volt, aminek folytán a gyermek gondozási kötelezettsége is reá hárult, a vélelmezett apa pedig tartás formájában gondoskodott a gyermekről.

A házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló törvény kiterjesztette a házasságból született gyermekek tartására vonatkozó szabályokat a házasságon kívül született gyermekekre is. Az apaság megállapításának két új módját vezette be: a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat megtételének a lehetőségét és az apaság bíróság általi megállapítását. Fenntartotta az utólagos házasságkötést, amely korábban „törvényesítési” eszköz volt, a törvény által azonban az apaság keletkezésének egyik módja lett, mivel törvényes és törvénytelen gyermekekről ezután már nem beszélhetünk. Végül eltörölte az államfői kegyelemmel történő törvényesítés intézményét. Ezáltal több apai jogállást keletkeztető mód alakult ki, az ilyen módokon keletkezett apai jogállás joghatása az apával és az apa rokonaival való rokoni kapcsolat megteremtése lett. Ezáltal azon gyermekek, akik részére tényleges apa került az anyakönyvben rögzítésre szintén a rokoni kapcsolat alapján követelheték a tartást. Fenntartotta azonban a törvény az apaság megállapítása nélküli tartásra kötelezés intézményét, mintegy kiegészítő lehetőségként arra az esetre, hogyha nem lehet megállapítani az apaságot a törvény rendelkezései szerint, ugyanis az orvostudomány fejlettsége még nem volt azon a szinten, hogy az apaságot meg lehessen állapítani.

A Csjt. – már a jogegyenlőség talaján állva közösen a szülőkre telepítette a gyermektartás kötelezettségét, szakítva a korábbi – az apa elsőbbségén alapuló – szabályokkal, amelyet a CSJK is fenntartott. A Csjt. szintén rendelkezett az apaság megállapítása nélküli tartásra kötelezés intézményéről, amelyet az 1974. évi Csjt. Novella már elvetett az orvostudomány fejlődésére tekintettel, az meghaladottá vált. Ezzel a módosítással teljesen a rokонтartás körébe kerülhettek a gyermektartásra vonatkozó rendelkezések, kivétel nélkül.

A szülői közös tartási kötelezettség említésekor ki kell térni a szülői felügyelettel való kapcsolatra is. A tartás jogi szabályozása nem a szülői felügyeletből alakult ki, hanem a házasságon kívül született gyermekekre vonatkozó rendelkezések között fejlődtek ki igazán a részletszabályok, ugyanis az atyai (majd később szülői) hatalomból eredő kötelezettségeknek nem volt része kifejezetten a gyermek tartásának kötelezettsége, hanem az a szülők természetes joga és kötelezettsége volt, így egy természetes, magától értetődő vonzata volt a jogintézménynek. A Csjt. a szülői felügyelet együttes gyakorlásának jogát és kötelezettségét vezette be, amely a CSJK-ban szintén nem változott. A szülői felügyelet része a Csjt. hatálybalépésekor alkalmazott terminussal a szülői gondviselés, majd az 1974. évi Csjt.

Novellával bevezetett és a CSJK által is alkalmazott gondozás és nevelés joga és kötelezettsége. Ez nyilvánvalóan magában foglalja a gyermekek tartásának kötelezettségét is. A tartás elve azonban elsősorban a fel- és lemenő rokonok közötti kölcsönös gondoskodásból eredeztethető, amelynek egyik kiemelt része a kiskorú, gondozásra és nevelésre szoruló gyermekek tartása, amely elsődlegesen a legszorosabb, a szülő-gyermek kapcsolatban jelenik meg. Ezt a kapcsolatot hivatott jogilag rendezni a szülői felügyelet. A tartási kötelezettség azonban egy olyan erős kötelezettség, amely túlnyúlik a szülői felügyelet gyakorlásán, ugyanis míg a szülői felügyelet többségében a szülőnek a gyermek irányában fennálló jogait rendezzi, ha ezen jogoktól meg is fosztják, tehát ha a szülői felügyelet szünetel vagy megszűnik, a tartási kötelezettség egy olyan erkölcsi kötelesség is, amely ennek ellenére is fennmarad vagy feléledhet.

A Gyt. és az Mtj. alapján a szülőket követték a tartásra kötelezettek sorában a távolabbi felmenő rokonok, a nagyszülők. A Csjt. kibővítette a kötelezettek körét a nagykorú testvérré, amelyet a CSJK is magáévá tett. A házasságon kívül született gyermekek esetén „apai nagyszülőkről” jogi értelemben nem beszélhetünk rokoni kapcsolat hiányában 1946 előtt. A vélelmezett apa szüleinek kötelessége abban az esetben állt fent a bírói gyakorlat által kialakított elvek szerint, ha egészben vagy túlnyomó részben szülei gazdaságában dolgozik és ezért megfelelő díjazásban nem részesül, ha ezáltal a szülők egy fizetett munkaerő alkalmazásától mentesülnek, akkor a gyermektartásért egyetemleges kötelezettként feleltek. A házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló törvény ezt némi módosítással törvényi szintre emelte akként, hogy a szülők kezesként felelnek a gyermektartásért. A Csjt. ezt a szabályt nem tartalmazta, azonban a Legfelsőbb Bíróság egyik polgári elvi döntésében rögzítette, kiterjesztve a tartásra kötelezett egyéb rokonára, házastársára vagy a rokonsága körén kívül álló, vele egyéb közelebbi kapcsolatban levő más személyre is, végül 1969-ben felülvizsgálták és hatályon kívül helyezték.

A tartás időtartama összefügg a rászorultsággal, a személyt addig kell eltartani, amíg arra rászorul, ha a jövedelméből magát eltartani nem képes. A polgári kori rendelkezések szerint a kiskorú gyermekek körében tartásra az szorult rá, akinek a vagyona jövedelme nem volt elegendő a tartásra, valamint, aki nem érte el a keresőképes életkort, ami a különböző társadalmi helyzetű gyermekek esetében eltérő lehetett. Az Mtj. azonban tizenhat éves korban határozta meg a keresőképes kort, amely ellen felfelé és lefelé is eltérhetett a bíróság az egyedi körülmények mérlegelése során. A vizsgált peres iratokból az tűnik ki, hogy a tizenhatodik életév betöltéséig ítélte meg a zalaegerszegi királyi járásbíróság a gyermektartásdíjat, azonban bizonyos ügyekben, más bíróságokon a szakirodalom álláspontja szerint nem volt ritka az sem,

hogy tizenkét éves korban rögzítették ezt az életkort. A házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló törvény nem jelentett nagy változást e körben, a gyermek önálló keresetre képesítő tanítását is fedezni kellett. A Csjt.-ben is az jelent meg, hogy addig kell eltartani a gyermeket, amíg a szükséges tanulmányai folytatása érdekében rászorul, azonban a határozott időtartam helyett bevezette a tartásdíj határozatlan időtartamot, amelynek hatására már nem a peres eljárás elején, gyakran a gyermek csecsemőkorában kellett meghatározni, hogy vajon meddig lesz keresőképtelen a gyermek. A Ptk. bevezette azonban a rászorultság vélelmét, miszerint a kiskorú rászorultságát vélelmezni kell, amely kiterjed a gyermek húszéves koráig is, ha középfokú iskolai tanulmányokat folytat.

A tartásdíj a gyermek születésétől megilleti a gyermeket, az igény érvényesítésének azonban van határideje. A kereset beadását megelőző hat hónapra visszamenőleg csak menthető okból lehetett követelni a tartást az Mtj. szerint, ha házassági ígérettel hitegették az anyát, amely miatt halogatta a perindítást, ilyenkor a gyermek születésétől kezdődően is megítélték a bíróságok a tartást az elévülési időn belül, amely három év volt. A határidő indoka abban keresendő, hogy alimentációs szolgáltatásról van szó és a tartás egy összegben való megítélése a kötelezett anyagi romlását idézheti elő. A vizsgált peres iratokban nagyrészt a gyermek csecsemőkorában megindította a gyermek anyja vagy a gyámhatóság által kirendelt ügygondnok a pert, a késlekedés okaként általában arra hivatkoztak, hogy az alperes házassági ígérettel vette rá az anyát a közösülésre vagy az alperes ismeretlen helyen tartózkodott. Az előbbi indokot a vizsgált ügyekben általában elfogadta a bíróság, de amennyiben ok nélkül késlekedett az anya a perindítással, akkor csak a kereset beadásától ítélték meg a tartást. Ezek az igényérvényesítési határidők azóta is megmaradtak, azzal a módosítással, hogy a Csjt. 1986. évi módosítása óta a hat hónapon belüli késlekedést nem kell igazolni, valamint a három éves elévülési idő is változatlanul megmaradt, a kettő közötti időszakban pedig csak kimentéssel ítéli meg a bíróság a tartást.

A kiskorú gyermekeket az Mtj. szerint illendő tartás illette meg, ami a társadalmi helyzetéhez igazodó nevelésének és taníttatásának költségeit foglalta magában. A nevelés fogalmába tartozó kiadások az étkeztetés, ruháztatás, lakhatás biztosítását szolgálták. A taníttatás tekintetében az önálló keresetre képesítő tanítás a más szociális helyzetű gyermekeknél mást jelentett, akár tizennégy vagy tizenhat éves korban is keresőképesnek tekinthették a gyermeket, de vagyonosabb anyának a gyermeke még húsz-huszonkét éves korában sem érte el a keresőképességet. A gyermek társadalmi helyzetét a házasságon kívül született gyermekek esetében az anya, a házasságból született gyermekeknél az apa társadalmi helyzete határozta meg. A házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló törvény anyyi

változást hozott, hogy a tartás mértékét már az apa társadalmi állásához igazították. A Csjt. az egyenlő bánásmód elvén alapulva elvetette a társadalmi álláshoz igazodó megjelölést, amelyet a zalaegerszegi bíróságok 1949 után már nem alkalmaztak és a rokонтartás szabályai között rögzítette, hogy mindazzal el kell látni a jogosultat, ami annak a megélhetéséhez szükséges. Az 1987. évi Csjt. Novella, amely külön szabályozta a gyermekek tartását a gyermek tényleges szükségleteinek fedezését vette az összeg alapjául, a CSJK azt indokolt szükségleteket. Az indokolt szükségletek közé tartozik a lakhatás, étkeztetés, ruháztatás költsége továbbra is, azonban kiegészülnek további tényezőkkel, így az egészségügyi és utazási költségek, valamint a gyermek életkorának, szellemi fejlettségének és egészségének megfelelő egészséges ételmezés, a kulturális, sportolási igények és az egészséges életmód lehetőségének megteremtése is. Ezeken felül felmerülhetnek ún. luxuskiadások, azonban ezeknek a fedezése csak a kötelezett teljesítőképessége és beleegyezése alapján képezheti a tartás alapját. Az indokolt szükségletek körében nem lehet kimerítő felsorolást végezni, ez egy gumifogalom, amelynek tartalma folyamatosan változik a társadalmi és gazdasági viszonyokra tekintettel. Például, a számítógép vagy laptop korábban luxuskiadásnak minősülhetett, azonban a technológia fejlődésével és a digitális oktatás térnyerésével, különösen a világjárvány alatti időszakban, az oktatáshoz szükséges eszköz lett, így már a gyermek indokolt szükségletei közé sorolható. A vizsgált peres eljárások alapján megállapítható, hogy a Csjt. hatálybalépéséig nem a gyermek szükségleteiből, hanem a kötelezett teljesítőképességéből kiindulva állapították meg a tartás mértékét a bíróságok, az anya vagy a felek társadalmi álláshoz igazodva.

A kötelezett teljesítőképessége oldaláról megközelítve a polgári korszakban a bíróság mindig határozott összegben, az apa jövedelmének 20%-ban, a gyámhatóság a havi 15-30%-ban határozta meg a gyermektartásdíj mértékét. A megvizsgált ügyekben nem tért ki azonban százalékra az indokolás, hanem általánosan csak annyit rögzítettek, hogy a felek vagy az alperes (kötelezett) jövedelmi viszonyaira tekintettel állapították meg. A Csjt. fenntartotta ugyan a határozott összeget, a Csjté. rendelkezett arról, hogy a kötelezett jövedelmének 20%-át el kell érnie a tartásnak, amelytől a Legfelsőbb Bíróság iránymutatása szerint el lehetett térni. Az 1987. évi Csjt. Novella emelte törvényi szintre a kötelezett jövedelmének meghatározott százalékában való megállapítást, fenntartva a határozott összeg lehetőségét is. A CSJK hatálya alatt azonban már csak határozott összegben lehet megállapítani, a kötelezett jövedelmének 15-25%-ában, amelytől el lehet térni. Álláspontom szerint a gyermek érdekében áll, hogy a tartás mértékét az indokolt szükségleteihez mérje a bíróság és ne a kötelezett teljesítőképessége határozza meg elsősorban a tartás mértékét, valamint az, hogy a kötelezett elvárható teljesítőképessége is figyelembe vehető.

A tartás mértékét befolyásoló egyéb tényezők, így a tartásra szoruló egyéb személyek figyelembevétele szintén egy szokásjogból kifejlődött elem, amely a mai napig alkalmazandó. Amíg a házastársak a gyermekkel egy sorban voltak jogosultak a tartásra, addig a feleséget és a gyermeket vették figyelembe, a vizsgált ügyekben ezekre hivatkozott is a bíróság. Nem fogadták el azonban, hogyha a szülei tartását hozták fel védekezésésként az alperesek, mivel a kiskorú gyermek tartása megelőzi a többi tartásra jogosultak. Miután a gyermekek kerültek első helyre a tartásra jogosultak sorában már csak a további gyermekek lehetnek befolyásoló tényezők.

A gyermek vagyonának haszna, jövedelme és kivételes esetekben a vagyonának állaga felhasználható volt a gyermek a tartására már a Gyt. és Mtj. rendelkezései szerint és így van ez ma is, azonban a vizsgált peres iratokban nem találtam olyan ügyet, ahol ezt figyelembe vette volna a bíróság. Megjegyzendő, hogy az eljárások jelentős részében a peres felek vagyontalan napszámosok vagy alacsonyabb jövedelmű személyek voltak.

A gyermekekre tekintettel kapott állami juttatások (családi pótlék, családi adókedvezmény stb.) a gyermek rászorultságát csökkentik, ahogy erre az 1950-es években hivatkoztak is a bíróságok a családi pótlék vonatkozásában, valamint a Kúria Pfv.II.20.497/2018. számú döntésében is arra az álláspontra jutott, hogy a társadalombiztosítási ellátások nem minősülnek jövedelemnek, azok szintén a szülő teherviselésének mértékét csökkentik. Ez azt jelenti, hogy a gyermek indokolt szükségleteinek összegéből ezeket le kell vonni, majd a fennmaradó összeget kötelesek a szülők a jövedelmi és vagyoni viszonyaik arányában viselni, figyelembe véve a gyermeket gondozó szülő természetbeni hozzájárulását is.

A polgári korban kialakult szabályok szerint, amik a mai napig fennállnak a gyermektartásdíj-fizetéshez a gyermektől különélő szülő (vagy 1946 előtt a vélelmezett apa) tartásdíj-fizetés formájában járult hozzá a gyermek tartásához, a gyermekkel együtt élő szülő pedig természetben tartotta a gyermeket.

A megvizsgált európai országokban a gyermektartás jogosultja, kötelezettje körében hasonlóságot tapasztalhatunk a magyar szabályozással, azonban az időtartam, a mérték és a tartás megfizetésének módja körében eltérő megoldásokat is láthatunk.

Franciaországban és Németországban a polgári törvénykönyv szabályozza a gyermektartást a házasságról és a szülői felelősségről szóló cikkeken, addig Angliában – polgári törvénykönyv hiányában – külön jogszabályok.

Mindhárom államban jogosultak a kiskorú gyermekek a gyermektartásra és szükség esetén a jogosultság nem szűnik meg a nagykorúság elérésével sem, mivel tanulmányaik folytatása esetén a jogosultságuk fennmaradt. A kötelezettek között első sorban a szülők állnak,

amely Franciaországban a házasságból és a szülői felelősségből keletkezik, Angliában és Németországban pedig a rokonságon alapul, azonban a szülői felelősség egyik aspektusa is.

A gyermektartásdíj mértékének meghatározása hasonló elveken alapul, a szülők jövedelmi viszonyainak figyelembevételével a gyermek szükségleteihez és a taníttatásának költségeihez igazodik. Németországban alkalmazzák azt a módszert, hogy a létminimumot fedező összeget és az ehhez mért minimális tartásdíjat rendeletben, illetve a BGB-ben szabályozzák, amely a gyermek érdekeit védi. Az egységes gyakorlat kialakítása végett pedig táblázatban rendezik, hogy a kötelezett jövedelmi viszonyai és a gyermek életkora alapján milyen mértékű tartás megállapítását javasolja az Igazságügyi Miniszter. A minimumtartásdíj, illetve a gyermek létminimumát fedező összeg megállapítása álláspontom szerint Magyarországon is bevezethető lenne, amelyet a bíróság a Kúria joggyakorlat-elemző csoport iránymutatása alapján a gyakorlatban alkalmaz.

A szülők mindhárom államban megegyezhetnek a gyermektartásdíj kérdéseiben, valamint mind a bíróságok, mind meghatározott közigazgatási szervek (Angliában és Franciaországban) hozhatnak végrehajtható határozatokat. Míg Franciaországban a szülők közösen kérhetik a megállapodásuk jóváhagyását egy közigazgatási szervtől, amely egyezség ezáltal végrehajtható – és mint több európai országban – a megegyezés hiányában vagy a házassági bontóper alatt, a bíróságok hatáskörébe tartozik a gyermektartás körében való döntés. Angliában és Wales-ben a szülők egy közigazgatási szervhez fordulhatnak a gyermektartásdíj megállapítása végett, a bíróság pedig csak akkor dönt, hogyha házassági bontóper van folyamatban. Németországban a bíróság hatáskörébe tartoznak a gyermektartási perek, valamint a házassági bontóperek is.

Összességében tehát az alapvető elvek, valamint az anyagi jogi szabályok nagyon hasonlóak a három államban, azonban eljárásjogi szempontból külön rendszerekről beszélhetünk. Franciaországot klasszikusan a „bíróági modellbe” sorolhatjuk, azonban a 2018. és 2019. évi reformok bevezetésével a „hibrid” modellbe került, mivel a francia állam létrehozott egy közigazgatási szervet, amely részt vesz a tartásdíj megállapításában és végrehajtásában. Az angol szabályozás elsődlegesen az ügynökségi modellbe tartozik, mivel főszabályként a közigazgatási szerv hatáskörébe tartozik a kérdés, azonban kiegészítő jelleggel, a házasság felbontása körében a bíróságok is rendelkeznek hatáskörrel, így gyakorlatilag ezen állam is a „hibrid” modellbe sorolható, Németország viszont még a klasszikus bíróági modellbe.

A gyermektartás elveit Magyarországon a polgári kori bíróági gyakorlat alakította ki tételes jogi szabályozás hiányában. A jogelvek különösen a házasságon kívül született

gyermek tartására vonatkozó ügyekben fejlődtek ki, mivel a házasságból született gyermekek esetén a bíróság csak kivételes esetekben határozott a gyermektartásról, valamint a törvényes gyermekek tartása természetjogból eredő kötelezettség volt.

A házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló 1946. évi XXIX. törvény nagy jelentőségű volt a tekintetben, hogy megszüntette a jogi különbségtételt a törvényes házasságból és azon kívül született gyermekek között és törvényi szinten, átfogóan rendelkezett fontos családjogi intézményekről.

A törvényt többen elleneztek, többen üdvözölték. Az ellenzők az erkölcstelenség terjedését látták benne és a házasság intézményének a gyermektartásdíj elveit a polgári kori bírósági gyakorlat kristályosította ki tételes jogi szabályozás hiányában. A törvényben foglalt gyermektartásdíjra vonatkozó jogszabályi rendelkezések a nagyrészt a korabeli bírói gyakorlatot foglalták magukba, a jogalkotó által pontot téve néhány szakmai vita végére. A megvizsgált zalaegerszegi peres iratok között éppen ezért nem érzékelhetünk éles váltást a jogszabály hatálybalépése előtti és közvetlenül azutáni időszakban a gyermektartásdíj megállapítása és felemelése iránt indított perek vonatkozásában, mert ugyanazok az elvek alapján döntött a bíróság, mint azelőtt. A keresetlevélben a gyermek születésétől kezdődően kérte a felperes a gyermektartásdíj megállapítását annak tizenhat éves koráig, valamint a szülési, hat heti anyatartási és gyermekkelengye költség megfizetését az akkori szokásos mértékben. Azt kellett bizonyítania a felperesi oldalnak, hogy a házasságon kívül született gyermek anyja a fogantatás idejében az alperessel nemileg érintkezett, főleg tanúbizonyítás és okirati bizonyítás alapján, azonban előtérbe kerültek a vérvizsgálatok eredményei is. Ezután a bíróság megvizsgálta a felek jövedelmi viszonyait és megállapította a gyermektartásdíj mértékét.

Ezekben a tárgyú perekben tehát nem érzékelhető számottevően a házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló törvény gyakorlati hatása, aminek az indokát abban találok, hogy mivel a törvény a korszak gyakorlatát emelte törvényi szintre, ezért inkább fordítva, a bírói gyakorlat hatása érződik a jogszabályban.

A Csjt. – annak módosításaira is tekintettel – és a CSJK szabályozása között kontinuitást tapasztalhatunk. A gyermektartásdíj megállapításának elvei nem változtak, azonban a részletszabályok között – így különösen a rászorultság kérdése, a szülők jövedelmi viszonyai és a gyermek szükségletei körében – a társadalmi-gazdasági változásokra tekintettel módosultak.

A kontinuitás oka álláspontom szerint abban keresendő, hogy a gyermektartásdíj szabályozását a bírói gyakorlat alakította ki. Egészen a Csjt. hatálybalépéséig főleg szokásjogi

normák szabályozták az intézményt, azonban a közigazgatástól függetlenedett, szervezett rendszerű bíróságoknak a közel százéves gyakorlatuk alatt döntenie kellett az egyedi ügyekben a gyermektartás kérdésében. Mivel a törvényi rendelkezések szűkszavúak voltak, valamint a magánjogi törvénykönyv tervezetei is, a jogintézmény tartalommal való megtöltése és a részletszabályok kialakítása a bírókra hárult.

Mivel a Csjt. is viszonylag tömören és keretjelleggel szabályozta a rokontartást – a gyermekek tartásáról külön nem is rendelkezve – szintén a bíróságok feladata volt a joghézagok kitöltése, majd a Legfelsőbb Bíróság iránymutatása kívánta biztosítani az országszerte egységes gyakorlatot.

A Csjt. novelláiba nagyon helyesen bekerültek a korábbi időszak alatt kialakított felsőbbbírósági határozatok elvei, a jogintézmény kikristályosodott. A CSJK megalkotásánál az alapvető elvek nem változtak, azonban a korábbi hiányokat, így a kiskorúak rászorultságának vélelmét, törvényi szinten kiegészítették, valamint a gazdasági változások folytán meghaladott szabályokat, így a százalékos megállapítást mellőzték.

Mindezek azt eredményezték, hogy olyan jogszabály jött létre, amelyet ténylegesen a problémákkal első kézből szembesülő, az egyedi ügyekben gondos mérlegeléssel kidolgozott ítéleteket hozó bírók megoldásait tartalmazták, amelyek ezáltal megfeleltek annak, hogy az adott társadalmi-gazdasági viszonyok között időtállóan szabályozzák az intézményrendszert.

12. English summary

It was already established in the civil era, that among those entitled to maintenance, minor children are the first in line. In the bills of the private law code, drafted with a patriarchal ideology, they stood in line with the spouses, and then the Family Law Act of 1952 rejected this, the right to maintenance of minor children took precedence over everyone else. This was also maintained by the Family Law Book of the Civil Code among the general rules of relative maintenance.

Parents were in first place in the list of obligees, a provision that is still in force today.

The maintenance obligation derived from the principle of mutual care between relatives, based on moral principles, which was considered a basic principle arising from such natural law that it was not legally regulated for a long time, until 1877, when the Guardianship Act stipulated in written law that the father is obliged to support his children. The maintenance obligation between relatives therefore belonged to the scope of *ius naturale*. The maintenance of children born in wedlock were not regulated in written law, as their father and mother were

direct kins. However, a special situation arose with regard to children born out of wedlock, who were the kins only of their mother until 1906, and then by 1914 to the mother's ascendant, descendent and collateral relatives as well. The kinship relationship with the father could be established by legalization. With the post-factum marriage, the child entered the legal status of a child born in wedlock, thus becoming kins of the father and the father's relatives. However, in the case of legalization with the pardon of the head of state, only the father became their kin. The maintenance obligation of the mother of a child born out of wedlock, or the mother's relatives existed on the basis of *ius naturale*, just as spouses have towards their children. At the same time, the obligation of the father of a child born out of wedlock could not arise from the rules of the maintenance of relatives, since they were not relatives. Still, children out of wedlock were born, who obviously had a biological father, and morality demanded that the father also take care of the maintenance of these children. While *mater semper certa est*, the identity of the father of a child from an unmarried mother could not be determined beyond reasonable doubt. This uncertainty, as well as the need to take care of these children, resulted in the bills of the private law code establishing the principle that the father of the child should be considered to be the one who had sexual contact with the mother of the child born out of wedlock within the time of conception. Whoever, based on this presumption, should be considered the father of the child, is obliged to take care of the maintenance of the child. As a legal basis for the maintenance of a child born out of wedlock, jurists sought legal principles of obligation. The arguments of both contractual and delictual liability were weak and impractical, as they tried to replace the liability arising from kinship. However, its merit was that, in the absence of a kinship relationship, customary law extended the obligation to support the child to the child's father as well. It is very important, that although in child support lawsuits provided the presumptive paternity was practically established, and if successful, the presumed father was obliged to pay child support, these were not paternity lawsuits, they did not involve the establishment of paternity. This was not even possible until the law on the legal status of children born out of wedlock came into force. In the child support lawsuits, the court established only the identity of the presumed father, so no kinship was established between the child born out of wedlock and the defendant, only a maintenance obligation.

The situation of children born out of wedlock, on the other hand, resulted in the fact that, since their maintenance was not such a self-evident, natural law obligation that did not even need to be regulated, the law had to intervene and create norms. These developed primarily – in the absence of written private law codes – in judicial practice, the result of which was the creation of bottom-up, practical solutions that stood the test of time.

In the civil era, the parents had to support their legitimate children together, but the father's obligation took precedence over the mother's. According to the Guardianship Act, the father exercised paternal authority, according to the private law bill in the case of a legitimate child, parental authority was exercised by both parents, but primarily to the father. The property management right over the child's property originated from paternal (parental) power, which also belonged to the father, who could use his child's property for maintenance, so the priority of the father's maintenance obligation for children born out of wedlock correlates with the patriarchal view.

Based on the Guardianship Act, the obligation to maintain an illegitimate child rested with the mother until the courts decided on the issue of maintenance, and the adult mother was the legal guardian. Based on the private law bill, the mother exercised parental authority over the illegitimate child, and was therefore also the guardian of the child's person, and the putative father took care of the child in the form of maintenance.

The Act on the Legal Status of Children Born Out of Wedlock extended the rules on the custody of children born in wedlock to children born out of wedlock as well. It introduced two new ways of establishing paternity: the possibility of making a declaration acknowledging paternity in full force and the establishment of paternity by a court. It maintained post-factum marriage, which used to be a means of "legitimization", but by law became a way of establishing paternity, since after the Act we can no longer speak of legitimate and illegitimate children. Finally, it abolished the institution of legalization by pardon of the head of state. As a result, several ways of creating paternal legal status were created, and it's the legal effect was the creation of a kinship relationship with the father and the father's relatives. As a result, children whose actual father was recorded in the registry could also claim maintenance based on kinship, under the laws of the maintenance of relatives. However, the law maintained the institution of the obligation to provide maintenance without establishing paternity, as an auxiliary option in the event, that paternity cannot be established according to the provisions of the Act.

The Family Law Act, already standing on the basis of legal equality, jointly installed the obligation of child support on the parents, breaking with the previous rules based on the priority of the father, which was also maintained by the Family Law Book. The Family Law Act also disposed of the institution of the obligation to maintain without establishing paternity, which was discarded by the 1974 Family Law Act Novella in view of the development of medicine, as it had become obsolete. With this amendment, the provisions on child support could fall completely within the scope of the maintenance of relatives.

When mentioning the joint parental maintenance obligation, the relationship with parental custody must also be addressed. The Family Law Act introduced the right and obligation of joint exercise of parental custody, which also did not change in the Family Law Book. Part of parental custody is parental care, the term used when the Family Law Act came into force, and the right and obligation of care and education, introduced by the 1974 Family Law Act Novella and was also applied by the Family Law Book. This obviously includes the obligation to support children. However, in view of the above, the legal regulation of maintenance did not develop from parental supervision, but the detailed rules really developed in the provisions regarding children born out of wedlock. However, the principle of support can be derived primarily from the mutual care between ascending and descending relatives, a prominent part of which is the support of minor children in need of care and education, which primarily appears in the closest parent-child relationship. This relationship is legally regulated by parental custody. However, the maintenance obligation is a strong obligation that goes beyond the exercise of parental supervision, because while parental supervision mostly settles the parent's existing rights towards the child, even if they are deprived of these rights, so if parental supervision is interrupted or terminated, the maintenance obligation it is also a moral duty that persists despite this.

Based on the Guardianship Act and the private law bill, parents were followed by more distant relatives, grandparents, in the list of those obliged to support. The Family Law Act expanded the scope of the obligees to include the adult sibling, which was also adopted by the Family Law Book. In the case of children born out of wedlock, we cannot speak of “paternal grandparents” in the legal sense in the absence of a kinship before 1946. According to the principles established by judicial practice, the duty of the parents of the putative father was in the event that he worked entirely or predominantly in his parents’ land and therefore did not receive adequate remuneration, if the parents are thereby exempted from the employment of a paid workforce, then they are jointly and severally liable for child support. The Act on the Legal Status of a Child Born Out of Wedlock raised this to the level of written law with some amendments, so that the parents are responsible for child support as guarantors. The Family Law Act did not contain this rule, however, it was recorded in a civil principle decision of the Supreme Court, extending it to other relatives, spouses or other persons who are outside the circle of relatives, who are closely related to the dependent, and was finally revised and repealed in 1969.

The duration of support is related to need, the person must be supported as long as he is in need, if he cannot support himself from his income. According to the provisions of the civil

era, maintenance was required for minor children whose income was not sufficient for maintenance, as well as those who did not reach the age of earning capacity, which could be different in the case of children of different social status. However, the private law bill set the age of earning capacity at sixteen, which the court could deviate from when considering individual circumstances. From the examined legal documents, it appears that the Royal District Court of Zalaegerszeg awarded child support until the child reached the age of sixteen, however, according to the literature, it was not uncommon for this age to be fixed at twelve years of age in certain cases. The Act on the Legal Status of a Child born out of Wedlock did not change much, the education of the child to qualify for self-employment had to be covered. The Family Law Act also stated that the child must be supported as long as he or she is in need in order to continue his or her necessary studies, but instead of a fixed period, the maintenance allowance was introduced for an indefinite period, which resulted in the fact that it was no longer necessary at the beginning of the legal proceedings, often during the child's infancy to determine how long the child will be unable to earn. The Family Law Book however introduced the presumption of need, according to which a minor must be presumed to be in need, which also extends to the child's age of twenty, if he or she pursues secondary school studies.

The child is entitled to child support from the birth of, but there is a deadline for asserting the claim. Up to six months prior to the filing of the claim, maintenance could only be claimed for excusable reasons, according to the private law bill, if the mother was convinced with a promise of marriage. The objective deadline was three years. If the claimant asserted his claim within a period of more than six months and between three years, the court awarded the child support if the claimant delayed with good reason. These deadlines for asserting claims have remained since then, with the exception that since the amendment of the Family Law Act in 1986, a delay within six months does not have to be justified.

According to the private law bill, minor children were entitled to appropriate maintenance, which included the costs of their upbringing and education in line with their social status. The expenses included in the concept of education served to provide food, clothing, and housing. In terms of teaching, the teaching of earning skills meant something different to children of other social statuses, the child could be considered capable of earning even at the age of fourteen or sixteen, but the child of a wealthier mother did not even reach the earning capacity at the age of twenty or twenty-two. The social status of the child was determined by the social status of the mother in the case of children born out of wedlock, and by the father in the case of children born in wedlock. The law on the legal status of a child born out of wedlock brought about so many changes, that the amount of maintenance was adjusted to the father's

social status. Based on the principle of equality, the Family Law Act rejected the designation according to social position and stipulated in the rules of relative maintenance that the beneficiary must be provided with everything necessary for his livelihood. The Novella of the 1987 Family Law Act, which separately regulated the maintenance of children, based the amount on the coverage of the child's actual needs, the Family Law Book on the justified needs.

Approaching from the perspective of the obligee's ability to perform, in the civil era the court always determined the amount of child support in a fixed amount, 20% of the father's income, and the guardianship authority in 15-30% of the income. The Family Act Novella of 1987 raised the determination as a specified percentage of the obligator's income to the level of law, maintaining the possibility of a fixed amount. However, under the Family Law Book, it can only be determined in a fixed amount, 15-25% of the obligator's income, which can be deviated from.

According to the rules established in the civil era, which still exist for the payment of child support, the parent living apart from the child (or the presumed father before 1946) contributed to the maintenance of the child in the form of maintenance payment, while the parent living with the child maintained the child in kind.

In the examined European countries (England and Wales, France and Germany), we can see similarities between the holder and obligee of child support with the Hungarian regulation, however, we can also see different solutions regarding the duration, amount and method of paying child support. In France and Germany, the Civil Code regulates child support in the articles on marriage and parental responsibility, while in England, in the absence of a civil code, separate legislation applies.

In all three states, minor children are entitled to child support and, if necessary, the entitlement does not cease even when they reach the age of majority, as their entitlement is preserved if they continue their studies. Among the obligees, the parents are first in line, which in France arises from marriage and parental responsibility, and in England and Germany it is based on consanguinity, but it is also an aspect of parental responsibility. The determination of the amount of child support is based on similar principles, and is adjusted to the needs of the child and the costs of his education, taking into account the income of the parents. In Germany, they use the method of regulating the amount covering the subsistence minimum and the corresponding minimum child support in a decree or in the BGB, which protects the interests of the child. In order to create a uniform practice, the amount of maintenance recommended by the Minister of Justice based on the obligee's income and the child's age is arranged in a table.

In all three states, parents can agree on child support issues, and courts and in England and France specific administrative bodies can issue enforceable decisions. While in France parents can jointly request the approval of their agreement from an administrative body, which is then enforceable – and, as in many European countries – in the absence of agreement or during divorce proceedings, the courts are competent to decide on child support. In England and Wales, parents can apply to an administrative body to determine child support, and the court will only make a decision if divorce proceedings are pending. In Germany, the court has jurisdiction over child support cases as well as divorce cases.

Overall, the basic principles and substantive legal rules are very similar in the three states, but from a procedural point of view, we can speak of separate systems. France can be classified classically in the “judicial model”, however, with the introduction of the reforms in 2018 and 2019, it entered the “hybrid” model, as the French state created an administrative body that participates in the determination and implementation of maintenance. The English regulations primarily belong to the agency model, since the question falls within the competence of the administrative body as a general rule, however, additionally, the courts also have competence in the case of divorce, so practically this state can also be classified in the “hybrid” model, while Germany still has the classic into a court model.

The principles of child support were crystallized by civil court practice in the absence of written legal regulations. The legal principles have developed especially in cases concerning the maintenance of children born out of wedlock, since in the case of children in wedlock, the court only decided on child maintenance in exceptional circumstances.

The Act XXIX of 1946 on the Legal Status of a Child born out of Wedlock was of great importance in that it abolished the legal distinction between children born in and out of legal marriage and provided comprehensive provisions on important family law institutions at a written legal level. The law was opposed and welcomed by many people. Opponents saw in it the spread of immorality and the devaluation of the institution of marriage. According to *Szladits*, the law is a perfect work from the point of view of legal structure, but he also expressed his concerns in that he considered it contrary to the interest of protecting the family that the married man’s child born from another woman is also his relative, and thus will be his heir. According to his point of view, there will always be a difference between children in and those born out of wedlock, the prejudices could be countered by social education and higher state involvement, namely with educational support following the Soviet example. Endre Nizsalovszky also acknowledged that the law is a step forward in many ways, for example, child mortality may decrease, but he was concerned that adjusting the amount of maintenance

to the father's financial situation would provide an opportunity for "false pretenses by females", and he thought it would be more correct if children from adultery could have only formed a claim for maintenance, similarly to Szladits. The legal provisions regarding child support of the act included the judicial practice of the time, with the legislator putting an end to some professional disputes. Among the examined litigation documents of Zalaegerszeg, a sharp change cannot be perceived in the period before and after the entry into force of the legislation in relation to the lawsuits initiated to determine and increase child support, because the court decided based on the same principles as before. In the statement of claim, the plaintiff requested the determination of child support from the birth of the child until the child reaches the age of sixteen, as well as the payment of maternity, six-week maternity support and childbirth expenses at the usual rate at that time. The plaintiff side had to prove that the mother of the child born out of wedlock had sexual contact with the defendant during conception, mainly on the basis of testimony and documentary evidence, but the results of blood tests also came to the fore. The court then examined the parties' incomes and determined the amount of child support.

In these litigations, therefore, the practical effect of the Act on the Status of a Child born Out of Wedlock cannot be significantly perceived, the reason for which can be found in the fact that since the Act elevated the practice of the era to the level of written law, the effect of judicial practice is mirrored in the legislation.

There is continuity between the Family Act – also with regard to its amendments – and the regulation of the Family Code. The principles for determining child support have not changed, but they have been amended in the detailed rules, in particular the question of need, the parents' income situation and the needs of the child, in view of socio-economic changes.

In my opinion, the reason for continuity lies in the fact that the regulation of child support has been developed by judicial practice. Until the entry into force of the Family Act, the institution was mainly regulated by customary norms, but the organised courts, independent of the administration, had to decide on the issue of child support in individual cases during their nearly one hundred years of practice. Since the statutory provisions were short-worded, as were the drafts of the Private law code, it fell to the judges to fill the legal institution with substance and to establish the detailed rules.

Since the Family Act also regulated maintenance of relatives in a relatively concise and framework manner – without specifically disposing of the maintenance of children – it was also the task of the courts to fill in the legal gaps, and then the guidance of the Supreme Court sought to ensure uniform practice throughout the country.

The amendments of the Family Act, quite rightly, incorporated the principles of higher court decisions developed during the previous period, which resulted in the creation of legislation that actually contained the solutions of judges who faced problems at first hand and handed down carefully deliberated judgments in individual cases, which were thus suitable for regulating the institutional system in a future-proof manner in the given socio-economic circumstances.

As a result, the legal institution was crystallized and the basic principles of the creation of the Family Law Book did not change much, however, the previous deficiencies, such as the presumption of need for minors, were supplemented at the level of written the law, and the rules that had been exceeded due to economic changes, such as the percentage assessment, were repealed.

13. Irodalomjegyzék

Folyóiratok és könyvek

Ablow, Rachel: 'One Flesh,' One Person, and the 1870 Married Women's Property Act. *Branch: Britain, Representation and Nineteenth-Century History*. (Dino Franco Felluga) (https://branchcollective.org/?ps_articles=rachel-ablow-one-flesh-one-person-and-the-1870-married-womens-property-act#_ftn3.end) (2023.03.12.)

Audit, Bernard: Recent Revisions of the French Civil Code, *Louisiana Law Review* 1977-1978/3.

Bacsó Ferenc: Erkölcsi vita egy törvényjavaslat körül. *Jogtudományi Közlöny* 1946/23–24.

Bacsó Jenő: A családjogi törvény módosításának vitája. *Jogtudományi Közlöny* 1974/3.

Bacsó Jenő–Rády Géza–Szigligeti Viktor: *A családjogi törvény*. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest. 1955.

Bárdiós Ferencz: A törvénytelen gyermek jogviszonyai. *Jogtudományi Közlöny* 1900/49.

Benedek Ferenc-Pókecz Kovács Attila: *Római magánjog*. Dialóg Campus, Pécs. 2013.

Bereczki Ildikó: Gyermeki jogok és szülői felelősség nemzetközi magánjogi perspektívából - Nemzetközi családjogi megközelítés – Doktori értekezés. Budapest, 2020. június. 13. (https://real-phd.mtak.hu/914/1/Bereczki_Ildiko_dolgozatv.pdf) (2024.07.25.)

Bessette, Irene: French Civil Law System Since 1804. *Law Library Journal* 1980/2.

Blakesley, Christopher L.: *Child Custody and Parental Authority in France, Louisiana and Other States of the United States: A Comparative Analysis*, Boston College. *International and Comparative Law Review* 1980/4.

- Blasius, Dirk: Reform gegen die Frau: Das preußische Scheidungsrecht im frühen 19. Jahrhundert. In: Ute Gerhard (szerk.) Frauen in der Geschichte des Rechts von der Frühen Neuzeit bis zur Gegenwart. München 1997.
- Bohatec, Josef: Calvins Lehre von Staat und Kirche mit besonderer Berücksichtigung des Organismusgedankens, Untersuchungen zur Deutschen Staats- und Rechtsgeschichte. 147. füzet. Breslau, 1937.
- Bornhak, Ott: Staatkirchenliche Anschauungen und Handlungen am Hofe Kaiser Ludwigs des Bayern. In: Quellen und Studien zur Verfassungsgeschichte des Deutschen Reiches in Mittelalter und Neuzeit, K. Zeumer. VII. kötet. 1. füzet. Weimar, 1933.
- Böhmer, Justus H.: Jus ecclesiasticum Protestantium. 3. kiadás, 5. tom. Halle, 1730-36.
- Böszörményi-Nagy Emil: A családjogi törvény bírói gyakorlatának néhány kérdése. Jogtudományi Közlöny 1954/7-8.
- Buday Dezső: A házasságjog bölcselete. Budapest, 1901.
- Cassier, Ernst: Die Philosophie der Aufklärung. Tübingen, 1932.
- Cocceji, von Samuel: Ius civile controversum, opus ad illustrationem Compendii Lauterbachiani. Frankfurt-Lipce. 1727-29.
- Commaille, Jacques: Le divorce en France. Notes et études documentaires. 1980.
- Cziglányi Aladár: A tartásjog rendszere és szociálpolitikája. Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda, Pécs. 1939.
- Csiki Ottó: A családjogi tartás néhány problémája. Jogtudományi Közlöny 1966/5.
- Csiki Ottó–Simor Antal: A családjogi tartási kötelezettség, gyermekelhelyezés. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest. 1962.
- Csiky Ottó: A rokontartás néhány problémája a családjogi törvény módosítása után. Jogtudományi Közlöny 1985/8.
- Csorna Kálmán: A kiskorúak eltartásának kérdése a bírói gyakorlatban az Mjtj.-ban. Jogtudományi Közlöny 1929/22.
- Csorna Kálmán: Gyámsági jog és jogszolgáltatás. Budapest, 1935.
- De La Moandiere, Leon Julliot: Reform of the French Civil Code. University of Pennsylvania Law Review 1948/1.
- De La Morandiere, Léon Julliot: Reform of the French Civil Code. University of Pennsylvania Law Review 1948/97.
- Dér Pál: A mostohagyermek családi jogállásának és tartási igényének a kérdése. Jogtudományi Közlöny 1954/7-8.

Detlev W. Belling–Szűcs Tünde: A német BGB általános része. FORVM Acta Juridica et Politica 2011/2.

Dóczi Márta: A gyermekekről szóló 1989. évi törvény Nagy-Britanniában. Magyar jog 1995/5.

Dölle, Hans: Familienrecht /Darstellung des deutschen Familienrechts mit rechtsvergleichenden Hinweisen/ I. kötet, Karlsruhe, 1964.

Eichmann, Eduard: Lehrbuch des Kirchenrechts auf Grund des CIC. I. kötet. München-Paderborn-Wien. 1959.

Erdő Péter: Az egyházjog forrásai. Történeti bevezés. Budapest, 1988.

Erdő Péter: Egyházjog. Budapest, 2003.

Ferrand, F: Update – France (<http://ceflonline.net/wp-content/uploads/France-Ferrand.pdf>) (2022.11.30.)

Ferrand, Frédérique: Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses – France (<http://ceflonline.net/wp-content/uploads/France-Divorce.pdf>) (2022.11.30.)

Ferrand, Frédérique: National Report – France (<http://ceflonline.net/wp-content/uploads/France-Parental-Responsibilities.pdf>) (2022.11.30.)

Filó Erika: Tizenöt éves az ENSZ Gyermejkogi Egyezménye. Családi Jog, 2004/2.

Frank Ignác: Osztó Igazság Törvénye Magyarhonban. I. rész. Magyar Királyi Egyetem, Buda. 1845.

Garayová, Lilla: Slovakia: Content of the Right to Parental Responsibility – Family Law at a Crossroads. Paweł Sobczyk (szerk.): Content of the Right to Parental Responsibility. Experiences – Analyses – Postulates. Central European Academic Publishing Miskolc–Budapest

Gárdos Attila–Vajda Éva: A gyermek jogainak védelme a nemzetközi jogban. Trencsényi L. (főszerk.): Jelentés a gyerekek helyzetéről Magyarországon 1993. Gyermekérdések Magyarországi Fóruma Budapest, 1994.

Glendon, Mary Ann: The French Divorce Reform Law of 1976. American Journal of Comparative Law 1976/2.

Goldast, Melchier: Monarchia S. Romani Imperii, sive Tractatus de iurisdictione Imperali seu Regia, et Pontificia seu Sacerdotali. Frankfurt, 1668.

Gothárdi Enikő: A szülői felügyelet szabályozása a magyar jogfejlődésben. Díké - A Márkus Dezső Összehasonlító Jogtörténeti Kutatócsoport folyóirata, 2021/1.

Grotius, Hugo: De iure belli ac pacis libri tres. 2. könyv Leipzig, 1758.

Habermann Gusztáv: A gyermekek és anyák fokozottabb bírói jogvédelme. Jogtudományi Közlöny 1953/10-11.

Hager, Kelly: Chipping Away at Coverture: The Matrimonial Causes Act of 1857. Branch: Britain, Representation and Nineteenth-Century History. (Dino Franco Felluga) (https://branchcollective.org/?ps_articles=kelly-hager-chipping-away-at-coverture-the-matrimonial-causes-act-of-1857) (2023.03.12.)

Hammermann, Eckart: Erman Bürgerliches Gesetzbuch Kommentar, Kösel, Krug;rell, Köln. 2011.

Hattyuffy Dezső: A kiskoru gyermek tartása és a m. kir. Curia gyakorlata. Jogtudományi Közlöny, 1899/2.

Hazard, Paul: Die Kriese des europäischen Geistes 1680-1715. Hamburg, 1939.

Heckel, Johannes: Das Decretum Gratiani un das ev. Kirchenrecht. In: Studia Gratiana, tom. III. Bologna, 1955.

Heckel, Martin: Staat und Kirche nach den Lehren der ev. Juristen Deutchlands in der ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts, ZLG, Kan. Abt. 42. kötet. 1956.

Herger Cs. Eszter: Magister Gratianus tanítása a házassági akadályokról. In: Diké - A Márkus Dezső Összehasonlító Jogtörténeti Kutatócsoport folyóirata, 2023/2.

Herger Csabáné: A házassági kötelék védelmét szolgáló eszközök az 1911. évi I. tc-ben különös tekintettel a békéltetésre. Homoki-Nagy, Mária (szerk.): A polgári peres eljárás történeti fejlődése Magyarországon: V. Szegedi Jogtörténeti Napok. Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged. 2013.

Herger Csabáné: A modern magyar házassági vagyonyjog kialakulása és rendszere a német jogfejlődés tükrében. Schenk Verlag, Passau. 2017.

Herger Csabáné: A nőtartás a magánjogi törvénykönyvben (1928) a 19. századi előzmények tükrében. Jura 2011/2.

Herger Csabáné: A nővételtől az állami anyakönyvvezetőig. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, Pécs. 2006.

Herger Csabáné–Kajtár István: Egyetemes Állam- és Jogtörténet. Dialóg Campus Kiadó, Pécs. 2013.

Herger Csabáné–Katonáné Pehr Erika: Magyar családjog. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2021.

Herger, E. Cs.: The Traditional Roots of Alimony in the Hungarian Family Law. Krakowskie Studia z Historii Panstwa i Prawa 4. 2011.

Herzog Mária (szerk.) Kézikönyv a gyermekjogi egyezmény alkalmazásához. KJK-Kerszöv, Budapest. 2009.

Hobbes, Thomas: De cive. In: Philosophische Bibliothek. 158. kötet. Hamburg, 1959.

Ireland, Emily: Re-examining the Presumption: Coverture and 'Legal Impossibilities' in Early Modern English Criminal Law. *The Journal of Legal History*. 43/2.

Jancsó György: A magyar házassági és háztartási öröklési jog. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest. 1901.

Kajtár István: Egyetemes jogtörténet I. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, Pécs. 2000.

Kalvin, Johannes: *Institutio cristiane religionis*. 1559. In: *Johannes Calvini opera selecta*. IV. kötet. München, 1962.

Katonáné Soltész Márta: A házasság és családi viszonyok legújabb fejlődése Svédországban. In: *Jogtudományi Közlöny* 1978/4.

Katonáné Soltész Márta: A házassági jog intézményének sorsfordulatai a kapitalista társadalomban. (A franciaországi tapasztalatok). In: *Jogtudományi Közlöny* 1978/3.

Kecskés László: A polgári jog fejlődése a kontinentális Európa nagy jogrendszereiben. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs. 2004.

Kecskés László: *Polgári jog az angol és a skót jogban*. HVG-Orac, Budapest. 2012.

Kollega Tarsoly István (főszerk.): *Magyarország a XX. században II. Természeti környezet, népesség és társadalom, egyházak és felekezetek, gazdaság*. Babits Kiadó, Szekszárd. 1996-2000.

Kováts J. István: *A Ne temere és a ius placeti*. Budapest, 1908.

Köte Sándor–Ravasz János (szerk.): *Dokumentumok a magyar nevelés történetéből 1849-1919*. Tankönyvkiadó, Budapest. 1979.

Krausz Bernadett: The Difference between the Legal Status of Minor Children Born In and Out of Wedlock Regarding Maintenance in the Hungarian Customary Law and Court Praxis before 1946. *Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs*, 2020/2.

Lábady Tamás: *A magánjog általános tana*. Szent István Társulat, Budapest. 2014.

Lechler, Gotthard Viktor: *Johann von Wiclif und die Vorgeschichte der Reformation*. I. kötet. Leipzig, 1873.

Liermann, Hans: *Ev. Kirchenrecht und staatliches Eherecht in Deutschland*. In: *Existenz und Ordnung*, Festschrift für Erik Wolf. Frankfurt, 1962.

Locke, John: *Two Treatises of Government*. London, 1955.

Loserth, Johann: *Studien zur Kirchenpolitik Englands im 14. Jahrhundert*. In: *Sitzungsberichte der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien, Phil.-hist. Kl.* 1897.

Lowe, Nigel: *Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses – England and Wales* (<http://ceflonline.net/wp-content/uploads/England-Divorce.pdf>) (2022.11.30.)

- Lowe, Nigel: National Report – England and Wales (<http://ceflonline.net/wp-content/uploads/England-Parental-Responsibilities.pdf>) (2022.11.30.)
- Łukasiewicz, Jakub M. (szerk.): Family Law in Poland. Legal Publishing House, 2018.
- Luther, Martin: Von Ehesachen. 1530.
- Márkus Dezső: A házasságon kívül született gyermek és joggyakorlatunk. Jogtudományi Közlöny 1907/39.
- Márkus Dezső: A házasságon kívül született gyermek és joggyakorlatunk. Jogtudományi Közlöny 1907/5.
- Márkus Dezső: Felsőbíróságaink elvi határozatai. Második, bővített és javított kiadás II. Kötet. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest. 1893.
- Martin Grabmann: Studien über den Einfluß der aristotelischen Philosophie auf die mittelalterlichen Theorien über das Verhältnis von Kirche und Staat. Sitzungsberichte der Bay. Akademie der Wissenschaften, Phil.-hist. Abt. 1934. 2. füzet. München, 1934.
- Martiny, Dieter: Current Developments in the National Laws of Maintenance: A Comparative Analysis. European Journal of Law Reform. 2012/1.
- Mauer, Konrad: Über altnordische Kirchenverfassung und Eherecht. In: Vorlesungen über altnordische Rechtsgeschichte. II. kötet. Osnabrück, 1966.
- Megyeri-Pálffy Zoltán: Az 1871. évi XXXI. törvénycikk megjelenésének 150. évfordulójára. JOG.történet. Az MTA–ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja. 2021. június 21. (mtajogtortenet.elte.hu/blog/megyeri-palffizoltan-1871-xxxi-tc) (2024.05.30.)
- Menyhárth Gáspár: Atyasági kereset s a törvénytelen gyermek tartása. Jogtudományi Közlöny 1893/48.
- Meszlény Artur: Magyar magánjog I. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest. 1931.
- Meyer, Daniel R.–Skinner, Christin–Cook, Kay–Fletcher, Michael: Child support systems and government budgets: thorny policy choices to recover costs. International Journal of Law, Policy and The Family 2022/00.
- Mezey Barna: Magyar Jogtörténet. Osiris Kiadó, Budapest. 2003.
- Mikos Ferenc: A házasságon kívül született gyermek jogállásával kapcsolatos vitás kérdések. Jogtudományi Közlöny 1946/17-18.
- Mikos Ferenc–Zajtai Imre–Sárffy Andor (szerk.): A polgári eljárásjog legújabb szabályai. Második átdogozott és bővített kiadás. Budapest 1947.
- Molnár János: Észrevételek „A gyermekek és anyák fokozottabb bírói jogvédelme” című cikkhez. Jogtudományi Közlöny 1954/3.

Murinyi Endre: Néhány szó a törvénytelen származású gyermekek jogi viszonyainak rendezéséről. Jogtudományi Közlöny 1870/46.

Müller, Johann J.: Das Dispensationrecht in verbotenen Ehen der Chur-Fürsten und Stände /wie auch andern unmittelbaren, Reichsgliedern, samt allerseits Unterthanen, Papistich-und Protestantischer Religion. Jena, 1706.

Nagy Kornélia: A házasság felbontásának reformja Angliában. In: Jogtudományi Közlöny 1978/11.

Nagyné Szegvári Katalin: A „francia kánonjog” és a házassági jog Franciaországban. In: Szekeres József (szerk.): Joghistoria a 21. század elején, „Jog és jogászok a 21. század küszöbén” nemzetközi konferencia (Pécs, 2003. október 16.) Jogtörténeti Szekciójának előadásából. Pécs, 2004.

Nagyné Szegvári Katalin: Út a nők egyenjogúságához. Budapest, 1981.

Nina Dethloff – Dieter Martiny: Parental Responsibilities – Germany, National Report: Germany. 1. (<https://ceflonline.net/wp-content/uploads/Germany-Parental-Responsibilities.pdf>) (2022.11.30.)

Nizsalovszky Endre: A házasságon kívüli gyermek jogállása és az erkölcs. Jogtudományi Közlöny 1947/3–4.

O’Sullivan, Kathryn: Protection Against Unilateral Dispositions of The Family Home – An Irish Perspective. International Journal of Law, Policy and the Family 2013/3.

Osztovits András (szerk.): A polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. II. kötet. Opten Informatikai Kft., Budapest. 2014.

Pap Tibor: A családjogi törvény, a népesedéspolitikai, valamint a családvédelem időszerű kérdései. Jogtudományi Közlöny 1974/8.

Pap Tibor: A magyar családi jog fejlődése, különös tekintettel a családjogi törvény 1974. évi módosítására. Jogtudományi Közlöny 1975/3-4.

Pap Tibor: Az új családjogi törvény politikai jelentősége kormányunk programjának szemszögéből nézve. Jogtudományi Közlöny 1953/10-11.

Paris-Dobozy, Marie-Luce: Still Alive: Some Observations about the Two-Hundred Years of Existence of the French Code Civil 1804. Irish Journal of European Law, 2005/1.

Parkinson, Patrick: Family Law and the Indissolubility of Parenthood. Family Law Quarterly 2006/2.

Petrik Ferenc (szerk.): A Családjogi törvény magyarázata. Második kötet. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest. 1988.

Petrik Ferenc(szerk.): Polgári Jog, Kommentár a gyakorlat számára (a 2013. évi V. törvény, az új Ptk. kommentárja) II. kötet, Harmadik kiadás. HVG-ORAC, Budapest. 2013.

Raics Lázár: A törvénytelen gyermek tartása és a m. kir. Curia gyakorlata. Jogtudományi Közlöny, 1900/35.

Rainer, Frank: Parentage Law Reformed. International Survey of Family Law 1997.

Sarah Hanley: Social Sietes of Political Practice in Farnce. Lawsuits, Civil Rights and Separation of Powers in Domestic and State Government 1500-1800. American Historical Review, 1997/2.

Sarcer, Erasmus: Apologie der Konfession. In: Die Bekenntnisschriften dere v.-luth. Kirshe. Göttingen. 1956.

Schott, Clausdieter: Trauung und Jawort. Frankfurt, 1992.

Schwab, Dieter: Familienrecht. 12th Edition, C.H.BECK, München. 2003.

Schwab, Dieter: Grundlagen und Gestalt der staatlichen Ehegesetzbuch in der Neuzeit bis zum Beginn des 19. Jahrhunderts. Bielefeld, 1967.

Sehling, Emil: Geschichte der protestantischen Kirchenverfassunk, Traubüchlein für die einfeltingen Pfarhern, 2. kiadás. Berling-Leipzig. 1914.

Serédi Jusztinián: A „Ne temere” dekrétum magyarázata különös tekintettel hazánkra. Jogtörténeti előzmények, a dekrétum szerinti tételes jog és a gyakorlati eljárás. Győr, 1909.

Simon László Károly: Tartásdíjigények érvényesítése határok nélkül. (<https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/35173/Tart%C3%A1sd%C3%ADjig%C3%A9nyek%20%C3%A9rv%C3%A9nyes%C3%ADt%C3%A9se%20hat%C3%A1rok%20n%C3%A9lk%C3%BCI.pdf>) (2023.03.08.)

Sipos István: A katolikus házassági jog rendszere a Codex Iuris Canonici szerint. Pécs, 1940.

Skinner, Christine–Davidson, Jaqueline: Recent Trends in Child Maintenance Schemes in 14 Countries. International Journal of Law, Policy and the Family. 2009/1.

Spinoza, de Baruch: Tractatus theologico-politicus, Opera omnia. Lipcse, 1846.

Steinbüchel, Theodor: Der Zweckgedanke in der Philosophie des Thomas von Acquin nach den Quellen dargesstellt. In: Beiträge zur Geschichte des Mittelalters, Texte Untersuchungen, II. kötet. 1. füzet. Münster, 1913.

Stoljar, Samuel: A History of the French Law of Divorce – I. International Journal of Law and the Family 1989/3.

Stretton, Tim: Married Women and the Law in England since the Eighteenth Century. In: L’Homme Z. F. G. 2003/1. 124-130. (<https://lhomme->

archiv.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/p_lhomme_archiv/PDFs_Digitalisate/14-1-2003/lhomme.2003.14.1.124.pdf) (2023.03.01.)

Szokolczay Árpád: Törvénytelen gyermekek Jogtudományi Közlöny 1892/43.

Szeibert Orsolya: Európai családjog: nemzeti referátumok. Családi jog 2005/2.

Szelényi Dezső: A gyermektartásdíj kérdéséhez. Jogtudományi Közlöny 1954/1-2.

Szigligeti Viktor és Bacsó Jenő (szerk.): A családjogi törvény magyarázata. Második kötet. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest. 1971.

Szladits Károly (szerk.): Magyar magánjog II. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest. 1940.

Szladits Károly: A házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló törvényjavaslat. Jogtudományi Közlöny 1946/15-16.

Szladits Károly: A magánjogi bírói gyakorlat 1901-1927. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest. 1928.

Takács József: A gyámhatóságok egyes hatásköri és eljárási kérdései. Jogtudományi Közlöny 1955/5.

Takács Tibor: A Code Civil történeti és doktrinális értelmezése. Jogtörténeti szemle. 2003/3.

Teller Miksa: A házasságon kívül született gyermek mostohaanyjának jogi helyzete. Jogtudományi Közlöny 1946/17-18.

Térfi Gyula (szerk.): A Budapesti királyi ítélőtáblák felülvizsgálati tanácsainak elvi jelentőségű határozatai II. kötet 1895-1898. Franklin Társulat, Budapest 1899.

Térfi Gyula (szerk.): A Budapesti királyi ítélőtáblák felülvizsgálati tanácsainak elvi jelentőségű határozatai VIII. kötet 1903-1904. Franklin Társulat, Budapest. 1905.

Thibaut, Anton Justus Friedrich: Über die Nothwendigkeit eines allgemeinen bürgerlichen Rechts für Deutschland. Heidelberg, 1814.

Törseök Károly: A törvénytelen gyermek tartási kötelessége a magyar polgári törvénykönyv tervezete szerint. Jogtudományi Közlöny 1913/25.

Udvaros Miklós: A családvédelem jogi biztosítékai a skandináv államokban. In: Jogtudományi Közlöny 1980/7.

Uj Döntvénytár XVI. kötet 1924-25. II. kiadás Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1927.

Vanyó Tihamér Aladár: A tridenti zsinat határozatainak végrehajtása Magyarországon. A magyarországi római katolikus egyházfegyelem alakulása 1600-1850. Pannonhalma, 1933.

Varga István: Törvénytelen gyermekek tartása, mint szociális védelmi mechanizmus a két világháború közötti Magyarországon. Esély 2018/1.

- Virágh Gyula: Gyökeres családjogi reformok. Jogtudományi Közlöny, 1918/48.
- Voltaire: Dictionnaire philosophique. In: Oeuvres complètes de Voltaire. Párizs, 1878.
- Von Savigny, Friedrich Carl: Vom Beruf unserer Zeit für Gesetzgebung und Wissenschaft, Heidelberg, 1814.
- Wagner, Wolfgang: Das schweische Reichsgesetzbuch von 1734. In: Ius commune, 29. füzet. Frankfurt am Main, 1986.
- Weber-Wil, Susanne: Die rechtliche Stellung der Frau im Privatrecht des Preußischen Allgemeinen Landrechts von 1794. Frankfurt am Main, 1983.
- Weiss Emília: A családjogi tartási kötelezettség problémái – de lege ferenda. Jogtudományi Közlöny 1970/6.
- Weiss Emília: A Családjogi Törvény tervezett módosításaihoz. Jogtudományi Közlöny 1986/3.
- Weiss Emilia: A gyermeki jogok és a szülői jogok és kötelességek gyakorlásának néhány újabb kérdése Családi Jog, 2010/1.
- Wenzel Gusztáv: Néhány szó a törvénytelen származású gyermekek jogi állapotának rendezéséről. Jogtudományi Közlöny, 1870/43.
- Wilfried Schlüter – Szabó Helga: A német családi jog áttekintése. FORVM Acta Juridica et Politica. 2013/2.
- Wright, Danaya C.: The crisis of child custody: history of the birth of family law in England. Columbia Journal of Gender and Law 11/2.

Jogszabályok, indokolások és jelentések

- 12/1974. (V. 14.) MT rendelet a gyermektartásdíjról
1874. évi XXIII. törvénycikk a nők teljeskorúságáról
1877. évi XX. törvénycikk a gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről
1894. évi XXXI. törvénycikk a házassági jogról
1894. évi XXXIII. törvénycikk az állami anyakönyvekről
1911. évi I. törvénycikk a polgári perrendtartásról
1928. évi magánjogi törvényjavaslat Magyarország Magánjogi Törvénykönyve
1930. évi XXXIV. törvénycikk a törvénykezés egyszerűsítéséről
1946. évi XXIX. törvénycikk 26-35. §§ (1946. évi XXIX. törvény - a házasságon kívül született gyermek jogállásáról)
1946. évi XXIX. törvénycikk indokolása, Általános Indokolás.

1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról

1952. évi IV. törvény indokolása - a házasságról, a családról és a gyámságról szóló törvényjavaslat miniszteri indokolása

1960. évi 12. törvényerejű rendelet a Polgári Törvénykönyv által érintett egyes jogszabályok módosításáról, illetőleg kiegészítéséről

1974. évi I. törvény indokolása a törvényjavaslathoz

1986. évi IV. törvény indokolása a családjogi törvény módosításáról szóló törvényjavaslathoz

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról törvény

2011. évi CCXI. törvény a családok védelméről

2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről

2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről

2012. évi C. törvény a büntető törvénykönyvről

2013. évi V. törvény a polgári törvénykönyvről

2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról

30.000/1947. I. M. sz. rendelet a házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló 1946: XXIX. évi törvénycikk hatálybaléptetése és a polgári törvénykezés körében való végrehajtása tárgyában

3982/1916. M. E. sz. rendelet az eltartásra jogosult családtagok és a házasságon kívül született gyermekek fokozottabb magánjogi védelméről

7/1974. (VI. 27.) IM rendelet a Családjogi törvény végrehajtásáról és az átmeneti rendelkezések megállapításáról

8/1974. (VI. 27.) IM rendelet - a gyermektartásdíjról szóló 12/1974. (V. 14.) MT rendelet végrehajtásáról

A magyar általános polgári törvénykönyv tervezete. Első szöveg. Második kiadás. Budapest, Grill Károly Cs. és Kir. Udv. Könyvkereskedése, 1900.

A magyar polgári törvénykönyv tervezete. Második szöveg. Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1913.

Act on the Custody of Infants Act 1839

Bürgerliches Gesetzbuch

Child Support Act 1991

Child Support, Pensions and Social Security Act 2000

Children Act 1989

Code Civil des Français 1804

Code de procédure civile (nouveau)

Code des procédures civiles d'exécution

Code du travail

Code of Civil Enforcement Procedures

Employment Code Articles

Erstes Gesetz zur Reform des Ehe- und Familienrechts (1. EheRG) vom 14.06.1976.

French Civil Procedure Code

French Code Civil

Gesetz über die rechtliche Stellung des nichtehelichen Kinder vom 19.08.1969

Gesetz zur erbrechtlichen Gleichstellung nicht ehelicher Kinder (ErbGleichG) vom 16.12.1997

Gesetz zur Reform der elterlichen Sorge nicht miteinander verheirateten Eltern (NEheSorgeRG) vom Gesetz zur Reform des Kindschaftsrechts (KindRG) vom 16.12.1997.

Great Britain Department of Health and Social Security: Review of Child Care Law: Report to Ministers of an Interdepartmental Working Party. London, 1985.

Grill-féle Uj Döntvénytár XVI. kötet 1924-25. II. kiadás Budapest, 1927.

Kúria Joggyakorlat-elemző Csoport 2017.El.II.JGY.P.1. Összefoglaló vélemény a rokонтartás szabályaival kapcsolatos ítélkezési gyakorlatról Budapest, 2018. március.

Magyarország Alaptörvénye

Magyarország Magánjogi Törvénykönyve, a m. kir. igazságügyminiszter által 1928. március 1-én az Országgyűlés elé terjesztett törvényjavaslat. Budapest 1928.

Magyarországi Rendeleték Tára. Pesti Könyvnyomda, Budapest. 1916.

Marriage Act 1949

Married Women's Property Act 1870

Matrimonial Causes Act of 1857

Review of Child Care Law: Report to Ministers of an Interdepartmental Working Party

The Law Commission: Family Law Review of Child Law, Guardianship and Custody. London, 1988.

Nemzetgyűlési napló, 1945. III. kötet

Nemzetgyűlési napló, 1945. IV. kötet

Internetes források

http://www.statistik.at/web_de/statistiken/menschen_und_gesellschaft/soziales/personen-einkommen/jaehrliche_personen_einkommen/index.html (2020. január 4.)

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Minimum_wage_statistics#Variations_in_national_minimum_wages
(2019. november 26.)

https://e-justice.europa.eu/content_maintenance_claims-47-at-hu.do?clang=en (2019.10.31.)

https://e-justice.europa.eu/content_maintenance_claims-47-de-hu.do?member=1 (2019.10.31.)

https://e-justice.europa.eu/content_maintenance_claims-47-ee-hu.do?member=1 (2019. november 27.)

https://e-justice.europa.eu/content_maintenance_claims-47-fi-hu.do?member=1 (2019.10.31.)

https://e-justice.europa.eu/content_maintenance_claims-47-lv-hu.do?member=1 (2019. november 26.)

<https://www.justice.fr/simulateurs/pensions-alimentaire/bareme> (2022.11.30.)

Levéltári iratok jegyzéke

MNL ZML VII. 10. b.

MNL ZML VII. 10. c.

MNL ZML VII. 2. f.

MNL ZML XXV.13.

A munka témaköréből készült publikációk jegyzéke

Krausz Bernadett: A törvényes születésű kiskorú gyermek tartása a házasság fennállása alatt és felbomlása után 1938 és 1945 között Magyarországon.

In: Díké 2018/2. sz. 16-32. o. <https://journals.lib.pte.hu/index.php/dike/article/view/144/95>

DOI: 10.15170/DIKE.2018.02.02. (megjelent: 2018. december 31.)

Krausz Bernadett: A kiskorú gyermek tartásának szabályozása a polgári korban Magyarországon a hatályos szabályozás tükrében. In: Díké 2019/1. 83-100. o.

<https://journals.lib.pte.hu/index.php/dike/article/view/958/875>

DOI: 10.15170/DIKE.2019.03.01.07 (megjelent: 2019. november 2.)

Bernadett Krausz: The Difference between the Legal Status of Minor Children Born In and Out of Wedlock Regarding Maintenance in the Hungarian Customary Law and Court Praxis. In: Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs 10. évfolyam. 2/2020. 317-323. o.

ISSN 2221-8890

DOI: 10.1553/BRGOE2020-2s317 (megjelent: 2020. december)

Krausz Bernadett: Az 1946. évi családjogi vívmányok, különös tekintettel a gyermektartásdíj kérdésére.

In: 109-116. o., Jog és Állam, 34. szám

https://ajk.kre.hu/images/doc2021/pr/allam_es_jog_xix_doktorandusz_konferencia_34.pdf

ISBN 978-615-5961-65-6, ISSN 1787-0607 (Megjelent: 2021. november)

Krausz Bernadett: A házasságon kívül született gyermek jogállása különös tekintettel a tartásdíj kiszabásának bírói gyakorlatára 1945 és 1950 között Magyarországon

In: Díké 2021/1. 136–149.

<https://journals.lib.pte.hu/index.php/dike/article/view/4880>

DOI: <https://doi.org/10.15170/DIKE.2021.05.01.09> (megjelent: 2021. szeptember 1.)

Bernadett Krausz: The Institution of the Maintenance of Minors in France and England and Wales in the Light of Historical Development

In: Díké 2022/2. 193–205.

<https://journals.lib.pte.hu/index.php/dike/article/view/6414>

Krausz Bernadett: A házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló 1946. évi XXIX. törvénycikk hatása a családjogi viszonyokra. In: Jogtörténeti Szemle 2023/4. szám (megjelent: 2024. július)

Krausz Bernadett: Kontinuitás vagy újítás? A kiskorú gyermek tartásdíjának megállapítása a Csjt.-től napjainkig a bírói gyakorlatban. In: JURA. 2023/1. szám (megjelent: 2024. július)